

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN–HUNGARIAN UNION



AHU MAGYAR AFRIKA–TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA–KNOWLEDGE DATABASE

NAGY, Georgina

A független Algéria első évtizede és a magyar kapcsolat, / The first decade of independent Algeria and the Hungarian relationship 1962–1971

Eredeti közlés /Original publication

kézirat / manuscript, PhD, 2016, Szeged, Szegedi TE BTK
Történettudományi Doktori Iskola, 179 old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA–TUDÁS TÁR – 000.003.410

Dátum/Date: 2019. február / February

filename: NAGYgeorgina_2016_FuggAlgeriaPhD

Ezt az információt közlésre előkészítette

/This information prepared for publication by:

B. WALLNER, Erika és/and BERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document:

NAGY, Georgina

A független Algéria első évtizede és a magyar kapcsolat, / The first decade of independent Algeria and the Hungarian relationship 1962–1971, *AHU MATT*, 2019, **pp. 1–181. old.**, No. 000.003.410, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Közkönyvtárakban / In public libraries

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, az 1962-ben függetlenné vált Algéria első évtizedének történetének elemzése, részbe a magyar kapcsolatok tükrében
African studies in Hungary, an analysis of the first decade of the history of Algeria after becoming independent in 1962, partly in the light of Hungarian relations

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK-
DOKUMENTUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE
ELECTRONIC SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS,
STUDIES, COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/
writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian,
Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

**Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Történelemtudományi Doktori Iskola
Modernkori Program**

Nagy Georgina

A független Algéria első évtizede és a magyar kapcsolat, 1962–1971

Doktori értekezés

**Témavezető:
Prof. Dr. J. Nagy László professor emeritus**

**Szeged
2016**

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	2
Bevezetés	4
1. Algéria függetlenné válása	9
Algéria történelmének rövid áttekintése	9
Eviani Egyezmény, tűzszünet	15
Ben Bella hatalomra jutása	17
Ahmed Ben Bella	21
Belpolitikai helyzet	23
2. A „szocialista opció” korszaka (1962-1965)	28
A „szocialista opció” és Ben Bella elnöksége	28
FLN Kongresszus: 1964.....	38
Tripoli Program	41
Algéria elhelyezkedése a Maghreb térségben: Algéria határvitái	44
Az algériai-marokkói „homokháború”	44
Algéria és Tunézia konfliktusa.....	52
3. Fordulat – puccs utáni évek (1965-1971).....	55
1965. jún. 19-i puccs, Bumedien hatalomátvétele	55
Bumedien főbb intézkedései: reformok és államosítások.....	60
A Bumedien-kormány és az AKP kapcsolata	71
Az algériai vezetés és az UGTA kapcsolata.....	73
Zbiri vezérkari főnök vezette „felkelés”	76
Algéria és Franciaország kapcsolata: francia bányák államosítása, olajvita	80
4. Magyarország-Algéria kapcsolatának kezdete: 1962-1963	87
Magyar segítség a függetlenségi harcok alatt.....	89
Diplomáciai kapcsolatok kiépülése	94
A diplomata botrány	97
Ben Bella megítélése Magyarországon	103
5. Politikai kapcsolatok.....	106
Delegációk küldése és fogadása.....	109
MSZMP és AKP kapcsolata	119
Losonczi Pál látogatása, 1971.	126
6. Gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok	134
7. Műszaki-tudományos kapcsolatok.....	146

Műszaki-tudományos kapcsolataink kezdete	146
Amikor magyarok építették Algériát.....	149
8. Kulturális kapcsolatok	154
Kulturális egyezmények, delegáció cserék.....	154
Sport kapcsolatok.....	157
Ifjúsági kapcsolatok.....	159
Média és irodalmi kapcsolatok	160
Szakszervezeti kapcsolatok	162
Kiállítások, filmművészet.....	166
Összegzés	170
Szakirodalom	174

Bevezetés

Algéria történelme a Szegedi Tudományegyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájának egyik fő kutatási területe, mely szerves részét képezi az arab–magyar kapcsolatok feltárásának. Jelen dolgozat témája a független Algéria első évtizedének, valamint az 1962 és 1971 közötti évek magyar–algériai kapcsolatainak a bemutatása. A kutatás témája a két ország közti diplomáciai, politikai, gazdasági, műszaki-tudományos, kulturális kapcsolatok feltárása. A dolgozat szerkezetileg két egységre osztható. Míg az elsőben Algéria történelme került bemutatásra, addig a második a magyar–algériai kapcsolatokat mutatja be. Fontos kiemelni, hogy a jelen értekezésben található arab nevek magyar helyesírással szerepelnek, egységes átírásuk Ligeti Lajos: *Keleti nevek magyar helyesírása* című kötete alapján történt meg. Az egyes forrásokat pedig meghagytuk eredeti nyelvezetükben és akkori helyesírásukban, szó szerinti idézések esetén.

A dolgozat címében szereplő két évszám keretbe foglalja a kutatási témát, megadva ezzel a kezdő- és végpontot. Mindkét dátum különös fontossággal bír Algéria életében. 1962-ben lett független az ország, az Eviani Egyezmény zárta le a 132 éves francia gyarmati múltat. Algéria véres, nyolc évig tartó függetlenségi háború árán vívta ki a függetlenségét, ami alapjaiban változtatta meg az ország addigi életét. Nem csupán a nemzeti és gazdasági függetlenséget vívta ki, de önálló, igen sajátos belpolitikát is kialakított magának. Ez a helyi viszonyokat, az arab specifikumokat tiszteletben tartó szocializmus volt, közismert nevén a „szocialista opció”. Ennek megteremtése elméleti síkon a Tripoli Programnak, a gyakorlatban pedig Algéria első, szabadon választott elnökének, Ben Bellának köszönhető. A dolgozat végpontjának 1971-et választottuk, ami több okból is jelentős Algéria és Magyarország relációjában. Egyrészt a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke, Losonczi Pál 1971-ben látogatást tett Algériában, melynek során számos jelentős megállapodás született a két fél között. Másrészt az államosítási folyamat 1971-re fejeződött be véglegesen Algériában. Minden, addig külföldi tulajdonban levő vállalat az algériai kormány kezébe került, ezáltal végérvényesen megszűnt a francia dominancia.

A dolgozat szerkezetének kialakításakor mintaként figyelembe vettünk más, hasonló témában született kapcsolattörténeti doktori disszertációt is, például: Magyarország és Líbia, Magyarország és Etiópia, Jemen és a szocialista országok, Osztrák-Magyar Monarchia és Egyiptom. Jelen kutatás tematikai tagolása időrendi, és

nem korlátozódik szigorúan Magyarország és Algéria kapcsolattörténetére, mivel tartalmaz kitekintést a Magreb-térség egészére is. Az első részben Algéria történelme került bemutatásra, azon belül is a függetlenségi harcok, a „szocialista opció” kiépítése és az 1965-ös puccs utáni évek. Algéria 1962. március 19-én írta alá az Eviani Egyezményt, amely kimondta a tűzszünetet Franciaországgal. Ezt egy több éven át tartó útkeresés követte. Az algériai vezetés két lehetőség közül választhatott. Vagy elfogadja az Eviani Egyezményben leírtakat – és ezzel együtt egy lazább, de újabb függést a franciáktól –, vagy teljes mértékben új utat kezd járni, függetlenül minden külső behatástól, ezt pedig a Tripoli Program ajánlotta. Algéria végül a teljes elszakadást és függetlenséget választotta, megpróbálta kiépíteni a sajátos szocializmusát, ami szöges ellentétben állt a franciák által képviselt politikával. Az ország vezetése számára nehézséget jelentett, hogy a szocializmust kellett összhangba hozni a helyi viszonyokkal (arabság, iszlám). Ben Bella a maga korában és a maga módján népszerű volt a lakosság körében, azonban kapkodó intézkedései, meggondolatlan lépései és a személyi kultuszra való törekvése miatt hamar elvesztette támogatói körét. Főleg a nemzeti hadseregét Huári Bumediennal vezetésével, aki 1965-ben vértelen puccsal – egyes szakirodalmak a *kiigazítás napjának* nevezik – magához ragadta a hatalmat. Tulajdonképpen folytatta Ben Bella megkezdett útját, stabilizálta az ország bel- és külpolitikai helyzetét, befejezte az államosításokat, és többek között hazánkkal is kiszélesítette a kapcsolatokat. Azon az úton, melyre Algéria lépett, rövid időn belül a térség egyik leggyorsabban fejlődő és legmeghatározóbb országává vált, és példaként szolgált a többi korabeli, még gyarmati sorban levő országnak.

A dolgozat második szerkezeti egysége Magyarország és a független Algéria sokszínű és szerteágazó kapcsolatrendszerét mutatja be 1962 és 1971 között. Már Algéria *de jure* és *de facto* elismerése se nevezhető hagyományosnak a magyar fél részéről. Algéria 1962. március 18-án írta alá az Eviani Egyezményt és kötött tűzszüneti megállapodást Franciaországgal. Magyarország az elsők között ismerte el az ország függetlenségét, ez azonban csak ősszel kerülhetett napvilágra. Franciaország ugyanis hivatalosan ősszel ismerte el Algériát, két népszavazást követően. Ez idő alatt a francia vezetés a saját belügyeibe való beavatkozásnak tekintette azt, ha valamely ország ez idő alatt elismerte Algéria függetlenségét. A magyar kormány, megelőzendő egy diplomáciai botrányt – és ekkor az ENSZ még napirenden tárgyalta a „magyar kérdést” –, nem hozta nyilvánosságra az ország elismerését. Magyarország és Algéria között igen szerteágazó

kapcsolatrendszer alakult ki, aminek háttérében számos indok és érdek húzódott meg. A magyar vezetés a Szovjetunió külpolitikai irányvonalát követte, ezért is nyitott Algéria felé. Ugyanakkor saját érdekeit is szem előtt tartotta. Egy esetleges ENSZ-beli szavazáskor minden szavazatra szükség volt – a születő félben levő államokéra is – a „magyar kérdés” tárgyalásakor. De a magyar nyitás háttérében az is megtalálható, hogy egyfajta sorsközösséget érzett a vezetés az algériai néppel, ugyanis mindkét ország egy másik nagyhatalom árnyékában élt. Míg Algéria Franciaország gyarmata volt 132 éven keresztül, addig Magyarország szocialista berendezkedésű országgént követte a Szovjetunió külpolitikai irányvonalait. Kijelenthető, hogy a magyar-algériai kapcsolatok igen óvatosan indultak az 1960-as évek elején. Főleg a másik szándékainak és érdekeinek a felmérése jellemezte. Az 1960-as évek végén lendültek fel igazán a kapcsolataink és az 1970-es évekre váltak igen sokrétűvé, színessé és stabilá, a csúcspontot ekkor érték el.

A dolgozathoz számos levéltári forrás – magyar, francia, angol nyelvű – került feltárássra, feldolgozásra és bemutatásra. Kutatásokat végeztem a budapesti *Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárban* (adminisztratív és titkos iratokba nyerhettem bepillantást), a párizsi *Sciences Po Külügyi Levéltárában*, és a Courneuveben (Franciaország) található *Diplomáciai Levéltárban*. Az algériai magyar nagykövetség és az algériai francia nagykövetség helyzetilemző jelentéseinek köszönhetően, szinte napról napra nyomon követhető a magyar–algériai kapcsolatok kialakulása, azok elmélyülése, kiszélesedése. A nagyköveti jelentések és visszaemlékezések mellett külön kiemelendők a *Magyar Szocialista Munkáspárt* külügyi osztályának dokumentumai, melyek részletes és árnyalt képet nyújtanak a vizsgált korszakról. Franciaországi kutatásaim során számos olyan francia diplomata visszaemlékezéséhez, levelezéséhez hozzáfértem, akik a még gyarmati vagy a már felszabadult Algériában dolgoztak. Fontos kihangsúlyozni, hogy a Diplomáciai Levéltárban külön levéltári egység található a magyar-algériai kapcsolatokra vonatkozóan, mely jelentős mértékben hozzájárult jelen dolgozat elkészüléséhez.

Algéria nyolcéves háborújának fejleményeit bemutató, és az ország történelmét távlati perspektívában elemző szerzők munkái közül ki kell emelni *Benjamin Stora* munkásságát. Az algériai származású történész Párizsban egyetemi tanár, fő kutatási területe az algériai háború, és napjaink Magreb-térsége. Jelen szerző kötetei és Interneten elérhető publikációi hiteles alapot nyújtottak a dolgozat első felének elkészítéséhez. A vizsgált időszak eszmerendszerét *Idris Cox: Szocialista eszmék Afrikában* című kötete mutatja be. Megjegyzésként viszont hozzá kell fűznünk, hogy mivel a szakirodalom

1968-as kiadású, a megállapítások néhol magyarázatra és aktualizálásra szorulnak. Viszont, a maga nemében egyedülálló könyv, mivel éppen a vizsgált korszak idejében jelent meg.

A téma magyar szakirodalmát tekintve segítségünkre volt *Lengyel István* munkássága, aki Algéria történelmét részleteiben taglalta egészen az 1980-as évekig. A kutatásban szintén nagy segítséget jelentettek *J. Nagy László* kötetei és tanulmányai, aki nem csupán a független Algériát kutatja, hanem a függetlenségi háborút, és az azt megelőző éveket is. A szerző személyes, algériai tapasztalatai ellenére tárgyilagosan mutatja be kötetein keresztül az 1960-as évek eseményeit, magyar–algériai relációban is. A dolgozatban több esetben is felhasználásra került a szerző olyan kötete, melyekben a magyar–arab és magyar–algériai kapcsolatok kerültek bemutatásra. A magyar vezetés korabeli álláspontját és a külpolitikánkat *Puja Frigyes: Magyar külpolitika* című kötete mutatja részleteiben. A kötet objektíven mutatja be Magyarország elhelyezkedését a nemzetközi életben, és elemzi egy-egy magyar külpolitikai lépésének jelentőségét, valamint annak okait.

Jelen kutatásban kiemelt helyen szerepelnek olyan politikusok önéletrajzi írásai, mint például, *Charles de Gaulle*, ami által a franciák szemszögéből is megismerhető és jobban értelmezhető Algéria történelme. De *Ferhát Abbász* írása még árnyaltabb képet adott a korabeli helyzetről, belső viszályokról, Algéria útkereséséről. Szintén ki kell emelnünk *Ahmed Ben Bella* önéletrajzi írását, ami elektronikus úton is elérhető. Gondolatmenete könnyen követhető, koherens, azonban szubjektív, éppen ezért kritikával és óvatosan kell fogadnunk a benne leírtakat. Viszont, egyértelműen kitűnik, hogy az algériai elnöknek milyen személyes és politikai nehézségekkel kellett szembenéznie a születőfélben levő államban.

Napi- és hetilapok közül kiemelt helyet foglal el a *Népszabadság*, mint a vizsgált korszak egyik legjelentősebb sajtóorgánuma, mely a magyar vezetés hivatalos álláspontját közölte. A *Népszabadság* napi rendszerességgel publikált cikkeket az algériai háborúról épp úgy, mint az algériai–marokkói és algériai–tunéziai határvitáról, vagy a magyar–algériai kapcsolatok helyzetéről. Az újságban gyakran jelentek meg nemzetközi hírügynökségek jelentései is (*Magyar Távirati Iroda – MTI*), vagy algériai útjelentések magyar újságírók tollából. A napilap használhatóságát erősen behatárolja, hogy jelentősen magán viseli az adott korszak ideológiáját és szellemiségét. Idegen nyelvű

folyóiratok és napilapok közül az *El Moudjahid* segített az 1962-es algériai események jobb megértésében és megismerésében, valamint a Magreb-térségen belül zajló folyamatok feltárásában. Az Interneten is elérhető *L'Annuaire de L'Afrique du Nord* évkönyv pedig az 1960-as évekre vonatkozóan adott részletes képet nem csupán az Algériában, de az Észak-Afrikában zajló eseményekről is. A felhasznált napilapok és folyóiratok azért is fontosak, mert bepillantást nyújtanak a korabeli tömegpropaganda mechanizmusába.

Disszertációmban arra kerestem a választ, hogyan alakult ki az a sokrétű és színes kapcsolatrendszer Magyarország és a független Algéria között, melyre az algériai lakosság és a magyar szakemberek egy szűk köre olyan jó szívvel gondol vissza, közel 60 év távlatából is. A dolgozatomon keresztül szerettem volna bemutatni, mennyi nehézség árán alakult ki diplomáciai kapcsolat a két ország között, milyen a magyar szakemberek által újjáépített Algéria, mi vezetett majdnem egy diplomáciai botrányhoz és a diplomáciai kapcsolat megszakításához, mit adott egymásnak a két ország és a két nép. Emellett, kitekintést kívántam nyújtani a nemzetközi eseményekre is, kiemelve olyan regionális problémákat is, mint Algéria kettős határvitája. Jelen kutatás újdonsága abban áll, hogy Magyarország kapcsolattörténetének eddig feltáratlan területét kívánja bemutatni. A Szegedi Történelemtudományi Doktori Iskola komoly tradíciókkal bír a Mediterráneum és Magyarország egymásra gyakorolt kölcsönhatásainak feltárását illetően, mely témakörön belül több doktori disszertáció is született. Ehhez szervesen kapcsolódik jelen kutatási téma is, ami hazai és külföldi relációban is kiemelkedően fontos munka a maga nemében.

1. Algéria függetlenné válása

Algéria történelmének rövid áttekintése

A XVIII. századi Algír a kalózkodás egyik fellegvára volt, ezért az európai hajózás védelmében a Bécsi Szerződés (1815) külön kitért arra, hogy az országot el kell foglalni, és ezt a tevékenységet felszámolni, a Mediterráneumot ismét biztonságossá tenni. 1830-ban közel 30000 főnyi francia hadsereg indult el Afrikába „felszabadítóként”, hogy megtisztítsa a területet. Ez nem volt egyszerű feladat, mivel a part menti sávoknál az oszmánokba, míg a belső területeken harcos törzsek ellenállásába ütköztek. Míg az előbbiekkal szemben könnyedén érvényesítették akaratukat, addig az utóbbiakat Adbel-Kader emír vezette, akinek katonái nem adták könnyen magukat. 1837-ben csupán három városnak¹ nem Adbel-Kader volt a vezetője. Az 1848. november 4-i francia alkotmány 109. cikkelye már Algériát francia territóriumként definiálta, és közigazgatásilag Franciaország szerves részét képezte, mint tengerentúli megye.

Az 1870-es években több törzsi lázadás ütötte fel a fejét országszerte, majd 1880-ra az országot katonailag is meghódították a franciák.² 1873-ban cikkelyezték be a Warnier-törvényt, mely eltörölte a muszlim jogrendszert, és a földeket mobilizálhatóvá tette, hogy az európai tulajdonosok előnybe kerülhessenek a helyiekkel szemben.³ Algéria és Franciaország kapcsolatát Ferhát Abbász és Ben Bádisz ellentétes gondolata hűen alátámasztja. Az előbbi így látta a korabeli kapcsolatrendszer: „Franciaország én vagyok, mert én vagyok a többség, én vagyok a munkás, én vagyok a művész, én vagyok a fogyasztó. (...) Franciaország érdekei a mi érdekeink is attól a pillanattól kezdve, hogy a mi érdekeink Franciaország érdekeivé válnak.”⁴ Vele szemben, Ben Badisz úgy gondolta, az algériai nemzetet saját tetteikkel, nemzeti nyelvvel, vallással, kultúrával, szokásokkal és erkölcsökkel rendelkezik. E szavak mögött már meghúzódik a nemzeti

¹ Algír, Oran, Arzew

² Az ország akkori – francia – megítélését hűen tükrözi az alábbi idézet, Simon Bernard hadügyminisztertől, 1837-ben. „L’Algérie n’est qu’un rocher stérile dans lequel il faut tout apporter, excepté l’air; encore y est-il mauvais.” (Algéria egy steril szikla, ahova mindent el kell vinni, kivéve a levegőt, bár az is rossz. – N. G.) Dodman, Thomas: *Un pays pour la colonie*. 743-787., In: *Annales*, volume 3, juillet-septembre 2011, 746.; Charles-André Julien : *Histoire de l’Afrique de Nord : Tunisie, Algérie, Maroc*. Payot, 1931., 655-672.

³ J. Nagy László: *Az arab országok története a XIX-XX. században*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 1997., 31-32.

⁴ J. Nagy László: *A Mediterráneum a XX. században*. Szeged: JATE Press, 1995., 88.

önállóság iránti vágy is, amit ezzel lehet alátámasztani: „Ez a muzulmán, algériai nemzet nem Franciaország. Nem tud Franciaország lenni. Nem is válhat Franciaországgá, még ha akarná sem. (...) Nagyon távol van Franciaországtól, és nem akar beleolvadni.”⁵ (...) „Éppen ellenkezőleg, ez Franciaországtól teljesen távolálló nemzet, nyelve, erkölce, etnikai eredete, vallása révén. Egyáltalán nem akarja az asszimilációt, van hazája, Algéria, amely sajátja, jól ismert, jelenlegi határaival.”⁶

Mindkét világháború aktív részesévé vált akaratán kívül Algéria is, Franciaország oldalán, akárcsak Marokkó és Tunézia. Ennek hatására az 1920-as években egyre több, eleinte még kezdetleges szervezeti felépítéssel rendelkező párt jött létre. 1926-ban Párizsban megalakult az ENA (Étoile Nord-Africaine - Észak-Afrika Csillaga)⁷ Messzáli Háddzs vezetésével, aki olyan célokat tűzött ki, mint nemzeti függetlenség, nemzeti hadsereg felállítása, nemzeti parlament, általános választások megtartása, egykori nagybirtok elkobzása, és ezek felosztása a helyi ősbirtokosok között.⁸ 1926-ban⁹ jött létre az évek során egyik legjelentősebbé váló politikai erő, a PCA (Parti Communiste de l'Algérie - Algériai Kommunista Párt). Az AKP szerint Észak-Afrika teljes felszabadulása akkor valósulhatna meg, ha a szocializmus győzne Franciaországban, és a párt legfontosabb célja a nemzeti függetlenség kivívása volt. 1931-től működött az Ulemák Társasága Ben Bádisz vezetésével. Programjuk szerint különös hangsúlyt fektettek az algériai muszlimok intellektuális, gazdasági és társadalmi nevelésére.¹⁰ Egyik leghíresebb gondolata: „Algéria a hazám, arab a nyelvem, iszlám a vallásom.”¹¹ Az 1943-ban megjelent manifestumban (Ferhát Abbász: *Az algériai nép kiáltványa*)¹² olvasható, hogy Algéria világkonfliktus előtt áll, a nemzeti mozgalom pedig politikai-ideológiai fordulópontjához érkezett. Ezért a legfontosabb célok közé tartozott a nemzeti szuverenitás kivívása, és a gyarmati rendszer teljes felszámolása. Franciaország

⁵ J. Nagy László: *A Mediterráneum a XX. században*. Szeged: JATE Press, 1995., 88.

⁶ J. Nagy László: *Iszlám és politika*. Szeged: JATE Press, 1989., 74.

⁷ A pártot 1929-ben betiltották.

⁸ J. Nagy László: *A maghreb országok felszabadulása (1919-1956)*. Szeged, 1995. 50-51.

⁹ A Francia Kommunista Párt (Parti Communiste Français, PCA) 1920-ban vált ki a SFIO-ból (Section Française de l'Internationale Ouvrière, Francia Szocialista Párt), és mindjárt életre hívta algériai szekcióit. Ezek a szekciók 1936-ban hozták létre az FKP-tól szervezetileg immár teljesen független, de ideológiailag és politikailag hozzá még szorosan kapcsolódó AKP-t.

¹⁰ J. Nagy László: *Az arab országok története a XIX-XX. században*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 1997., 64-66.

¹¹ Uo., 66. Az iszlám, mint államvallás, fontosságát Ferhat Abbas így fogalmazta meg: „Ce qui compte en Algérie; ce n'est pas la race, c'est l'islam.” (Algériában nem a faj számít, hanem az iszlám. – N. G.) Ferhat Abbas: *L'indépendance confisquée (1962-1978)*. Flammarion: 1984., 90.

¹² Lásd: J. Nagy László: *L'histoire contemporaine de l'Algérie vue de Hongrie*. Szeged: JATE Press, 2013., 31-37.

álláspontját Catroux főkormányzó képviselte, aki kijelentette, hogy Algéria a világháború befejezése után továbbra is Franciaország szerves része marad. Ez a kijelentés sértette az egyre inkább nemzeti öntudatára ébredő algériai népet, és 1945 májusában felkelés robbant ki, amelynek leverésére az európaiak félkatonai alakulatokat és hadsereget is bevetettek.¹³ A felkelés látszólagos okai között olyan tényezők húzódtak meg, mint a hitleri propaganda, a rossz élelmiszerellátás, Egyiptom és az Arab Liga támogatása a gyarmattartó Franciaországgal szemben, és a szimpátia az angolszász hatalmak irányában. A valódi, igazi ok azonban a földkérdés volt, az elmaradott mezőgazdaság okozta problémák, és a franciák privilégiumai a helyi földművelőkkel, földtulajdonosokkal szemben.¹⁴

A nemzeti függetlenség elnyerése érdekében a három legjelentősebb politikai erő egy nagy pártba (Algériai Front) tömörült. Az Algériai Kommunista Párt (AKP) 1946-os ülésén önálló Algéria megteremtését tűzték ki célul, javaslatok születtek az Algériai Demokratikus Nemzeti Front megteremtésére, a gazdasági, szociális, kulturális és politikai élet javítására. Tették mindezt olyan jelszavakkal, mint a „Szabadságért, földért, kenyérért!”. Az AKP saját, nemzeti alkotmányt, parlamentet, kormányt akart életre hívni, és csupán föderatív szálakkal kívánt Franciaországhoz tartozni a jövőben. Másik jelentős politikai erő az 1946-ban Ferhát Abbász által létrehozott és vezetett UDMA (Union Démocratique du Manifeste Algérien – Algériai Manifesztum Demokratikus Uniója), mely ideológiailag ugyan az AKP-hoz közel állt, de nem követte a Szovjetunió mutatta irányvonalat, hanem saját erejében bízott a nemzeti önállóság elnyerése tekintetében.¹⁵ A harmadik párt, mely az Algériai Frontba tömörült, az 1946-ban megalakult MTLD (Mouvement pour le Triomphe des Libertés Démocratiques - Demokratikus Szabadságjogok Győzelméért Küzdő Mozgalom) volt, vezetője Messzáli Háddzs. Ők a nemzeti egyenlőséget hirdették a vallás, a kultúra, a polgári demokratikus eszmék és a szociális ellátottság terén. Ez a párt annyiban más, mint az előző kettő, hogy saját

¹³ Egyes források az algériai függetlenségi háború valódi kezdetének 1945. május 8-at tartják. Azon a napon a francia hadsereg katonái – egyes források szerint – több ezer algériait mészároltak le. Ez vezetett a nemzeti mozgalmak megerősödéséhez és a háború kirobbanásához. Mohammed Harbi: *La guerre d'Algérie commencée à Sétif*. Forrás: <http://www.monde-diplomatique.fr/2005/05/HARBI/12191>, megtekintve: 2016. október 12.

¹⁴ J. Nagy László: *Az arab országok története a XIX-XX. században*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 1997., 75-78., J. Nagy László: *L'histoire contemporaine de l'Algérie vue de Hongrie*. Szeged: JATE Press, 2013., 25-29.

¹⁵ „Népünknek saját ügyét kell szolgálnia, és nem idegen ügyet. Algéria felszabadulása nem jön sem az Arab Ligától, sem a Szovjetuniótól, sem Amerikától.” J. Nagy László: *Az arab országok története a XIX-XX. században*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 1997., 110., J. Nagy László: *L'histoire contemporaine de l'Algérie vue de Hongrie*. Szeged: JATE Press, 2013., 55-62.

paramilitáris ággal is rendelkezett, ez volt az OS (Organisation Spéciale - Különleges Szervezet). Az MTLĐ radikális ága hozta létre az FLN-t (Front de Libération National - Algériai Nemzeti Felszabadító Front), mely 1954-ben¹⁶ szembefordult Messzálival. Az FLN a fegyveres úton kivívott függetlenségben hitt.

Algériában az 1954-es év hozott gyökeres változást, mely egy olyan folyamatot indított el, ami alapjaiban változtatta meg az addig stabilnak gondolt gyarmati rendszert. Erről a magyar vezetés – a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága – az alábbi módon nyilatkozott: „A gyarmati rendszer széthullásának folyamata tovább tart, a felszabadulásukért küzdő népek eredményes harca új győzelmeket arat. (...) Mind az algériai, mind a francia nép haladó erőivel együtt érez a szocialista Magyarország, és mielőbbi teljes sikert kíván hősi küzdelmükhöz.”¹⁷ 1954. október 22-23-án az FLN és ALN (Armée de Libération Nationale - Nemzeti Felszabadító Hadsereg) felkelés tervét készítették elő november elsejére. Bizakodásra adott okot a franciák indokínai veresége, ami azt bizonyította, hogy a kolonializmus és Franciaország igenis legyőzhető. A tervezett felkelés azonban nyolc éves függetlenségi háborúba fordult át, mely fejlődését tekintve négy szakaszra osztható.¹⁸ 1954. és 1956. között a felkelőknek az volt a célja, hogy a Kelet-Algériában és az Aurès-hegységben kirobbanó fegyveres harcok az ország egész területére kiterjedjenek. Az algériai eseményeket François Mitterrand belügyminiszter a következőképpen ítélte meg: „Algéria Franciaország, és Flandriától Kongóig egy a törvény, egy a nemzet.”¹⁹ 1955 áprilisában Bandungban találkozott egymással az FLN²⁰ hivatalos vezetősége és 14 afrikai és ázsiai ország, melynek eredményeként az algériai kérdés az ENSZ BT elé került. A háború második szakasza az

¹⁶ Az 1954-es pártszakadást követően Messzáli Háddzs új pártot alapított MNA (Mouvement National Algérien, Algériai Nemzeti Mozgalom) néven. Népszabadság, 1962. július 5., Külpolitikai kislexikon – Pártok és mozgalmak Algériában. Benjamin Stora: *Messzáli Hádj, pionnier du nationalisme algérien (1898-1974)*. Paris: Le Sicomore, 1982., 299.

¹⁷ A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956-1962., *Az MSZMP Központi Bizottságának állásfoglalása időszakos külpolitikai kérdésekben (1962. március 28-30.)*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1973., 559.

¹⁸ 1954. november 1-én az FLN számos európai civilt és muszlimot („harkis”) gyilkolt meg, amit a 8 éves polgárháború követett. Mohamed Harbi – Benjamin Stora: *La guerre d'Algérie*. Paris: Hachette, 2005., 511.

¹⁹ J. Nagy László: *Az arab országok története a XIX-XX. században*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 1997., 112.

²⁰ A Nemzeti Felszabadítási Front felépítését tekintve, egyik hivatalos szerve az Algériai Forradalmi Nemzeti Tanács, mely parlamentként működött; a másik a kormányfunkciókat ellátó Végrehajtó és Koordinációs Bizottság volt. Az FLN munkáját „kiegészítő” Nemzeti Felszabadító Hadsereg bázisát a szegényparasztok adta, és azt vallották, hogy az agrárforradalom mellett a nemzeti egység megerősítése a fontos, és a francia kolonializmus eltörlése. J. Nagy László: *Az arab országok története a XIX-XX. században*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 1997., 109-120.

1956 és 1958 közötti évekre tehető. Az FLN konszolidálta az addig elért eredményeket, és Franciaországban is egyre nagyobb szimpátiát nyert az algériai ügy.²¹

1957 februárjában robbant ki az algíri csata. Marokkón és Tunézián kívül a szocialista Jugoszláviától is kapott nagyobb mennyiségű fegyverszállítmányt, az FLN pedig elérte, hogy az algériai kérdés az ENSZ állandó napirendi pontja legyen, a harcokhoz pedig utánpótlást biztosított magának a volt gyarmatokról.²² Míg 1958-ban a tényleges algériai hatalom az európai származású lakosság kezében koncentrálódott, addig szeptember 19-én Kairóban az FLN vezetősége megalapította a GPRA-t (Gouvernement Provisoire de la République Algérienne - Algériai Ideiglenes Kormány), melynek későbbi vezetője az ekkor még bebörtönzött Ben Bella lett.²³ A GPRA megalakulását bejelentő kiáltvány kikötötte, hogy fennállása csupán a felszabadító háború idejére korlátozódik, első miniszterelnökének Ferhát Abbász-t választották. A GPRA-t az Algériai Forradalmi Tanács²⁴ 1961 augusztusában szervezte át, ekkor lett Ben Hedda az új miniszterelnök.²⁵ A nyolcéves függetlenségi háború legnehezebb szakasza az 1956 és 1960 közé eső négy év. 1958. október 3-án készítették el a Charles de Gaulle tábornok nevéhez kapcsolódó Constantine-tervet, mely először beszélt a „harmadik erő” létezéséről, a két, akkor egymással szemben álló tömbök (szocialista és imperialista) között.²⁶ A program lényeges eleme a gazdaság és a társadalom egyensúlyának megteremtése. Emellett olyan pontokat kell kiemelni, mint új üzemek megteremtése (kohászat, energia- és vegyipar), beruházási kedv fellendítése, infrastruktúra fejlesztése, kőolaj-feldolgozó üzem Algír mellett, 9000 új munkahely létesítése, európai földek kártalanítása.²⁷

²¹ Az algériai háború három szakaszáról bővebben: Jacques Frémaux: *La France et l'Algérie en guerre: 1830-1870 – 1954-1962*. Institut de stratégie comparée, Sorbonne, 2004. , 138-142.

²² *La question algérienne devant la commission politique de l'ONU* (1957. december 11.) Forrás: <http://www.ina.fr/video/AFE85007670/la-question-algerienne-devant-la-commission-politique-de-l-onu-video.html> , megtekintve: 2016. október 10.

²³ J. Nagy László: *Az arab országok története a XIX-XX. században*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 1997., 109-120.

²⁴ Az Algériai Forradalmi Tanácsot (CNRA) az FLN vezetői alapították az 1956. augusztusi, első, Soummamban tartott kongresszusukon. A CNRA tulajdonképpen az algériai parlamentet helyettesítette. Ezen az értekezleten jelölték ki az FLN politikájának fő irányvonalát is. ²⁴ Népszabadság, 1962. július 5., Külpolitikai kislexikon – Pártok és mozgalmak Algériában

²⁵ Népszabadság, 1962. július 5., Külpolitikai kislexikon – Pártok és mozgalmak Algériában

²⁶ J. Nagy László: *A szocialista országok és a dekolonizációs folyamat Algériában 1954-1965*. In: *Múltunk*, 2004/2, XLIX, 130-155.

²⁷ Lengyel István: *Algéria hármass forradalma*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1982, 28-34. A Constantine-terv mintegy folytatásaképp beszélhetünk Algériának nyújtott francia segélyről, főleg katonai és gazdasági téren.

De Gaulle tábornok 1959 szeptemberében hivatalosan is elismerte Algéria önrendelkezési jogát. 1960 tavaszán egyre több ország ismerte el a Ferhát Abbász vezette GPRA-t (például a Szovjetunió),²⁸ ami viszont feszültséget okozott Franciaországgal, mivel ezt a francia kormány a saját belügyeibe történő beavatkozásnak vette.²⁹ Ugyanis, „a francia kormány határozottan állást foglalt amellett, hogy megszakítja a diplomáciai kapcsolatot azokkal az államokkal, amelyek az algériai ideiglenes kormányt elismerik.”³⁰ A francia vezetésben megoszlottak a vélemények Algéria függetlenségét illetően. Egyrészt, a francia kormány a diplomáciai kapcsolatok megszakításával fenyegette azokat az országokat, melyek elismerik Algéria önállóságát. Másrészt, Charles de Gaulle tábornok és követői egyre inkább szorgalmazták a gyarmati rendszer felszámolását, mint ahogy ez a szeptember 5-i beszédéből is kiderült. „Azt hiszem, ők mindenképpen azt akarják, hogy Algéria algériai legyen. Nézetem szerint itt csak egy kérdés merül fel, mégpedig az, hogy Algéria Franciaországgal szemben (...) vagy vele társulásban lesz-e algériai.”³¹ Amivel a tábornok talán a legjobban meg tudta győzni a francia közvéleményt, miszerint jobb, ha a Maghreb ország függetlenedik tőlük: „Algéria sokkal többbe kerül nekünk, mint amennyit jövedelmez.”³² Ferhát Abbász október 11-én Budapestre érkezett, hogy a magyar kormánytól is megkapja a szükséges támogatást, azonban hazánk, elkerülendő a diplomáciai feszültséget Párizssal, még várt a GPRA elismerésével. Ez a későbbiekben éreztette is hatását a magyar-algériai kapcsolatokon, az Algéria által mutatott hűvös és távolságtartó magatartással. 1960. december 20-án az ENSZ BT-ben szavazásra került sor az algériai eseményekről, melynek eredményeképp a szervezet „elismeri az algériai nép jogát az önrendelkezésre és a függetlenségre.”³³

A háború utolsó évei a politikai tömegdemonstrációk, illetve a tűzszüneti tárgyalások jegyében teltek. 1961. április 22-én néhány főtiszt puccsot szervezett de

²⁸ A Szovjetunió elismerte a Kairóban székelő algériai kormányt, mint Algéria törvényes képviselője. A szovjet nagykövet jelentette, hogy november 19-én egy algériai delegáció kért a Szovjetuniótól egy átutazási vízumot. Találkozni szeretnének néhány szovjet képviselővel és párttaggal. *Komunistická strana Československa - Ústřední výbor. Kancelář 1. tajemníka ÚV KSČ Antonína Novotného - II. část 1951-1967 Fond: 1261/0/44. Kartón 214-es, inv.č. 502-es. Postoj SSSR k uznání prozatímní alžírské vlády v Káhiře. 1958.*

²⁹ Ti., ekkor még a Francia Köztársaság egyik integráns, tengeren túli megyéjének számított, és az 1848-as alkotmány már francia territóriumként említette meg. J. Nagy László: *A szocialista országok és a dekolonizációs folyamat Algériában 1954-1965.* In: *Múltunk*, 2004/2, XLIX, 130-155.

³⁰ Uo., 143.

³¹ Charles de Gaulle: *A reménység emlékiratai. Az újjászületés 1958-1962.* Szeged: Gradus ad Parnassum Könyvkiadó, 2003., 71.

³² Uo., 82.

³³ J. Nagy László: *Az arab országok története a XIX-XX. században.* Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 1997., 117.

Gaulle tábornok politikája, nevezetesen Algéria elszakadása ellen. Ekkor került a GPRA élére Ben Hedda (1962. június 22-én lemondott), Franciaországban pedig sorozatos tüntetéseket szerveztek az algériai háború ellen. Eközben francia-algériai titkos béketárgyalások kezdődtek, melyet az *El Moudjahid* – FLN hivatalos pártlapja – 1962. március 10-i számában,³⁴ közzé is tett. A tárgyalások legfontosabb rendelkezései szerint Algéria a semleges külpolitikát választja és szuverén állam lesz, a nemzeti hadsereg algériai katonákból fog állni.³⁵

Eviani Egyezmény, tűzszünet

Algériában a harci tevékenységeknek hivatalosan az 1962. március 18-án,³⁶ Evianban aláírt tűzszüneti megállapodás vetett véget. A 8 évig tartó felszabadító háborút a lezárását követően 37 éven át a franciák „pacifikációnak” vagy „rendfenntartásnak” nevezték.³⁷ De ezt a fegyveres konfliktust a szakirodalom is több elnevezéssel illeti: algériai háború, algériai forradalom, algériai függetlenségi háború, nemzeti felszabadító háború. Algéria közigazgatásilag épp annyira Franciaország szerves része volt, mint például, Normandia. Franciaország pedig nem állhatott hadban önmaga ellen. Ezért a köztudatban ez a 8 éves periódus úgy terjedt el, mint „polgárháború”, „franciák közötti belháború”. Ezzel szemben, az algériai oldal felszabadító (politikai) háborúnak tartja számon, melynek célja a nemzetállam megteremtése volt.³⁸

³⁴ Az Eviani Egyezmény teljes szövegét Franciaországban a Le Monde március 20-i, Algériában az El Moudjahid március 19-i száma közölte. A kettő szöveg között azonban adódott eltérés. Míg az algériai szövegben GPRA szerepel, addig a francia változat FLN-ről írt.

³⁵ Népszabadság, 1962. március 10., Az FLN hivatalos lapja közzétette a francia-algériai tárgyalások eredményeit

³⁶ A közel 98 oldalas, két szerkezeti egységből és hét alfejezetből, és több száz cikkelyből álló dokumentumot francia részről Louis Joxe, Jean de Broglie és Robert Buron; algériai oldalról Krim Belkaszem írta alá Evianban, a kora esti órákban – egyes dokumentumok szerint egészen pontosan 17:30-kor. A tűzszünet másnap, március 19-én, délben lépett életbe. J. Nagy László: *Az algériai háború (1954-1962)*. Szeged: UNIVERSITAS Szeged Kiadó, 2010., 287-310., Jean Morin: *De Gaulle et l'Algérie. Mon témoignage, 1960-1962*. Paris: Éditions Albin Michel S. A., 1999., 289.

³⁷ Az Algériát jelentős emberi és anyagi veszteség érte a 8 éves háború során. 1945-ben, Algériában, közel 45000-en vesztették életüket. 1954 és 1962 között pedig másfél millió ember esett áldozatául a függetlenségi háborúnak. Francia oldalról közel 25000 katona és 3000 civil halt meg, és 65000-en sérültek meg. Guy Pervillé: *Mémoire et histoire de la guerre de l'Algérie, de part et d'autre de la Méditerranée*. Forrás: http://guy.perville.free.fr/spip/article.php3?id_article=74, megtekintve: 2016. október 12.

³⁸ J. Nagy László: *Az algériai háború (1954-1962)*. Szeged: UNIVERSITAS Szeged Kiadó, 2010., 11-25.

A tűzszünetről az Eviani Egyezmény így rendelkezett: „Egy teljes körű tűzszünetnek kell létrejönnie Algéria egész területén.”³⁹ Az Egyezmény két szerkezeti egységből áll. Az első a tűzszünetről rendelkezett, ami 1962. március 19-én, délben lépett érvénybe. A második rész tartalmazta az „Általános konklúziót”, valamint olyan kormány-nyilatkozatokat, amik konkretizálták a tárgyalás eredményeit egyes területeken. Például az önrendelkezés megvalósítása, országok közti együttműködés, amnesztia rendelet, gazdasági és pénzügyi és katonai együttműködés, stb.⁴⁰ 1962. március 18-án Charles de Gaulle beszédet mondott, amit a TV és a rádió is sugárzott. „Egy új, szabad, virágzó, harmonikus Algéria, aki meg fogja találni saját függetlenségében a büszkeségének eredetét, a Franciaországgal való együttműködésében az emlékeihez való ragaszkodást és a józanság reményét.”⁴¹

Algéria függetlenné válására a szomszédos országok vezetői egyöntetűen örömet fejezték ki, akárcsak a tárgyalások sikeres lezárása miatt. Habib Burgiba, tunéziai elnök, kijelentette, hogy ez egy örömnép és tanácskozást kezdeményezett a GPRA elnökével. II. Hasszán, marokkói király, sok sikert kívánt az algériai népnek és a vezetőinek. Nasszer, az Egyesült Arab Köztársaság elnöke kijelentette, bízik benne, hogy ez a lépés közelebb hozza egymáshoz az arab és a francia népet.⁴² Az egyezmény aláírása után nem sokkal, mind Algériában, mind Franciaországban népszavazást írtak ki, melynek „tétje” az arab ország teljes önállósága volt. Az áprilisban megtartott franciaországi népszavazáson résztvevők 90%-a támogatta Algéria függetlenségét és a békét. Azok, akik nemmel szavaztak, „Francia Algéria” megtartásának hívei voltak. A szavazás eredménye az algériai belpolitikai helyzetre egyértelműen pozitívan hatott, Waldeck Rochet, FKP tag pedig így nyilatkozott: „A francia tömegeknek olyan külpolitikára kell kényszeríteniük a kormányt, amely az általános leszerelésre és a békés együttélésre irányul.”⁴³ 1962 májusában egyre több algériai menekült tért haza –

³⁹ „Un cessez-le-feu complet et simultané devra intervenir sur l'ensemble du territoire de l'Algérie.” Ministère des Affaires Étrangères – Commission de Publication des Documents Diplomatiques Français: *Documents Diplomatiques Français*, 1962., Tome 1, 1^{er} janvier – 30 juin. Paris: Imprimerie Nationale, 1998., 258.

⁴⁰ J. Nagy László: *Az algériai háború (1954-1962)*. Szeged: UNIVERSITAS Szeged Kiadó, 2010., 284-347.

⁴¹ „Une Algérie nouvelle, libre, prospère, harmonieuse, qui trouvera dans son indépendance les sources de sa fierté, dans sa coopération avec la France, l'exaltation de ses souvenirs et les raisons de ses espérances.” Jean Morin: *De Gaulle et l'Algérie. Mon témoignage, 1960-1962*. Paris: Éditions Albin Michel S. A., 1999., 298.

⁴² Népszabadság, 1962. március 20., Fegyverszünet Algériában

⁴³ Népszabadság, 1962. április 10., A francia szavazók 90 százaléka helyesli az algériai békét

Marokkóból közel 200-an –, ezzel egy időben az európaiak szintén nagy számban hagyták el Algériát, túlnyomóan egy francia exodus vette kezdetét, és utaztak Marseille-be.⁴⁴ Az Eviani Egyezmény megítélése megosztotta mind az algériai, mind a francia közvéleményt, az azonban kijelenthető, hogy Algéria elnyerte ugyan a politikai függetlenségét, ellenben gazdaságilag⁴⁵ és pénzügyileg továbbra is jelentősen függött Franciaországtól. Az egyezményben foglaltak értelmében, Algériának továbbra is biztosítani kell Franciaország számára az addigi jogokat, amiért cserébe kulturális és technikai támogatásban részesült még 3 éven keresztül.⁴⁶ Az egyezmény olyan célokat fogalmazott meg, mint ideiglenes szabadelvű helyezések, kettős állampolgárság megszüntetése, gazdasági- és pénzügyi együttműködés Franciaország és Algéria között („(...) szaharai kőolaj- és földgáztermelés zavartalanul folyhat, és hat éven keresztül Párizs elsőbbséget élvez az újabb területek kiaknázását biztosító jog megszerzésében.”⁴⁷), technikai–kulturális–pénzügyi támogatás Franciaországtól, agrárreform, oktatási és kulturális segítség Franciaországtól, diplomák kölcsönös elismerése.⁴⁸

Ben Bella hatalomra jutása

Algéria függetlenné válását követően adott egy ország, mely azon túl, hogy nem rendelkezett politikai vezetéssel, hatalmas materiális – azon belül is, jelentős elmaradottsággal számos területen, úgy, mint mezőgazdaság, (nehéz)ipar – és szakember hiánnyal szenvedett.⁴⁹ A későbbi politikai elitet meghatározó karizmatikus személyek azonban már a függetlenségi harcok alatt is jelen voltak az ország életében, de igazán jelentős szerephez csak 1962 nyarán jutottak, akkor már egy független országban. Közülük is az egyik legkiemelkedőbb, mondhatni, korszakalkotó személyiség, Mohamed

⁴⁴ Népszabadság, 1962. május 12., Hazatért az algériai menekültek első csoportja. Június 1. és 25. között 185 ezer algériai telepes érkezett Franciaországba, főleg azért, mert félnek az arabok bosszújától. „Az ultra vezérek arra számítanak, hogy az európaiak távozása nagy nehézségeket okoz majd az új algériai államnak. A francia gyarmati uralom évtizedei alatt a szaktudás, a gazdasági és a közigazgatási gyakorlat megszerzése kizárólag az európaiak kiváltsága volt.” Népszabadság, 1962. június 28., Milyen következményekkel járhat az európai telepesek tömeges kivándorlása Algériából?

⁴⁵ Ez időben Algéria a külkereskedelmének mintegy 8/10-es százalékát bonyolította Franciaországgal, az ország gazdasági fejlődését jelentős mértékben finanszírozza a francia tőke, az algériai kőolaj egyedüli piaca francia. Az algériai tüzszünet gazdasági következményei, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-181-004651-1945-1964. 4.d.

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ J. Nagy László: *Az algériai háború (1954-1962)*. Szeged: UNIV Kiadó, 2010., 287.

⁴⁸ Uo., 284-305.

⁴⁹ Bővebben: Paul Balta: *L'Algérie vingt ans après*. Forrás: <https://www.monde-diplomatique.fr/1982/11/BALTA/37020>, megtekintve: 2016. október 03.

Ahmed Ben Bella, aki a függetlenségi harcok kirobbanásakor Kairóban tartózkodott, innét irányította az FLN algériai tevékenységét. A francia hadsereg rövid időn belül elfogta, bebörtönözte, és csupán 1962-ben szabadult. Szabadulása után nyilvánvalóvá vált, hogy Ben Bella az ország vezetését magához akarja ragadni. Algéria függetlenségének elnyerése után az ország közvéleménye két részre szakadt azt illetően, mennyire szükséges az Eviani Egyezmény betartása. Ez a megosztottság személyközi ellentéteket is eredményezett a politikai életben. Ben Bella szerint, amennyiben túl szoros maradna az együttműködés a franciákkal, és a tűzszüneti megállapodás minden pontjához ragaszkodnának, akkor az egyértelműen a szocializmus-építés útjába állna. Az ALN is támogatta ezt a nézetet, élén Huári Bumédien tábornokkal,⁵⁰ mely ezzel biztos tömegbázist biztosított Algéria leendő elnökének. Ezzel ellentétes véleményen volt viszont a GPRA, és ezen belül is például Ben Hedda, mivel mindenképpen ragaszkodott az Eviani Egyezmény pontjainak szigorú betartásához.⁵¹ 1962. május 27-én Ben Bella ismertette politikai programját a 60 fős CNRA (Conseil National de la Révolution Algérienne - Algériai Nemzeti Forradalmi Tanács) előtt, arra az esetre, amennyiben őt választják meg Algéria első elnökének. Többek között olyan pontokat említett, mint egypártrendszer megteremtése, szocialista struktúra kialakítása, semleges külpolitika, harc a kolonializmus és az imperializmus ellen, Maghreb egység megteremtése, szocialista országokkal való párbeszéd és együttműködés fejlesztése.⁵² De, a leginkább „ütőképes” pontja a programjának, a kilátásba helyezett földreform – ezzel a parasztságot maga mellé tudta állítani –, az FLN egységes párttá szervezése, az államosítás és a szembehelyezkedés az Eviani Egyezménnyel. Ugyanakkor, már ekkor érezhető volt a viselkedésében a kommunista ellenesség, a nasszerista hozzáállás, a pártkáderek eltávolítása a hatalomból.⁵³ Arról, pedig, hogy Nasszer mekkora hatással volt Ben Bellára és politikájára, saját maga így beszélt: „Egy Nasszer akarok lenni!”⁵⁴ Ezzel a

⁵⁰ A tábornokról Fidel Castro igen elmarasztalóan nyilatkozott: „ennemi du peuple et un agent de l’impérialisme.” (A nép ellensége és az imperializmus ügynöke. – N. G.) Ferhat Abbász szerint Bumédien tábornok megítélése nagyon vegyes volt, sokáig radikálisnak gondolták, amit az a tény is erősített, hogy a forradalmi hadsereg élén állt. Ferhat Abbas: *L’indépendance confisquée (1962-1978)*. Flammarion: 1984., 103.

⁵¹ Népszabadság, 1962. július 4., Algéria elnyerte függetlenségét

⁵² *Le Congrès du C. N. R. A. à Tripoli*. In: Documents Diplomatiques Français, 1962., Ministère des Affaires Étrangères, Commission de Publication des Documents Diplomatiques Français. Tome 1. (1^{er} janvier – 30 juin). Paris: Imprimerie Nationale, 1998., 574-576.

⁵³ A MID afrikai osztályának értékelése az algériai helyzetről, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-49-006130/4-1962. 3. d.

⁵⁴ „Je veux être un Nasser!” Ministère des Affaires Étrangères – Commission de Publication des Documents Diplomatiques Français: *Documents Diplomatiques Français, 1963., Tome 1, 1^{er} janvier – 30 juin*. Paris: Imprimerie Nationale, 1998., 261.

programjával Ben Bella egyértelműen előtört a többi politikai riválisa közül, ezért a közvélemény, a politikai elit jelentős része (Ferhát Abbással az élen), és a hadsereg egyöntetűen támogatta. Az egyértelműen kijelenthető, hogy az algériai hadsereg jelentős befolyással bírt az ország életében. Nem csupán a függetlenségi harcokban bizonyította az erejét, de az is fontos volt, hogy ki mellett foglalnak állást a politikai életben kialakult személyközi konfliktusban, nevezetesen Ben Bella vagy Ben Hedda mellett teszik le a voksukat. A hadsereg ebben a kérdésben egyöntetűen Ben Bella mögött sorakozott fel.⁵⁵ Ben Heddával szemben azért is táplált a hadsereg ellenérzést, mivel a vezérkari vezetést teljes egészében leváltotta. Másrészt, a katonaság sem támogatta az Eviani Egyezmény pontonkénti betartását, helyette a teljes nemzeti függetlenségért küzdöttek.⁵⁶ Ben Bella támogatói között megtalálhatóak azok, akik hittek benne, hogy a 8 éves háború nem csak nemzeti függetlenségért folyt, hanem a társadalmi változásokért is. De támogatta a parasztság, a hadsereg és a kispolgárság is. Vele szemben Ben Heddára úgy is lehetett tekinteni, mint a megszálló francia haderők és az algériai nagyburzsoázia ellen harcolónak. Helytelenítette az azonnali társadalmi változásokat, és ebben partner volt az algériai burzsoázia, valamint azok a harcokban résztvevő rétegek, akiknek „elegendő” volt a függetlenség kivívása, de nem tartották szükségesnek a társadalmi reformokat. Talán ebből is fakad az, hogy támogatói között megtalálhatóak voltak a franciabarát – és együttműködés párti – algériaiak.⁵⁷ Ebben a személyi-politikai ellentétben nyilvánvaló volt, hogy Ben Bella sokkal nagyobb népszerűségnek örvendett, még akkor is, ha már ekkor érezhető volt diktatórikus törekvése. Erre példa: reguláris- és partizánhadsereg egyesítése (ez nem volt más, mint a harcoló tömegek észrevétlen lefegyverzése), forradalmi vezetők helyettesítése a Ben Bellához hű személyekkel, parlamenti választások megszervezése (jelölteket csak a Politikai Bizottság hagyhatott jóvá, így a választás csak formálisan volt demokratikus), túlzott imperialista ellenesség és szociális demagógia.⁵⁸

Az ország életében jelentős mérföldkönek számít az 1962. augusztus 12-e, amikor a nemzetgyűlési választásokat tűzték ki, és tulajdonképpen ez kilátásba helyezte a politikai eliten belüli ellentétek feloldását. Július végén megalakult az FLN hétagú

⁵⁵ Népszabadság, 1962. július 15., Az algériai kormány megvédi a forradalom céljait

⁵⁶ Népszabadság, 1962. július 19., Az algériai ideiglenes végrehajtó szerv elfogadta a választó törvényt

⁵⁷ A MID afrikai osztályának értékelése az afrikai helyzetről, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-49-006130/4-1945-1964. 3. d.

⁵⁸ A MID afrikai osztályának értékelése az afrikai helyzetről, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-49-006130/4-1945-1964. 3. d.

Politikai Bizottsága, olyan jelentős személyekkel, mint Ait Ahmed és Ben Bella, Ben Hedda azonban nem kapott helyet benne. Saját definíciójukban, ők irányítják az országot, készítik elő az alkotmányt és az FLN következő gyűlését, illetve kérték az algériai népet, hogy dolgozzanak a nemzeti függetlenség megtartásán. Krim Belkaszem miniszterelnök-helyettes szerint azonban a bizottság létrejötte illegális volt.⁵⁹ Az algériai választásokra 1962 őszén került sor, melynek eredménye az FLN fölényes győzelmét hozta. Az 5303661 szavazatból, 5265377 választó voksolt az FLN mellett, ellene pedig 18637.⁶⁰ A magyar diplomácia véleménye szerint: „Ben Bella pozíciója napról napra erősödik, számítani lehet arra, hogy Ben Bella fog kormányt alakítani.”⁶¹

Független Algéria első alkotmányát 1962. július 22-én cikkelyezték be,⁶² az első ülését pedig szeptember 25-én tartotta az algériai alkotmányozó nemzetgyűlés, ekkor kikiáltották az Algériai Demokratikus és Népi Köztársaságot, valamint megválasztották Ben Bellát miniszterelnöknek, Ferhát Abbászt pedig a parlament elnökének, illetve az új kormány tagjait. Az 1962. szeptember 26-án, az országgyűlés által elfogadott alkotmány 2. cikkelyét mindenféleképpen ki kell emelni, mivel egyértelműen megfogalmazza az ország kül- és belpolitikai orientációját. Eszerint: „Algéria a Maghreb egység, az arab világ és Afrika integráns része (...) a pozitív semlegességet és az el nem kötelezettséget gyakorolja.”⁶³ Az új kormányt, Ben Bella elnökletével, 1962. szeptember 30-án iktatták be. Ünnepi beszédében az elnök hangsúlyozta, hogy nem enged beleszólást a

⁵⁹ Népszabadság, 1962. július 24., Tlemcenben megalakult az FLN héttagú politikai bizottsága

⁶⁰ Népszabadság, 1962. szeptember 23., Az algériai választás előzetes eredménye is az FLN politikai bizottságának győzelméről tanúskodik

⁶¹ J. Nagy László: *Az algériai háború (1954-1962)*. Szeged: UNIV Kiadó, 2010., 305.

⁶² Benjamin Stora: *Histoire de l'Algérie depuis l'indépendance (1962-1988)*. Paris: La Découverte, 2004., 7-17. , Az alkotmány olyan lényegi pontokat tartalmaz, mint például, hogy a kormány a hatalmat a nép útján gyakorolja, népi – demokratikus rendszer keretein belül szocialista társadalmat kívánnak létrehozni. Az állam feladatai közé tartozott a nemzeti függetlenség megszilárdítása, a népi hatalom kialakítása, a harc a kizsákmányolás ellen, a gyarmati rendszer felszámolása, és a harc a békéért. A külpolitikára – a semlegesség ellenére is – jellemző volt a nemzetközi együttműködés, a nemzeti függetlenség, az imperializmus elleni közdelem, és a nemzeti felszabadító mozgalmak támogatása. A köztársasági elnök 35 évnél idősebb muszlim lehetett, aki algériai lakos, 5 évre választották meg, és ő volt egyben a kormányfő is, kormányalapító, a diplomáciai testület tagjait kinevezhette, polgári és katonai vezetőket nevezett ki, a fegyveres erők és a honvédelmi tanács feje volt. A nemzetgyűlés volt a törvényhozó testület, a végrehajtó hatalom a köztársasági elnök, és az elnöknek elszámolási kötelezettsége volt a nemzetgyűlés felé. Az egypártrendszerben kizárólagosan az FLN működhetett, melynek feladatai között szerepelt a forradalom vívmányainak megtartása és a szocializmus kiépítése. Az alkotmány garantálta a munkához és ingyenes oktatáshoz való jogot, nők és férfiak egyenjogúságát, családvédelmet az állam által, a kötelező oktatást. Algéria jelszava pedig „A nép forradalma a népért!” volt. Forrás: Népszabadság, 1963. szeptember 17., Melyek az új algériai alkotmány fő jellemzői?

⁶³ „L'Algérie est partie intégrante du Maghreb arabe, du monde arabe et de l'Afrique. (...) elle pratique le neutralisme positif et le non-engagement.” Benjamin Stora: *Histoire de l'Algérie depuis l'indépendance (1962-1988)*. Paris: La Découverte, 2004., 24.

földreformokba Evian ürügyén, francia részről. Valamint kitért arra is, hogy a még gyarmati sorban levő népeket nem csupán szavakkal segítik, de ha kell, katonákkal is. Október 5-én pedig először ült össze az alkotmányozó nemzetgyűlés, az immár független államként létező Algériai Népi és Demokratikus Köztársaságban.⁶⁴

Ahmed Ben Bella

Ahmed Ben Bella (1916-2012) volt a független Algéria első, szabadon választott elnöke. 1916. december 25-én született Maghniaban, Algéria keleti részén. Szülei szegény, dél-marokkói földművesek voltak. Tlemcenbe járt középiskolába, de rossz magaviselete miatt kirúgták, ekkor kérte felvételét a francia hadseregbe. Marseillebe helyezték, ahol többször játszott a helyi focicsapatban, mely profi szerződést is kínált neki, ő azonban visszautasította. Középpályásként játszott, és élete későbbi szakaszában többször nyilatkozta, hogy amennyiben nem lépett volna politikai pályára, a futballt választotta volna. Franciaország 1940-es elestekor leszerelték a hadseregtől. 1944-ben Charles de Gaulle katonai érdmet adott neki, miután részt vett Olaszországban a Monte Cassino-i csatában. Hazájába visszatérve egy francia-ellenes földalatti mozgalom szervezésébe fogott, és már ekkor nyilvánvalóvá vált, hogy a gyarmati múlttól elszakadni vágyó Algéria egyik meghatározó személyisége. Kirabolta az oráni postahivatalt, hogy az algériai nemzeti mozgalomnak anyagi fedezetet biztosítson. A francia hatóságok letartóztatták és nyolc év letöltendő szabadságvesztésre ítélték. 1950-ben sikerült megszöknie, és Kairóba menekülnie. Az algériai függetlenségi háború kitörésekor is Egyiptomban tartózkodott, onnan irányította a Nemzeti Felszabadítási Front akcióit. 1954-ben más algériai emigráns vezetők oldalán részt vett az FLN létrehozásában, és vezérkari főnökként megszervezte annak katonai szárnyát. Ekkor ismerkedett meg és kötött barátságot Gamal Abdel Nasszerrel, akire úgy tekintet, mint mentorára. 1956 októberében a francia katonai hatóságok négy másik FLN-vezetővel együtt letartóztatták, s ismét börtönbe került, a háború végét is itt élte át. 1962 márciusában szabadult, és azonnal lemondott a GPRA alelnöki posztjáról. Algéria 1962. március 18-án aláírta Franciaországgal az Eviani Egyezményt. Ben Bella 1962. augusztus 3-án érkezett vissza Algírba, és szeptember 20-án kinevezték miniszterelnöknek. Népszerűsége, illetve híveinek száma a hatalom köreiben, valamint az algériai társadalomban is folyamatosan

⁶⁴ J. Nagy László: *Az algériai háború (1954-1962)*. Szeged: UNIV Kiadó, 2010., 295-305.

nőtt. 1963-ban, egy formális választást követően Algéria elnökévé választották. Hataloméhsége, diktátori jelleme, személyi kultusz kiépítésére tett törekvései szimpatizánsait is szembefordították vele, és a hadsereg vezetője, egykori támogatója, Huári Bumédien ezredes vértelen katonai puccs során megbuktatta 1965. június 19-én. Egészen 1980-ig házi őrizetben volt, később Svájcba költözött, ahonnan csak 1990-ben térhetett vissza hazájába, de ekkor már a politikai élettől visszavonultan élt. 1971-ben nősült meg, házasságából két gyermek született, majd feleségétől 2008-ban elvált. 2012-ben hunyt el hazájában, Algírban.⁶⁵

Személye megosztotta a közvéleményt, akárcsak a politikai intézkedései. Politikai programját tekintve, mögötte állt azoknak az erőknek jelentős része, akik szerint a 8 évig tartó harc nem csak a nemzeti függetlenségért, de az egész társadalom változásáért is folytak. A földreformról tett nyilatkozatai szintén jelentős tömegbázist biztosítottak számára, elsősorban a parasztság nagy részét. Célul tűzte ki a tőke korlátozását is, amivel szintén, széles körű támogatói bázist tudott maga mellé állítani. A reguláris hadsereg szinte összes vezetője a Ben Bella hívek közül került ki, így a katonaságból is közel 40-45000 főnyi híve volt. Szintén őt támogatták a francia gyarmatosítókkal szemben álló algériai kispolgárok is.⁶⁶

Kétségtelenül, Algéria legnépszerűbb politikai vezetője volt Ben Bella, aki magához ragadta az ország és a Politikai Bizottság vezetését. A politikai programja azonban egyértelműen tartalmaz diktatórikus törekvéseket. A reguláris hadsereg és a partizánhadsereg egybeolvasztásában már látni lehetett azt a törekvését, hogy a harcoló tömegeket lefegyverezzék, és a partizánegységeket beolvasszák a hadseregbe, majd fokozatosan, teljesen likvidálják, mint politikai erőt. Ezzel a lépéssel egyértelművé vált, a hadseregbe való beolvasztással az a célja Ben Bellának – a lefegyverzésen túl – hogy hozzá hű elemeket helyezzen a hadsereg vezető pozícióiba. Ezzel végképp megakadályozta annak lehetőségét is, hogy esetlegesen kommunisták kerüljenek be a katonák közé. A parlamenti választások szintén Ben Bella diktatórikus törekvéseit vetítették elő. A választás teljesen formális volt, mivel a jelölteket a Politikai Bizottság nevezte ki, és a jelöltek listájához sem hozzátenni, sem kihúzni nem lehetett egy nevet

⁶⁵ Ahmed Ben Bella, algír elnök. Forrás: http://www.afrikatanulmanyok.hu/htmls/ahmed_ben_bella.html , megtekintve: 2016. január 2., Décès de Ahmed Ben Bella, premier président de l'Algérie. Forrás: http://www.lemonde.fr/afrique/article/2012/04/11/decès-d-ahmed-ben-bella-premier-president-de-l-algerie_1683996_3212.html , megtekintve: 2016. szeptember 29.

⁶⁶ A MID afrikai osztályának értékelése az algériai helyzetről. MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-49-006130/4-1962. 3. d., 1962.

sem. Ez az anti-demokratikus választás olyan eredményt – olyan Parlamentet – eredményezett, mely teljes mértékben támogatta Ben Bellát. Azon törekvése, hogy a Nemzeti Felszabadítási Frontot egységes párttá szervezze át, tipikusan nasszerista koncepció volt.⁶⁷

Lárbi Buhali, az AKP KB tagja így írt egy jelentésében az algériai elnökről. „(...) Ben Bella nem munkás, nem marxista, és még kevésbé kommunista, s ezt ő maga is szokta mondani. Szociális szempontból nézve paraszti származású és magatartásában a kispolgárság ideológiája tükröződik. Ismerjük ennek az osztálynak az ingadozásait és nem veszíthetjük szem elől azokat Ben Bella esetében sem. Azt is tudjuk viszont, hogy érzékeny a tömegek nyomására, ami azt jelenti, hogy a hibákat ki lehet javítani a forradalmi erők fejlődése révén, nevezetesen a munkásosztály és a munkás-paraszt szövetség szervezeti és ideológiai megerősítése útján. Ha nem veszítjük szem elől azt, hogy Ben Bella kicsoda, és ha számontartjuk, hogy az „el nem kötelezett” országok között az élen halad, el kell ismernünk, hogy ez pozitív helyzetet teremt nem csak Algéria számára, hanem az egész arab világ és az afrikai kontinens vonatkozásában is.”⁶⁸

Ben Bella politikai intézkedéseit tekintve mindenképpen pozitívként említhető meg a földreform, amit széles körben üdvözöltek az emberek, és igen időszerű volt. Az államosítás szintén idesorolható, valamint szembehelyezkedése az Eviani Egyezményvel.⁶⁹ Más – belpolitikai – vélemények szerint, például az AKP álláspontja az volt, hogy Ben Bella képviseli az FLN legbecsületesebb elemeit, nevezetesen a haladó erőket, amit „baloldalinak” lehetett nevezni. Az algériai vezető jellemzően antiimperialista politikát vallott magáénak már a politikai pályafutása legelején is, ami megkülönböztette őt a többi, nacionalista vezetőtől. Számos olyan lépést tett, amit az AKP is támogatott, például, a Tripoli Programot, az elnök kubai látogatását, a Franciaországban bebörtönzött algériaiak éhségstrájkját, stb.⁷⁰

Belpolitikai helyzet

Az 1962-es algériai belpolitikai helyzet nem adott okot bizakodásra a politikai vezetésnek, annál több megoldásra váró problémát viszont igen. A 132 éves gyarmati

⁶⁷ A MID afrikai osztályának értékelése az algériai helyzetről. MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-49-006130/4-1962. 3. d., 1962.

⁶⁸ A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának. 288f, 32 cs., 30 öe., 120-129., 127., 1963.

⁶⁹ A MID afrikai osztályának értékelése az algériai helyzetről. MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-49-006130/4-1962. 3. d., 1962.

⁷⁰ A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának. 288f, 32 cs., 30 öe., 120-129., 1963.

múlt az élet szinte minden területén rajta hagyta a nyomát. Algéria a függetlenség elnyerése után hivatalosan is kijelölte azt az utat, melyet belpolitikájában és külpolitikájában követni akart. Belpolitikában a szocializmust, külpolitikában az aktív semlegességet választotta, az előbbi döntését üdvözlötte az összes szocialista orientációjú ország, és egységesen Algéria nemzetépítő törekvése mögé álltak. Ennek értelmében jelentős gazdasági és pénzügyi segítséget kapott Kínától, Jugoszláviától és a Szovjetuniótól is, de a támogató országok között Magyarország szintén megtalálható. A Szovjetunió több szempontból is fontos szerepet töltött be Algéria életében. Nem csupán a szocialista országok „vezetője” volt, de nagyon sok születőfélben levő állam példaképének tekintette. Egyrészt Németország legyőzése miatt a II. világháború során, másrészt közel 40 év alatt a világ második legjelentősebb államává vált. Az egykori gyarmattartó országok meggyengülésével párhuzamosan a nacionalista és neokolonialista mozgalmak egyre inkább megerősödtek, és a gyarmati múlttal nem rendelkező USA-tól és Szovjetuniótól vártak támogatást és segítséget.⁷¹

Nagy gondok voltak a gazdaságban, mivel csak Algériában 70%-os volt a munkanélküliség. Az ország jelentős szakemberhiánnyal küzdött, megfelelően képzett káderek kellettek az oktatásba, az egészségügybe, és a mérnöki pályára, az ország újjáépítéséhez. Az iparvállalatok és a kereskedelmi vállalatok európai kézben voltak, akik a nyári szabadságolások miatt bezárták üzeimeiket, és hazatértek Franciaországba – ideiglenesen vagy végérvényesen.⁷² Az egykori anyaországgal egyoldalú külgazdasági kapcsolatban állt Algéria, nem tisztázott határkérdések jelentettek problémát, a gazdasági helyzet megoldása hatalmas kihívást jelentett a politikai vezetésnek (a tőke nagy része kivonult Algériából, a beruházások, a termelés és a fogyasztás jelentősen visszaesett), a társadalmi helyzet pedig egyre csak súlyosbodott (exodus, növekvő munkanélküliség, demográfiai növekedés).⁷³ A fegyverszünet megkötése óta eltelt 4 hónap, és a francia kormány jelentős segílyt juttatott el Algériába ez idő alatt: 15 tonna gyógyszer, 100 francia orvost, élelmiszereket.⁷⁴ Algéria tulajdonképpen egy agrárország, akkoriban a GDP 80%-át tette ki a mezőgazdaság, ezen belül is legjelentősebb a bortermelés (16,5

⁷¹ Prantner Zoltán: *Jemen és a szocialista országok 1955-1971*. Mediterrán dolgozatok 2. Szeged: Szegedi Egyetemi Kiadó, 2009., 49-55.

⁷² Népszabadság, 1962. július 13., Tárgyalásra ülnek össze az algériai katonai körzetek vezetői

⁷³ Lengyel István: *Országok az Atlasz vonzásában. A Maghreb Arab Unió esélyei*. Kairosz Könyvkiadó, 2006., 77.

⁷⁴ Népszabadság, 1962. július 18., Afrikai kormányok és az algériai hadsereg egyes vezetői közvetítenek az FLN vezetőinek tárgyalásaiban

hl/5 év) volt, búzából azonban behozatalra szorult. Az ipari és kereskedelmi tőke 90%-a európai kézben volt. A gazdaságra a legnagyobb veszélyt a tőkekiáramlás és a szakemberhiány jelentette. A kőolaj és földgáz kitermelését illetően, 1962 után is a franciák kedvezményezett helyzetben maradtak, az Eviani Egyezmény értelmében, még hat évig. Az algériai kormány a külföldi vállalatok hasznának az 50%-át kapta meg. A francia lakosság helyzetét illetően, a függetlenné válás előtt közel 1 millióan éltek Algériában, majd 1962. második felében egy tömeges exodus vette kezdetét, a távozók száma ténylegesen meghaladta a 300 ezret. Az országban uralkodó borzalmas gazdasági helyzetet jól mutatja, hogy 1962 augusztusában a helyi, illetékes hatóságok tárgyaltak az európai vállalatok vezetőivel, az országban uralkodó válság enyhítése érdekében. Az Európai Fejlesztési Alap 100 millió új frankot küldött Algériának, aki a segélyből kórházakat és iskolákat akart építeni.⁷⁵ 1962 augusztusában Ben Bella beszédet tartott egy, mintegy 25000 fős tömeg előtt. Ebben az ország újjáépítésében kérte a nép segítségét: „Vegyétek a fegyvert a bal, a csákányt pedig a jobb kezetekbe. Hét és fél évig harcoltatok, a soron következő években polgári munkát kérünk tőletek. (...) Csodákra nem vagyunk képesek, a gazdasági helyzet pedig – a múlt örökségeképpen – rendkívül nehéz. A Politikai Bizottság azonban veletek van, és a forradalom győzni fog.”⁷⁶

Az ország újjáépítésében, újjászervezésében jelentősen kivette a részét számos – elsősorban szocialista orientációjú – ország. Összel ugyanis nagyszámú orvos csoport érkezett Algériába: Franciaországból, Bulgáriából, Kínából, Szovjetunióból, Kubából, Amerikai Egyesült Államokból és hazánkból.⁷⁷ Az akkori helyzetet hűen adja vissza az alábbi idézet: „Akárcsak Algírban vagy Médeában, a pedagógus csoport a nemzetiségek színes palettáját mutatja, mégis, közülük is a keleti országok dominálnak: magyarok, románok, bolgárok, oroszok és lengyelek tanítják a franciákat és algériaiakat. A román és magyar oktatókat becsülik meg leginkább, őket „francia mintára” képezték ki, mivel 7 évig tanultak orvostudományt.”⁷⁸ 1963 januárjában találkozott egymással a lengyel, csehszlovák, bolgár, magyar és szovjet nagykövet, és elemezték az 1962-es algériai

⁷⁵ Népszabadság, 1962. augusztus 11., Tárgyalások Algéria súlyos gazdasági helyzetének enyhítésére

⁷⁶ Népszabadság, 1962. augusztus 25., Ben Bella Algéria bel- és külpolitikájáról

⁷⁷ Catherine Simon: *Algérie, les années pieds-rouges. Des rêves de l'indépendance au désenchantement* (1962-1969). La Découverte, 2009., 59.

⁷⁸ „Comme à Alger ou à Médéa, l'équipe pédagogique offre une palette de nationalités avec, toutefois, une dominante des pays de l'Est: les Hongrois, Roumains, Bulgares, Russes et Polonais côtoient les Français et les Algériens. Les enseignants roumains et hongrois, formés 'à la française' (ils ont fait 7 ans d'études des médecine), sont les plus appréciés.” Catherine Simon: *Algérie, les années pieds-rouges. Des rêves de l'indépendance au désenchantement* (1962-1969). La Découverte, 2009., 62.

belpolitikai helyzetet. A nagyköveti álláspontok megegyeztek abban, hogy 1962-ben, az algériai politikai vezetés tulajdonképpen egy szűk – és akkor még igen gyenge – réteget, a nemzeti burzsoázia érdekeit képviselte. Ez azonban nem változtatott azon a tényen, hogy a kormány felfogásában továbbra is tartalmazta a forradalmi és az imperialista ellenes elemeket, valamint a szocializmus kiépítése⁷⁹ iránti vágyat. Ez nem csupán egy elhamarkodott döntés volt Algéria részéről, főleg úgy nem, hogy magát a gazdaságot (mezőgazdaság és ipar egyaránt) is ebben a szellemben kívánták újraéleszteni és fellendíteni. Ugyanakkor tény, hogy az ország nem akarta utánozni a többi szocialista beállítottságú országot (úgy, mint Kínát, Szovjetuniót, Jugoszláviát, Egyesült Arab Köztársaságot - EAK), mivel a helyi érdekek szem előtt tartása – mi a jó az algériai népnek – mindenekelőtt állt.⁸⁰ A nagyköveti vélemény a szocialista országok és Algéria – mint szintén szocialista ország – kapcsolatáról így hangzott: „Rendkívül fontosnak tartjuk, hogy az algériai kormánnyal kialakítandó kapcsolatoknál a szocialista országok politikai és társadalmi szervei olyan erőteljesen kezdeményezzenek, hogy ezzel az itteni politikai életet kedvező irányban befolyásolhassák és támogassák azokat az erőket, amelyek helyes irányba akarják vinni az ország fejlődését.”⁸¹ A szocialista nagykövetek véleménye megegyezett abban is, hogy az akkori algériai vezetés erősen heterogén és megosztott volt. A jobboldali és a kommunista nézetek épp úgy megtalálhatóak voltak benne, mint a szocializmus iránti elköteleződés. Szerintük, a vezetésen belüli hatalmas ellentmondásosság és politikai sokszínűség azonban hosszú távon nem tartható fenn sokáig, tekintve, hogy az Eviani Egyezmény megkötése után jött létre, számos kompromisszummal. Az algériai földművelésügyi miniszter a magyar nagykövetnek elmondta: „Az Eviani Egyezmény megkötése után nagyon komoly politikai válság volt az országban, nehéz volt a helyzet, de el akartuk kerülni, hogy Algéria egy második Kongóvá váljék, és így Franciaországnak újra alkalma nyíljon a beavatkozásra. Ezt mi mindenáron el akartuk kerülni és így jött létre a mostani koalíció.”⁸² A magyar nagykövet és kollégái egyet értettek abban, hogy az akkori algériai vezetés megfelelően működött,

⁷⁹ Az algériai vezetés kiemelkedően fontosnak tartotta, hogy az „ő szocializmusuk” a mohamedán egyházal egyetértésben alakuljon ki, és nem egymás kizárásával. Ezt megerősíti Ben Bellának egyik – 1963. január 11. – nyilatkozata is, miszerint: „Az algériai szocializmus olyan szocializmus, melynek lesz bizonyos közös vonása a többi szocializmussal: a privilégiumok megszüntetése – de nem lesz Algériában marxista szocializmus, a lakosságba begyökeresített bizonyos elvek miatt. Ilyen a kultúra, vallási tradíciók, stb.” Algéria belpolitikai helyzete, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-49-00810-1945-1964. 3. d.

⁸⁰ Általános áttekintés Algéria jelenlegi gazdasági helyzetéről, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-49-00810/1-1945-1964. 3. d.

⁸¹ J. Nagy László: *Magyarország és az arab térség*. Szeged: JATE Press, 2006., 66.

⁸² Algéria belpolitikai helyzete, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-49-00810-1945-1964. 3. d.

hiszen kijelölte a követendő politikai utat – a Tripoli Programban foglaltakat kívánták a gyakorlatba átültetni –, és a főbb feladatokat, úgy, mint az új államapparátus kiépítése, a társadalmi, gazdasági, kulturális élet helyreállítása, valamint egy működőképes társadalom megteremtése.⁸³ Arról pedig, hogy a helyi jellegzetességek és a szocializmus miképp egyeztethető össze a gyakorlatban, 1964-ben így nyilatkozott Basír Háddzs Ali: „El lehet jutni a szocializmushoz, hogy az egyik kezünkben a tőke van, a másikban pedig a Korán.”⁸⁴

⁸³ Uo.

⁸⁴ Idézi: J. Nagy László: *Iszlám és politika*. Szeged: JATE Press, 1989. 78.

2. A „szocialista opció” korszaka (1962-1965)

A „szocialista opció” és Ben Bella elnöksége

Az ország bel- és külpolitikájának alakulását nagyban meghatározza a „szocialista opció”, ami tulajdonképpen a nem kapitalista utat jelenti, Algéria értelemezésében. Szocialista orientációról azért nem beszélhetünk, mivel az már egy stabil, kiépült politikai berendezkedés. Emellett figyelembe kellett venni, hogy a szocializmus fogalma mást takar Afrikában, mint például Európában. „Az arabság számomra mindenekelőtt a semlegességet jelenti, különösen külpolitikai tekintetben. Aktív, dinamikus semlegességről van szó, olyanról, amely ki tudja erőszakolni a békét. Ez a semlegesség nem tévesztendő össze azoknak a semlegességével, akik távol tartják magukat a mai idők problémáitól. (...) Algériai szocializmust akarunk, amely nemzeti tapasztalatainkon alapszik, miközben javunkra felhasználhatjuk a szocialista országok tapasztalatait.”⁸⁵ Mindezt már Ben Bella, az FLN vezetője nyilatkozta, röviddel az ország függetlenné válását követően, 1962 augusztusában.

Az immár független algériai vezetésnek két opciója volt: vagy a kapitalizmust, vagy a szocializmust valósítják meg a nemzeti politikában. A politikai elit ez utóbbi mellett döntött, és a szocializmust kezdte el kiépíteni. Ez a köztudatban „szocialista opcióként” terjedt el, amelynek megteremtése Ben Bella nevéhez fűződik. Ennek a döntésnek hátterében a Tripoli Program áll, ami kimondta a végleges szakítást Franciaországgal, a szembefordulást a kapitalizmussal, továbbá kimondta a burzsoázia háttérbe szorítását, és a helyi társadalomépítést mindenek fölé helyezte.⁸⁶ Az egykori gyarmatokon kialakult helyzetről, a függetlenségről, az elmaradott politikai és gazdasági berendezkedésről így írnak a korszakra vonatkozó források: „A politikai függetlenség önmagában nem oldja meg az új afrikai államok problémáit (...) csak akkor lesz maradandó értékű, ha fegyverként használják az elmaradott gazdasági rendszer átalakítására, a külföldi imperializmus gazdasági hatalmának megtörésére, a modern, tervszerű gazdasági rend megalapozására, és a tömegek életszínvonalának emelésére.”⁸⁷ (...) Az új államok közül több már jóval a politikai függetlenség kivívása előtt a

⁸⁵ Népszabadság, 1962. augusztus 14.: Ben Bella nyilatkozata az Unitá tudósítójának

⁸⁶ J. Nagy László: *Az arab országok története a XIX-XX. században*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 1997., 109-120.

⁸⁷ Cox, Idris: *Szocialista eszmék Afrikában*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1968., 10-11.

kapitalista fejlődésnek, és egy afrikai burzsoázia kialakulásának útján haladt előre.”⁸⁸ Az algériai vezetők úgy értékelték, hogy az arab nemzet nem akarja konzerválni a régi értékeket – szellemi, társadalmi, intellektuális –, hanem újaknak kell a helyükbe lépniük úgy, hogy közben az ország nem orientálódik sem a gyarmatosítás, sem az expanzió felé, ellenkezőleg, küzdeni kell a kapitalizmus és az imperializmus ellen. Algéria számára a szocializmus a nemzeti lehetőségek és szükségletek megfelelő lehetőségét jelentette.⁸⁹ Ugyanis, az új államok „vagy kapitalista módszerekkel alakítják át elmaradott gazdaságukat, vagy pedig olyan úton haladnak előre, amely korlátozza a kapitalista fejlődés folyamatát, és azt az utat választják, amely a szocializmushoz vezet.”⁹⁰

Viszont, ennek a jellegzetesen algériai szocializmusnak van egy lényegi eleme, ami eltér a „hagyományos értelemben”⁹¹ vett szocializmustól. Algériában ugyanis, a helyi viszonyokkal, sajátosságokkal kellett mindezt összhangba hozni, úgy, mint például, az iszlámmal, a tradíciókkal, az arabsággal.⁹² Ezzel szemben, a pániszlamizmus létrehozója, Al-Afghani, úgy vélekedett, hogy a szocializmus nem ellentétes az iszlámmal, hanem inkább annak egyik része.⁹³ Ezt a fajta szocializmust nevezhetjük iszlám szocializmusnak is, a jellemzői alapján. Erre az irányzatra ugyanis jellemző, hogy az iszlám, mint vallás, a szociális igazság oldalán áll, és a szocialista társadalom jellemzőit az iszlám elméletében és történetében keresik.⁹⁴ Az iszlám nem más, mint a kultúra és a nemzeti egység őrzője.⁹⁵ Nasszer elnök ugyanakkor az iszlámról azt gondolta, hogy egy progresszív vallás és egy világi rendszer (mindenkori egyenlőség) is egyben. Szerinte az iszlám maga a szocializmus. Azon túl, hogy létezik a „szocialista opció”, ami egy nagyon „specifikus szocializmus”, kijelenthető, hogy magának az afrikai szocializmusnak is nehéz saját definíciót adni, maga a fogalom értelmezése is nehéz. Nehéz a volt gyarmatok és volt gyarmatosítók közötti történeti kapcsolatok kontinuitása miatt. (Vagyis, hiába lett az egykori gyarmat független, további függőség figyelhető meg a tőkés világgazdaságtól.) Nehéz a hazai kapitalizmusok kialakulása miatt. Nehéz amiatt, hogy a munkásosztály kicsi és erőtlen, helyettük az értelmiségnek és a középrétegnek lett volna célszerűbb vezető szerephez jutni. Nehéz értelmezni az afrikai szocializmust amiatt, hogy hatalmas

⁸⁸ Cox, Idris: *Szocialista eszmék Afrikában*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1968., 18.

⁸⁹ J. Nagy László: *A Mediterráneum a XX. Században*. Szeged: JATE Press, 1995., 118-120.

⁹⁰ Cox, Idris: *Szocialista eszmék Afrikában*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1968., 18., 29-30.

⁹¹ Amit adott esetben Nyugat és Közép-Európában használunk.

⁹² J. Nagy László: *Islám és politika*. Szeged: JATE Press, 1989., 65-82.

⁹³ J. Nagy László: *Islám és politika*. (Fejezetek a politizált iszlám történetéből), 40-41.

⁹⁴ J. Nagy László: *Islám és politika*. Szeged: JATE Press, 1989., 65-82.

⁹⁵ *A szocialista orientáció. Elmélet és gyakorlat*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1984., 116-118.

szakadék tátong a politikai kultúra és a szerkezeti realitások között. Nehéz, mivel az afrikai osztályformáció nem állt készen még a '60-as években a szocialista szerkezetre. Amennyiben Afrika a szocializmust választja, felszabadulás és fejlődés vár rá. De amennyiben a kapitalizmust, további függőséggel és kizsákmányolással kell szembenéznie.⁹⁶ Az afrikai szocializmusra (és magára a „szocialista opcióra” is) jellemző demokratikus és népi forradalmat a gyakorlatban tulajdonképpen a helyi gyökerek és a szocializmus harmonizációja.

Ez az arab nacionalizmus és az iszlám határa. Az arab nacionalizmus az arab nemzetet és az arabságot hangsúlyozza. Az iszlám az univerzalizmust hirdeti, és az etnikai-nemzeti különbségek nélküli világot. Az arab nacionalizmus az alapvető társadalmi változások elérésére törekszik, a szabadság és egység céljainak elérésének az érdekében. Az arab szocializmus az osztályok közti különbségek leépítését tűzte maga elé célul, valamint a munka útján megszerzett tulajdont az emberek számára. Szintén célul fogalmazódott meg, hogy legyen minden igazságos és kiegyenlített, az állam a nép eszköze, a politika legyen egységes, és a nemzeten belül legyenek osztályok. Tehát, az arab szocializmus az arab nacionalizmus és az iszlám között helyezhető el, és nem összekeverendő a kommunizmussal. Az iszlámot vizsgálva kijelenthető, hogy ebben a vallásban mindenki egyenlő, és a társadalmi változás alapja a nép. A forradalom szükséges, és a társadalom alapja a munka. Nem létezik a tulajdon intézménye, hiszen minden Istené. Az iszlám hisz az erkölcsben és a morálban, valamint ellenzi az imperializmust és a nyugatot.⁹⁷

A legkönnyebben értelmezhető módon talán az Algériai Kommunista Párt (AKP) főtitkára, Basír Háddzs Ali fogalmazta meg, aki kijelentette, hogy Algéria úgy is el tud jutni a szocializmushoz, hogy egyik kezében tartja a Tőkét, a másikban pedig a Koránt.⁹⁸ Ez a kijelentése pedig hűen tükrözi azt, hogy az országnak összhangba kellett hoznia az iszlámot és a szocializmust, hogy kialakuljon az algériai, helyi viszonyokat tiszteletben tartó szocializmus. 1962. július 1-én népszavazást tartottak, miszerint a nép kívánja-e a teljes függetlenséget és elszakadást Franciaországtól. Július 3-án a francia kormány hivatalosan elismerte a független Algériát. A 1962. szeptember 26-án tartott választásokon Ben Bella lett a független Algéria miniszterelnöke. Őrá hárult a feladat, hogy kialakítsa az országban a szocializmust, ami több szempontból okozott nehézséget,

⁹⁶ *A szocialista orientáció. Elmélet és gyakorlat.* Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1984., 37-39.

⁹⁷ Uo., 95-104.

⁹⁸ Uo., 116-118.

hiszen sem politikailag nem állt készen az ország, sem az eszközöket tekintve. Egyrészt, az afrikai országok állami berendezkedésére nem volt jellemző a szocializmus. Másrészt, a francia gyarmati múlt sok rombolást hagyott hátra maga után. Az algériai elnök ennek mégis bizakodó volt, és kijelentette, hogy: Kiépítjük Fidel Castro szocializmusát!⁹⁹

Ben Bella elsőpró győzelméhez nagyban hozzájárult a politikus által ígért program, melyek a szocializmus keretein belül valósultak meg. Elsőként radikális földreformról tett ígéretet, külpolitikát illetően pedig kilátásba helyezte az Egyesült Észak-Afrika és az egységes Maghreb megteremtését. Algéria számára a véres harcok árán kivívott nemzeti függetlenség annyira fontos volt, hogy készen állt egy nemzeti hadsereg felállítására, az országhatárok megvédésére.¹⁰⁰ Már a hatalomra jutásakor Ben Bella elhatározta, hogy elkötelezi Algériát azon az úton, ahol a keleti, intézményesített népköztársaságok is elhelyezkednek. Ezek a célok így fogalmazódtak meg:

- tervezett és irányított gazdaság kivitelezése,
- a termelési és fogyasztási együttműködések fejlesztése, a nagy termelési eszközök államosítása,
- a vagyonok korlátozása és a magántőke kontrollja, az erre alkalmas pénzüggel, a részvételért a szociális szektor fejlesztésében
- a szociális vívmányok védelme (családi segélyek, fizetett szabadság, társadalombiztosítás, minimálbér) és jobbá tétele
- az emberek mozgósítása a munka, a kitartás, az erkölcs és az egyenesség szent törvénye mellett¹⁰¹

Ben Bella és kormánya olyan célokat fogalmazott meg, melyekről a miniszterelnök azt nyilatkozta, hogy amennyiben a gazdasági program megvalósul az országban, Algéria visszafordíthatatlanul a szocializmus útjára lép. Cél volt a gyarmati örökség lerázása, de nem radikális, hanem reális módon. Vagyis, a gyakorlatban: a mezőgazdaság integrálása a nemzetgazdaságba, az ipar ágazatközi kapcsolatainak erősítése, a petrokémiai ipar létrehozása és a képzés.¹⁰²

1962-ben Ben Bella az algériai hadsereg és Bumedién segítségével szilárdította meg a hatalmát, még úgy is, hogy a – vezetési – részletkérdésekben ellentétek voltak a

⁹⁹ „Nous ferons le socialisme de Fidel Castro.” Ferhat Abbas: *L'indépendance confisquée. (1962-1978)* Flammarion, 1984., 27.

¹⁰⁰ Népszabadság, 1962. augusztus 25.: Ben Bella Algéria bel- és külpolitikájáról

¹⁰¹ Ferhat Abbas: *L'indépendance confisquée. (1962-1978)* Flammarion, 1984., 61-69.

¹⁰² Lengyel István: *Országok az Atlasz vonzásában. A Maghreb Arab Unió esélyei.* Kairosz Könyvkiadó, 2006., 97-106.

két vezető között. De a közvélemény mégis úgy tartotta őket számon, hogy katonai-politikai szempontból egymást kiegészítik.¹⁰³ A két vezető politikai nézetei és tevékenysége között azonban lényegi eltérések fedezhetőek fel. Bumedien – eleinte – próbált a háttérben maradni, és nem nyilvánosan szerepelni, fellépni. Nézeteinek eredete az iszlámban és a pánarabizmusban keresendő, csak ezekről, ezek szellemében volt hajlandó beszélni. Korábban anti-kommunistaként tartották számon, de a '60-as évek elejétől már a szocializmus mellett érvelt. Valóságos politikai állásfoglalása azonban sosem volt igazán ismert, kiismerhető, de az tény, hogy az erős kéz elvét vallotta. Ezzel szemben, például, Ben Bella egyezkedett az FLN disszidens vezetőivel. Bumedien nem értett egyet az FLN és az államapparátus megtisztításával, sem pedig Abdel-Aziz Buteflika eltávolításával a politikai életből. Bumedien ugyanis Ben Bella lépéseinek látta a következményeit. Tudta, hogy ezek a veszélyeztetett személyek egy esetleges, jövőbeni katonai puccsban látták pozíciójuk megtartását. Nem elhanyagolandó tény, hogy maga Bumedien is, saját magát veszélyeztetettnek gondolta belpolitikai és nemzetközi téren is. Vele szemben Ben Bella olyan politikai elveket vallott magáénak, mint az algériai szocializmus, haladás, nemzeti megbékélés, (arab, afrikai, afro-ázsiai) szolidaritás és a nemzeti felszabadító mozgalmak támogatása.¹⁰⁴ Az AKP az 1962-es választásokról úgy nyilatkozott, bízna benne, hogy Algéria legyőzi a munkanélküliséget, az ínséget, a betegségeket, a letörtséget; a visszaélések megszűnnek, és az antidemokratikus módszereknek véget vetnek. Ben Bella az FLN-nel egyetemben szeretett volna egypártrendszert kialakítani Algériában, és ezen törekvése egy jelentős konfliktus forrás volt az AKP és FLN között, még annak ellenére is, hogy mindketten a nemzeti függetlenség mellett tették le a voksukat.

Ben Bella kormánya 1962. november 29-én, indoklás nélkül, betiltotta az Algéria Kommunista Pártot.¹⁰⁵ Lárbi Buhali ekkor úgy nyilatkozott, hogy az AKP minden haladó intézkedését támogatta Ben Bellának, próbáltak a lehetőségeikhez mérten segíteni az algériai kormánynak. Azt azonban nehezményezte az AKP, hogy a párt betiltása után a testvérpártok nem léptek fel az intézkedés ellen. A kommunisták tiltakoztak ez ellen, mivel önkényesnek, demokrácia ellenesnek, és a nemzetre nézve károsnak tekintették. Véleményük szerint, ez a lépés kommunista-ellenes volt még akkor is, ha Ben Bella folyamatosan hangoztatta, hogy sem ő, sem a politikai vezetés nem kommunista-ellenes.

¹⁰³ Katonai államcsíny Algériában, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-226-003707/8-1965. 12. d., 1965.

¹⁰⁴ Uo.

¹⁰⁵ Népszabadság, 1962. november 30., Betiltották az Algériai Kommunista Pártot

Az AKP próbálta megvédeni a szimpatizánsait, kerülni a szektás megnyilvánulásokat. Arra buzdította a híveit, hogy növeljék duplájára a támogatói bázisukat, ne szegje kedvüket a kormány lépése, a párt szellemisége maradjon folytonos és megtörhetetlen. Az FLN egységpárttá alakítását az AKP nem fogadta el, ezen a téren a két párt elképzelése ellentétes volt. 1962. december 31-én az algériai kormány egy olyan új törvényt fogadott el, mely a francia törvénykezéshez vezetett vissza. Vagyis, egypártrendszer kialakítása, hatalmi ágak szétválasztása, politikai pluralizmus tagadása. Ezek a politikai lépések nyilván valóan csökkentették az algériai elnök népszerűségét, annál is inkább, hogy a nemzeti hadsereg melett párhuzamosan működött egy politikai rendőrség is.¹⁰⁶

Az algériai szocializmus nagyon specifikus,¹⁰⁷ jellemzőit tekintve, talán a tudományos szocializmushoz áll a legközelebb.¹⁰⁸ A szocializmus jegyeit leginkább magukon hordozó, algériai dokumentumok: FLN 1954-es kiáltványa, Tripoli Program (1962), nemzeti alkotmány (1963).¹⁰⁹ Ezek jellegüknél, célkitűzéseiknél, szemléletmódjuknál fogva tulajdonképpen együttesen alkották meg az algériai „szocialista opció” elméleti hátterét. Az FLN célul tűzte ki a demokratikus és népi forradalmat a gyakorlatban, valamint a szocializmus építését. A nemzeti alkotmányban pedig megtalálható leírva az is, miszerint az algériai állam szocialista berendezkedésű. De a valódi, konkrét célokat az Algíri Charta fogalmazta meg, 1964-ben. Ezek voltak: a szocializmus építése, államosítás, nehézipar fejlesztése, öngazgatási rendszer kialakítása. A szocializmus alapelveit tekintve pedig olyan tényezőkre kell kitérnünk, mint a nemzeti függetlenség megszilárdítása, a kizsákmányolás megszüntetése, a kulturális–agrár–ipari forradalom, a szociális vállalatok a gazdaságban, a nem kizsákmányoló magántulajdon, az egyenlő és igazságos jövedelem-elosztás, a nemzeti identitás, a társadalmi igazságosság, a demokratizmus, a nép aktív részvétele a gazdaságban–társadalomban–kultúrában–államigazgatásban. A szocializmus

¹⁰⁶ Stora, Benjamin: *Histoire de l'Algérie depuis l'indépendance*. (1962-1988) Paris: 2004, 33-43.

¹⁰⁷ Az akkori, politikai gondolkodást hűen tükrözi az alábbi idézet: „Une version nationale du socialisme qui récusait le socialisme scientifique, ne devait pas constituer une difficulté insurmontable.” (A szocializmus egy nemzeti változata, mely nem ismerte el a tudományos szocializmust, nem ismer legyőzhetetlen akadályokat. – N. G.) Nicole Grimaud: *La politique extérieure de l'Algérie (1962-1978)*. Paris: Éditions Karthala, 122.

¹⁰⁸ „Bár sok rokon vonást mutat az arab világ szocializmusaival, az algériai szocializmusnak számos specifikuma van, és a többi irányzattal összevetve talán ez áll legközelebb a tudományos szocializmushoz.” Lengyel István: *Országok az Atlasz vonzásában. A Maghreb Arab Unió esélyei*. Kairoosz Könyvkiadó, 2006., 98.

¹⁰⁹ „A rendszer a nép uralmának és az egypártrendszernek az elsőbbségén alapszik.” *A szocialista orientáció. Elmélet és gyakorlat*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1984., 116.

együttműködést várt a városi dolgozókkal, a parasztsággal, a haladó értelmiséggel, és a haladó gondolkodású tisztekkel és katonákkal.¹¹⁰

1963. március 4-én, Basír Haddzs Ali vezetésével a kommunisták nyilatkoztak arról, miért támogatták az algériai kommunisták Ben Bellát és politikáját. Ezt követően a kommunista-ellenes légkör enyhülni kezdett, közeledés volt megfigyelhető például a kommunisták és a nacionalisták között. Az AKP véleménye szerint, maga Ben Bella képviselte a „hagyományos értelemben” vett „baloldali” politikát. A kommunisták nyilatkozata arról biztosította Ben Bellát, hogy ugyan a pártot betiltotta, de ők – valamilyen szinten ambivalens módon – továbbra is támogatták az általa megkezdett politikai vonalat, és a Tripoli Program betartását.¹¹¹ Ezek mellett pedig olyan lényegi pontokban álltak ki az algériai kormány mellett, mint a vallás, alkotmány, párt vezető szerepe, erősen összpontosított hatalom. Érdekes tényként megjegyzendő, hogy az FLN PB-n belül a párt újjászervezésével megbízott politikus is az AKP tagja volt.¹¹² A kommunisták reakcióit Lárbi Buhali, az AKP első titkára összegezte egy nyilatkozatában. Elmondta, hogy az algériai nép a demokrácia megsértésének tekinti a párt betiltását, a fiatalok pedig tömegesen kérték felvételüket. A mesterséges egypártrendszer kiépítése nem tetszett a népnek. Az AKP szerint a pártoknak meg kell őrizniük a függetlenségüket, és az FLN-en belül egyesíteni erőiket.¹¹³ Az Algériában is megfigyelhető kommunista ellenes hangulatról a *Pravda* úgy írt, hogy az egykori gyarmatosítók így próbálják visszaszerezni pozícióikat Ázsiában, Afrikában. A cikk szerint egyes országok vezetői a nyugati hatalmak nyomására tiltották be a kommunista pártjaikat.¹¹⁴

Ben Bella a hatalomra jutását követően a szocializmus kiépítése mellett célul tűzte ki az egypártrendszer létrehozását. Ezt a kommunisták ellehetetlenítésével próbálta elérni azért, hogy az FLN kizárólagos pártja¹¹⁵ legyen Algériának. Ben Bella a kommunistákkal való viszonyáról 1964 év végén még így nyilatkozott: „Mi nem vagyunk marxisták, elfogadjuk azonban a marxista közgazdaságtan elemzéseit, a szocialista gyakorlatot. A materialista filozófiát nem fogadjuk el, de nem engedjük meg azt sem, hogy a

¹¹⁰ *A szocialista orientáció. Elmélet és gyakorlat.* Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1984., 116-118.

¹¹¹ A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának. 288f, 32 cs., 30 öe., 120-129., 1963.

¹¹² Az AKP és az algériai kormány viszonya, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-49-004997/2-1945-1964. 3. d., 1963.

¹¹³ Népszabadság, 1963. január 5., Larbi Buhali, az AKP első titkára az algériai helyzetről

¹¹⁴ Népszabadság, 1963. január 23., A Pravda a függetlenné vált országokban folyó kommunistaüldözésről

¹¹⁵ Itt meg kell jegyeznünk azt a tényt, hogy Magyarország vezető pártja, a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) mégis az AKP-t tekintette testvérpártjának, nem pedig az FLN-t. Azért is, mivel a két párt ugyan azt a politikai ideológiát vallotta magáénak; valamint, az AKP-n keresztül, valamilyen mértékben, de a magyar vezetés esetlegesen befolyásolni tudta az algériai belpolitika irányát, alakulását.

tradicionista körökben felülkerekedjék a kommunistaellenesség és az ország érdekeivel ellenkező politikai irányzat. Mi sohasem leszünk kommunistaellenesek. (...) A kommunisták megtalálják nálunk a helyüket a sajtóban és minden egyéb területen.”¹¹⁶ A szocialista országok mellett az egykori gyarmatosító, Franciaország is kifejezte véleményét Ben Bella lépésével kapcsolatban. A francia politikus, Jean-Marcel Jeanneney egy levelében úgy fogalmazott, hogy az AKP betiltása az FLN azon politikájának a bukását jelentette, miszerint több politikai erő is tudott volna létezni egymás mellett Algériában. Nyilvánvaló volt, hogy Ben Bella hatalomra kerülésével az algériai kommunisták helyzete egyre nehezebbé fog válni, annál is inkább, hogy beszédeiben mindig kiemelte a haladó erők egyesítésére tett szándékát. Jeanneney kitért arra, hogy az algériai kommunisták nem egy vezető egységpártban hittek, hanem egy nagy, nemzeti pártban. A francia politikus szerint, a GPRA megalakulás óta, Ben Bellának ez a lépése volt a legjelentősebb, és ezzel egy új korszak vette kezdetét Algériában.¹¹⁷

Algériában a reformok már 1962 végén elkezdődtek, de számottevő eredményeket 1963 tavaszától értek el, a földek államosításával. 1963 márciusa óta 500 üzemet és a művelt földterületek közel 1/6-át államosította a kormány. A régóta kilátásba helyezett földreformot leginkább a függetlenségi harcokban részt vett parasztság sürgette. Ugyanakkor az Eviani Egyezmény gátolta a földreformot, mivel a francia földbirtokosokat kártalanítani kellett, amire hitelt a francia kormány adott Algériának. A földek állami tulajdonba vétele után, a második legjelentősebb lépése az algériai kormánynak, a dohányipar államosítása volt. Azok a dohány- és gyufagyárak, amik korábban francia tulajdonban voltak, 1963 év végére állami kézbe kerültek. Algéria legnagyobb iparága évi 10 ezer tonna árut állított elő, és 13 ezer munkást foglalkoztatott 1963-ban. Ahhoz, hogy az ország független, önálló gazdasággal rendelkezzen, az államosítással kellett elkezdeni a reformok sorát, ezzel párhuzamosan elengedhetetlen volt az egykori tulajdonosok kártalanítása.¹¹⁸ 1964 februárjában Ben Bella nyilatkozatot adott az *Al Ichirakiya*¹¹⁹ című lapnak. Az elnök elmondta, hogy az algériai népi forradalom a szocialista útra vezeti az országot. Algéria a szabadságát vérrel váltotta meg, a szocializmust pedig verejtékkel kell megváltania. Ben Bella idézte a Korán ide

¹¹⁶ Népszabadság, 1964. november 10., Ben Bella a kommunistákhoz való viszonyról

¹¹⁷ JMJ 33 971, Fonds Jean Marcel Jeanneney, CHSP (Interdiction du Parti Communiste Algérien, le 11 décembre 1962)

¹¹⁸ Népszabadság, 1963. november 6., Államosították Algériában a dohányipart

¹¹⁹ Al Ichirakiya: marokkói, arab nyelvű napilap, mely 1983 májusában jelent meg először.

vonatkozó részét is, miszerint a föld azoké, akik megművelik azt, és a vallást nem lehet a szocializmus ellen fordítani. Nyilatkozatát azzal zárta, hogy a Tripoli Program nem a szocialista út programja, hanem antiimperialista és antikolonialista jellegeket is magán hordoz.¹²⁰

Féléves bontásban, az 1962-ben megkezdődött algériai államosítást tekintve a következő adatokkal rendelkezünk, kronologikus sorrendben. 1962. október 22-én indult meg a francia kolonok által elhagyott termőföldek államosítása. 1962 végére befejeződött a vasúttársaságok államosítása, addigra az összes vasútvonal 51%-a került az algériai kormány kezébe, a maradék 49% francia magántársaságok tulajdona maradt továbbra is. 1963 februárjában az Air Algérie repülőtársaság 51%-a került államosításra. Márciusra 500 ipari vállalat került állami kézbe, ezek esetében a tulajdonos elhagyta Algériát, vagy pedig szabotálta a termelést. Ezek esetében a vezetés a helyi káderek kezébe került, megindult itt az önigazgatás. 1963. október-novemberében a könnyűipar egyes ágazatai kerültek államosításra. 1963 végén – 1964 elején a legnagyobb fuvarozási vállalatok, nyomdák, mozik, a dohány- és gyufaipar is állami kézbe került. Ezzel párhuzamosan dohányipari és városi közlekedést lebonyolító nemzeti vállalatok jöttek létre. 1964. május 22-én indult meg a malomipar államosítása. December 31-én létrehozták az állami olajipari központot, a Sonatrach-ot. A későbbiekben, ez a központ saját erőből vett részt a szaharai olajkincsek feltárásában és értékesítésében 1966-67-ben. 1965 februárjában került sor az Algériai Elektromos Művek államosítására, és állami vállaltok létrehozására.¹²¹ Ben Bella felismerte, hogy a földreformon túl a gazdaságot kell reformálni, modernizálni. Hatalmas deficitet okozott az, hogy 1962-63-ban, közel 6

¹²⁰ Népszabadság, 1964. február 23., Algériai beszélgetések – Al Ichirakiya

¹²¹ November havi futárlevél, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-00282/3-1968. 7. d., 1968.

1965. után a következőképpen alakult az algériai államosítás kronológiája, de már a későbbi elnök, Huári Bumedién, idejében. 1966. elején állami monopólium jelent meg a biztosítás területén. Májusban szinte az egész bányaiipar államosítása megtörtént. Októberre a francia részvények kerültek állami kézbe, és létrejött az Algériai Nemzeti Bank. Ez a bank finanszírozta az állami és önkormányzati vállalatok pénzügyi tevékenységét. 1967. elején az algériai kormány megvásárolta a British Petrol részvényeit, és egyre több állami vállalat jelent meg a nyersolaj termékek feldolgozásában is. 1967. augusztus 24-én kezdődött meg az amerikai olajipari vállalatok (Esso-Standard, Mobil-oil) államosítása. 1967 márciusában a kormányrendeletet adott ki arra vonatkozóan, hogy a legnagyobb francia fémipari vállalatot (Durafour) is államosítani kell. A Durafour-ból és néhány kisebb vállalatból jött létre az Állami Fémfeldolgozó Vállalat. 1967. októberben a Crédit Lyonnais francia bank fiálja állami kézbe került, így született meg a Külkereskedelmi Bank. 1967 novemberétől az összes külkereskedelmi valutaügylet állami monopólium alá esett. 1968. május 21-én 28, főleg francia érdekeltségű vállalat (fémfeldolgozó, elektrotechnikai, kémiai – főleg műtrágya feldolgozó, építőanyag-ipari) államosítása történt meg. A későbbiekben ezeket algériai nemzeti vállalatok irányították. A 28 francia vállalatból 4 került a fémfeldolgozó nemzeti vállalatokhoz, 10 az építőanyag vállalatokhoz, 14 a Sonatrach vállalathoz. Amikorra ez a nagyobb volumenű államosítása megtörtént, az állami termelés 17 millió dínár bruttó összeget eredményezett, és 4156 új munkahelyet. 1968. június 14-én 18 újabb vállalat került állami kézbe. 3 élelmiszer, 9 vegyi, 3-3 építő- és gépipari vállalat. Ekkor az éves bruttó (hazai) jövedelem 314,5 millió dínár volt, és 2900 új munkahely létesült.

hónap alatt 800000 európai szakember tért haza, ezáltal nem csupán a szakmunka, de a fogyasztás is jelentősen csökkent. A falusi lakosság megindult a városok felé, a munka és egy jobb élet reményében, de továbbra is gondot okozott a gazdasági visszaesés és a megnövekedett közkiadás.¹²² Algéria hatalmas szakemberhiánnyal küzdött, és kénytelen volt más, szocialista országhoz fordulni – például hazánkhoz – segítségért. Ugyanakkor, ambivalens módon, de a gazdaságot és az ipari üzemeket is önigazgatási gazdaságokká alakította át Ben Bella – szinte az összeset, 1963 elejére.¹²³

Az 1960-as évek elején a gazdasági önigazgatásokban¹²⁴ új üzemeket hoztak létre, és megpróbálták modernizálni is a termelési eszközöket. Jellemzően a déligyümölcs-, zöldség- és gabonatermesztés volt mérvadó, illetve a borkészítés és az állattenyésztés.¹²⁵ Azonban azt meg kell jegyeznünk, hogy míg az algériai gazdasági és mezőgazdasági önigazgatásokban kiemelkedő eredményeket értek el, az iparban nem hoztak létre önigazgatásokat. Ennek három oka volt. Egyrészt, a szakmai hozzáértés és a káderek hiánya. Másrészt, ipari üzemek igencsak korlátozott számban voltak jelen Algériában. Harmadrészt, megkezdődtek az államosítások, ami érintette az ipari üzemeket is, de csak a földek államosítása után.¹²⁶ Ben Bella intézkedései olykor negatív elbírálás alá estek. Ferhát Abbász így nyilatkozott: „Ben Bella által megvalósított sztálini szocializmus, amit utódja, Bumedién is követett, megbénította Algéria fejlődését. (...) Ben Bella kormányzása idején az Algériai Köztársaság úgy viselkedett, mint a házasságtörő asszony: nyilvánosan az iszlámmal kötött házasságot, diszkréten viszont Sztálin ágyába feküdt.”¹²⁷

Ha Algéria külpolitikai kapcsolatait, partnereit áttekintjük, ez az idézet valóban helytálló. Franciaország mellett a legfontosabb kapcsolatát Algéria a Szovjetunióval építette ki, valamint a szocialista berendezkedésű arab államokkal, úgy, mint Egyiptom, Szíria, Irak, Líbia.¹²⁸ Algéria a függetlensége elnyerése után igyekezett szoros és baráti kapcsolatot kiépíteni a szocialista berendezkedésű országokkal, elsődlegesen a Szovjetunióval. Ben Bella 1964 májusában hivatalos látogatást tett a Szovjetunióban, mivel Algéria őt tartotta legfőbb szövetségesének és támaszának, és az algériai vezetés

¹²² Lengyel István: *Algéria hármass forradalma*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1982., 82-89.

¹²³ Uo., 89-102.

¹²⁴ A gazdasági önigazgatásokról szóló első rendelet 1963 márciusában jelent meg.

¹²⁵ Lengyel István: *Algéria hármass forradalma*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1982., 89-102.

¹²⁶ Uo., 89-102.

¹²⁷ Idézi: Lengyel István: *Országok az Atlasz vonzásában. A Maghreb Arab Unió esélyei*. Kairosz Könyvkiadó, 2006., 68.

¹²⁸ Líbia államformája az 1960-as években monarchia volt, majd az 1969-es hatalomátvétel után szocialista berendezkedésűvé vált.

követte a szovjet külpolitika irányvonalát. A Szovjet Kommunista Párt elsők között állt az algériai ügy mellé, támogatta abban az országot, hogy ne a kapitalista úton haladjon. Kuba már a háború alatt is támogatta Algériát, valamint a „homokháború” ideje alatt fegyverekkel látta el az észak-afrikai országot Marokkóval szemben.¹²⁹ Ben Bella a szocialista – és nem arab – országok közül először Kubába látogatott el, még 1962-ben. 1963-ban pedig Che Guevara töltött egy hónapot Algériában. Kuba segítette Algériát a hadsereg újjáépítésében és kiképzésében, valamint az FLN megszervezésében. A Kínai Népköztársaság a függetlenségi háború alatt is támogatta már Algériát, majd az önállóság elnyerése után szinte rögtön megtörtént a diplomáciai kapcsolatfelvétel, és a politikai kapcsolatok kiszélesítése, valamint Ben Bella 1964 novemberében elutazott Kínába. Jugoszlávia a felszabadítási háború alatt is már támogatta Algériát, majd amint önálló ország lett, elsők között ismerte el de jure és de facto. 1962-ben az ország helyreállítása idején segélyeket juttatott el Algériába és traktorokat, valamint segítséget nyújtott az öngazgatási szektor kiépítésében. 1964-ben Ben Bella az európai szocialista országok közül legelőször Jugoszláviába tett látogatást. 1964 márciusában Ben Bella látogatást tett Jugoszláviába, mint első, európai, szocialista országba. A szocialista országok közül Bulgária adta a legnagyobb fegyveres segítséget a függetlenségi harcok alatt Algériának, valamint 1962 után számos szakértőt küldött az országba. 1964-ben pedig Ben Bella hivatalos utazást tett Bulgáriába. Csehszlovákiával 1963 közepétől kezdte el kiszélesíteni a kapcsolatait Algéria, majd 1964 májusában Ben Bella látogatást tett az országban. Romániával pedig 1964 közepétől kezdte el kiépíteni a kapcsolatait.¹³⁰

FLN Kongresszus: 1964

1964 tavaszán, feszült légkörben vette kezdetét az áprilisi FLN Kongresszusra történő felkészülés. Egyre több ellentét jelent meg Ben Bella és Bumedien között, olyan

¹²⁹ Az Algéria és Kuba között kialakult jó viszonyt bizonyítja Ben Bella 1962. októberi látogatása egy olyan országba, mely ugyan nem arab, de magát szocialistának tekinti. Che Guevara szintén több ízben járt Algériában, de a legszorosabb kötődés mégis a két ország hadserege között alakult ki. 1963 októberében ugyanis Kuba katonailag támogatta Algériát a „homokháborúban”, és harcolt Marokkó ellen. J. Nagy László: *Magyarország és az arab térség*. Szeged: JATE Press, 2006., 70.; Ahmed Ben Bella: *il savait vivre et ... souffrir*. Forrás: <http://www.humanite.fr/node/138631?x>. Megtekintve: 2012. április 15.

¹²⁹ J. Nagy László: *A szocialista országok és a dekolonizációs folyamat Algériában 1954-1965*. In: *Múltunk*, 2004/2, 130-154.

¹³⁰ Ország-ismertető Algériáról. MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-181-001628/1-1965. 11. d., 1965.

szegmenseken, mint például, a hadsereg szerepe Algéria életében, vagy éppen az FLN párt jellege. Ben Bella azon az állásponton volt, hogy az FLN az AKP-hez hasonló osztálypárt, és élcsapatot kell belőle formálni. Vele szemben, Bumedien tagadta a párt vezető szerepének a szükségszerűségét, és semmiképp se álljon a nemzeti hadsereg felett.¹³¹ Végül, 1964. április 17-én megnyílt az FLN első, 5 napos kongresszusa Algírban, melyre 1700 küldött érkezett. Egy perces néma csönddel vette kezdetét, a jelenlévők megemlékeztek a felszabadító harcok áldozataira.

Ben Bella a kongresszust megnyitó beszédét azzal kezdte, hogy a felszabadító harcok alatt csupán egy hős volt, maga a nép.¹³² Ezt követően, ismertette a gazdasági-, az öngazgatási-, és a földreform eddig elért eredményeit. Ben Bella elmondta, hogy az FLN az egységes párt, de az algériai szocializmust a parasztok és a munkások teremtették meg. Fő célkitűzések között szerepelt a javak igazságos elosztása, a művelődéshez való jog, a dolgozók hatalma, a harc az imperializmus ellen, a békés egymás mellett élés és a béke.¹³³ Algéria életében 1963. eleje óta egy szocialista átalakulás figyelhető meg. A földbirtokok a parasztokhoz kerültek, a fellahok elkezdtek a népükért dolgozni, megtörténtek az első államosítások, megjelentek a munkás önkormányzatok és az ügyintéző bizottságok, elindult az iparosítás, és megfigyelhető volt a gazdasági fellendülés. A politikai elit célkitűzése között szerepelt, hogy termelés legyen és ne elnyomás, a parasztok és a munkások érdekei pedig mindenek elé kerüljenek.¹³⁴ Tulajdonképpen, az 1964-es FLN kongresszus volt az a pont, amikor Ben Bella ráébredt a hadsereg fontosságára, mivel ha a támogatását élvezzi a kormány, a nemzeti függetlenség megszilárdítása elérhető cél és hosszútávon fenntartható állapot. Ezzel egy időben ismét megerősítették a résztvevők azt az elhatározást, miszerint Algéria „balra nyit”, és a szocializmus útjára lép. Ugyanakkor, ambivalens módon, a bal oldal nem hitt a hadsereg erejében és jelentőségében, ők a munkás osztály elsőprő erejében hittek. A kongresszus olyan célokat fogalmazott meg, mint az FLN pártszervezeti szabályzatának becikkelyezése, és a gazdasági-társadalmi fejlődés irányának a meghatározása.

A kongresszus egyik legnagyobb jelentősége az Algíri Charta elfogadásában állt, mely sokkal részletesebben és pontosabban határozta meg a célkitűzéseket, mint a Tripoli Program. Az Algíri Charta egyik legjelentősebb pontja volt, mely kimondta a

¹³¹ Algéria belpolitikája. Megbeszélés Mátyás elvtárral Szarka elvtársnál. MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-200-004528-1965. 12. d., 1965.

¹³² *Annuaire de l'Afrique du Nord*; 1964; Roger le Tourneau: *Chronique politique*, l'Algérie, 110.

¹³³ Népszabadság, 1964. április 17., Ben Bella – „Új gazdaság, új állam, új párt születik Algériában”

¹³⁴ Népszabadság, 1964. április 22., Az FLN kongresszusa

„demokratikus centralizációt”. Vagyis, minden, az ország életében fontos és jelentős kérdést, törvénytervezetet az államapparátus vezető szerveinek meg kell vitatnia, úgy, mint FLN, Központi Bizottság, Kongresszus, Politikai Bizottság, Általános Titkárság.¹³⁵ A Charta célkitűzései között szerepelt a magánszektor ellenőrzése, az öngazgató gazdasági rendszer előkészítése, a szocializmus eddig elért eredményeinek a megszilárdítása, és a fejlesztések kieszközölése az iparban. Az ipar fejlesztése alatt meg kell említeni a munkalehetőség teremtést, a belső fogyasztási igények kielégítését, a mezőgazdasági termékeknek való új piacok biztosítását. Emellett, a kongresszus résztvevői megállapodtak abban, hogy 1964-et követően 2 évente sorra kerül az FLN Kongresszus megtartása.¹³⁶ A Kongresszust követően 1964. április 21-én a Központi Bizottság is ülést tartott, rá két napra megválasztották a Politikai Bizottság tagjait az Általános Titkárság javaslatai alapján. A Politikai Bizottság az első ülését 1964. május 23-án tartotta meg.¹³⁷

Az FLN Kongresszus legjelentősebb eredménye az volt, hogy a párt működését újradefiniálták, új alapokra helyezték. Emellett új szervezeteket is létrehoztak, ami elengedhetetlen volt Algéria további fejlődéséhez és működéséhez.¹³⁸ Az FLN 1964-es kongresszusára, többek között, a magyar vezetés – Kádár János – is reagált. „A kongresszus jelentős esemény a független Algéria életében, a szabadságszerető algériai nép küzdelmében. Lezárja harcának egyik igen fontos szakaszát, amelyben győzedelmeskedett az imperialista elnyomás felett, kivívta országa függetlenségét. A kongresszus új fejezetet nyit Algéria fejlődésének történetében. (...) Biztosítjuk Önöket, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt és a magyar dolgozó nép mindenkor együtt érez a hős algériai néppel, és teljes mértékben támogatja a szabadságra, békére, demokráciára, a szocializmus felépítésére irányuló nemes törekvéseit.”¹³⁹ Henri Alleg, az *Alger Républicain*¹⁴⁰ igazgató-szerkesztője szintén kifejezte véleményét a kongresszusról. A szerkesztő az egyik, a magyar Népszabadságnak adott nyilatkozatában elmondta, hogy az FLN kongresszus legfontosabb eredményének tartotta az ország a szocialista útra lépését. Szerinte azokat a kapcsolatokat fel kell számolni, amik ebben gátolhatják Algériát. Ezzel szemben, Ben Bella szerint a forradalom irányítását a dolgozókra kell bízni, azon belül is

¹³⁵ Annuaire de l'Afrique du Nord; 1964: Roger le Tourneau: Chronique politique, l' Algérie, 113.

¹³⁶ Lengyel István: *Algéria hármass forradalma*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1982., 110-113.

¹³⁷ Annuaire de l'Afrique du Nord; 1964: Roger le Tourneau: Chronique politique, l' Algérie, 113-114.

¹³⁸ Uo., 114.

¹³⁹ Népszabadság, 1964. április 22., Az FLN kongresszusa

¹⁴⁰ Az Alger Républicain az FLN egyik hivatalos lapja, de 1965-ben beszüntették.

az önkormányzatokra. Az algériai nép pedig érdeklődéssel és lelkesedéssel fogadta a kongresszus megtartását, ahol nemzeti kérdések is felmerültek. Ben Bella külpolitikai céljait a kongresszus megerősítette. Kijelentették, hogy az országépítéshez béke kell, ezért kötelezte el magát Algéria a békés egymás élés mellett. Ben Bella úgy fogalmazott, hogy a békepolitika nem ellentétes a népek nemzeti felszabadításáért vívott küzdelemmel, és a kettő egymást kiegészíti. A kongresszus után az *Alger Républicain* hivatalosan is az FLN lapja lett, azért is, mivel az újság 25 éve harcolt a gyarmatosítók ellen. Függetlenség elnyerése után ez volt az először kiadott lap, mely nyíltan felvállalva támogatta Ben Bellát, és a maga korában ez volt a legolvasottabb algériai újság.¹⁴¹

A Charta gyakorlati végrehajtása – a pozitív fogadtatás ellenére – azonban viszonylag lassú volt. Ennek oka abban állt, hogy a Politikai Bizottság és az FLN túl heterogén volt. Emiatt a földreform, valamint a párt- és államapparátus megtisztítása lassan ment végbe. Ben Bella elmondta, hogy a nemzeti egység megteremtésével tulajdonképpen a Nemzeti Charta végrehajtása végbemenne, ehhez azonban a vele szembehelyezkedő erőket fel kell számolni. Ennek érdekében az algériai elnök lépéseket tett azért, hogy az FLN volt vezetőivel, az FFS¹⁴² vezetőivel, és a kabyliai ellenállás vezetőivel¹⁴³ békés kapcsolatot alakítson ki, és egy esetleges politikai feszült légkör ne álljon a nemzeti egység létrehozásának az útjába. A békítő szándék mellett azonban számos minisztert lemondattott, például: Abdel-Aziz Bouteflika, Cherif Belkacem, Bachir Boumaza. Kijelenthetjük, hogy az FLN Kongresszus határozatainak végrehajtása nehezen ment végbe. Káderhiány volt Algériában, Ben Bella pedig épp azoktól nem tisztogatta meg a politikai életet, akikben a legnagyobb, potenciális veszély rejtett: a szocializmus ellenségeitől. Ben Bella túl sok terhet és felelősséget vállalt magára, egy személyben. Egyszerre volt államfő, kormányfő, FLN főtitkár, belügyi tárca vezető, tájékoztatási és pénzügyekért felelős.¹⁴⁴

Tripoli Program

¹⁴¹ Népszabadság, 1964. április 23., „Algéria a szocialista utat választja” – Henri Alleg nyilatkozata a Népszabadságnak

¹⁴² FFS – Front de Forces Socialistes, Szocialista Erők Frontja

¹⁴³ Számos vezetőjének megkegyelmezett, mint, például: Ait Ahmed, Ferhat Abbasz. Yves Courrière: *La guerre d'Algérie*. Paris, 1971, 92-93.

¹⁴⁴ Katonai államcsíny Algériában, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-226-003707/8-1965. 12. d., 1965.

A márciusban megkötött, azóta többször – francia részről – megszegett¹⁴⁵ Eviani Egyezmény aláírása után, május 27-től június 5-ig az FLN vezetősége a líbiai Tripoliban tanácskozott, Algéria jövőbeni feladatairól, céljairól, kihívásairól.¹⁴⁶ A tanácskozáson részt vettek az FLN algériai parancsnokai és a francia börtönből szabadult FLN vezetők. Olyan fontos témákat érintettek, mint az FLN politikai párttá alakítása és politikai programjának kidolgozása Ben Bella vezetésével, valamint az önálló algériai állammal kapcsolatos teendők (földreform kidolgozása, népművelés megszervezése, menekültek hazatelepítése).¹⁴⁷ Ezen az értekezleten született meg végül a Tripoli Program néven ismertté vált dokumentum, mely kimondta a végleges, mindennemű szakítást Franciaországgal, és mindenek elé helyezte a helyi társadalomépítést. Emellett teljesen szembefordult a kapitalizmussal,¹⁴⁸ földreformot helyezett kilátásba, és a nemzeti burzsoázia háttérbe szorítását kívánta elérni.¹⁴⁹ Olyan célokat fogalmazott meg, mint „a feudalizmus elavult szociális és gazdasági struktúráinak eltörlése, helyébe új és megfelelő struktúrák felállítása azért, hogy kedvezően hasson az emberekre, garantálja számukra a teljes felszabadulást, és a mindenféle szabadságjogaikat.”¹⁵⁰

Maga a dokumentum három szerkezeti részre osztható. Az első Algéria általános helyzetét mutatja be, a második a népi demokratikus forradalmat, a harmadik pedig a forradalom legfőbb feladatait.¹⁵¹ A dokumentum nyíltan kijelentette, hogy „Az Eviani Egyezmény egy neokolonialista platform, ami előkészíti Franciaország dominanciájának

¹⁴⁵ A két ország közti fogolycseréről szóló rendelkezés nem az elvártak szerint alakult, Algéria keleti felében több francia fegyveres támadás is történt, a tűzszünet előtt elfoglalt területeket megszállták, több nagyvárosban – Oran, Algír – gyógyszerhiány, stb.

¹⁴⁶ Egyes prognózisok egy algériai „kongolizációtól” féltek, ami a pejoratív tartalmával egy országon belüli, általános rendetlenséget jelent. De Gaulle egyik minisztere, Alain Peyrefitte, tájékoztatásügyért felelős, szerint: „Ha bekövetkeznék a kongolizáció, az algériai franciák egységes fölkelése az ideiglenes kormány ellen (...), ha az önrendelkezési jogról szóló népszavazás és a francia hadsereg visszavonása közti átmeneti időszakban súlyos nehézségek adódnának ismét (...), azt javaslom, hogy Algír és Oran között létesítsünk egy teljesen autonóm államot”, Népszabadság, 1962. május 13., Két hónappal az Eviani Egyezmény után

¹⁴⁷ Népszabadság, 1962. május 27., A jövő feladatiról tanácskozik hétfőtől az FLN vezetősége

¹⁴⁸ „(...) a kapitalizmus a nép szenvedésének útja.” Larbi Buhali: *A kommunizmus építése és az arab népek szabadságharca*, in: Béke és Szocializmus, 1962. január, 5. évf., 1. sz., 44.

¹⁴⁹ J. Nagy László: *Az arab országok története a XIX-XX. században*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 1997., 109-120.

¹⁵⁰ „l’abolition des structures économiques et sociales du féodalisme et des survivances, et l’établissement de nouvelles structures et institutions susceptibles de favoriser et de garantir l’émancipation de l’homme et la jouissance pleine et entière de ses libertés” Arthur Doucy et Francis Monheim: *Les révolutions algériennes*. Librairie Arthème Fayard, 1971., 1.

¹⁵¹ JMJ 33 971, Fonds Jean-Marcel Jeanneney, CHSP (Programme de Tripoli)

új formáját”¹⁵² A másik, talán még ennél is lényegesebb pontja a Tripoli Programnak, hogy Algériának a szocializmus útjára kell lépnie,¹⁵³ a hatalomnak pedig a nép (adott esetben: forradalmi értelmiség, parasztság, munkásság és ifjúság) kezében kell koncentrálódnia. Gazdaság terén egy mezőgazdasági forradalmat irányzott elő, ami magába foglalta a földek újra elosztását – ez a későbbiekben az egyik legnagyobb vitaforrást jelentette –, a szabad csatlakozáson alapuló szövetkezetek megteremtését, az iparosítás alárendelését a mezőgazdaságnak, és a tőke államosítását. Szociális területen olyanokról kell említést tenni, mint harc az analfabetizmus ellen, az arab-iszlám nemzeti kultúra fejlesztése, az egészségügy helyzetének javítása és a női jogok kiszélesítése.¹⁵⁴ Ezzel szemben az Eviani Egyezmény ugyan elismerte az ország önállóságát, de továbbra is biztosítani kívánta a francia befolyást gazdasági, kulturális és katonai kérdésekben.¹⁵⁵

Június 26-án került sor az algériai népszavazásra, melynek kérdése így hangzott: „Óhajtja-e ön, hogy Algéria az 1962. március 19-i nyilatkozatban meghatározott körülmények között Franciaországgal együttműködő, önálló állammá váljék?”¹⁵⁶ A szavazáson résztvevők – akárcsak Franciaországban – jelentős többséggel szavaztak igennel, vagyis Algéria önállósága mellett. Az ország július 3-án nyerte el függetlenségét,¹⁵⁷ a függetlenség napjának azonban július 5-ét nyilvánították. Ennek oka abban keresendő, hogy 132 éve azon a napon foglalta el a francia hadsereg Algírt, és ezt az eseményt az algériai vezetés ilyen módon próbálta törölni a nemzeti emlékezetből.¹⁵⁸ Az Egyezmény aláírása, és az algériai szempontból sikeres népszavazás után egyre jobban kezdett kiéleződni egy ellentét a politikai vezetésben, ami nagyobb hangsúlyt Ben Bella hatalomra jutásakor kapott. Ekkor már látni lehetett, hogy az Egyezmény betartása konfliktusokhoz vezet. Ferhát Abbász és Ben Hedda szerint Algériában egy európai

¹⁵² „Les accords d’Evian constituent une plate-forme néo-colonialiste que la France s’appête à utiliser pour asseoir et aménager sa nouvelle forme de domination” Fonds Jean-Marcel Jeanneney, Archives d’histoire contemporaine, Centre d’histoire de Sciences Po (Programme du Front de Libération Nationale)

¹⁵³ „Le socialisme doit être synonyme de bonheur et de liberté, de travail rationnel et de propriété réelle, d’espérance et de foi en un avenir meilleur (...) une orientation socialiste dans le respect des traditions de l’islam” A szocializmusnak a jólét és a szabadság, az ésszerű munka és a tényleges tulajdon, a remény és a jövőbe vetett hit szinonimájának kell lennie (...) egy szocialista orientáció az iszlám hagyományok tiszteletben tartásával. – N. G.) Ferhat Abbas: *L’indépendance confisquée (1962-1978)*. Flammarion: 1984., 67.

¹⁵⁴ Benjamin Stora: *Histoire de l’Algérie depuis l’indépendance (1962-1988)*. Paris: La Découverte, 2004., 7-17.

¹⁵⁵ J. Nagy László: *Az arab országok története a XIX-XX. században*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 1997., 109-120.

¹⁵⁶ Népszabadság, 1962. június 26., A franciaországi algériaiak megkezdték a népszavazást

¹⁵⁷ Algériában a nemzeti ünnepet nem július 3-án, a függetlenség elnyerésének; hanem a 8 évvel korábbi, függetlenségi háború kitörésének évfordulóján, november 1-én ünneplik.

¹⁵⁸ Népszabadság, 1962. július 6., Július 5-ét nyilvánították az algériai függetlenség napjává

típusú parlamentáris demokráciát kell kialakítani. Velük szemben, a hadsereg által erősen támogatott Ben Bella úgy gondolta, elengedhetetlen a radikális társadalmi átalakulás, az iszlám és a szocialista jegyeket egybe kell olvasztani, és mindezt egy népi demokratikus forradalommal elérni. Ben Bella azonban sokkal nagyobb népszerűségnek örvendett a nép körében, mint politikai ellenfele. Az AKP úgy értékelte Franciaország és Algéria együttműködését, hogy az szabadságon és egyenlőségen alapuljon. Hét év szünet után ismét kiadták az *Alger Républicain* című lapot, melynek igazgatója Henri Alleg volt. Az újság a jövőbeni támogatásáról biztosította az új algériai kormányt azon munkájában, hogy az ország teljesen független legyen, a gazdasági élet fejlődjön, földreform induljon el, és a lakosság kulturális élete fellendüljön.¹⁵⁹ Az esemény magyar sajtóvisszhangja szerint: „Ezért Algéria függetlenné válása nemcsak egy nép életében bekövetkezett történelmi forduló, hanem általános érvényű figyelmeztetés is: nincs többé életlehetősége, jövője e földön sehol a gyarmati uralomnak.”¹⁶⁰

Algéria elhelyezkedése a Maghreb térségben: Algéria határvitái

Az algériai-marokkói „homokháború”¹⁶¹

Algéria alig, hogy kivívta függetlenségét, fegyveres konfliktusba keveredett szomszédjával, Marokkóval, amely korábban hatékony segítséget nyújtott neki a több évig tartó nemzeti felszabadítási háborúban. A „homokháborúnak” is nevezett konfliktus a gyarmati múlt hozadéka volt. Az 1962-es határvita kirobbantója az 1961. óta trónon levő marokkói király, II. Hasszán, aki hadjáratot indított az éppen csak függetlenné vált, ezáltal akkor még instabil belpolitikájú szomszédja ellen. A látszólagos „tét” egy határ menti, szaharai város, Tindouf volt.¹⁶²

A történelemben található magyarázat szerint azért indult meg ez a támadás, mert habár Marokkót barátnak és szövetségesnek tekintette Algéria, az 1960-as évek elején voltak még nyitott kérdések a közös – a francia gyarmatosítók által kijelölt – határvonallal

¹⁵⁹ Népszabadság, 1962. július 18., Afrikai kormányok és az algériai hadsereg egyes vezetői közvetítenek az FLN vezetőinek tárgyalásaiban

¹⁶⁰ Népszabadság, 1962. július 4., Algéria független!

¹⁶¹ A tanulmányt teljes terjedelmében, lásd: Nagy Georgina: *Nemzetállamok kialakulása a Maghreb-térségben – a marokkói-algériai „homokháború”*. In: *Mediterrán világ*, 2012.

¹⁶² J. Nagy László: *Az ummától a nemzetállamig*. Szeged: SZTE Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 2009., 155.

kapcsolatban.¹⁶³ Ugyanis, az akkor már független Marokkó és Franciaország 1845. március 15-én aláírta a Lalla-Maghnia (más néven Lalla-Marnia) Egyezményt, mely kijelölte a határvonalat a két Maghreb ország között, és ez hozzávetőlegesen 140 km hosszúságú szakaszt érintett. Ennek értelmében Marokkó az akkori francia Algéria jelentős részét birtokolta, és a francia közigazgatás nem tulajdonított nagy jelentőséget a kérdésnek, mivel saját megítélése szerint ezek lakatlan, sivatagi területek voltak csupán. Az algériaiak tiltakoztak ezen megítélés ellen, mivel Szahara történelmileg hozzájuk tartozott, de meg kell jegyezni, hogy ez időben az európai értelemben vett „határvonal” jelentése ismeretlen volt az afrikai lakosság számára. Marokkó gyarmatosítása után röviddel napvilágra kerültek olyan jelentések, hogy éppen az egyezményben szereplő határszakaszon (Tindouf és Colomb-Béchar környéke) jelentős mennyiségű olaj és ásványkincs található, ami megváltoztatta mind a marokkóiak, mind az algériaiak, mind pedig a franciák hozzáállását a közös határ kérdéséhez.¹⁶⁴ Franciaország végül úgy döntött, hogy a kérdéses területet Algériához csatolja.¹⁶⁵ 1961. május 20-án Evian-ban találkozott egymással a francia és algériai küldöttség, Louis Joxe (algériai ügyekért felelős államminiszter) és Krim Belkaszem vezetésével. Franciaország ragaszkodott ahhoz, hogy továbbra is folytathassa a szaharai olaj kitermelését, a szénhidrogén-lelőhelyek felkutatását, a nukleáris és űrkísérlet-sorozatát, valamint katonai támaszpontokat tartson fenn és technikai eszközöket raktározzon a térségben. Mindezt pénzzel kompenzálta az algériai kormány felé, és szakemberei továbbképzéseket biztosítottak az Algériából Franciaországba érkező munkásoknak, illetve a diákok számára ösztöndíj lehetőségeket.¹⁶⁶ A felszín alatt meghúzódó okok között megtalálható a francia gyarmatosítók által önkényesen kijelölt határvonal épp úgy, mint a két szomszédos ország eltérő (kül)politikai berendezkedése. Míg Marokkó a „nyugati világ” felé fordult és az Amerikai Egyesült Államokat, valamint Franciaországot tekintette partnerének, addig Algéria a „szocialista opciót” választotta, és azt, amit a Szovjetunió, illetve Kuba „kínált”. A harmadik ok, amely szintén növelte a feszültséget, a Nagy

¹⁶³ Népszabadság, 1962. július 8.: Kompromisszumos megoldást keresnek az algériai belpolitikai válság megoldására

¹⁶⁴ Anthony S. Reyner, *Morocco's International Boundaries: A Factual Background*, in *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 1, n° 3, (September 1963), pp. 313-326, Cambridge University Press

¹⁶⁵ Karen Farsoun et Jim Paul, *War in the Sahara: 1963*, in *MERIP Reports* (publié par Middle East Research and Information Project), n°45, (mars, 1976), pp. 13-16.

¹⁶⁶ J. Nagy László-Ferwagner Péter Ákos (szerk.): *Charles de Gaulle: A reménység emlékiratai*. 1. kötet, Az újjászületés, 1958-1962. Szeged: Gradus ad Parnassum Könyvkiadó, 2003., 88-90.

Marokkó terv, ami a nacionalista Allal el Fassi nevéhez fűződik.¹⁶⁷ Ez a „Rabati Monarchia” az egész Maghreb térséget lefedte volna a gyakorlatban, közel 2000000 km² nagyságú területen.¹⁶⁸ Vagyis Marokkó vissza akart térni a történelmi, gyarmatosítás előtti határokhoz.¹⁶⁹

A két ország vezetője - II. Hasszán és Ben Hedda – 1962 januárjában egy titkos értekezleten találkozott egymással. Sajtóértesülések szerint a két politikus a későbbi, francia-algériai függetlenségi tárgyalások lehetséges kimenetelét tárgyalta.¹⁷⁰ Még ebben az évben, februárban, a marokkói király beszédet mondott, melyben kifejezte szándékát az egységes arab Maghreb megteremtéséről, és amint Algéria is független lesz, a résztvevők közötti aktív, hatékony együttműködést helyezett kilátásba (gazdasági, kulturális, szociális téren).¹⁷¹ Márciusban pedig, amint Algéria kivívta nemzeti önállóságát, a marokkói király az elsők között gratulált és üdvözölte a függetlenség elnyerését. Pozitív tényként említhető, hogy Marokkó addig nem támadta meg Algériát, míg az nem nyerte el függetlenségét. Ugyanakkor bonyolította a helyzetet, hogy a Marokkóban állomásozó ALN egységek nem ismerték el a GPRA-t, ellenkezőleg, megszállták Algéria rabati diplomáciai missziót.¹⁷² Ezt a feszült helyzetet még tovább rontotta, hogy július 7-én a marokkói hadsereg behatolt Algériába, elfoglalta a Saf-Saf katonai támaszpontot, és csapatösszevonásokat hajtott végre Colomb-Bechar környékén. A támadás egyértelmű célpontja az algériai ólombánya, Tindouf volt. A város a Szaharában, a marokkói-algériai határvonalon található, és a nacionalista marokkóiak szerint, történelmileg hozzájuk tartozik.¹⁷³

Az 1960-as évek elején marokkói király nem csupán a – szerinte – tőlük jogtalanul elvett területeket akarta visszakapni, de GPRA-t sem fogadta el hivatalos tárgyalófélként, ez pedig kettős feszültséget szült. 1961. július 6-án találkozott Rabatban II. Hasszán és Ferhát Abbász, ahol a marokkói király további támogatásáról biztosította az algériai

¹⁶⁷ 25^e anniversaire du décès de feu Allal El Fassi-Biographies. Forrás: <http://www.fesnet.ma/actualites/encours/25e-anniversaire-du-deces-de-feu-allal-el-fassi--biographies.html>. Megtekintve: 2010. május 10.

¹⁶⁸ Lengyel István: *A polsario*. Budapest: Kossuth, 1980., 30-35.

¹⁶⁹ Az Isztiklál Párt az Al-Alam című hetilapjában közölte is ezt a tervezetet. Konkrétan „Nagy Marokkóhoz” tartozott volna Algéria egyharmada, Nyugat-Szahara, Mauritánia és Mali egy része. (Közlí: Stephen O. Hughes, *Morocco under King Hassan*, Garnet & Ithaca Press, 2001, 134.)

¹⁷⁰ Népszabadság, 1962. január 3.: Az algériai ideiglenes kormány vezetői Marokkóban

¹⁷¹ Népszabadság, 1962. január 30.: Foglyokat éget és gyermekeket gyilkol Algériában az OAS, Guy Pervillé: *OAS le terrorisme du désespoir*. Forrás: http://guy.perville.free.fr/spip/article.php?id_article=160, megtekintve: 2016. szeptember 30.

¹⁷² Népszabadság, 1962. július 6.: Július 5-ét nyilvánították az algériai függetlenség napjává

¹⁷³ Népszabadság, 1962. július 7.: Kieleződött Algériában a belpolitikai válság

vezetőt a függetlenségi harcokban. Illetve, egy esetleges francia-algériai tárgyalás során kiállna Algéria nemzeti egységének megtartása mellett. A GPRA már korábban felismerte azt a veszélyt, hogy függetlenné válása esetén Franciaország önkényesen – saját érdekeit szem előtt tartva – jelölhet ki határvonalat a két ország közt, és egy esetleges, jövőbeni határvitát megelőzendő született meg ez az egyezmény. Vagyis záros határidőn belül – amint mindkét fél elnyeri nemzeti önállóságát – Marokkó és Algéria rendezni kívánta a kényes és nyitott határkérdést, egymás között. A marokkói sajtóban ez csupán 1963. október 22-én került nyilvánosságra, míg az FLN hivatalos lapja, az El Moudjahid már 1961. július 19-én közölte a hírt. Eszerint egy algériai küldöttség tartózkodott Casablancában, 1961. július 3. és 7. között. A marokkói király és a GPRA vezetője egyetértett abban, hogy a közös határvonalak kérdését maguk között kell megoldaniuk (különös tekintettel Tindoufra és Colomb-Béchar vidékére), regionális szinten, más ország bevonása nélkül. II. Hasszán biztosította Ferhát Abbász-t támogatásáról mind a függetlenségi harcokban, mind az ország egységének megőrzésében, illetve kifejezte reményét az egységes, arab Maghreb megteremtésére. „(...) kijelentem az algériai és marokkói népeknek, hogy Szahara kérdése Algéria és Marokkó hatáskörébe tartozik, nem pedig egy gyarmatosító hataloméba (...)”¹⁷⁴ A probléma forrása ugyanis abban állt, hogy a Franciaország által meghúzott gyarmati határ kijárást biztosított a nemzetközi vizekre Algériának, és az ország mintegy körbeölelte a nála kisebb Marokkót. Ennek a „határeltolásnak” háttérében az Algéria egészének 4/5-ét kitevő Szahara¹⁷⁵ állt, illetve annak birtoklása. Franciaország ezt a térséget „Francia Szaharának” és „belső tengernek” nevezte, mely politikailag nem képezte Algéria integráns részét. Így miután rájött annak értékes mivoltára, a francia kormány szabadon kitermelhette a terület ásványi anyag és kőolaj készletét, ez pedig az algériaiak nemzeti érdekeibe ütközött. Franciaország úgy ítélte meg, ez egy lakatlan térség, így az egy évvel később aláírt Eviani Egyezménybe sem akarta belevenni, mint alap probléma, és csak Észak-Algéria függetlenségét ismerte volna el.¹⁷⁶

¹⁷⁴ „(...) j'affirme aussi bien au peuple et au Gouvernement algériens qu'au peuple marocain, que la question du Sahara intéresse l'Algérie et le Maroc et non point le pouvoir colonisateur (...).” Au Maroc, un accueil enthousiaste in El Moudjahid 1956-1962. 1-3. k. Belgrad 1962, n°83 (19 juillet 1961), p. 532.

¹⁷⁵ „Le Sahara n'est pas un territoire vacant, un territoire dépourvu de caractère et d'identité. Il n'est pas une notion abstraite, mais une terre pétrée par la personnalité algérienne et marquée de l'empreinte indélébile de la Révolution du peuple algérien.” L'Algérie souveraine in El Moudjahid 1956-1962. 1-3. k. Belgrad 1962, n°83, (19 juillet 1961), p. 528.

¹⁷⁶ L'Algérie souveraine in El Moudjahid 1956-1962. 1-3. k. Belgrad 1962, n°83, (19 juillet 1961), pp. 527-535.

Marokkónak az a tény, hogy szomszédja szinte körbeöleli országát, belpolitikai feszültséget okozott, mivel így a kormánynak katonai és politikai kockázatokkal is számolnia kellett a térségben. Ezt a szituációt mintegy megelőzendő, 1962 júliusában támadta meg Tindouf városát. Július 6-án Marokkó nyilatkozatban emlékeztette a GPRA vezetőjét, Ben Hedda-t a két ország korábbi egyezményére, mely tartalmazta egy algériai-marokkói vegyes bizottság létrehozását, a két ország közti határvonalak kijelölésére. Ennek ellenére október 9-én az algériai csapatok rajtaütöttek ellenfeleiken Tindouf-ban, ami hatalmas véráldozatokat követelt. 1963. március 14-én II. Hasszán Algírba érkezett, útja viszont eredménytelenül végződött, ugyanis a vegyes bizottság nem jött létre. Az uralkodó ezt úgy értelmezte, hogy szomszédja megszegte a szavát, ezért indított támadást a későbbiekben – ez tehát a marokkói-algériai határvita összetett és mélyen gyökerező kiinduló pontja.¹⁷⁷ 1963. október 8-án az algériai Hassi Beida és Tinjoub városokat is támadás érte.

A nemzetközi közvélemény (ENSZ főleg) szorgalmazta a konfliktus békés úton történő megoldását, akárcsak a harcban álló felek – közülük is Algéria tette ezt egyre hangsúlyosabban. Október 12-én algériai küldöttség utazott Tlemcenbe egy kétoldalú tárgyalásra – Marokkó azonban jelezte Algéria rabati követsége felé, hogy kéri a találkozó elnapolását. Eközben Algériának nem csupán a határ menti összecsapásokra kellett figyelnie, hanem kitört egy helyi lázadás is az ország keleti részében, Kabiliában, Tizi Ouzou városban, Algírtól 100km-re. Alig nyerte el függetlenségét az ország, kitört ez a belső, berber zendülés a kabiliai térségben, és a határon egy külső támadással is szembe kellett néznie. Ennek van politikai és gazdasági oka is, melyet a francia sajtó leplezetlenül megírt. Eszerint a marokkói király kihasználta a helyi lázadást az algériai kormány ellen, tudván, hogy nem tud egyszerre „két fronton” ugyanakkora hatékonysággal fellépni a hadsereg.¹⁷⁸ A marokkói-algériai határvonalon azonban sikerült visszafoglalni három területet, Azazga és For National városokat, illetve a Timerdai hágót.

A sajtóvisszhangra reagálva Algéria kijelentette, hogy csupán önvédelmi célokra használ fegyvereket, közvetlen támadásokra nem.¹⁷⁹ Egy nappal később Ben Bella nyilatkozott arról, hogy szerinte a határvitát csak tárgyalással lehet megoldani, és reményét fejezte ki egy hasonló marokkói álláspontról is. Ezzel egy időben a tunéziai

¹⁷⁷ Le conflit algéro-marocain. In: Revue française de science politique, 15e année, n°4, 1965, 743-752.

¹⁷⁸ Népszabadság, 1963. október 17.: Továbbfolynak a harcok az algériai-marokkói határon

¹⁷⁹ Népszabadság, 1963. október 12.: Az algériai kormány intézkedései a kabiliai lázadók megfékezésére

elnök, Habib Burgiba, üzenetet küldött Ben Bella és II. Hasszán részére, ebben kérte a vita baráti hangnemben történő lezárását. Míg a két ország közti konfliktus nem közeledett a megoldásához, addig az algériai belső lázadás befejeződött, ugyanis annak vezetője, Ait Ahmed visszahúzódott a hegyekbe, embereivel együtt.¹⁸⁰ Az algériai belpolitikai helyzet stabilizálódni látszott, azonban ameddig Marokkóval nem tudta rendezni a konfliktust, addig a nyolc évig tartó háború árán kivívott függetlensége is veszélyben volt. Míg október 12-én a két ország közös tárgyalások megkezdésére készült, 15-én Marokkó egy újabb támadást indított, a határtól 30km-re fekvő katonai támaszpontok ellen – a célpontok Ghamid el Ghozlen térség, Hassi Beida és Tindjoub létesítmények. Kezdetben csak gyalogos haderőket vetett be, majd később a légierő és a páncélos alakulatok is bekapcsolódtak a harcokba. Ben Bella azonnal két megbízottat küldött Rabatba a királyhoz. Ez a lépés azért is volt váratlan, mert 14-én már az Arab Liga is felemelte hangját, és Kairóban tett nyilatkozatot a mihamarabbi tárgyalások megkezdésének szükségességéről.¹⁸¹ Míg Marokkó tovább folytatta a harcokat, a másik oldalon általános mozgósítás vette kezdetét, orvosokhoz és orvosnőkhöz intézett felhívást a kormány, és ezzel egy időben nagy számban jelentkeztek önkéntesek is a hadseregbe. Ben Bella ezt úgy értelmezte, hogy Marokkó „Algéria belső nehézségeit kihasználva, agressziót követett el az ország ellen. (...) Az algériai nép egy emberként áll ki szocialista állama védelmére a belülről vagy kívülről jövő támadásokkal szemben egyaránt”¹⁸²

Marokkó látszólag elfogadta a vita békés úton történő lezárását, végül mégsem ment el az értekezletre. Szembesülnie kellett azzal, hogy a saját népe irigységet érez az algériaiakkal szemben, mivel a radikális földreformoknak köszönhetően az algériai földek európai tulajdonból visszakérültek az eredeti tulajdonosaikhoz. A gazdasági ok mögött valójában francia érdekek is meghúzódtak. A Colomb-Béchar térségtől egészen Mauritániáig húzódik egy 800 km hosszú, 50-100 km széles földterület, amely vasércben nagyon gazdag. Így annak birtoklása és kitermelése egyértelmű meggazdagodást jelentett tulajdonosának. Vagyis, a francia pénzcsoportok érdeke az volt, hogy ez a térség ne kerüljön az Algériai Népi és Demokratikus Köztársaság tulajdonába, hanem a – még – francia tőke befolyása alatt álló marokkói gazdaság birtokolja továbbra is.¹⁸³ Eközben míg a harcok folytatódtak a határon, a tárgyalások megszakadtak a két ország között, ezért

¹⁸⁰ Népszabadság, 1963. október 13.: Ben Bella bejelentette: felszámolták a kabíliai lázadást

¹⁸¹ Népszabadság, 1963. október 15.: Marokkói csapatok támadása Algéria ellen

¹⁸² Népszabadság, 1963. október 16.: Általános mozgósítás Algériában

¹⁸³ Népszabadság, 1963. október 17.: Továbbfolynak a harcok az algériai-marokkói határon

október 19-én Ben Bella különmegbízottakat küldött New York-ba, az ENSZ elé.¹⁸⁴ Három nappal később Etiópia, Ghána és az Arab Liga egy hattagú bizottságot hozott létre, hogy ismét fellendüljön a diplomáciai tevékenység a két háborúzó ország között.¹⁸⁵ Október 29-re a bizottság jelentős eredményeket ért el, mivel a marokkói és algériai vezető is Bamakóba készült, hogy tárgyaljanak és lezárják kettejük vitáját. Az egy hónapig tartó katonai megmozdulásokban Marokkó jelentős katonai fölényt élvezett, egészen Kuba algériai intervenciójáig, de még a tárgyalások ideje alatt is tartottak a fegyveres harcok Hassi Beida és Tindjoub városoknál. A harcokban Bulgária éppúgy segítette katonailag az FLN-t, mint Kuba. Ez utóbbi páncélos zászlóaljat és több száz kubai fegyverest küldött a térségbe.¹⁸⁶

A konfliktusból diplomáciai és politikai nyertesként is Algéria került ki, ugyanis a belső egység és összetartás annyira megszilárdult az ország függetlenné válása után, hogy a kabíliai lázadók is a nemzeti kormány mellé álltak, és ezzel az összefogással még hatékonyabban tudtak reagálni a marokkói támadásokra.¹⁸⁷ 1963. október 30-án érkezett meg Bamakóba Ben Bella és II. Hasszán, valamint a mali miniszterelnök és az etióp uralkodó. A tárgyalások megkezdésekor a problémát „már csak” az jelentette, hogy Hassi Beida-nál még mindig tartottak a harcok. Algéria hangoztatta a belső egység meglétét és a külső agressziót, ugyanakkor elutasította az ENSZ beleszólását a belügyeibe. A nemzeti kormány azt gondolta, ez egy helyi probléma, amit a két országnak egymás között kell megoldania. Marokkó pedig mindenekelőtt békés tárgyalásokat akart.¹⁸⁸ Egy nappal később a négyhatalmi értekezleten megállapodás született arról, hogy november 2.-tól, 0 órától tűzszünet lép életbe Marokkó és Algéria között.¹⁸⁹ A bamakói értekezleten hozott döntéseket az Addisz Abeba-i Charta foglalja magába. Ennek értelmében megtörténtek a csapatkivonások Hassi Beida és Tindjoub városokból, a közös határsáv demilitarizált övezet lett, a jövőbeni vitákat mindig tárgyalásos úton oldják meg, nem szólnak bele a másik fél belső vitáiba. A Charta másik lényeges pontja az Afrikai Egységszervezet (OUA) létrehozása annak érdekében, hogy kiderüljön, ki (melyik ország) a valódi felelős

¹⁸⁴ Népszabadság, 1963. október 19.: Lord Home kapott kormányalakítási megbízást

¹⁸⁵ Népszabadság, 1963. október 22.: Élénk diplomáciai tevékenység az algériai-marokkói határkonfliktus rendezésére

¹⁸⁶ J. Nagy László: *A szocialista országok és a dekolonizációs folyamat Algériában 1954-1965*. In: *Múltunk*, 2004/2, 130-154.

¹⁸⁷ Népszabadság, 1963. október 29.: Ma kezdődik a bamakói találkozó az algériai-marokkói konfliktus rendezésére

¹⁸⁸ Népszabadság, 1963. október 30.: Ben Bella és II. Hasszán Bamakóba érkezett

¹⁸⁹ Népszabadság, 1963. október 31.: November másodikától tűzszünet az algériai-marokkói határon

a hetekig húzódó harcokért.¹⁹⁰ Az OUA leglényegesebb pontja azonban mégis az, hogy a tagjai elfogadták a kolonializmus korában, az európaiak által kijelölt gyarmati határok sérthetetlenségét.¹⁹¹ Vagyis, Marokkó nyugati, Algériával közös határvonala ismét az lett, amit 1911. augusztus 16-án a francia kormány meghúzott.¹⁹² A bamakói tárgyalás végén egyértelművé vált, hogy ez a megállapodás az „afrikai diplomácia diadala”, ahol a valódi győztes Algéria és a marokkói nép, akik ellenezték ezt a háborút. Marokkó célja pedig megghiúsult, mikor csapást akart mérni az algériai forradalomra, mely szerinte veszélyeztette a saját „reakciós monarchiáját”.¹⁹³

A nemzetközi közvélemény üdvözölte a két ország közti megállapodást. Nasszer egyiptomi elnök elsők között fejezte ki örömét a konfliktus lezárásával kapcsolatban, azt követően, hogy a harcokban feltétel nélkül támogatta Algériát, még fegyverekkel.¹⁹⁴ Az EAK elsődleges célja az volt, hogy Marokkó és Algéria tárgyalóasztalhoz üljön és a békés úton rendezzék a köztük fennálló vitát. Egyes, nemzetközi sajtó vélemények szerint Ben Bella progresszív kül- és belpolitikája volt a konfliktus igazi kiváltó oka.¹⁹⁵ A Szovjetunió és az Egyesült Államok szintén üdvözölte a fegyverszünetet, abban pedig egyet értett a két, vezető nagyhatalom, hogy a konfliktushoz az eltérő politika és ideológia vezetett. Vagyis, a haladó Algéria állt szemben a „reakciós” Marokkóval. Az amerikai és a szovjet vezetés kijelentette, hogy Marokkó a vitás területekre főleg az ásványkincsek miatt tartott igényt, de az igazi győztes talán mégis csak Algéria. Algéria, hiszen, győzött Kabyliaiban, a határon, és Ben Bella tudta folytatni a már megkezdett politikáját.¹⁹⁶

A „homokháború” még évek múlva is éreztette hatását a két ország között. Néhány évvel később, a későbbi elnök, Huári Bumedién látogatást tett Marokkóban, 1968 őszén, de a közvéleménynek ezt csupán november 6-án jelentették be. A két ország vezetője barátsági, jószomszédi és együttműködési egyezményt írt alá, és erről közös közleményt adtak ki, melyet az *El Moudjahid* publikált, 1969. január 17-én. A marokkói-algériai határvitáról az alábbi konklúziók szűrhetők le a, melynek tulajdonképpen egyik fél sem volt az okozója. Algéria sosem támasztott követeléseket Marokkóval szemben, a konfliktus igen káros volt számára, főleg, hogy megzavarta a gazdasági fejlődését. Az

¹⁹⁰ Népszabadság, 1963. november 1.: Az algériai-marokkói megállapodás részletei

¹⁹¹ Forrás: http://fr.wikipedia.org/wiki/Organisation_de_l%27unit%C3%A9_africaine. Megtekintve: 2012. február 23.

¹⁹² *Le conflit algéro-marocain*. In: Revue française de science politique, 15e année, n°4, 1965, 743-752.

¹⁹³ Népszabadság, 1963. november 1.: Az algériai-marokkói megállapodás részletei

¹⁹⁴ Hadianyag, hadieszköz, katonai egység, hadiflotta

¹⁹⁵ Marokkó és Algéria közötti határvita, MNL, OL XIX-J-1-j-Marokkó-006658/4-1945-1964. 2. d., 1963.

¹⁹⁶ Marokkó és Algéria közötti határvita, MNL, OL XIX-J-1-j-Marokkó-006658/6-1945-1964. 2. d., 1963.

algériai kormány hosszútávon akarta normalizálni és stabilizálni a kapcsolatát Marokkóval, melynek több oka volt. Algériában 1965. június 19-e után közvetlenül – de főleg 1967. közepén – sok belpolitikai probléma volt, melyre nem tudott abban az esetben figyelni, ha rossz viszonyban áll a szomszédos országokkal. Egy esetleges ellenséges viszony Marokkóval kedvezett volna annak, hogy a szomszédos Maghreb országok támogassák az algériai kormány jobb oldali ellenfeleit. Valamint, ez az ellenséges hangulat kedvezhetett volna az Algéria ellenes manipulációnak Líbiában és Tunéziában. A gazdaság oldaláról megközelítve a kérdést megállapítható, hogy a vitás területeken a természeti kincseket csupán normalizált viszony esetén tudják kiaknázni.

Algéria álláspontja a határvita után még évekkel is az volt, hogy ez inkább politikai, mintsem gazdasági vita volt. Marokkó szemszögéből megközelítve a kérdést, 6 évvel a „homokháború” békés megoldása után, kijelenthető, hogy azért egyezett bele a vezetés a határvita beszüntetésébe, mert Algéria támogatást ígért Nyugat-Szaharával szemben. Emellett a marokkói kormány remélte, hogy a konfliktus lezárása után lehetősége lesz a vitás területeken a természeti kincseket kiaknázni. Az szintén nem elhanyagolandó tényező volt, Marokkó szemszögéből, hogy az Atlasztól keletre eső területeken levő exportcikkeket, amennyiben Algérián keresztül – ahol van kikötő – szállítják, sokkal olcsóbb, ami pedig hosszú távú célja a nemzetgazdaságnak. Végül, ami miatt Marokkónak is fontos volt a hosszú távú, békés viszony szomszédjával: az USA és az NSZK is nyomást gyakorolt Marokkóra, hogy az illetékességük alá eső területeken ők is kitermelhessék a természeti kincseket. Vagyis, ezeknek a nyugati országoknak érdekükben állt, hogy Marokkó elálljon a területi kérdéstől Algériával szemben.¹⁹⁷

Algéria és Tunézia konfliktusa

Az Algéria és Tunézia között kirobbant határincidenst az úgynevezett „karácsonyi perben” elhangzottak idézték elő. Tunéziában egy összeesküvést lepleztek le, és az abban résztvevőket azzal vádolták meg, hogy meg akarták döntení a tunéziai elnök, Burgiba, hatalmát. Őt pedig meg akarták gyilkolni. A per vádlottai az úgynevezett „juszefisták” voltak, a mozgalom alapítója Ben Joussef volt, aki 1954-ig az Új Desztúr Párt főtitkára volt. Akkor került szembe Bourgibával, mikor ő a teljes elszakadást akarta kivívni a franciáktól, nem elégedett meg a Franciaország által felajánlott „autonómiával”.

¹⁹⁷ Boumedien elnök marokkói látogatása, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-00962-1969. 9. d., 1969.

Burgiba az autonómiában a függetlenséghez vezető út egyik állomását látta. Joussef a vita kirobbanása után elszökött Tunéziából, és Nasszer elnöknél talált menedéket. A nevével fémjelzett juszefizmus egy erősen nacionalista, vallásos, pánarab és nyugat-ellenes mozgalom volt, és a legreakciósabb feudális köröket mozgatta meg. Burgiba vallási téren nagyon nyitott és modern nézeteket vallott, ami miatt nagyon sok muszlim került a juszefistákhoz közel. A tunéziai elnök nem szimpatizált Ben Bellával, úgy vélte, az algériai elnök nézetei túlságosan közelítenek Nasszer felé. Amikor Ben Joussef Egyiptomba menekült, Burgiba megszakította a diplomáciai kapcsolatot az országgal, és csak 1961-ben állt ismét helyre. Nem sokkal ezután Ben Joussefet meggyilkolták Frankfurtban. Egyes vélemények szerint Nasszernek erről tudomása volt, de nem tett semmit, mivel Ben Joussef likvidálása volt a feltétele annak, hogy helyreálljon a diplomáciai kapcsolata Tunéziával. A tunéziai elnök az algériai vezető politikusok közül Ben Hedda nézeteit vallotta a magáénak, Ben Bellával szemben azért is érzett ellenszenvet, mert Algéria nagyon sok juszefistának adott menedéket, és nem adták ki őket Tunéziának, sokszori felhívásra sem. 1962-ben egy újabb összeesküvést lepleztek le, és ennek vezetőjét egy per során a távollétében halálra ítélték, ekkoriban szintén Algériában bujkált. Burgiba elnök egy televíziós beszédében azzal vádolta meg Algériát, hogy Ben Bellának és környezetének tudomása volt az ellene előkészített gyilkos merényletről. A merényletben résztvevők és elítéltek bevallották, hogy meg akarták dönteni a hatalmat Tunéziában, de nem állt szándékukban az elnököt megölni. 1963. január elején tárgyalások indultak meg Algéria és Tunézia között, különböző vagyoni jogi kérdések miatt, többek között a Tuniszba menekült algériaiak vagyonának a visszaszolgáltatása miatt. A tárgyalások a politikai menekültek kiadatásánál elakadtak. Január közepén Burgiba visszahívatta algériai nagykövetét, és ez hasonló lépést vont maga után Algéria részéről. Ekkor szakadtak meg a tárgyalások a két ország között. A politikai és anyagi okok mellett azonban ki kell térnünk arra is, hogy Tunéziának – Marokkóhoz hasonlóan – területi követelése is voltak Algériával szemben. Azt a határterületet akarta magáénak tudni, ahol tudvalevően olajforrások találhatóak. A francia olajvezeték ezen a területen Tunézián keresztül jut el a tengerhez. A két arab állam közti feszült helyzet megoldására Marokkó magára vállalta a közvetítő szerepét, ami annak is betudható, hogy a kialakult súlyos helyzettől eltekintve, 1963. február 11-re tervezett a három Maghreb ország külügyminiszeri találkozót, Rabatban.¹⁹⁸

¹⁹⁸ Tuniszi-algériai nézeteltérések és a tuniszi per, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-48-001661-1945-1964. 3. d., 1963.

1963. március 8-án tárgyalások kezdődtek Algírban, Algéria és Tunézia között, a vitás kérdések megoldására. A tárgyalások végén megszületett egy egyezmény a két fél között, olyan területeken, mint gazdaság, pénzügy, kereskedelem, vám- és határügy, katonai kérdések, oktatás, távközlés, légi és földi közlekedés. Kölcsönös megállapodás született arról, hogy az algériai állampolgárok Tunéziában, a tunéziai állampolgárok Algériában a lehető legjobb bánásmódban részesülnek. Viszont két kérdés továbbra is nyitott maradt a felek között. Egyrészt, a Tuniszban levő algériai állami és magántőkék átutalásának kérdése. Másrészt, az algériai állampolgárokkal való bánásmód Tuniszban, mivel folyamatosan kiutasították őket az országból, és a tunéziai rendőrség folyamatosan inzultálta őket 1962 decembere óta. Emellett, Burgiba elnök követelte az Algériába menekült politikai foglyok azonnali kiadatását, amit Ben Bella elutasított. Az algériai vezetés véleménye az volt, hogy Tunéziának nagyon instabil a belpolitikai helyzete, és sem Marokkó, sem Tunézia, ebben a formában, nem marad fenn sokáig. 1963. februári, magyar nagyköveti értesülések szerint, Ben Bella kormánya nem ismerte el hivatalosan Burgiba kormányát, ellenkezőleg, minden eszközzel támogatták a juszefista mozgalmat, és minden, Burgiba-ellenes törekvést.¹⁹⁹ A két ország között olyannyira elmérgesedett a viszony, hogy 1963 júliusáig a köztük levő kapcsolat egy repülőgépjáratban kimerült. Azonban 1963. július 16. és 26. között Algírban a két fél ismét tárgyalóasztalhoz ült, rendezni a köztük fennálló feszült viszonyt. Kiadtak egy közös közleményt is, melybe belefoglalták azokat a területeket, ahol megállapodás jött létre a két fél között. Ezek a területek: konzuli, állampolgársági, jogi, kulturális, határmenti forgalmi, vámügyi, oktatási, híradási, turisztikai, áramszolgáltatási.²⁰⁰

1963 év végére tehát Algéria rendezni tudta szomszédjaival a viszonyát, Marokkóval és Tunéziával. Marokkóval ugyan a későbbi években még feszült és hideg volt a kapcsolata, de jelentős belpolitikai könnyebbséget jelentett az algériai vezetés számára a rendezett és – viszonylag – békés külpolitika.

¹⁹⁹ Algériai-tunéziai kapcsolatok, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-48-001661/1-1945-1964. 3. d., 1963.

²⁰⁰ Algériai-tunéziai kapcsolatok, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-48-001661/2-1945-1964. 3. d., 1963.

3. Fordulat – puccs utáni évek (1965-1971)

1965. jún. 19-i puccs, Bumedien hatalomátvétele

Ben Bella hatalomra kerülésekor a legerősebb támogatói köre a hadsereg volt, Bumedien tábornok vezetésével. Viszont, idővel Bumedien egyre jobban szembefordult az algériai elnökkel, részben a személye, részben az általa képviselt politikai lépések miatt. Ezért a hadsereg egyre inkább kezdett kihátrálni Ben Bella mögül, majd 1965. június 19-én, egy vértelen puccsal²⁰¹ megtörtént a katonai hatalomátvétel Algériában, és 1965. július 10-én új kormány alakult. Az eseményeket legjobban maga Bumedien fogalmazta meg: Nép által, a népnek. Általunk, nektek.²⁰²

A puccs közvetlen előzményeként, Bumedien már 1964 áprilisában benyújtotta a lemondását. Ben Bella tisztában volt vele, hogy a hadsereg nélkül tehetetlen és gyenge. Bumedien tábornok azt mondta az algériai elnöknek, hogy a hadsereg már nem bír tovább együttműködni vele, és nem tudják tovább elviselni a hibáinak a következményeit sem a néppel szemben, sem önmagukkal szemben.²⁰³ A puccs előkészületeiről csak egy nagyon szűk réteg tudott. Buteflika (külügyminiszter), Cherif Belkacem (oktatásügyi miniszter), Kaid Ahmed (volt turistaügyi miniszter), Medeghri (volt belügyminiszter), Mendjeli Ali (Nemzetgyűlés alelnöke), Mohammedi Saïd (miniszterelnök helyettes), Tahar Zbiri (vezérkari főnök; akit Ben Bella nevezett ki azért, hogy ellenőrizze Bumedient, végül ő tartóztatta le Ben Bellát). A puccs egészét a Forradalmi Tanács szervezte, vagyis, tágabb értelemben a korábbi FLN, a Politikai Bizottság tagok és az összes wilaya katonai vezetője. Az események olyan gyorsan követték egymást, hogy a Forradalmi Tanács 20-30 perc alatt magához vette a hatalmat. Bumedien az államcsíny előtt kb. 2 héttel a főváros és nagyobb városok köré kezdte csoportosítani a katonai erőket. Maga a puccs éjjel 02:30-kor történt, de a rádió csak másnap délben jelentette be a híradásokban. A reakció sem maradt el, hiszen közel 10 napig zajlottak tüntetések, de elenyésző, kb. 500

²⁰¹ A szakirodalom sok esetben „kiigazítás napjaként” aposztrofálja az államcsínyt.

²⁰² „Par le peuple pour le peuple (...) Par nous et pour vous.” Idézi: Ferhat Abbas: *L'indépendance confisquée (1962-1978)*. Flammarion, 1984., 20.

²⁰³ „Nous ne pouvons plus collaborer avec toi et supporter la responsabilité de tes erreurs vis-à-vis de notre peuple et de notre conscience.” Idézi: Doucy, Arthur et Monheim, Francis: *Les révolutions algériennes*. Librairie Arthème Fayard, 1971., 6.

fő vonult az utcákra. Az FLN, a JFLN,²⁰⁴ az UNEA baloldali vezetői, valamint a kommunisták illegalitásba vonultak. Ben Bella közvetlen környezetéből több száz embert tartóztattak le a puccs éjjelén, de pár nap múlva már el is engedték őket.²⁰⁵

Ben Bella ellen a „vád” elsősorban a politikai önimádat, a hatalom-koncentráció, a felszabadító háború vezetőinek eltávolítása, a voluntarizmus, az ad hoc gazdasági intézkedések, és a nehezülő gazdasági-szociális helyzet volt.²⁰⁶ De megemlíthetők még olyan tényezők is, mint a személyi hatalom kialakítása, a külföldi tanácsadók alkalmazása – annak ellenére is, hogy a forradalom nacionalista volt, és a kormányzása improvizatív jellegű volt.²⁰⁷ De a Marokkóval szembeni konfliktus is Ben Bella ellen szólt, ugyanis az algériai elnök a nemzeti hadsereget okolta amiatt, hogy a két ország között elmérgesedett a viszony. A személyi kultusz kiépítése mellett,²⁰⁸ tulajdonképpen, nem voltak megfelelő eszközök a kezében arra, hogy a hatalmát gyakorolja. 1965. június 20-án a nép békés tüntetést szervezett a megdöntött Ben Bella mellett. Az emberek elítélték a puccsot, és félő volt, hogy egy véres ellenállásba torkollanak az események.²⁰⁹ Ezt megelőzendő, az új elnök, Bumedien a június 30-i beszédében a következőket mondta: „Algériának nincs szüksége arra, hogy külföldről adjanak neki leckét, és fiainak nincs szükségük külföldi tanácsadókra, hogy a szocializmus, vagy az új társadalom felépítésének módszereibe oktassák.”²¹⁰ Emellett elmondta azt is, hogy nem politikai orientáció váltás lesz Algéria életében, csupán egy más nézeteket képviselő személyt távolítottak el a vezetésből.²¹¹ Július 5-én már így nyilatkozott: „A szocializmus történelmünk örökségének részét képezi. (...) Az FLN egy dinamikus forradalmi élcsapat lesz, amely a demokratikus centralizmus szabályai szerint működik, és kipróbált harcosokból tevődik össze.”²¹²

²⁰⁴ Jeune Front de Libération Nationale - Algériai Nemzeti Felszabadító Front Ifjúsági Ága. A JFLN célja volt a szocializmus építése, és a világ haladó erőinek a támogatása. A szervezet harcba szállt olyan célokért, mint a szocializmus építése, az Algíri Charta alapelveinek a végrehajtása, a kommunális- és földreform támogatása. Ez utóbbi kettő a haladást és a nincstelen réteget támogatták, és ezek kidolgozásában a JFLN aktívan részt vett. Külpolitikát tekintve, a világ haladó erőit támogatták; és szerintük az imperializmus támadást indított az antiimperialista és a nemzeti felszabadító mozgalmakkal szemben. Látogatás a JFLN-nél, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-251-00539-1966. 14. d., 1966.

²⁰⁵ Katonai államcsíny Algériában, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-226-003707/8-1965. 12. d., 1965.

²⁰⁶ Farkas Péter: *Az algériai iparosítás felemás eredményei*. MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest, 1993-1994., 7-8.

²⁰⁷ Doucy, Arthur et Monheim, Francis: *Les révolutions algériennes*. Librairie Arthème Fayard, 1971., 2.

²⁰⁸ „Le goût du compromis, le désir du changement et de vouloir tout faire par lui-même.” M’hamed Yousfi: *Le pouvoir 1962-1978*. Editions Mimouni, 2012., 55.

²⁰⁹ M’hamed Yousfi: *Le pouvoir 1962-1978*. Editions Mimouni, 2012., 59-76.

²¹⁰ Katonai államcsíny Algériában, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-226-003707/8-1965. 12. d., 1965.

²¹¹ M’hamed Yousfi: *Le pouvoir 1962-1978*. Editions Mimouni, 2012., 59-70.

²¹² Katonai államcsíny Algériában, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-226-003707/8-1965. 12. d., 1965.

Hozzátette, harcolni kell azért, hogy az öngazgatást megvédje az ország, és nem szabad elfogadni sem a személyi kultuszt, sem a militarizációt.²¹³

Bumedien elnök az új algériai vezetés legfontosabb feladatának definiálta a Tripoli Programnak és az Algíri Chartának az állami politikájának a megfelelő kidolgozását, és ezek irányának megszabását.²¹⁴ Az új, algériai államot úgy definiálta, mint egy erkölcsi alapokon nyugvó ország, és egy valódi szociális elkötelezettséget magáénak valló állam, az arab és iszlám értékek tiszteletben tartása mellett.²¹⁵ A parasztság a forradalom alatt élvonalbeli szerepet játszott, és ennek megfelelően az agrárreformot végre kell hajtani. Szerinte szolidaritást kell vállalni a Maghreb-térrel, Afrikával és az arab országokkal. Annál is inkább, mivel szerinte a Maghreb-egység történelmi szükségszerűség.²¹⁶ Bumedien a beszédét azzal zárta, hogy Algériának a legfontosabb célja, hogy megerősítse azokat a kapcsolatokat, amelyek már léteznek a többi országgal, különös hangsúllyal a harmadik világ országaira, és a szocialista államokra. A Forradalmi Tanácsot azonnal elismerte Szíria, Kína, Indonézia, Dél-Vietnam. Nasszer elnök úgy nyilatkozott, hogy az elismerés lehetősége nem merült fel benne, mivel a rendszer megmaradt, csupán egy személy változott.²¹⁷ Egy hónappal később, 1965. július 3-án, a kairói *Al Ahram*²¹⁸ újság főszerkesztője, Heikal, cikket közölt, melyben kiállt Ben Bella politikája mellett, és ugyanakkor idézte az új algériai elnök álláspontját a júniusi eseményekről. „Ben Bella szembe akart állítani bennünket egymással, hogy fölény emelkedjen, ezért csak három lehetőségünk volt. Hallgatni, népi mozgalmat szervezni Ben Bella ellen, és így káoszba dönteni az országot, vagy meglepetésszerűen cselekedni.”²¹⁹ Kubában, Havannában Fidel Castro beszédet tartott, 1965. június 27-én. Ebben úgy nyilatkozott, hogy amennyiben Ben Bella ravaszabb, vagy kevésbé kedves lett volna, úgy nem fosztották volna meg a hatalmától.²²⁰ A kubai elnök

²¹³ M'hamed Yousfi: *Le pouvoir 1962-1978*. Editions Mimouni, 2012., 83-93.

²¹⁴ Katonai államcsíny Algériában, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-226-003707/8-1965. 12. d., 1965.

²¹⁵ „Un état fondé sur une morale et un engagement social réel, dans le respect des nos valeurs arabes et islamiques.” Idézi: Doucy, Arthur et Monheim, François: *Les révolutions algériennes*. Librairie Arthème Fayard, 1971., 21.

²¹⁶ A Maghreb együttműködésre a legjobb példa, az 1968. január 14-én aláírt megállapodás; Marokkó, Algéria, Tunézia, Líbia között. Ennek értelmében *Air Maghreb* néven közös légiforgalmi vállalatot létesített a négy ország. Népszabadság, 1968. január 14.

²¹⁷ Katonai államcsíny Algériában, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-226-003707/8-1965. 12. d., 1965.

²¹⁸ *Al-Ahram* (Piramisok): 1875. augusztus 5-én alapított, az egyiptomi kormány tulajdonában levő napilap.

²¹⁹ Népszabadság, 1965. július 3.: Még mindig nem világos a politikai helyzet Algériában (Az *Al Ahram* főszerkesztőjének cikke Bumedien álláspontjáról)

²²⁰ M'hamed Yousfi: *Le pouvoir 1962-1978*. Editions Mimouni, 2012., 108. („S'il avait été plus malin, ou moins gentil, il n'aurait pas été chassé du pouvoir.”)

nem támogatta teljes egészében az algériai eseményeket, mivel egész egyszerűen államcsínynek nevezte Ben Bella kormányának megdöntését. A tunéziai elnök, Burgiba, kijelentette, hogy szerinte az új algériai kormány szilárd alapokon nyugszik, és élvezzi a nép támogatását. A kormány elismeréséről így nyilatkozott: „a világ 1962-ben, a függetlenség kivívásakor az országot ismerte el, és nem annak kormányát, nincs tehát szükség újabb elismerésre vagy az elismerés megerősítésére”.²²¹ Franciaország szintén nyilvánította véleményét a '65-ös rezsimváltásról, az első reakciójuk az volt, hogy „Kizárólag algériai ügyről van szó, amely egyébként eléggé meglepett bennünket.”²²² Ugyanakkor, az eseményeket „palotaforradalom-szerűnek” nyilvánították. Franciaországban a kommunisták elleni elnyomó intézkedések után jelentős jobbra tolódásra számítottak az algériai vezetésben. Ugyanakkor, a franciák törekedtek arra, hogy növeljék Algériában a befolyásukat, azért is, mivel nem tekintették szilárdnak az ország rendszerét és politikai vezetését. Bumédien egyes francia vélemények szerint olyan volt, mint a Bourbonok. Nevezetesen, semmit sem felejtett el, de nem is tanult semmit. Azokból a problémákból, melyeket egykor Ben Bella szemére vetett, semmit sem tudott megoldani. Vagyis, az országban továbbra is jelentős szakadék tátongott a gazdag és szegény rétegek között, a női emancipáció problémája lekerült a kormány napirendjéről, nem történt meg az agrárreform, és az FLN-t teljesen szétforgácsolták. A bal oldali politikusok Ben Bella legnagyobb hibáját abban látták, hogy a puccsot megelőzően nem létesített semmiféle szervezett erőt a hadseregen kívül, vagyis, csupán rájuk támaszkodhatott. Ben Bella feltehetően attól félt, hogy egy forradalmi szervezet létrehozása csökkenti az ő fontosságát. Ez az aggálya is alátámasztotta azt a tényt, miszerint személyi kultuszt próbált kialakítani. Ugyanakkor, egyes források szerint Ben Bellának voltak információi arra vonatkozóan, hogy valami készülöben van az országon belül, amiről nyilvánosan meg is kérdezte Bumédient.²²³ „Nos, kedves ezredesem, hogy állunk az összeesküvéssel, hogy halad? Köszönöm, megyeget.”²²⁴

Az új elnök személyére a nyugati sajtó, a *New York Times* is reflektált. Az 1965. július 8-i cikkükben az áll, hogy az új vezetők gyakorlati érzékű nacionalisták, fontosabb a gazdaság helyreállítása, mint a helyi forradalom propagandája külföldön. Bumédien mérsékelt politikus, el nem kötelezettnek vallja magát. Az Egyesült Államokkal javítani

²²¹ Népszabadság, 1965. július 4.: A függetlenség évfordulóján nem lesz ünnepség Algériában

²²² Népszabadság, 1965. június 20.: Ben Bella elnököt megfosztották tisztségétől

²²³ Francia-algériai kapcsolatok, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-33-00464-1967. 11. d., 1968.

²²⁴ Uo.

akarta a kapcsolatait, ezzel Kairó és a kommunista országok ellenszenvét váltotta ki. Bumédien támogatta az imperializmus elleni afrikai mozgalmakat. „De ez a támogatás nem lesz annyira provokatív jellegű, és kevésbé lesz alkalmas arra, hogy Algériát nemzetközi bonyodalmakba keverje, mint Ben Bella politikája.”²²⁵ A hadsereg teljes mértékben támogatta az új vezetést, akik így nyugodtan figyelhetek az ország fejlesztésére. Ferhát Abbász így írt Ben Bella és Bumédien elnökségéről: A Ben Bella által kiépített és Bumédien által gyakorolt sztálini szocializmus megbénította Algéria fejlődését. És még mindig Európa az, aki azon címszó alatt, hogy elhozza nekünk a tudományt és fejlődést, el akarja veszíttetni velünk az erre való képességünket.²²⁶

A belpolitikai eseményekre az algériai nép érzékenyen reagált, és 1965 augusztusában tüntetések voltak országszerte, ezeknek két fő oka volt. Egyrészt, a diákok így fejezték ki a nem tetszésüket, ugyanis a diákmozgalmak élére maga az FLN nevezett ki vezetőket. A diákok nem értettek egyet a június 19-i puccsal. Másrészt, a nép a „Ben Bella-ügy” miatt vonult az utcára. Olyan jelszavakat skandáltak, mint „*Éljen Ben Bella!*”, „*Bumédient a lámpavasra!*”. A diáktüntetésen közel 500-an vonultak az utcákra, a vele párhuzamosan zajló sztrájk pedig három napig tartott.²²⁷ Az új algériai elnök ellen nem csupán utcai zavargások és tüntetések voltak, hanem egy merényletet is végrehajtottak, 1968. április 27. körül. Az elnök csak az arcán sérült meg néhány üvegszilánktól, mikor géppisztollyal rálőttek az autójára. Az örök a két merénylet agyonlőtték. A merénylettel szinte egy időben fiatalok tüntettek az elnök ellen, ami nagy felháborodást váltott ki a lakosság körében. Az FLN szerint a nemzetközi imperializmus a hibás, ami ellen Bumédien az első vonalban harcol. „Nem szabad szem elől téveszteni az imperialista mesterkedéseket, amelyeknek célja, hogy megbontsák sorainkat és szétszórják erőinket. (...) Hű maradok a szocialista forradalommal kapcsolatos kötelezettségeimhez.” – jelentette ki az elnök.²²⁸ A merénylet perére 1969. augusztus 6-án került sor. Az egyik résztvevője Amar Mellah volt százados, aki az 1967. decemberi, Zbiri tábornok-féle megmozdulásban is részt vett. A merényletet megelőzően a volt katonáival lépett kapcsolatba, akik a kormánypalota őrségében szolgáltak.²²⁹

²²⁵ Népszabadság, 1965. július 8.: A New York Times Bumédienről

²²⁶ „Le socialisme stalinien, mis en place par Ben Bella et pratiqué par Boumedien, a paralysé l'évolution de l'Algérie (...) C'est toujours l'Europe qui, sous prétexte de nous apporter la science et le progrès, veut nous faire perdre notre authenticité.” Idézi: Ferhat Abbas: *L'Indépendance confisquée (1962-1978)*. Flammarion, 1984., 212.

²²⁷ Diáktüntetés és sztrájk Algírban, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-244-001530-1966. 14. d., 1966.

²²⁸ Népszabadság, 1968. április 28.: Meghiúsult merénylet Bumédien ellen

²²⁹ Népszabadság, 1969. augusztus 6., Bumédien algériai elnök merényletinek pere

Azonban egyértelműen kijelenthető, hogy a puccs előtt, Ben Bella elnöksége alatt még voltak nyitott kérdések, amikre Bumédien hatalom-átvétele választ adhatott. A puccs előtt nem volt egyértelműen tisztázott a magán-, az öngazgató- és az állami szektor szerepe. Nem volt egyértelmű, hogy a nehézipar²³⁰ vagy a könnyűipar fejlesztése a fontosabb. Szintén kérdéses volt, hogy mely ipari ágazat kapjon prioritást. A puccs után Bumédien ezekre választ adott, közvetve, az intézkedései által. Az iparosítás az állam dolga kell, hogy legyen, az ipar mindenk felett áll; a nehézipar fejlesztése a legfontosabb (Azonban a könnyűipar is fontos volt, mivel erre épült az ipari forradalom), a beruházás pedig fontosabb a fogyasztásnál.²³¹ A puccs azonban nem jelentett egyértelmű pozitív változást az ország életében, mivel számos nehézséggel kellett szembenéznie az algériai kormánynak. Legfontosabb teendő az volt, hogy a hatalomra került személyek társadalmi és politikai pozícióit meg kellett erősíteni, azért, hogy az ország ne hagyja kapitalista útra lépjen. A többi szegmens, ahol jelentős változásokra és megerősítésre volt szükség, az ipar, a mezőgazdaság, a kultúra és a nemzeti forradalom területe. De alapvetően Bumédien kormányának három problémával kellett szembenéznie és megoldást találnia. Egyrészt, a kormányt meg kellett erősíteni Bumédienhez hű, és a gazdasági szektor érdekében technokrata személyekkel. Másrészt, egy demokratizálási irányt kellett követnie a kormánynak. Vagyis, az államhatalmat szét kellett választani az államigazgatástól, az FLN-t át kellett szervezni, vertikálisan alulról indulva. Harmadrészt, a tömegszervezetek magatartását meg kellett változtatni, és a régi vezetőségüket el kellett távolítani.²³²

Bumédien főbb intézkedései: reformok és államosítások

Az 1965-ös puccs után szinte azonnal kristályosodni látszódtak az új algériai kormány célkitűzései, melyek részben követték az előd, Ben Bella által elkezdett utat, másrészt, számos új intézkedés is megjelent. Algéria új kormányát és minisztertanácsát 1965. július 12-én mutatta be Bumédien, és egy úttal meghatározta a jövőbeni célkitűzéseket. A puccs után Algéria továbbra is a nem-kapitalista úton haladt, és

²³⁰ Kaïd Ahmed 1971. január 24-25-én a *Le monde* újságnak így nyilatkozott a témáról: „Il n’y a pas d’indépendance économique réelle sans création d’une industrie lourde.” (Nincs igazi gazdasági függetlenség nehézipar létrehozása nélkül. – N. G.) Idézi: Algéria – belpolitika 1971-1987; *L’Algérie sur la voie du développement*, MNL, OL, XXXII-33-Észak-Afrika-312-1967-1987. 3. d., 1971.

²³¹ Lengyel István: *Algéria hármass forradalma*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1982., 114-118.

²³² Magyar-algériai kapcsolatok, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00300/3-1971. 15. d., 1971

külpolitikáját az el nem kötelezettség határozta meg. Bumedienn miután a hatalmat magához ragadta, és megerősítette a pozícióját, igyekezett minden erőből, külső tényezőtől függetleníteni magát, ami korlátozhatta volna a tevékenységét. Emellett rájött arra, hogy nem lehetséges a teljes függetlenség a gazdasági függetlenség megteremtése nélkül.²³³ Ennek következményeként, kilátásba helyezte a mezőgazdaság gyökeres átszervezését; vagyis, az öngazgatási rendszer megerősítését, és 3 millió hektár földterületen paraszti öngazgatások kialakítását. Az ipar – kivéve az olajipar – főleg az állam és az ipari öngazgatások kezében maradt, és közel 450 vállalat öngazgatás alá esett. Algéria azonban továbbra is jelentős gazdasági problémákkal – alacsony GDP – volt kénytelen szembenézni, illetve gondot jelentett az ipar fejlesztésének a finanszírozása és a káderek biztosítása.²³⁴ Az exportban megfigyelhető volt, hogy a mezőgazdasági termékek aránya csökkent, az olajé és gázé pedig nőtt. Az importra az volt jellemző, hogy a kereskedelemben nőtt a termelőeszközök, a beruházási javak és a félkész áruk aránya.²³⁵ Összességében az 1965-ös eseményekről kijelenthető, hogy lefékezte ugyan az algériai nép forradalmi lendületét, és tágabb teret engedett a nemzeti burzsoázia számára, de ugyanakkor nem akadályozta meg az antiimperialista, antifeudális nemzeti-demokratikus forradalom kibontakozását.²³⁶

Az 1962 és 1965 közötti korszakot a nyílt politikai harcok jellemezték. Bumedienn elnök hatalomra jutásával egy rejtettebb (politikai) küzdelem vette kezdetét. Az FLN-en belül mindinkább megszilárdult a baloldal helyzete és politikája. Egyes kérdésekben azonban nyilvánvalóan érezhető volt Bumedienn haladó politikája, úgy, mint a nemzeti demokratikus forradalom célkitűzéseinek megvalósítása, a nem kapitalista úton való fejlődés elmélyülése, az ország antiimperialista külpolitikájának következetessé tétele. Az új algériai kormány felismerte a rejtőzködő veszélyt a nagybirtoki rendszer fenntartásában, a vegyes vállalkozásokban, a külföldi tőke beáramlásában, a nyugati

²³³ Bumedienn elnök erről 1968. október 31-én az algériai forradalom XIV. évfordulója alkalmából megtartott ünnepi beszédében így nyilatkozott: „(...) notre indépendance ne saurait être parfaite sans sa consolidation par une indépendance économique (...)”. (Függetlenségünk nem lehet tökéletes annak megszilárdítása nélkül egy gazdasági önállóság által. – nem hivatalos fordítás, N. G.) Idézi: *Discours du président Boumediène. 19 juin 1965 – 19 juin 1970. Tome II.* 31 octobre 1968, XIV^{ème} anniversaire de la révolution algérienne, 209.

²³⁴ Tájékoztató Algéria gazdasági helyzetéről és államközi kapcsolatairól, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-226-004678-1966. 14. d., 1966.

²³⁵ Losonczi Pál 1971. évi algériai látogatása, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-002709/3-1971. 15. d., 1971.

²³⁶ Az Algériai Demokratikus és Népi Köztársaság bel- és külpolitikája, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-001060/61-1971. 15. d., 1971.

technokrata szemlélet és gyakorlat elterjedésében, és a hazai burzsoázia számára adott kedvezményekben.²³⁷

Bumedien egyik első intézkedése az iparosítás volt, vagyis, a Ben Bella által megkezdett reformok folytatása. Az iparosítás ugyan elindult az országban, de a fejlesztés sokáig nem hatott az emberek életszínvonalára. Algéria továbbra is egyfajta függőségben élt, mivel még mindig nagyon sok külföldi szakembert foglalkoztattak, ahelyett, hogy a hazai képzés elindult volna. A kezdeti időszakban pedig az volt megfigyelhető, hogy a termelékenység másodlagos kérdéssé vált. Azonban arra rájött az algériai vezetés, hogy mindennél fontosabb a régi gazdasági szerkezet átalakítása. A politikai vezetés a túlzott, iparra fordított figyelmével, abba a hibába esett, hogy nem koncentrált a munkanélküliség felszámolására, és következésképp egyre több algériai dolgozott vendégmunkásként Franciaországban. 1966-ban az ipari üzemek sorra zártak be, az emberek elégedetlensége nőtt, országos szinten egyre több helyen sztrájkoltak a munkások, a termelés visszaesett. A mezőgazdasági termelés jelentős aszályal nézett szembe, a nagy szárazság és az alacsony termésátlag miatt nehézségekkel küzdöttek az emberek. A bortermelés jelentősen csökkent, a bankok nem adtak hitelt, az export mértéke látványosan visszaesett. Az ország vezetése ekkor már világosan látta, hogy ebben a helyzetben minél előbbi segítséget csak az államosítás jelenthet.²³⁸

Az államosítások Algériában ugyan 1963-ban elkezdődtek, elsődlegesen azokat az ipari vállalatokat érintette, ahol az európai tulajdonosok visszatértek Európába, Franciaországba. De a jelentősebb államosítások 1965. június 19. után történtek, és 1971-re zárultak le teljesen. 1966. május 23. és 27. között történt meg a biztosító társaságok államosítása. 1968. május 14-én a kőolajtermékek belföldi piacát az állam a saját ellenőrzése alá vonta, nyártól pedig a feldolgozó ipart is. 1966 és 1967 között történt meg a bankok államosítása, a szénhidrogén ipar pedig 1971-re került teljes mértékben állami kézbe. 1966. szeptember 15-én az algériai kormány egy beruházási kódexet fogalmazott meg, amiben meghatározta a magántőke beruházásának a módját, egyben 10 évet garantált az államosításokkal szemben a magántőkének. Ezért „cserébe” a kormány meghatározta, hogy hova fektethet be a nemzeti és a külföldi tőke, és milyen beruházásokat kezdeményezhetnek.²³⁹

²³⁷ Az Algériai Demokratikus és Népi Köztársaság bel- és külpolitikája, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-001060/61-1971. 15. d., 1971.

²³⁸ Lengyel István: *Algéria hármass forradalma*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1982., 114-118.

²³⁹ Lengyel István: *Algéria hármass forradalma*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1982., 114-118.

1967-re Algériában azoknak a politikusoknak lett egyre nagyobb szerepe a belpolitikában, akik nem az Algíri Charta szerint kívánták fejleszteni és kormányozni az országot, év végére már jelentős jobbra tolódás volt megfigyelhető az országban. 1967. június 19. után a baloldal szemlátomást ellenzéki, kormány ellenes politikát kezdett el folytatni. A kulcspozíciókat jobb oldali politikusok foglalták el, és így nehéz volt az országot abba az irányba orientálni, amit a függetlenség elnyerése után célul tűztek ki maguk elé. Az ország nemzetközi – gazdasági – kapcsolatai kiszélesedtek, és a szocialista országokon kívül olyan országokkal került kapcsolatba Algéria, mint az NSZK, Japán, Olaszország és Svédország. 1967 végére pedig már-már bomlási folyamat jelent meg a kormányon, a Forradalmi Tanácson, az FLN Titkárságon, amivel Boumedien elnöknek szembe kellett néznie, és megtenni a szükséges intézkedéseket. Ősszel lemondott a földművelés- és agrárreform-ügyi miniszter, valamint a munka és szociális-ügyek minisztere szintén, mivel szerintük a kormány által kitűzött célokat épp a kormány maga akadályozta. Miután a vezetésben egy jelentős jobbra tolódás is megfigyelhető volt, Tahar Zbiri vezérkari főnök egyre többször került szembe Boumediennel. Zbiri azzal vádolta Boumedient, hogy mellőzte a kollektív vezetést, kumulálta magának a fontos pozíciókat, csak néhány személyre – Oujdai Csoport tagjaira (Buteflika, Kaid Ahmed, Abdesslam) – támaszkodott a fontos döntésekben. Ezzel párhuzamosan, a függetlenségi harcokban ténylegesen részt vett fegyveres harcosok és a volt willaya tisztok kiszorultak a hatalomból. Boumedien elnöknek ezt az ismételt belpolitikai válságot kellett kezelnie és megoldást találni.²⁴⁰

1967-ben kezdetét vette egy 7 éves gazdaságfejlesztés, melynek az alábbi célkitűzései voltak: az egész nemzetgazdaság önállóságának továbbfejlesztése, új termelési struktúra kialakítása, nagyarányú iparosítás, nehézipari bázis megteremtése, mezőgazdaság modernizálása, munkanélküliség felszámolása. Köszönhetően annak, hogy a kilátásba helyezett reformok működőképesnek és hatékonyak bizonyultak (közel 70%-ban megvalósultak), ennek megfelelően a nemzeti jövedelem 52%-kal növekedett. 1970. és 1974. között 4 ipari centrum épült Algériában, a fejlesztési terv második szakaszának köszönhetően. Arvez, Szkida, Annaba, Constantine adott otthont ezeknek az ipari központoknak. De ezeken felül számos más ipari komplexum épült: erőművek, textil-, gyógyszer-, élelmiszeripari üzem, cellulóz- és papírgyárak. Ezeknek a fejlesztéseknek az anyagi háttérét az algériai kormány csak részben tudta finanszírozni,

²⁴⁰ Algériai belpolitikai események, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00670/3-1968. 6. d., 1968.

jelentős mértékben kellett a külföldi tőkére és a műszaki segítségre támaszkodniuk. Ennek következményeképp 51:49 arányú vegyesvállalatok jöttek létre.²⁴¹

Az 1967-es eseményeket követően²⁴² kezdődött meg az FLN átszervezése, annak ellenére, hogy Bumédien elnök azt vallotta, Algéria minden vívmányának érdeme az FLN-t illeti. Kétségtelen tény, hogy az FLN a legnagyobb tömegeket mozgósítani képes nemzeti felszabadítási front.²⁴³ Éppen ezért, szükséges volt az átalakítása, megreformálása. A Végrehajtó Titkárságot 1967. december 12-én feloszlatta Bumédien, és a helyébe egy pártfelelős – Kaid Ahmed, volt pénzügy miniszter – került az FLN élére.²⁴⁴ Bumédien egy nemzeti konferenciát szervezett a Nagy-Algíri pártkádereknek, ahol több nívó is született. A résztvevők elhatározták, hogy minden szinten pártválasztásokat tartanak, és ismét megszervezik az országos FLN kongresszust. A konferencián Kaid Ahmed ismertette a jövőbeni elképzeléseit. Az FLN az egyedüli párt, élcsapat jelleggel bír, és valamennyi tömegszervezetet vezetnie kell. Az ifjúsági-, női- és más szervezeteknek alá kell vetni magukat a párt akaratának és irányításának. A tömegszervezet vezetője csak FLN párttag lehet. Az FLN új titkára kijelentette, hogy a párt ideológiai alapja az iszlám, célja az algériai szocializmus.²⁴⁵ „Az algériai nép mindig szembenállt a külföldről jött ideológiai hatásokkal és lélektanilag csak az iszlám tudja uralni. (...) Nekünk nincs szükségünk bármilyen demokráciára. Az algériai nép nem enged magára erőszakolni bármilyen demokráciát.”²⁴⁶ Bumédien egyik legjelentősebb intézkedése azonban kétségkívül az FLN újraszervezése volt. 1965. június 19-e után megszüntette az FLN Politikai Bizottságát, a Főtitkárságot, és a Központi Bizottságot. Ennek folytatásaképpen a Forradalmi Tanács átvette a Központi Bizottság feladatkörét, a Politikai Bizottságot pedig egy 5 fős Végrehajtó Titkárság helyettesítette. A párt újjászervezése 1968 év elejére fejeződött be.²⁴⁷

Az algériai kormány 1968-ban létrehozta a Gazdasági és Társadalmi Nemzeti Tanácsot, mely 190 tagot számlált, és Bumédien nevezte ki őket. A tagok az országos, állami szervek vezetői voltak. A tanács feladata az volt, hogy tanulmányozza a

²⁴¹ Az Algériai Demokratikus és Népi Köztársaság bel- és külpolitikája, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-001060/61-1971. 15. d., 1971.

²⁴² Nyílt szakítás Bumédien és Zbiri között.

²⁴³ Losonczi Pál 1971. évi látogatása, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-3-13-1971. 15. d., 1971.

²⁴⁴ Az FLN Végrehajtó Titkárságában 2 titkár is helyet kapott: Cherif Belakcem és Larbi Tayebi.

²⁴⁵ Az FLN átszervezése, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00670/5-1968. 6. d., 1968.

²⁴⁶ Uo.

²⁴⁷ Doucy, Arthur et Monheim, Francis: *Les révolutions algériennes*. Librairie Arthème Fayard, 1971., 26-32.

népgazdaság fejlesztésére irányuló terveket, dolgozzon ki javaslatokat, és ellenőrizze azok végrehajtását, valamint dolgozza ki az ár- és bérpolitikát. Ezzel egy időben a kormány államosította a külföldi tulajdonban levő vállalatokat, és újabb törvények születtek az öngazgatásról. Az 1968-as évet az FLN újjászervezése mellett a hadsereg átszervezése, és az ellenzéki erők ellehetetlenítése jellemezte. A kommunisták önálló pártként továbbra sem működhetek.²⁴⁸ Ezt pedig az algériai elnök a nyilvános beszédeiben több alkalommal is kijelentette: „Algéria zöld volt, jelenleg is zöld, és zöld is marad, és nem válik vörössé, mint ahogy Kuba azt tette.”²⁴⁹ Bumedien politikájára is egyre inkább jellemző volt a személyi kultuszba való átfordulás, ugyanis, propaganda indult meg a népszerűsítésére, és a hatalom egyre inkább az ő kezében koncentrálódott. Ezzel együtt, széleskörű elégedetlenség volt jellemző az országra. Az embereknek megélhetési nehézségekkel kellett szembenézniük, nagy volt a munkanélküliség,²⁵⁰ a lakosság száma rohamos gyorsasággal emelkedett, ugyanakkor igen alacsony volt az életszínvonal.²⁵¹ Egy 1969-es nagyköveti jelentésből az derül ki, hogy az 1960-as évek végén a kormány továbbra is a belpolitikai stabilizációt tartotta szem előtt, valamint, a szomszédos országokkal próbálták a viszonyukat rendezni és stabilizálni.²⁵² 1969. január 28-án, Oranban, beiktatták a Forradalmi Bíróságot, melynek elnöke Mohamed Benahmed²⁵³ volt. A Forradalmi Bíróság feladatai között szerepelt az ítélezés a korábban vagy a jövőben sorra kerülő államellenes bűncselekményekben, úgy, mint, például, a Zbiri-féle megmozdulás résztvevőinek ügyében. Az 1965-ös politikai foglyok²⁵⁴ vonatkozásában Bumedien azon az állásponton volt, hogy a bíróság elé állításuk sem külpolitikailag, sem belpolitikailag nem kívánatos lépés lett volna. Ezért erre más megoldást kellett keresniük, például, házi őrizetet, vagy szabadon bocsájtást.²⁵⁵ 1969. május 25-én, megyei népi gyűléseket választottak az emberek, melyek eltértek a többi szocialista ország tanácsszerveitől, mivel az élükön a prefektus állt. Ez év második felében nagymértékű iparosítás kezdődött el, lassan véget értek az öngazgatás elleni támadások, és rendeződni látszott a mezőgazdasági öngazgatási egységek helyzete. A

²⁴⁸ Az algériai belpolitika fejleményei, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00670/10-1968. 6. d., 1968.

²⁴⁹ Uo.

²⁵⁰ Egy 1969-es jelentés szerint, 1969-ben a munkanélküliek száma 1,5 millió volt. Ezek az emberek az ország szétszórott, különböző területein éltek; és alkalmi munkákat tudtak vállalni a mezőgazdaságban és az építőiparban. Kereskedelmi kirendeltség szigorúan titkos jelentései, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00282/1-1970. 16. d., 1969.

²⁵¹ Az algériai belpolitika fejleményei, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00670/10-1968. 6. d., 1968.

²⁵² Algériai belpolitikai események, MNL, OL, XIX-1-j-Algéria-00960/2-1969. 9. d. 1969.

²⁵³ IV. katonai körzet parancsnoka

²⁵⁴ Ben Bella és a kommunisták

²⁵⁵ Forradalmi Bíróság létrehozása és beiktatása, MNL, OL, XIX-1-j-Algéria-00960/1-1969. 9. d. 1969.

kormány gazdaság-építő és államszervező munkához fogott, megkezdődött egy jelentős és intenzív intézményesítési és demokratizálódási folyamat.²⁵⁶

1970-ben Bumédien megpróbálta folytatni a már megkezdett irányban a reformok végrehajtását, földreformot indított útnak, földosztással együtt.²⁵⁷ 1970. november 1-én adott interjújában elmondta, hogy egy nemzeti, független gazdaságot akar kiépíteni az algériai vezetés, mely teljes harmóniában áll a kor és világ kihívásaival, és az algériai gazdaság megpróbálja kielégíteni az algériai nép igényeit. 1970 és 1973 között a kormány számára a legfontosabb 3 dolog volt az iparosítás, a gazdasági termelés radikális megváltoztatása, és a szakember-képzés – ez utóbbit úgy akarták elérni, hogy az oktatás általános lett és demokratizálták.²⁵⁸

A számos reform mellett, amit az újonnan megalapított algériai kormány véghezvitt, mindenképpen ki kell térni az arabizációs folyamatra, ami szintén Bumédien elnök nevéhez fűződik.²⁵⁹ 1962. óta, mióta Algéria elnyerte függetlenségét, nyilvánvaló volt, hogy szükséges az oktatás arabizációja, amely által a lehető legjobban kifejezhetővé válik az algériai kultúra. A gyarmati múlt háttérbe szorította az arab nyelvet, nem csupán az oktatás, de az élet minden területén. 1965. szeptember 22-én a nemzeti oktatási miniszter egyik beszédében elmondta, hogy az ország függetlensége addig nem lesz teljes, amíg végbe nem megy az arabizációs folyamat. Az arab nyelv helyét ugyanis a francia nyelv vette át, attól kezdve, hogy az országot Franciaország gyarmatosította. A függetlenség elnyerése után azonban, egyre több helyen kezdték el használni az arabot – rádió, TV, minisztériumok – de így sem volt általános jelenség. Bumédien ezen akart változtatni, és az arabot tenni az első számú hivatalos nyelvvé. Felismerte azt a problémát, amivel az algériai népnek nap, mint nap szembesülnie kellett: a lakosság jelentős hányada analfabéta volt, akik nem, azok az emberek arabul fejezték ki magukat, a franciával keverve.²⁶⁰ Emellett, arra is ráébredt az algériai vezetés, hogy az oktatásnak nemzetinek kell lennie, ugyanis hatalmas problémát okozott az is, hogy a szakemberek külföldről jöttek, vagy pedig az algériaiakat külföldön oktatták. Bumédien 1968-ban, egyik

²⁵⁶ Szalai Lajos algériai ideiglenes ügyvivő beszámoló jelentése MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-002200/2-1969. 9. d., 1969.

²⁵⁷ Losonczi Pál 1971. évi algériai látogatása, MNL, OL, XIX-1-j-Algéria-002709/3-1971. 15. d. 1971.

²⁵⁸ Doucy, Arthur et Monheim, François: *Les révolutions algériennes*. Librairie Arthème Fayard, 1971., 47-50.

²⁵⁹ Arabizációs folyamatról bővebben, lásd: Adam, André – Granai Georges: *Chronique sociale et culturelle Algérie, Maroc et Tunisie*. Forrás: http://aan.mms.h.univ-aix.fr/volumes/1962/Pages/AAN-1962-01_09.aspx, megtekintve: 2016. október 01.

²⁶⁰ Doucy, Arthur et Monheim, François: *Les révolutions algériennes*. Librairie Arthème Fayard, 1971., 218-224.

beszédében kijelentette, hogy a legnagyobb veszély a nemzeti oktatásban, illetve, annak hiányában található. Éppen ezért, a kormány szorgalmazta az új iskolák létrehozását, a katonai kaszárnyák egy részét átalakították oktatási intézményekké, és az embereket a nemzeti oktatásba próbálták bevonni. Egy független állam igazi ereje a nemzeti oktatásban áll, és egy jól képzett, egy tanult nép nem szenvedhet sem az éhségtől, sem az elnyomástól. A kormány elsődleges célja, tehát, az intézmények fejlesztése mellett a hazai kádereképzés volt, a '60-as évek második felében.²⁶¹ 1968-ban kezdődött el az általános iskolai, a középiskolai, és a felsőfokú oktatás arabizációs folyamata, vagyis, a francia nyelv helyét átvette az oktatásban az arab. Összesen 16 intézmény szavatolta azoknak az oktatóknak a képzését, akik majd a későbbiekben arab nyelven tudnak oktatni az alap- és középfokú intézményekben. Az oktatási intézmények után, a közigazgatási intézményekben és az állami szektorban is sorra fog következni a nemzeti nyelv, az arab nyelv használatának a bevezetése.²⁶²

Az ország külkereskedelmét illetően az látható, hogy a függetlenség kivívásáig csupán a Franciaországgal folytatott forgalomra korlátozódott. Ezzel szemben, a Bumedienn elnök vezette kormány fontos feladatának érezte, hogy a külkereskedelmet változatosabbá tegye, az export, az import struktúráját és orientációját megváltoztassa. Ennek köszönhetően Algéria exportjában csökkent a mezőgazdasági termékek szerepe, ezzel szemben megnőtt az olaj és a gáz részesedése. Importjában pedig megnőtt a félkész termékek, a termelőeszközök, és a beruházási javak behozatala. Míg 1965 előtt Algéria külkereskedelmének 50%-a Franciaországgal bonyolódott, 1965 után a partnerek listája kibővült a szocialista országokkal és a Közös Piac tagállamaival.²⁶³ A legjelentősebb import partnerei Franciaország (57 %), Közös Piac (15,2 %), Kelet-Európa (5,5 %) és az Egyesült Államok (8,7 %) voltak. Algéria importja az ipari termékekből, a félkész termékekből, a fogyasztási cikkekből és az élelmiszerekből állt össze a '60-as évek második felében. Az exportot tekintve, Algéria legfontosabb partnerei voltak: Franciaország (53,6 %), Közös Piac (23 %), Kelet-Európa (5,3 %), USA (0,5 %). Az export termékek listáját tekintve, a legjelentősebbek: szénhidrogének, élelmiszerek és a dohány.²⁶⁴

²⁶¹ *Discours du président Boumediene. 19 juin 1965 – 19 juin 1970. Tome II. III^e Anniversaire du Sursaut Révolutionnaire du 19 juin 1965.*, 105-123.

²⁶² Idézi: *Discours du président Boumediene. 19 juin 1965 – 19 juin 1970. Tome II.* 31 octobre 1968, XIV^{ème} anniversaire de la révolution algérienne, 214-216.

²⁶³ Az Algériai Demokratikus és Népi Köztársaság bel- és külpolitikája, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-001060/61-1971. 15. d., 1971.

²⁶⁴ Algériai DNK bel- és külpolitikája, MNL, OL, XIX-1-j-Afrika-001060/61-1971. 106. d. 1971.

Algéria külpolitikáját Bumedien elnöksége alatt a haladó, antiimperialista, gyarmatosítás ellenes gondolkodásmód jellemezte, és az algériai kormány a népek függetlenségét és szabadságát vallotta.²⁶⁵ A külpolitika irányát tekintve, három ország-csoporttal került kapcsolatba Algéria. Afrikai-arab országok (pl. Maghreb országok és Irak), szocialista országok, tőkés országok. Az ország külpolitikája alapvetően pozitív volt, jelentősen támogatta a népek felszabadulási mozgalmait, és elítélte az imperialista agressziót. Emellett támogatta a szocialista országoknak az európai biztonság és béke érdekében kifejtett erőfeszítéseit. Nagyon jó viszonyt ápolt az ország Marokkóval,²⁶⁶ Líbiával, Tunéziával azonban 1969-ben még nem volt felhőtlen a kapcsolata.²⁶⁷ Algéria nem titkolt szándéka a Maghreb egység megteremtése volt, ennek eredményképp a külkapcsolatai ezen országokkal igen kedvezően alakultak. Erre az 1968. június 19-én tartott beszédében is kitért. Elmondta, hogy a Maghreb arab emberek egy, és ugyanazon nép, mivel közös az életszemléletük, a történelmük, a nyelvük és a vallásuk. Ezért is ezeknek az országoknak azon kell dolgozniuk, hogy közösen teremtsenek együttműködést a kultúra, a kereskedelem és egyéb területeken. Elmondta, ha nem tudják egyesíteni az arab Maghrebet nemzetközi segítséggel, az kellene, hogy ezt az erőfeszítést legalább ne akadályozzák meg.²⁶⁸ A gyakorlatban, ez a jószomszédsági viszony számos új egyezmény aláírását jelentette Algéria számára, 1969-ben. Marokkóval sikerült megállapodnia, a marokkói-algériai határon fekvő El Abed vasércének kiaknázását illetően kölcsönös megállapodást írtak alá a felek, Líbiával jó viszonyt sikerült kialakítania, Tunéziával pedig kereskedelmi egyezményt kötött az algériai kormány.²⁶⁹ 1969-re az összes szomszédos országgal rendezte a vitás határkérdéseket. Marokkóval és Líbiával jószomszédsági megállapodást írt alá, Tunéziával pedig az összes, még függő kérdést rendező megállapodást írt alá Algéria. Vagyis, 1969-re sikerült a pozícióját megerősítenie a Maghreb térségben, és egy nagyon aktív külpolitikát folytatnia. 1970

²⁶⁵ Szalai Lajos algíri ideiglenes ügyvivő beszámoló jelentése MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-002200/2-1969. 9. d., 1969.

²⁶⁶ 1969. január 11-én Bumedien elnök hivatalos látogatást tett Marokkóban, és ennek során így fejezte ki reményét egy jó kapcsolat kialakítására: „Nous avons aujourd’hui devant nous une page blanche que nous devons remplir (...)” (Egy fehér lap van előttünk, amit nekünk kell teleírni. – N. G.) Idézi: *Discours du président Boumediene. 19 juin 1965 – 19 juin 1970. Tome II.* 11 Janvier 1969, Visite officielle au Maroc., 264.

²⁶⁷ Szalai Lajos algíri ideiglenes ügyvivő beszámoló jelentése MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-002200/2-1969. 9. d., 1969.

²⁶⁸ *Discours du président Boumediene. 19 juin 1965 – 19 juin 1970. Tome II.* III^e Anniversaire du Sursaut Révolutionnaire du 19 juin 1965., 105-123.

²⁶⁹ Kirendeltség jelentés másolatai, MNL, OL, XIX-1-j-Algéria-00282/1-1969. 10. d. 1968.

januárjában Algéria és Tunézia 20 évre szóló barátsági együttműködést írt alá, valamint gazdasági és valutáris egyezményt is kötöttek egymással. Algéria ellátja földgázzal Tunéziát, cserébe Tunézia elektromos energiával Algériát. Ezzel együtt véget vetnek a 7 éve tartó határvitának.²⁷⁰ A megállapodást a két külügyminiszter írta alá, Buteflika és ifj. Habib Burgiba. A jövőt illetően rendszeres találkozásokban egyeztek meg.²⁷¹ Ugyanakkor, az algériai elnök átvette Nasszer politikai gondolkodását:²⁷² A külpolitikának a belpolitikát kell tükröznie.²⁷³ Az afrikai felszabadítási mozgalmakat – akárcsak Ben Bella idejében – támogatta az algériai vezetés, és próbálták a munkájukat elősegíteni. Pozitívumként hangsúlyozni kell, hogy Algéria nagy erőfeszítéseket tett a többi Maghreb országgal együtt, kölcsönös látogatásokat szerveztek, kétoldalú (esetenként többoldalú) egyezményeket írtak alá.

A kapitalista államok többségével széleskörű kapcsolatrendszert sikerült kiépítenie és fenntartania Algériának. Az USA-val és az NSZK-val nem volt diplomáciai kapcsolata, viszont gazdasági, pénzügyi, műszaki-tudományos igen. Az egykori gyarmatosítóval, Franciaországgal, az 1960-as évek végére igen szoros, sokoldalú kapcsolatrendszer alakult ki, ez a gyakorlatban gazdasági, műszaki-tudományos és kulturális együttműködést jelentett.²⁷⁴ Bumedien elnök egyik, 1968-as beszédében kijelentette, hogy Algéria nem függhet a múltjától, az algériai nép nyitott a jövő felé.²⁷⁵ Ugyanakkor, jelentős kereskedelmi és gazdasági kapcsolatot tudott kiépíteni azokkal a kapitalista országokkal is, melyekkel valamilyen oknál fogva megszakította a diplomáciai kapcsolatát. Ilyen ország volt, például, az USA és az NSZK. Velük nem volt ugyan diplomáciai kapcsolat, de gazdasági, pénzügyi, műszaki-tudományos igen.²⁷⁶ Algéria

²⁷⁰ Tunézia és Algéria között 1969. december 19-én megállapodás született. „Algéria és Tunézia szerdán este megállapodást kötött minden kérdésben, amely eddig függőben volt a két ország között: rendezték a vitatott határtérségek helyzetét, a kettős birtokosok kártérítésének igényét és más kérdéseket. Az egyezményt egyévnyi tárgyalássorozat készítette elő.” Népszabadság, 1969. december 19.

²⁷¹ Népszabadság, 1970. január 8.: Algéria és Tunézia barátsági szerződést kötött

²⁷² Bumedien felismerte azt a tényt is, ami az észak-afrikai történelmet vizsgálva nyilvánvaló. Vagyis, Egyiptomnak egy fontos stratégiai szerepe és egy ősi kultúrája van az arab térségben. Ez olyannyira befolyásoló tényező, hogy amikor Egyiptom erős, akkor az egész arab térség erős; amikor az ország meggyengül, az egész térség gyenge lesz. Balta, Paul-Rulleau, Claudine-Duteil, Mireille: *L'Algérie des Algériens vingt ans après*. Paris: Les éditions ouvrières, 1981., 192.

²⁷³ „La politique extérieure doit refléter la politique intérieure.” Idézi: Balta, Paul-Rulleau, Claudine-Duteil, Mireille: *L'Algérie des Algériens vingt ans après*. Paris: Les éditions ouvrières, 1981., 194.

²⁷⁴ Algériai DNK bel- és külpolitikája, MNL, OL, XIX-1-j-Afrika-001060/61-1971. 106. d. 1971.

²⁷⁵ *Discours du président Boumediene. 19 juin 1965 – 19 juin 1970. Tome II.* III^e Anniversaire du Sursaut Révolutionnaire du 19 juin 1965., 105-123.

²⁷⁶ Szalai Lajos algíri ideiglenes ügyvivő beszámoló jelentése MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-002200/2-1969. 9. d., 1969.

külpolitikáját egy 1971. október 1-i, Magyarország algériai nagykövetének egyik jelentése így jellemezte: „Algéria nagy stratégiai jelentősége, nem kapitalista tendenciájú fejlődése, alapvetően antiimperialista külpolitikája a szocialista országok részéről türelmes, gondos, körültekintő, árnyalt megközelítést és politikai magatartást igényel. Ez az ország a maga belső ellentmondásai ellenére a szocialista országok egyik legértékesebb szövetségese a fejlődő országok körében.”²⁷⁷

Algéria kapcsolata a szocialista országokkal kielégítően, de nem minden problémától mentesen alakult. Az algériai vezetés egyes megnyilvánulásai ugyanis inkább fékeztek, mintsem gyorsították a szoros kapcsolatok kialakulását. Emellett szintén akadályt jelentett az Algériai Szocialista Élcsapat Párt jelenléte, tevékenysége, és kapcsolata a többi szocialista ország pártjaival. Az 1960-as évek végén Bumedien és a kormány jelentőslépéseket tett annak érdekében, hogy ezeket a zavaró tényezőket enyhítse, felszámolja. Ugyanakkor, a szocialista országok belátták azt, hogy Algéria nagy stratégiai jelentőséggel bír a térségben, nem kapitalista tendenciájú fejlődési utat jár be és antiimperialista a külpolitikája. Kijelenthető, hogy Algéria a maga belső harcaival, „vívódásaival”, a szocialista országok egyik legértékesebb partnere és szövetségese a fejlődő országok körében.²⁷⁸ A Ben Bella által elkezdett, és Bumedien elnök által folytatott antiimperialista politika kivívta a fejlődő országok elismerését és tiszteletét. Algéria az Afrikai Egységszervezetben, az el nem kötelezett országok szervezeteiben, a pozitív politikai fellépésével erősítette az antiimperialista tendenciát, és pozitív irányba befolyásolta ezen szervezetek politikai állásfoglalását. Az 1960-as évek második felére Algéria kapcsolata a szocialista országokkal és a Szovjetunióval kiépültek és

A Szovjet Kommunista Párt informálta a Csehszlovák Kommunista Pártot (CSKP), hogy meghívták Moszkvába Bumedient, ezáltal akarták erősíteni „az antiimperialista erőket” az országban. A Kreml egyre aggodalmasabban nézte a „reakciókat”, USA, NSZK befolyásának növekedését Algériában. Az SZKP tájékoztatást kért Bumedientől az algériai eseményekről, Ben Bella eltávolításáról és további sorsáról. Moszkva ugyan örült a választásoknak és azok eredményeinek, de mivel vezető FLN személyiségeket és kommunista párttagokat tartóztattak le, Brezsnyev szerint ez csak gyengíti a kapcsolatokat a két fél között. Az algériai elnök erre úgy reflektált, hogy a kommunisták letartóztatása nem mond ellent a szocialista országokkal való kapcsolatoknak. A szovjet fél kitért arra, hogy Algéria még mindig nem vette fel az intézményesült kapcsolatokat a Német Demokratikus Köztársasággal. Végül soron kicsit pesszimista kicsengése volt a beszélgetéseknek: „Attól tartottunk és tartunk most is, hogy az új algériai vezetés szándékait nem a szavaik, hanem a praktikus tetteik fogjuk igazán megítélni.”
Komunistická strana Československa - Ústřední výbor. Kancelář 1. tajemníka ÚV KSČ Antonína Novotného - II. část 1951-1967 Fond: 1261/0/44. Kartón 214-es, inv.č. 502-es. *Bumediennel való egyeztetés Moszkvában. 1966. február 3.*

²⁷⁷ Algériai DNK bel- és külpolitikája, MNL, OL, XIX-1-j-Afrika-001060/61-1971. 106. d. 1971.

²⁷⁸ Uo.

széleskörűvé váltak politika, gazdaság, kereskedelem, kultúra, hadászati és műszaki-tudományos téren.²⁷⁹

Az algériai külpolitika számos pozitív jegye²⁸⁰ mellett negatív vonásokkal is rendelkezett. A külpolitikáján érződött a kínai és jugoszláv hatás és nézetek, ami miatt esetenként feszült lett a viszonya többek között hazánkkal is. Algéria a Közel-Keleten fegyveres rendezést javasolt Izraellel szemben, és kiállt önálló Palesztina „létrehozása” mellett. Próbálta a Maghreb és a haladó arab világ felett a vezetést megszerezni, emiatt pedig az Egyesült Arab Köztársasággal került szembe. Algériának a Földközi-tenger demilitarizálása volt a cél, pedig – például Magyarország véleménye szerint – az imperializmus ellenpólusaként és a béke védelmében fontos volt az ott állomásozó szovjet flotta.²⁸¹ Algéria bár a Földközi-tenger demilitarizálása mellett foglalt állást, de ezt nem tette kellőképpen árnyaltan. Algéria szerint ugyanis, az imperializmus elleni harc és a béke védelme szempontjából a szovjet flotta jelenléte a Földközi-tengeren igenis fontos volt. Akár egy ellenpólusnak is kezelhette volna az algériai vezetés az imperialista tömbbel szemben.²⁸² A békés egymás mellett élés politikáját illetően, támogatták azt a nézetet, miszerint a nemzetközi osztályharc fő színtere az iparilag fejlett és az elmaradott országok között húzódik. 1970-ben a lusakai²⁸³ értekezleten Buteflika külügyminiszter úgy nyilatkozott, hogy Algéria számára az el nem kötelezettsége nem passzív várakozást jelent, és azt sem, hogy a tömböktől egyenlő távolságra helyezkedjen el. A külügyminiszter pozitív és dinamikus magatartást kért az el nem kötelezett országoktól, aminek konkrétan kell lennie, és fenntartás nélküli kötelezettség vállalásokban kell megnyilvánulnia. Ezen országoknak támogatniuk kell a szabadságért, a haladásért, a békéért küzdő erőket.²⁸⁴

A Bumedién-kormány és az AKP kapcsolata

²⁷⁹ Az Algériai Demokratikus és Népi Köztársaság bel- és külpolitikája, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-001060/61-1971. 15. d., 1971.

²⁸⁰ Pozitív külpolitika, antiimperialista, antikolonialista, népek felszabadítását támogató, faji megkülönböztetést elítélő, erőpolitika és beavatkozás ellen harcoló, imperialista agressziót elítélő. Algériai DNK bel- és külpolitikája, MNL, OL, XIX-1-j-Afrika-001060/61-1971. 106. d. 1971.

²⁸¹ Uo.

²⁸² Uo.

²⁸³ Lusaka a Zambiai Köztársaság fővárosa és egyben legnagyobb városa, valamint kulturális, politikai, gazdasági és közlekedési központja is.

²⁸⁴ Algériai DNK bel- és külpolitikája, MNL, OL, XIX-1-j-Afrika-001060/61-1971. 106. d. 1971.

Az Algériai Kommunista Pártot még az egykori algériai elnök, Ben Bella, tiltotta be, 1962. november 29-én. Azt szerette volna ezzel a lépéssel elérni, hogy a kommunisták lépjenek be az FLN-be, és így az egypártrendszer megvalósulhatott Algériában. A kommunisták egy része illegalitásba vonult, a másik része pedig szem előtt tartva a nemzet érdekeit – miszerint, csak egy ilyen politikai összefogással szilárdítható meg a törékeny, nagy áldozatok árán kivívott nemzeti függetlenség – beolvadt az FLN-be.

Ennek folyamán 1963-ban már viszonylag nagy mozgástérrel és felelősséggel rendelkeztek a kommunisták az FLN-en belül, és kialakult az együttműködés köztük és Ben Bella között. A katonai puccs az AKP-t is érintette, mivel az 1965-ös események után a kommunista párt szembekerült a Bumédien vezette Forradalmi Tanáccsal, mivel nehezen tudott alkalmazkodni a kialakult, új helyzethez; és aminek hatására megnőtt a politikai feszültség a két „irányzat” között.²⁸⁵ Ennek következménye az lett, hogy az AKP élesen szembekerült a Bumédien vezette Forradalmi Tanáccsal, de 1968. után mégis közeledni próbáltak az algériai elnökhöz, a Forradalmi Tanácshoz és az FLN vezetéséhez. A Kommunista Párt mérsékelte a nyílt szembenállást, és reálisabban kezdte értékelni az algériai forradalom eredményeit. Ezzel egyidőben az algériai vezetés is változtatott a viselkedésén a kommunistákkal, és az FLN-en belül Ben Bella csoportjához tartozókkal szemben. Ezt az óvatos, egymáshoz történő közeledést az a – kormány részéről érkező – gesztus fejezte ki legjobban, hogy a letartóztatott politikai vezetőket szabadon bocsátották.²⁸⁶

Az 1968-69-es évet az jellemezte, hogy az AKP megpróbált közeledni Bumédienhez, ezzel is kifejezve a támogatásukat az algériai kormány felé – ami abból az indíttatásból történt, hogy egy nemzeti összefogás Algéria előnyére válhat a későbbiekben. Az 1960-as évek végére, ezért, az AKP mérsékelte a nyílt ellenállást, amit a Forradalmi Tanáccsal szemben érzékeltetett, és reálisabban értékelte a forradalom eredményeit. Ennek a magatartásnak köszönhetően a vezetés is máshogy állt a kommunistákhoz és a Ben Bella szimpatizánsokhoz, és megtörtént a politikai foglyok szabadlábba helyezése. Bumédien felajánlotta, hogy a kommunisták az FLN tagjai lehetnek, amennyiben a párt elveit, szervezeti szabályzatát és programját elfogadják.²⁸⁷

²⁸⁵ Algériai DNK bel- és külpolitikája, MNL, OL, XIX-1-j-Afrika-001060/61-1971. 106. d. 1971.

²⁸⁶ Az Algériai Demokratikus és Népi Köztársaság bel- és külpolitikája, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-001060/61-1971. 15. d., 1971.

²⁸⁷ Algériai DNK bel- és külpolitikája, MNL, OL, XIX-1-j-Afrika-001060/61-1971. 106. d. 1971.

Az algériai kormány az FLN-t a '60-as évek második felében változatlanul az ország egyedüli, hivatalosan elismert, legálisan működő pártjának tekintette.²⁸⁸

Az algériai vezetés és az UGTA kapcsolata

Az Algériában működő legjelentősebb szakszervezet, az UGTA,²⁸⁹ a dolgozó népet próbálta egy közös cél érdekében összefogni, ezzel azonban az ország vezetése nem minden esetben értett egyet, és esetenként akadályozta a működését, vagy megpróbálta ellehetetleníteni a működését.

Az első szakszervezeti mozgalom a két világháború között alakult, de önálló szakszervezetként az 1950-es évektől kezdtek el működni. Az Algériai Általános Munkásszövetség, az UGTA, 1956-ban alakult, és nagy befolyásra tett szert az algériai dolgozók körében. Szereplését tekintve elmondható, hogy részt vett a függetlenség kikiáltását eredményező, és az azt követő mozgalmakban, és a politikai és fegyveres harcokban²⁹⁰ Az UGTA tehát aktívan kivette a részét a felszabadítási háborúból, és 1962-től szintén küzdött a szocializmus kiépítéséért. 1962 után közel 800000 fős tagsággal rendelkezett. Vezetői politikailag jól képzett, baloldali beállítottságú személyek voltak, a nacionalista nemzeti burzsoázia különböző rétegeiből, akik a baloldali forradalmi mozgalommal valamilyen formában kapcsolatban álltak.²⁹¹ A szakszervezetek általános feladatait tekintve, a fontosabb politikai feladatokat is megoldották, valamint, forradalmi központok szerepét is betöltötték. Az UGTA fellépett az imperializmus és a neokolonializmus ellen, kiálltak a teljes függetlenség és a gazdasági fejlődés, valamint a dolgozók érdekei mellett. Egy 1964-es nagyköveti jelentésből az derült ki, hogy az UGTA vezetősége 1963. elejéig nem tette magáévá a Ben Bella által képviselt politikai irányvonalat. Leváltásuk után azonban, Ben Bella és a kormány, támaszkodott az UGTA-ra, és igényelték, hogy képviselje a dolgozók össznemzeti érdekeit, és helyi érdeken túlmenően, aktívan vegyen részt a gazdasági élet irányításában. Az algériai kormány az önkormányzatok működtetését, termelési- és bérkérdések rendezését is az UGTA

²⁸⁸ Az Algériai Demokratikus és Népi Köztársaság bel- és külpolitikája, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-001060/61-1971. 15. d., 1971.

²⁸⁹ Union Générale des Travailleurs Algériens – Algériai Általános Munkásszövetség

²⁹⁰ Jelentés az afrikai szakszervezeti mozgalom helyzetéről, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-27-002647-1945-1964. 4. d., 1964.

²⁹¹ Az algériai szakszervezetek helyzete, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-001511-1968. 6. d., 1968.

feladatának tekintette.²⁹² Az AKP nagy befolyással rendelkezett az UGTA-ra, annál is inkább, mivel voltak olyan szakszervezeti vezetők, akik az illegálisan működő kommunista szervezetnek voltak tagjai. Az UGTA főtitkára 1965. után Mouland Oumeziane volt. Az UGTA hivatalos lapja a *Révolution et Travail (Forradalom és Munka)* volt, amit a kormány rövid időn belül betiltott.²⁹³

Egy 1968. novemberi, diplomata-jelentés szerint, az algériai vezetés az FLN alá akarta rendelni az UGTA-t,²⁹⁴ mivel véleményük szerint, a szakszervezeten belül teljesen eluralkodott a megosztottság. Úgy gondolták, hogy az UGTA vezetői között zűrzavar és nemtörődömség van, a dolgozók pedig elvesztették a beléjük vetett hitet és bizalmat. Az algériai dolgozó nép kritikája szerint a szakszervezet nem ért el eredményeket, hiszen se kultúrházak nem épültek, sem üdülők, és nem érezték az UGTA által elvárható védelmet, támogatást. Ebből az elégedetlenségből azt a konklúziót vonták le Bumédien és a miniszterei, hogy az UGTA-t újjá kell szervezni, alulról induló reformokkal, és ehhez össze kell hívni egy nemzeti konferenciát. A szervezet álláspontja az volt, hogy a politikai hatalomnak lehetővé kell tennie, hogy a dolgozók is részt vegyenek a politikai irányításban, valamint a gazdasági és társadalmi életben. Az 1968. október 26-27-én megtartott nemzeti konferencia megnyitóján Bumédien elnök nyíltan közölte a szakszervezettel, hogy állást kell foglalniuk pozitív vagy negatív formában az algériai államhoz és a párthoz való viszonyukat illetően. Ezt követően került sor arra, hogy az UGTA korábbi vezetősége (Végrehajtó Bizottság, Titkárság tagjai) lemondtak, és a nemzeti mandátumokat átadták az FLN-nek. A szakszervezet azért döntött így, mert Algéria érdekeit tartották szem előtt, és próbáltak segíteni az FLN-nek annak érdekében, hogy az országon belül kialakult helyzetet próbálják rendbe hozni. Az UGTA vezetését az FLN vette át. Ezzel a lépéssel megszűnt az utolsó, legálisan működő és szervezett erő, amely 3 és fél évig sikeresen helyezkedett szemben a hivatalos politikával.²⁹⁵

1969 májusában, a Központi Kongresszuson a kormány jól körülhatárolta az UGTA szerepét az ország életében. Szükséges és kiegészítő partner, akinek hozzá kell járulnia a termelési célok megvalósításához, minden tiltakozás ellenére, ha nem, az

²⁹² Jelentés az afrikai szakszervezeti mozgalom helyzetéről, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-27-002647-1945-1964. 4. d., 1964.

²⁹³ Az algériai szakszervezetek helyzete, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-001511-1968. 6. d., 1968.

²⁹⁴ Egyes nagyköveti jelentések szerint, a szocialista országok bevett gyakorlata volt az, hogy az országban működő szakszervezeteket a párt irányítása alá helyezték. Algériában az 1967. december 12-én beiktatott Kaïd Ahmed célja az volt, hogy szakszervezeti mozgalom élére vezetőség kerüljön, ami az oujdai csoportnak megfelel. Forrás: Az algériai szakszervezetek helyzete, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-001511-1968. 6. d., 1968.

²⁹⁵ Az UGTA helyzete, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-001511/2-1968. 6. d., 1968.

algériai szakszervezeti mozgalom felelősségének és vezető szerepének a tagadása lenne.²⁹⁶ 1971-re az UGTA-n kívül meg kell említeni 3 szakszervezetet, melyek jelentős fontossággal bírtak Algéria életében. AT (Assemblée des Travailleurs – Dolgozók Egyesülete), ATE (Assemblée au niveau de l'entreprise – Üzemi Szintű Egyesület), ATU (Assemblée au niveau de l'unité – Egység Szintű Egyesület). Az ATE 7-25 taggal rendelkezett, akiket 3 évre választottak. A taglétszám pedig a munkások számának függvényében alakult. A tagok között állandóan jelen volt 2 UGTA és 2 FLN tag, de nekik csupán konzultatív szerepük volt. Az ATE feladatai közé tartozott a vállalati vezetés ellenőrzése, a szociális és higiénia ellátás, a munkahelyi biztonság garantálása. Ezzel szemben az ATU-nak 9-11 tagja volt, lehetővé tette a munkásoknak, hogy hozzájáruljanak a társadalmi fejlődéshez; és rajta keresztül gyakorolhatták a közvetlen vállalati irányítást.²⁹⁷

Bumedien kormánya az UGTA mellett az UNEA diákszövetséget is az FLN vezetése alá akarta helyezni. Ezt azonban a diákszövetség a leghatározottabban elutasította. Azonban Ben Bella elnöksége idején még, különös tekintettel az FLN I. Kongresszusára, egyet értett az UNEA az FLN-nel abban, hogy egységesíteni kell az ifjúsági szövetségeket az FLN irányítása alatt. Bumedien hatalomra jutását követően azonban egy szakadás figyelhető meg a hatalom és a diákszervezet között, ugyanis, az UNEA ragaszkodott a szervezeti önállóságához. Az UNEA átalakítása több ízben is felmerült az FLN-nél, többek között akkor is, amikor Kaid Ahmedet miniszterré nevezték ki. A diákok megítélése szerint sok, hátrányos, az UNEA-t ért döntés miatt az 1960-as évek végén több alkalommal törtek ki diáklázadások. Ennek a legfőbb oka az FLN által diktált, antidemokratikus választási procedúra; és a retorziók azon diákok ellen, akik nem értettek egyet az UNEA átszervezésével. 1967. február 2-án általános sztrájk robbant ki Algériában, a leginkább érintett városok Algír, Oran és Constantine volt. Az események folyamán közel 2-300 diákot tartóztattak le, és csupán február 19-én nyitottak meg újra az egyetemek.²⁹⁸

²⁹⁶ „(...) partenaire nécessaire et complémentaire (...) qui se doit de contribuer à la réalisation des objectifs de la production en dehors de toute contestation qui serait la négation du rôle gestionnaire et responsable du syndicalisme algérien.” Idézi: Balta, Paul-Rulleau, Claudine-Duteil, Mireille: *L'Algérie des Algériens vingt ans après*. Paris: Les éditions ouvrières, 1981., 71.

²⁹⁷ Balta, Paul-Rulleau, Claudine-Duteil, Mireille: *L'Algérie des Algériens vingt ans après*. Paris: Les éditions ouvrières, 1981., 72-76.

²⁹⁸ Diáktüntetések Algériában, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00670/4-1968. 6. d., 1968.

1969. május 5-9. között tartotta meg az UGTA a soron következő kongresszusát. 1968 októberében az algériai kormány és az FLN együttes erővel már eltávolította a munkásszövetség régi vezetőit. A kongresszust Bumédien nyitotta meg, és megválasztották az új vezetőket, akik megfeleltek az FLN irányvonalának, valamint új határozatokat is hoztak ezzel egy időben. Az UGTA a jövőben támogatni fogja az algériai kormányt, mivel, a szocialista forradalom még realitásnak tűnt. A szakszervezeteket meg kell erősíteni minden szinten, a munkajogban pedig biztosítani kell a munkásokat megillető társadalombiztosítást. Az UGTA külföldi társszervekkel is kapcsolatba lépett, úgy, mint Afrika, arab világ, Maghreb térség, és a harmadik világ országai. Ugyanakkor, Bumédien hangsúlyozta, hogy erősíteni kell a szakszervezetek közti kapcsolatokat a szocialista országokkal. A kormány azt is elvárta a szakszervezetektől, hogy támogassák a termelés fokozását minőségi és mennyiségi téren, egyaránt. Valamint, támogassák a kormányt, és a jelenleg fennálló rendszert. Ezzel a kongresszussal egyidejűleg, az FLN-nek sikerült felszámolni az UGTA részéről a kormánnyal szembeni ellenállást, és biztos bázist sikerült teremteniük maguknak.²⁹⁹

Zbiri vezérkari főnök vezette „felkelés”

1967. november 1-jén Tahar Zbiri vezérkari főnök nyílt összeütközésbe került Bumédien elnökkel, és Algéria függetlenségi ünnepén nem vett részt Bumédien elnök oldalán sem a katonai díszszemlén, sem a többi rendezvényen. Ellenkezőleg, nyíltan megfogalmazta a Bumédien–Buteflika–Kaid Ahmed–Abdesslam politikájával elégedetlen polgári és katonai vezetők véleményét, és az akkori algériai vezetés kritikáját, és elmondta követeléseiket. A politikai vezetés hívja össze a Forradalmi Tanácsot. A Forradalmi Tanácsnak legyen elsődleges szerepe az ország vezetésében. Váltsanak le néhány minisztert (nevezetesen: Buteflika, Kaid Ahmed és Abdesslan), és kerüljenek a helyükre katonák. Dolgozzák ki az ország demokratikus irányításának módját; a Forradalmi Tanács, a Nemzetgyűlés, valamint a kormány helyét és szerepét határozzák meg. Határozzák meg a tömegszervezetek státusát. Minden vonatkozásban szüntessék meg az ideiglenes állapotot. Vagyis, Zbiri az ország vezetésének a demokratikus alapokra helyezését követelte a nép nevében, és a Forradalmi Tanács összehívását.³⁰⁰

²⁹⁹ Algériai belpolitikai események, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00960/4-1969. 9. d., 1969.

³⁰⁰ Az algériai belpolitikai válság, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-200-00892/5-1967. 10. d., 1967.

Zbiri összeállított egy négy pontból álló programot is, amit a Forradalmi Tanács összehívásának esetére, napirendre akart tűzni. Első helyen szerepelt az állami intézmények kérdése, vagyis a Forradalmi Tanács, a kormány és a nemzetgyűlés problémája. Második pont volt a párt szerepének és helyzetének meghatározása. Harmadik pontban szerepelt a tömegszervezetek helyzete, a szakszervezetek, az ifjúsági szervezetek és a kormány közötti viszony, illetve ezek státuszának a meghatározása. Végül, Zbiri napirenden akarta tárgyalni az algériai forradalom alapelveihez való alkalmazkodás megerősítését. Ez a napirendi tervezet egészen 1967. november-decemberéig tartotta magát, de a Zbirit körülvevő hadsereg nem gondolta komolyan a kilátásba helyezett hatalom-átvételt, és nem is fogadták el sem a baloldal, sem a szakszervezeti erők támogatását. Az pedig egyáltalán volt biztos, hogy a sikeres akció után a baloldali politikai foglyokat szabadon engedték volna. Mindent összegezve, Zbiri célja elsősorban a kormány átalakítása volt.³⁰¹

Bumedien tábornok reakciója nem az ilyen helyzetben elvárt volt, ugyanis a Forradalmi Tanács összehívása helyett a katonai körzetek parancsnokait külön hívta össze, ugyanis a Tanács nem jelentett támogatói bázist számára. A parancsnokok összehívására 1967. november 22-én került sor. Zbiri vezérkari főnök ezt követően mondott le tisztségéről.³⁰² Zbiri tábornok kérése így nem teljesült, melyben magáénak akarta tudni a honvédelmi tárcát, és egyes politikusokat katonatisztekkel akart helyettesíteni. A két politikus végig közvetve tárgyalt egymással, és Zbiri visszavonulását követően az FLN teljes mértékben az oujdai csoport kezébe került (Buteflikával és Kaid Ahmeddel az élen).³⁰³

Lemondását követően azonban nem vonult vissza a közéletből, épp ellenkezőleg, egy katonai zendülést robbantott ki, 1967. december 14. és 15. között, amikor Zbiri hívei 3 páncélos zászlóaljjal indultak meg Algír felé, El Affrounból. Azonban még a főváros előtt megállították őket a csendőrök és a tiszti iskolások, valamint még a légierőt is bevetették, melynek Bumedien volt a közvetlen parancsnoka. Ez volt az a pont, amikor Zbiri végleg visszavonult. Viszont, azt meg kell jegyeznünk, hogy a decemberi események céljai nem voltak egyértelműek és világosak. Puccsot akartak, de elárulták a tervet. Kérdéses volt az is, miért ilyen kevés páncélossal indultak Algír felé. Vagy, nem is akartak puccsot, csak nyomást gyakorolni Bumedienre a követeléseik végrehajtásáért.

³⁰¹ Algériai belpolitikai események, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00670/3-1968. 6. d., 1968.

³⁰² Az algériai belpolitikai válság, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-200-00892/5-1967. 10. d., 1967.

³⁰³ Algériai belpolitikai események, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00670/3-1968. 6. d., 1968.

Azok, akik nem értettek egyet Zbiri tétével, ellenforradalmárnak, cionistának, imperialistának bélyegezték meg a politikust, és olyan híresztelés is elterjedt, miszerint szovjetek bombákat vetettek be El Affrounban az események megállítására.³⁰⁴

Az algériai vezetésben olyan tényezők hozták felszínre a puccsot kiváltó okokat, mint a Forradalmi Tanács, a kormány, az FLN vezetése, a hadsereg és a tömegszervezetek, és az ezekben megtalálható, de palástolni próbált ellentétek. A legnagyobb problémát az jelentette, hogy Ben Bella megbuktatása után sem volt egyetértés az alapvető kérdésekben az ország vezetői között; ráadásul Bumédien eltért a korábban, 1965-ben meghirdetett politikai programtól, és egyre több hiányosság jelent meg az ország vezetésében. A kormány levette napirendjéről a földreformot, amely lépés azt feltételezte, hogy az algériai körülmények a még nagybirtokban levő területek felosztását nem követelik meg. Az öngazgatást háttérbe szorították az iparban, gazdasági okok miatt, és a mezőgazdasági öngazgatás megerősítésére hozott intézkedésekhez nem biztosítottak anyagai háttérrel. A szakszervezetek egyre nehezebb helyzetbe kerültek, a vezetési egység megbomlott.

Az 1967. elejére tervezett helyi tanácsi választás nem aktivizálta a tömegeket, és problémát jelentett, hogy a helyi tanácsokban nem a munkás-paraszt réteg került többségbe, hanem a kereskedők és az entellektüelek. Mindezek azt eredményezték, hogy a baloldal gyengülni kezdett, és nem alakult ki egy olyan fórum, ahol lehetőség lett volna megvitatni az állami, társadalmi, gazdasági élet problémáit, jelentős kérdéseit. Megfigyelhető volt az is, hogy a hadseregen belül különféle áramlatok, irányzatok voltak, és habár nem jelentős mértékben, de csökkent Bumédien elnök befolyása. Azonban ezek a belső ellentétek nem voltak új keletűek, mivel már a közel-keleti válság kirobbanásakor is jelen voltak az országban. Egy erőteljes jobbra tolódási folyamat volt megfigyelhető Algériában ezekben az években. Ez többek között abban nyilvánult meg, hogy az FLN Végrehajtó Titkárságát feloszlatták, és Tahar Zbiri vezérkari főnököt leváltották. Ennek oka abban állhatott, hogy Zbiri követelte a Forradalmi Tanács összehívását, néhány jobboldali miniszter leváltását, a parlament demokratikus választását, tömegszervezetek megszervezését, a kollektív vezetés és törvényesség visszaállítását, valamint a forradalom továbbvitelét a földreform és az öngazgatás területén. A zendülés közvetlen, kiváltó okai azonban nem csupán ezek a tényezők voltak.

³⁰⁴ Algériai belpolitikai események, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00670/3-1968. 6. d., 1968.

Az 1960-as évek végén Kaid Ahmed egykori pénzügy és tervezésügyi minisztert nevezték ki az FLN élére. A politikus köztudottan szocialista volt, antikommunista megnyilvánulásokat tett, ellenezte a földreformot a családi érdekei miatt, és az ő eltávolítását követelték a politikai életből Zbiri és társai. Azt azonban nem lehet egyértelműen kijelenteni, hogy a felkelők Bumédien elnök leváltását akarták volna. Egyes források arra is kitérnek, miszerint az UGTA főtitkára – Oumeziane – felajánlotta Zbirinek, hogy a szakszervezeti tömegek támogatják. Ezt azonban Zbiri nem vette igénybe, mivel szerinte elég a puccshoz a katonai erő. Azonban, a várttal ellentétben, a tömegek nem kapcsolódtak be az akcióba, kivéve néhány üzem dolgozóját. A felkelés után, több, mint 100 személyt tartóztattak le a hadsereg tisztikarából és a szakszervezeti vezetők közül. Valamint, egyfajta preventív intézkedés volt a lázadás elszigetelése, azért is, mivel pár nap múlva elengedték a bebörtönzött résztvevőket. A felkelés azonban nem hozott változásokat, legfeljebb siettetette az évek óta tartó folyamatot, melynek célja a baloldal kiszorítása volt a hatalomból. A bukás pedig nehezítette a jövőben a baloldali erők egységfrontjának a létrehozását. Megfigyelhető volt azonban, hogy a baloldal szétforgácsolódott az évek során, az algériai kommunisták állásfoglalásai pedig egyre szélsőségesebbé váltak.

Konklúzióként azonban kijelenthető, hogy ez a felkelés egy figyelmeztetés volt a pozitív változtatások szükségességére. Távolabbra tekintve azonban az látható, hogy Bumédien 1968-ban megkezdte a földreform végrehajtását, és sor került az állam demokratikus intézményeinek helyreállítására.³⁰⁵ Egyes, szovjet értesülések szerint azonban Zbiri valójában nem akarta leváltani Bumédien elnököt, nem akart hatalomra kerülni, és nem akart katonai puccsot, csupán „katonai demonstrációt” tervezett. Azzal azonban nem számolt, hogy tervét a zendülésről elárulták, és Bumédiennek kellő ideje volt felkészülni rá. A szovjet vezetés erősen bírálta az akciót, ami szerintük eleve kudarcra volt ítélve. A Szovjetunió rossz akciónak aposztrofálta, rossz szervezeti és ideológiai előkészítéssel. A katonai csapatok nem kaptak kellő mennyiségű információt, így nem tudták, hogy hova és miért kell menniük. De a legnagyobb hiba abban állt, hogy ez egy elszigetelt akció volt, a társadalom egy rétege sem támogatta. Mindezt azért nem nehezményezte Zbiri, mert nem tartott igényt efféle, a néptől jövő támogatásra.

Maga Bumédien elnök első reakcióként cionista-imperialista ügynöknek nevezte Zbirit, majd így jellemezte: „(...) becsületes, jó katonának, komoly érdemei voltak a

³⁰⁵ Az algériai belpolitikai válság fejleménye, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00670-1968. 6. d., 1968.

felszabadító háborúban, de felelőtlen személyek belerángatták és félrevezették egy összeesküvésbe”.³⁰⁶ Ennek a nyilatkozatnak a háttérében azonban az állt, hogy az algériai elnök nem akarta a belpolitikai helyzetet még jobban kiélezní, mivel a letartóztatások a bal oldalt érintették főképp, a vezetésben azonban a jobb oldal került előtérbe, és egy jelentős jobbra tolódás volt megfigyelhető. A Szovjetunió azt a konklúziót vonta le, hogy a helyzet igen súlyos, és a Zbiri-féle akció negatív hatással lesz az ország fejlődésére.³⁰⁷

Ez a jobbra tolódás abban is megfigyelhető, hogy 1967 végére a kulcspozíciók a jobb oldal kezébe kerültek, ami azt eredményezte, hogy mindez akadályozta az országnak a függetlenség elnyerése után kialakított elveknek megfelelő orientálódását. Vagyis, a gyakorlatban ez a földreform elodázását jelentette, nem sikerült megszilárdítani az ipari öngazgatást, a munkásokat egyre több támadás érte, akárcsak a szakszervezeteket, az ipari üzemi öngazgatásban való szereplés miatt.³⁰⁸ Az 1967-es puccsot követően egy tisztogatási hullám indult meg Algériában, és egyre inkább az a nézet terjedt el az FLN-ről, miszerint „A párt a vezető erő, a motor.” Egy erős, politikai bázis megteremtését tűzte ki maga elé az algériai kormány, melynek első lépése az FLN párttá szervezése volt.³⁰⁹

Algéria és Franciaország kapcsolata: francia bányák államosítása, olajvita

Az egykori gyarmat, Algéria, és az egykori gyarmatosító, Franciaország között, erőteljes gazdasági kapcsolatok alakultak ki, melyek háttérében a földrajzi közelség, a tradíciók, és a közel 132 éves közös múlt húzódott meg. Ez a szimbiózis úgy jellemezhető, hogy míg Algéria Franciaország gazdasági befolyásának a csökkentéséért küzdött, addig Franciaország egyre támadóbban lépett fel az észak-afrikai országgal szemben.³¹⁰

A köztük levő viszonyt az algériai elnök 1969. május 5-én úgy fogalmazta meg, hogy az iparilag fejlett országok kihasználják a szegény államokat, azon címszó alatt, ipari termékeket, kádereket és tőkét exportálnak.³¹¹ A két ország közt levő viszonyt erősen determinálta két komponens, a bor eladás Európának, és a munkaerő kérdés. Ezen

³⁰⁶ Algéria belpolitikai helyzetéről, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-00671/1-1968. 6.d., 1968.

³⁰⁷ Uo.

³⁰⁸ Algériai belpolitikai események, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00670/3-1968. 6. d., 1968.

³⁰⁹ Uo.

³¹⁰ Francia-algériai kapcsolatok, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00282/3-1968. 7. d. 1968.

³¹¹ Discours du président Boumediene. 19 juin 1965 – 19 juin 1970. Tome II. Ouverture du III^e Congrès de l’U.G.T.A. (5 Mai 1969), 331-347.

a viszonyon megfigyelhető Franciaország jelentős dominanciája.³¹² Például, az algériai-francia olajjegyezmény terén.

A francia-algériai „kőolaj vita” megértéséhez elengedhetetlen egy rövid, történelmi áttekintés. A gyarmati korszak idején a franciák felismerték a Szahara fontosságát, mivel Algéria jelentős kőolaj készletei ezen a területen találhatók, és a gyarmatosítók próbáltak ebből minél nagyobb előnyt kovácsolni. A szaharai kőolaj felderítéssel párhuzamosan, szinte egyszerre alakult ki Algériában egy fegyveres ellenállási mozgalom a franciákkal szemben, amit az FLN vezetett. Ez vezetett később a 8 éves függetlenségi háborúhoz. Az Eviani Egyezmény megkötése előtt a franciák kijelentették, hogy Algéria akkor lesz független, ha a szaharai terület Franciaországhé marad. Az FLN egyértelműen kifejezte nem tetszését, és nem fogadta el ezt az „ajánlatot”. Azzal a nézettel főleg nem értett egyet az algériai vezetés, hogy „Szahara beltenger”, vagyis, Szahara legyen egy francia-algériai kondomínium. A puccs után Bumedienn nyilván bírálta az Eviani Egyezmény kőolaj tételeit. Július 19-i beszédében kifejtette, hogy a kőolaj feletti dominancia az algériai, és ne a francia államé legyen. Ennek érdekében jelentős intézkedéseket tett meg az algériai vezetés. A francia vállalatokban a későbbiekben 51% lett az algériai részesedés, a földgáztelepeket államosították, a szállításhoz használt vezetékek szintén az állam kezébe kerültek.³¹³

1965. április 12-én elfogadták az algériai kőolaj alaptörvényt. Ez olyan pontokat tartalmazott, mint, például, hogy vegyes vállalatok csak a Sonatrach-kal³¹⁴ kooperálva létesülhettek, és a külföldi tőke legfelső határa maximum 49 %. Külföldi partnerek, külföldi vállalatok felkutatása is csak a Sonatrach-kal közösen valósulhatott meg, nem koncessziós alapon, az algériai kormány így tudta követni a tőke mozgását, és beáramlását az országba. A külföldi vállalat köteles volt a szerződéskötés előtti munkák költségét megtéríteni az algériai vállalatnak, valamint, hozzá kellett járulnia az algériai szakemberek képzéséhez is.³¹⁵ 1965. július 29-én az algériai és a francia kormány egy újabb olajtermelési együttműködési megállapodást írtak alá, a szaharai olaj és földgáz kiaknázásáról. Ennek értelmében, az algériai szénhidrogént közösen kutatta fel és

³¹² Francia-algériai kapcsolatok, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00282/3-1968. 7. d. 1968.

³¹³ Lengyel István: *Algéria hármass forradalma*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1982., 135-173.

³¹⁴ Sonatrach: 1964-ben algériai, nemzeti vállalat, szénhidrogén iparon belül, az államosítást jelentősen elősegítő szerepet látott el

³¹⁵ Lengyel István: *Algéria hármass forradalma*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1982., 135-173.

termelte ki a két ország, ennek a hivatalos elnevezése *Ascoop*³¹⁶ volt.³¹⁷ Franciaország a kedvezményekért cserébe 2 milliárd frank pénzügyi segítyt nyújtott Algériának a hazai ipar fejlesztéséhez.³¹⁸

1965. december 30-án francia-algériai kőolaj megállapodás született, ami 1970-ben járt le. Ennek értelmében, az Algériában működő nyugati olajtársaságok azonos elbírálás alá estek a francia társaságokkal. Ez a gyakorlatban rögzített árakat jelentett, ami kevesebb volt az 1964-64-ös árfolyamhoz képest. 1966 januárjától Algéria megbeszéléseket kezdeményezett a kőolaj társaságokkal, melynek központi témája a pénzgazdálkodás és az átutalás volt. Az algériai nyitás ellenére a francia társaságok ellenálltak minden intézkedésnek, ami a függetlenség előtti kiváltságaikon változtatott volna.³¹⁹ Ez azért számított jelentős lépésnek, mivel a gyarmati korszak idején a kőolaj kitermelés – is – teljes mértékben francia privilégium volt, és az Eviani Egyezmény is bizonyos fokig ezt szavatolta. Az algériai-francia olaj megállapodás terén sok panasz vetődött fel. A francia cégek elodázták a szaharai területen végzendő kutatási munkákat, a káderek képzését, a földgáz program végrehajtását; és a petrokémiai ipar fejlesztését.³²⁰ 1965 végén Bumedien úgy értékelte az évet, hogy „Algéria megnyerte a kőolaj csatát.”³²¹ 1968. május 14-én, Bumedien a nyilvánosság előtt megtartott beszédében kitért az olajtermelő vállalatok államosítására is. Kiemelte, hogy ennek az intézkedésnek köszönhetően, az országon belül egységes olajárak lesznek, és a kitermelés költségei csökkenni fognak.³²²

A két ország közötti olajvita akkor látszott rendeződni, amikor Algéria jelezte belépési szándékát az OPEC felé. Az OPEC³²³ 1960-ban alakult meg abból a célból, hogy egy közös front jöjjön létre a nagy olaj-magánvállalatok kartelljével szemben. 1969-re az OPEC 9 tagot számlált, a székhelye 1965. óta Bécsben található. Algéria sokáig nem akart tag lenni, hallgatott a franciák véleményére, és Franciaország nem találta kellőképpen komolynak a szervezetet. 1969 júliusában Algéria mégis bejelentette a csatlakozási

³¹⁶ *Ascoop* (mozaikszó) = Association Coopérative; vagyis társulások együttműködés

³¹⁷ Doucy, Arthur et Monheim, Francis: *Les révolutions algériennes*. Librairie Arthème Fayard, 1971., 86-92.

³¹⁸ Algériai DNK bel- és külpolitikája, MNL, OL, XIX-1-j-Afrika-001060/61-1971. 106. d. 1971.

³¹⁹ Újabb intézkedések az Algériában működő olajtársaságokra vonatkozóan, MNL OL, XIX-J-1-j-Algéria-50-001528-1966. 14. d., 1966.

³²⁰ Francia-algériai kapcsolatok, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00282/3-1968. 7. d. 1968.

³²¹ Lengyel István: *Algéria hármass forradalma*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1982., 158.

³²² *Discours du président Boumediene. 19 juin 1965 – 19 juin 1970. Tome II. Nationalisation des Sociétés de distribution des Produits Petroliers.* 91-92.

³²³ OPEC = Organisation of Petroleum Exporting Countries, Kőolaj Exportáló Országok Szervezete

szándékát; és az OPEC XX: konferenciáját 1970. június 24-én Algírban tartották meg, a hónap közepén pedig az algériai kormány jelentős államosításokat hajtott végre a kőolaj-kitermelésben érintett nagyvállalatok körében. Úgy, mint: Shell, Amif, Elf-Erap, Sofrapel, Philips Petroleum, Drilling Specialities Company. Végül, 1970. július 29-én Algéria is belépett az OPEC-be.³²⁴

1971. április 12-én egy új kőolaj kitermelésre vonatkozó jogszabályt fogadott el az algériai kormány. Egy rendelet szabályozta a külföldi vállalatok tevékenységét a kőolaj készletek felkutatásában és kitermelésében. Ezzel a szabályozással Algéria azt kívánta elérni, hogy a külföldi tőke tevékenysége mindenképpen ellenőrizhető és esetenként korlátozható legyen.³²⁵ Az algériai vezetés álláspontja az volt, hogy a franciák szerint Algéria képtelen máshol, más országoknak és máshogy értékesíteni a kitermelt kőolajat. De mielőtt a kőolaj-kitermelő üzemek államosítása mellett döntött az algériai kormány, minden lehetséges következményt számba vettek. A franciák először a bor felvásárlását tagadták meg, majd a kőolajét.³²⁶

1971. április 12-én a francia olajipari beruházásoknak 51:49 arányú államosítása következett be. Ezekből a számokból nyilvánvalóan kiderül, hogy Algéria gazdasági életében dominált az állami szektor, és az állam szerepe igen jelentős volt a nemzetgazdaság valamennyi ágának a fejlesztésében.³²⁷ Az újonnan elfogadott olajtörvény megszüntette a koncessziós rendszert Algériában, és a Sonatrach nemzeti olajvállalatot jogosította fel az olajkincsekkel való rendelkezésre. Megszűnt a francia vállalatok monopóliuma, valamint a két ország kereskedelmében a preferenciális rendszer. Valamint, csökkent Franciaország részesedése az algériai külkereskedelemben.³²⁸ Ellenben, nem elhanyagolandó tényként meg kell említeni azt is, hogy mivel a nyersolaj világpiaci ára emelkedett, így Algéria is áremelést kívánt kieszközölni. Franciaország reakciója az volt, hogy Algéria ki akarja használni a Szezi-csatorna lezárásából adódó helyzeti előnyöket. A probléma gazdaságinak tűnt, azonban

³²⁴ Doucy, Arthur et Monheim, François: *Les révolutions algériennes*. Librairie Arthème Fayard, 1971., 98-106.

³²⁵ Uo., 162-173.

³²⁶ Idézi: Doucy, Arthur et Monheim, François: *Les révolutions algériennes*. Librairie Arthème Fayard, 1971., 177-178.

³²⁷ Az Algériai Demokratikus és Népi Köztársaság bel- és külpolitikája, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-001060/61-1971. 15. d., 1971.

³²⁸ Algériai DNK bel- és külpolitikája, MNL, OL, XIX-1-j-Afrika-001060/61-1971. 106. d. 1971.

sokkal inkább volt politikai, mivel ez a konfliktus kihatott Franciaország észak-afrikai politikájára is, ami szoros összefüggésben állt Párizs földközi-tengeri politikájával.³²⁹

1971. június 19-én tett nyilatkozatával az algériai elnök ezt a tényt megerősítette: Egy csepp kőolaj sem kerül a franciák kezébe.³³⁰ Az elnök kijelentése 1971. április 13-tól lépett érvénybe a mindennapok gyakorlatában. 1971-ben az algériai elnök interjút adott a libanoni Ad-Destour újságnak, és kitért a franciákkal vívott olajvitára. „Az olaj a mienk és ezt ki kell használnunk, figyelembe véve Franciaország felsőbb érdekeit. Amikor államosítottuk a bányákat, elhatároztuk a gáz és az olaj államosítását is a célból, hogy biztosítsuk magunknak országunk gazdaságának ellenőrzését. Tudva, hogy a franciák az algériai olajat úgy tekintették, mint egy „francia szigetet”, célszerűnek ítéltük a gyarmatosító bástya felszámolását. Ha feláldoztunk másfél millió mártírt, mint a függetlenségünk árát, ezt nem csupán azért tettük, hogy lengeni lássuk zászlónkat, hanem azért, hogy politikailag és gazdaságilag felszabadítsuk magunkat. Egyébként Forradalmunk nem lenne teljes gazdaságunk ellenőrzése nélkül. (...) A valóságban az, amit francia-arab barátságnak hívtak, nem volt se több, se kevesebb, mint a francia érdekek politikája az arab világban.”³³¹

Bumedien elnök az olaj kitermelésén túl különös hangsúlyt fektetett a külföldi tulajdonban levő bányák államosítására is. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy 1966. május 8-ra államosították a külföldi tőke által kiaknázott 11 vasérc és színesfém bányát. (1962-ben 87 bánya volt Algériában, melyek közül 14 működött) A korábbi algériai elnök, Ben Bella, a francia tulajdonosok által elhagyott bányákat államosította, azokat, ahol a felszabadulás után a külföldi társaságok beszüntették a termelést. A Bumedien-kormány által megkezdett bánya-államosítás előtt a következő szám adatok jellemezték az országot. Vasérből évi 2,7 – 3 millió tonnát termeltek ki a 80%-ban külföldi társaságok által működtetett bányákból. Színesfémeket illetően egy bányát sem tartott az ellenőrzése alatt az algériai kormány, jellemzően itt a francia, belga, olasz, tunéziai magántőke csoportosult. Színesfém felvásárló ország volt Franciaország, Spanyolország, Olaszország, Belgium, Marokkó és az NSZK. A foszfát kitermelését illetően, csupán egy bánya működött Algériában, El-Kouif városban; és ez is a BAREM vállalat ellenőrzése alatt állt 1964 óta. Szénkitermelést illetően szintén csak 1 bánya üzemelt, ami 1963 óta a

³²⁹ Népszabadság, 1971. január 13.: Francia-algériai „olajháború”

³³⁰ „plus une goutte de pétrole algérien n’a été introduite sur la main française” Idézi: Doucy, Arthur et Monheim, Francis: *Les révolutions algériennes*. Librairie Arthème Fayard, 1971., 179.

³³¹ Idézi: Losonczi Pál 1971. évi látogatása, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-3-13-1971. 15. d., 1971.

kormány kezében volt. Azonban azt meg kell jegyezni, hogy a bányák államosításakor az algériai kormány teljes kártalanítást ígért a külföldi részvényeseknek. Az európai munkások pedig eldönthették, hogy hazamennek vagy teljesen azonos feltételek között az országban maradnak. Algéria számított arra, hogy a munkások egy jelentős része elhagyja az országot. Ennek mintegy kompenzálására, 100 szovjet bányász mérnök érkezett az országba, valamint több szocialista ország (jugoszlávok, bolgárok, magyarok) ígéretet tettek Algériának a szakember-küldésre. A kérdésben leginkább érintett francia fél megértő volt, csupán biztosítékot kért a kártalanításra. Azonban a „megértésnek” is oka volt. Egyrészt, a bányákban illetékes részvényeseknek a forgótőkéje francia bankokban volt. Másrészt, az államosított bányák túlnyomó része vasérc bánya, ahol a fő felvásárló országok között volt Nagy-Britannia, Nyugat-Németország, Olaszország, de Franciaország nem volt érintett. Az algériai kormány intézkedésének mindenképpen pozitív kicsengése volt, hogy az ásványanyag termelést próbálták összhangba hozni a helyi felhasználás és a partnerek igényeivel.³³²

Ami azonban ugyanakkor negatívumként emelhető ki az új algériai kormány intézkedései mellett, az Algéria tökeszegénysége. Megoldatlan kérdés volt a kártérítés, a modernizálás, az új vívmányok feltalálása. Vagyis, a tőke, a műszaki és a személyi előkészítés nem volt még meg.³³³ Emellett, egy 1968-ban készült nagyköveti jelentés arról számolt be, hogy az 1960-as évek végére jelentősen megromlottak a francia-algériai kapcsolatok. Azzal kezdődött, hogy a függetlenné válás után csak a francia birtokokat államosították. Majd azzal folytatódott, hogy egy rendezetlen borhelyzet alakult ki a két ország között. Franciaország bevándorlási korlátozást vezetett be az algériaiakkal szemben, de akik kijutottak az anyaországba, azokkal a bánásmód aggodalomra adott okot Algériának. A legnagyobb problémát azonban mégis az importfüggőség jelentette, ami tulajdonképpen azt jelentette, hogy Franciaország Algéria külkereskedelmében nagy mértékben jelen volt, és az algériai kormány ennek lecsökkentését célozta be.³³⁴

Algéria mezőgazdaságát illetően elmondható, hogy a gyarmatosítás lerombolta az algériai gazdaságot, pedig korábban kollektív földművelés jellemezte az országot, és ezt támasztotta alá az ország szerkezete is. A nemzeti függetlenség elnyerése után, azonban, a földek önigazgató gazdaságokhoz kerültek, és ezeket a földeket nem osztották fel, meghagyták modern nagybirtokoknak, és ezeken alakították ki a kollektív gazdálkodást.

³³² A bányák államosítása, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-50-003625-1966. 14. d., 1966

³³³ Uo.

³³⁴ Kirendeltség jelentés másolatai, MNL, OL, XIX-1-j-Algéria-00282/1-1969. 10. d. 1968.

Azzal Bumédien elnök is tisztában volt, hogy az algériai földbirtokosok többsége részt vett a felszabadító mozgalmakban, később a harcokban is, és emiatt – jogosan – azt gondolta, hogy a földek esetleges államosítása politikai hiba lett volna. Nem beszélve arról, hogy azzal párhuzamosan az ő személyi és politikai megítélése is jelentősen csökkent volna. 1966 augusztusában az algériai kormány elkészített egy agrárforradalom tervezetet, és kilátásba helyezte az államosítást is. Azonban gondot okozott a mezőgazdaság szerkezeti problémája; valamint az a tény, hogy az ipar fejlesztése miatt a mezőgazdaság háttérbe szorult, és ennek a fejlesztése jelentős anyagi ráfordítást igényelt – nem is beszélve az ebben a szektorban is jelenlevő szakember hiányról.³³⁵

³³⁵ Lengyel István: *Algéria hármass forradalma*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1982., 173-179.

4. Magyarország-Algéria kapcsolatának kezdete: 1962-1963

Magyarország és Algéria kapcsolata több mint ötvenéves közös múltra tekint vissza.³³⁶ Ez a viszony nem nevezhető homogénnek, ugyanis számos olyan, jól elkülöníthető területet foglal magába, mint politika, diplomácia, gazdaság, műszaki-tudományos együttműködés, kultúra; ez utóbbi akár további csoportokra bontható, például sportdiplomáciára, média- vagy akár filmművészeti kapcsolatokra. Kapcsolataink kezdeteire példaként említhető egy arab nyelvű rádióadás³³⁷ a Magyar Rádió frekvenciáján, a Nemzeti Felszabadítási Front (FLN) labdarúgócsapatának budapesti vendégszereplése,³³⁸ az „Arab-magyar kapcsolatok múltja és jelene”³³⁹ című kiadvány, vagy a naprakész tudósítások az algériai felszabadító harcokról a magyar sajtóban.³⁴⁰ Az ötvenes évek közepétől a magyar kormány egyre nagyobb érdeklődéssel fordult Algéria, és az akkor még gyarmati sorban lévő – főleg arab – országok, valamint az afrikai antikolonialista, antiimperialista mozgalmak felé. Ennek okai főleg a politikában keresendőek, de közrejátszottak közös ideológiai értékek, és gazdasági érdekek is. Eleinte az önzetlen segítség mögött magyar nemzeti célok húzódtak meg, mivel az ENSZ napirenden tárgyalta a „magyar kérdést” 1956 és 1962 között.³⁴¹ Magyarország próbálta a gyarmatok, és a már születő félben levő új államok szimpátiáját elnyerni, hogy egy

³³⁶ Bővebben lásd: Nagy Georgina: *Magyar-algériai párt- és államközi kapcsolatok*. In: Mediterrán Világ 27-28., 2014

³³⁷ „A nemzeti függetlenség és a béke hangja” nevezetű rádióállomás, 1954. május és 1955. október között működött a Magyar Rádió frekvenciáján, napi háromszor fél órán keresztül. A magyar vezetés francia nyomásra 1955 októberében betiltotta a túlzott „arabbarát” hangvétele miatt. J. Nagy László: *Magyarország és az arab térség*. Szeged: JATE Press, 2006., 55-66.

³³⁸ 1959-ben és 1961-ben vendégszerepelt az algériai csapat hazánkban.

³³⁹ J. Nagy László: *Magyarország és az arab térség*. Szeged: JATE Press, 2006., 55-66.

³⁴⁰ J. Nagy László: *A szocialista országok és a dekolonizációs folyamat Algériában 1954-1965*. In: Múltunk, 2004/2, XLIX, 130-155.; Az MSZMP hivatalos sajtóorgánuma a *Népszabadság* volt, de az 1954-ben kirobbant függetlenségi háborúról a *Magyar Nemzet* (november 3-i szám) és a *Szabad Nép* (november 5.) is tudósított. J. Nagy László: *Magyarország és az arab térség*. Szeged: JATE Press, 2006., i. m. 55-66.

³⁴¹ Magyarország 1955. december 14. óta tagja az Egyesült Nemzetek Szervezetének, Algéria 1962. október 8. óta.

A diplomáciai körök és az egyiptomi sajtó azon a véleményen volt, hogy a szuezi-válság és a magyarországi események között összefüggés van. Egyes nézetek szerint Nagy-Britannia és Franciaország a Szovjetunió figyelmét el akarta terelni. Vagyis, amíg a Szovjetunió Közép-Európára koncentrált, addig a britek és franciák szabadon felléphettek Egyiptommal szemben. Tehát, a „magyar kérdés” a nagyhatalmak szempontjából a lehető legjobbkor került a figyelem középpontjába. Az arab közvéleményt csupán az egyiptomi események foglalkoztatták, a Budapesten történő események nem. J. Nagy László: *A magyar kérdés és az algériai háború ügye az ENSZ-ben*. In: Mediterrán Világ, 2007/4, 45-47., J. Nagy László: *L'histoire contemporaine de l'Algérie vue de Hongrie*. Szeged: JATE Press, 2013., 71-75.

esetleges, jövőbeni ENSZ tagságuk esetén hazánk ügye mellé álljanak.³⁴² 1956 és 1962 között a magyar vezetés legfontosabb feladata a forradalom külpolitikai következményeinek megszüntetése volt. Mindezt tette „szorosán együttműködve a többi szocialista országgal és fokozatosan magunk mellé állítva a leginkább haladó irányzatú, el nem kötelezett országokat (...).”³⁴³ A magyar kérdés 1962. végén került le a napirendről, ekkortól tudott a magyar vezetés a többi külpolitikai feladatra koncentrálni érdemben. A magyar vezetés több alkalommal küldött szakembereket (főleg mérnököket és orvosokat) az ország újjáépítését elősegítendő, tette mindezt azért, mert fontos volt „kapcsolataink széles körű fejlesztése a felszabadult fiatal, általában a fejlődő országokkal, mindenekelőtt a szocialista orientációjú, nem-kapitalista úton járó fejlődő országokkal.”³⁴⁴

Kijelenthető, hogy Magyarország és Algéria között 1963 év eleje volt az a pont, amikor a kezdeti bizalmatlanság és tartózkodás oldódni látszott. Eleinte csak egyre élénkülő pártkapcsolatok voltak Magyarország és Algéria között, majd ez kiszélesedett államközi kapcsolatokká, magába foglalva olyan területeket, mint gazdaság, kultúra vagy épp műszaki-tudományos együttműködés. Hazánk a kezdetleges kapcsolatokat próbálta minél rendszeresebbé és széleskörűbbé tenni Algériával. Ezt bizonyítja több kétoldalú egyezmény megkötése, egymás segítése közvetve, majd közvetlenül, különböző formában, helyi adottságokhoz és lehetőségekhez mérten. „Az arab világra a fejlődő országok körében úgy tekintünk, mint amellyel politikai, gazdasági és egyéb szempontból nemcsak szükséges, de lehetséges is a kapcsolatok fejlesztése, bővítése.”³⁴⁵ A magyar vezetés azonban megfogalmazta az algériai külpolitika néhány negatív vonását is. Bumedienn elnök szerint a békés egymás mellett élés a Harmadik Világ kárán épül, ugyanis, ez tette lehetővé az imperializmusnak azt, hogy támadja a világ különböző pontjain levő fejletlen országokat. A fő ellentmondás azonban nem a szocializmus és kapitalizmus között található a magyar vezetés szerint, hanem a fejlett és gyengén fejlett országok között. Végül, a harmadik negatívum, amit a magyar fél kiemelt, az ENSZ negatív megítélése. Algéria szerint a szervezet csupán egy fórum, és a beszéden kívül képtelen bármit is tenni, cselekvésképtelen.³⁴⁶ Algériát a magyar vezetés súlyponti

³⁴² J. Nagy László: *A szocialista országok és a dekolonizációs folyamat Algériában 1954-1965*. In: *Múltunk*, 2004/2, XLIX, 130-155.

³⁴³ Puja Frigyes: *Magyar külpolitika*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1980., 153.

³⁴⁴ Uo., 66.

³⁴⁵ Uo., 122.

³⁴⁶ Magyar-algériai kapcsolatok alakulása, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-001509-1968. 6. d., 1968.

relációként kezelte, és azon volt, hogy mindenféle zavaró tényezőt megszüntessen, ami akadályozta vagy lassította a két ország közti politikai, gazdasági, műszaki-tudományos, kulturális kapcsolatok kiépülését és fejlődését. A magyar diplomáciának szintén fontos volt, hogy a jelentős, elvi kérdésekben állandó párbeszéd legyen Algériával, ilyen volt, a békés egymás mellett élés doktrínája is.³⁴⁷

Magyar segítség a függetlenségi harcok alatt

A hazánk és Algéria közötti kapcsolatok már az algériai felszabadító háború alatt körvonalazódtak.³⁴⁸ Magyarország támogatta a Maghreb ország céljait, a harcot az imperializmus és a gyarmattartás ellen. 1962-ben több, nagyobb értékű támogatást küldött a Magyar Vöröskereszt (MVK) Algéria számára. Januárban az Arab Liga közvetítésével, az algériai menekülteknek küldött a MVK 100000 Ft értékben segélyküldeményt. Mivel ekkor még javában folytak a harcok, így a menekülteket Tunéziában ápolták. A támogatás cukorból, szappanból, takarókból állt. Márciusban a MVK már közvetlenül az Algériai Vöröskeresztnek küldött élelmiszereket, szappant, méterárut, gyógyszereket, ruhaneműket és lábbeliket, összesen 300000 Ft értékben. „A segélyszállítmány élelmiszerből, szappanból, gyógyszerből, textil-méteráruból, különféle ruhaneműből és cipőből áll.”³⁴⁹ Áprilisban 50000 Ft-nyi cukrot és használt takarót juttatott el hazánk a Ligán keresztül Algériába. Júniusban szintén a Ligán keresztül, 100000 Ft értékben, a hazatérő menekülteket támogatta Magyarország negyven darab sátorral, egy szolidaritási akció keretein belül. Ebben az évben utolsó segélytámogatást szeptemberben küldött a MVK, szintén a Magyar Szolidaritási Bizottság³⁵⁰ akcióján belül. Az Algírba külön repülőgépen szállított magyar küldemény tételei: egy száz ágyas belgyógyászati kórház felállításához szükséges teljes felszerelés, valamint gyógyszerek, kötszerek és gyermekruhák. Ez utóbbiakat a Szakszervezetek Országos Tanácsa (SZOT) küldte az Algériai Dolgozók Általános Egyesülete (Union Générale des Travailleurs Algériens, UGTA) részére egy hazai delegáción keresztül.³⁵¹ A szeptember 18. és 21. között Algírban tartózkodó magyar küldöttség vezetői Keceli László és Kádas István voltak,

³⁴⁷ Magyar-algériai kapcsolatok, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-1971., KÜM TÜK, 15. d., , 1971.

³⁴⁸ A cikket közli: *Mediterrán Világ*, 2012, Nagy Georgina: Magyar-algériai kapcsolatok kialakulása

³⁴⁹ *Népszabadság*, 1962. március 16.: Segély az algériai menekülteknek

³⁵⁰ *Népszabadság*, 1962. szeptember 19.: A magyar dolgozók adománya Algériának: Százszemélyes kórház az IL-18-as külön repülőgépen

³⁵¹ J. Nagy László: *Az algériai háború (1954-1962)*. Szeged: UNIVERSITAS Szeged Kiadó, 2010., 349.

ők adták át a SZOT küldeményét. Őket arról tájékoztatták algíri vendéglátóik, hogy az országban legnagyobb problémát a munkanélküliség, a nyersanyag hiány, és a megfelelően képzett szakemberek hiánya okozza.³⁵² A magyar segély az alábbiakból állt: 241 ezer Ft értékű gyógyszer, 210 ezer Ft értékű gyerekruha és egyéb textilanyag. A delegáció vezetői ígéretet tettek arra vonatkozóan, hogy a jövőben 20 tonna cukrot küldenek 180 ezer Ft értékben; és sebészeti felszerelést 60 ezer Ft értékben.³⁵³ 1959 és 1962 között összesen 18 TBC-s algériai beteget ápoltak különböző magyar kórházakban és szanatóriumokban, akiket többször is elláttak új ruhaneművel.³⁵⁴

1962 és 1963 a legnagyobb segítséget az egészségügy terén nyújtotta Magyarország Algéria számára. 1963. július 1-től a magyar vezetés orvosokat és egészségügyi dolgozókat bocsátott Algéria rendelkezésére úgy, hogy a külföldre utazó szakembereknek a befogadó ország egy éves szerződést garantált. Egy 1963. áprilisi jelentés szerint, összesen 9 orvos dolgozott Algírban, Constantine-ban ketten, Ain Beida városban hat fő, Tebessa-ban egy fő praktizált. 1963. június és 1964. május között 16 orvos, 1 műtősnő, 1 szülésznő utazott Algériába egy évre.³⁵⁵ 1963. július 4-én az Algériai Egészségügyi Minisztériumban a magyar és algériai egészségügyi miniszterek aláírták a magyar orvosok foglalkoztatásáról szóló keretszerződést. Djeghri Moktar³⁵⁶ írta alá algériai oldalról, magyar részről Jámbor Sándor. Az egyezmény értelmében, az algériai egészségügyi intézmények egy meghatározott minta alapján kötnek egyéni szerződést a magyar orvosokkal. Az algériai fél beszédében felvázolta, hogy az egészségügynek milyen kihívásokkal kell szembenéznie. Egyrészt, gondot okozott a vidéki falvakba az orvosok eljuttatása és szerződtetése. Közel 500 vidéki körzeti orvosi hely üres volt 1963-ban. Ide kértek főleg magyar segítséget, mivel ezekre a területekre olyan fiatal orvosokat kerestek, akik megfelelő egészségi állapotukkal és jó fizikumukkal el tudták viselni a helyi körülményeket (klíma és esetenként a fizikai munka). A kint dolgozó magyar orvosok problémaként jelentették Mátyás Lászlónak, hogy Magyarország nem folyósította nekik a hazai fizetésüket, de a TESCO (Nemzetközi Műszaki-Tudományos Együttműködési Iroda, 1962-ben alapított magyar állami vállalat) különböző kedvezményekkel és illetményekkel látta el őket (indulási beruházás, lakhatási támogatás). A magyar orvosok 1800-2000 algériai dínárt kaptak fizetésképp, az ápolónők

³⁵² MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-166-007427/2-1945-1964. 4.d.

³⁵³ Útjelentés Algériából 2, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-166-007427/2-1945-1964. 4.d.

³⁵⁴ J. Nagy László: *Az algériai háború (1954-1962)*. Szeged: UNIVERSITAS Szeged Kiadó, 2010., 349.

³⁵⁵ Dr. Várkonyi Pál beadványa, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-IV-651-00468/10-1965. 12.d., 1965.

³⁵⁶ Egészségügyi miniszter kabinet igazgatója

és szülésznők pedig 6-700 algériai dínárt. Ebből az összegből adózniuk is kellett.³⁵⁷ 600 dínár esetében 80 dínárt, 1000-nél 100 dínár, 1500-nál 150 dínár, 1800-nál 200 dínár, 2000 dínáránál pedig 250 dínár volt az adó összege.³⁵⁸ 1964. március 10-én 150 ezer Ft értékű segélyt – 50 nagyméretű sátrat – juttattunk el légi úton az Algériai Vörös Félhold részére.³⁵⁹ 1965-ben pedig több turnusban indultak a magyar egészségügyi dolgozók Algériába. Az indulási dátumok: 1965. július 12., 19., 23., 26., 30. Egy későbbi, 1965. december 2-án készült jelentés azonban kitért arra, hogy adott időszakban az algériai magyar egészségügyi tevékenység és politika több dolgot is kénytelen volt nélkülözni. Ilyen volt az alapvető politikai és külpolitikai koncepció a két ország között, a szakmai szervezettség, igényesség a személyi feltételek és adottságok terén. Ennek több oka is volt. Egyrészt, Algériában az a hit terjedt el, hogy igazán jó és jól felszerelt klinikát csak a franciák és a nyugati országok tudnak garantálni és megteremteni. Másrészt, a magyar oldalról, az egészségügyi dolgozók kiküldéséből hiányzott a megalapozottság és a politikai céltudatosság.³⁶⁰ Az Algériában dolgozó orvosok életkörülményeire vonatkozóan tudni lehetett, hogy szakembereink szállodákban, albérletekben, és a kórház területein laktak. A Magyarországon maradt családtagok meglátogathatták a rokonaikat Algériában, de a kiköltözésük már egészen más kérdéseket vetett fel. A fizetés azonban gondot jelentett a tekintetben, hogy nagyon sokszor késett a havi járandóság, emiatt a magyar szakembereknek sok esetben nélkülözniük kellett, olykor napokat, vagy esetlegesen 1-2 hetet. Ez a mindennapi életben nem jelentett gondot, inkább akkor vetett fel problémát, ha Magyarországról érkeztek hozzájuk családtagok.³⁶¹ 1966. szeptember 7-én az algériai külügyminisztérium jegyzékben kért franciául jól beszélő, magyar orvosokat. 10 tüdőfiziológust, 2 idegsebészt, 2 mellkas sebészt, 2 aneszteziológust, 5 biológust, 5 röntgen szakorvost, 5 sebészt és 5 általános orvost.³⁶² Mindezen számok jól mutatják, hogy az algériai egészségügyi helyzet a függetlenség elnyerése után nem javult, és még az 1960-as évek végén is hatalmas szakember hiánnyal küzdött az ország.

A magyar orvosok szakmai elismertsége és megbecsülése mellett azonban meg kell említeni azt is, hogy voltak olyan esetek, amik épp ellenkező fényben tüntették fel

³⁵⁷ Az algériai dínár 1964. április 1-én váltotta az addig forgalomban levő frankot, a két fizetőeszköz 1:1 arányban váltotta egymást. A hivatalos devizajele: DA.

³⁵⁸ Magyar orvosok Algériában, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-222-00120/20-1645-1964. 2. d., 1963.

³⁵⁹ Vöröskereszt segélyek Algériának, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-166-001362/3-1945-1964. 4.d., 1964

³⁶⁰ Dr. Várkonyi Pál beadványa, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-IV-651-00468/10-1965. 12.d., 1965.

³⁶¹ Magyar orvoscsoport Algériában, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-222-0012/9-1945-1965. 2. d., 1963.

³⁶² Magyar-algír műszaki-tudományos együttműködés, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-IV-65-49/2028-1966. 5. d., 1966.

őket. 1968-ban egy magyar szülész-nőgyógyász főorvos, dr. Tóth Kálmán, ellen indult eljárás tiltott magzatelhajtás miatt. A tárgyalást 1968. augusztus 27-re tűzték ki. A magyar vezetés meglepettségét fejezte ki; és az alábbi levelet írta az algériai közegészségügyi miniszternek: „Ez a hír meglepett, mivel dr. Tóth Kálmán munkájáról egész magyarországi tevékenysége során, egészségügyi hatóságainknak mindig nagyon elismerő véleménye volt. Elégké közismert, hogy az orvosi etikai és szakmai követelmények Magyarországon aránylag meglehetősen magasak. A reá vonatkozó véleményeket magam is megvizsgáltam. Ennek figyelembe vételével választottuk ki algériai kiküldetésre. Éppen ezért nehezen tudom elképzelni a vádak megalapozottságát.”³⁶³ 1967. június 26. és július 15. között egy egészségügyi delegáció utazott Algériába, dr. Keresztes László³⁶⁴ és dr. Sándor László³⁶⁵ részvételével. Az utazás célja az volt, hogy az Algériában dolgozó magyar orvosokkal megbeszéléseket folytassanak a munkáról, az ottani helyzetről, a felmerülő problémákról. A küldöttség arra is kíváncsi volt, az algériai szervek hogy ítélik meg a magyar orvosok munkáját. Az orvosok részéről általános volt a megelégedettség, de a disszidálni készülő kollégáik próbáltak rossz hangulatot kelteni a magyar kollektíva tagjainál. Az ott dolgozók körében gondot jelentett a disszidálás, a szerelmi háromszögek, a molesztálás, az orvosi műhibák miatti feljelentések. De a magyar külképviselettel és a nagykövetségekkel a magyar orvosok jó viszonyt tartottak fenn, amit mindenképpen pozitívan éltek meg a magyar szakembereink. Algéria jelezte, hogy szeretnének egy új, 150-200 fős kórházat, magyar főorvos vezetésével, valamint zökkenőmentes orvos cseréket, és még több magyar orvost. A delegációnak azt is jelezte az algériai egészségügyi miniszter, hogy a jövőben szívesen látnák újra a magyar egészségügyi minisztert, dr. Szabó Zoltánt.³⁶⁶ Az algériai-magyar egészségügyi kapcsolatokra rányomta bélyegét az a tény, miszerint egyre többen disszidáltak nyugati országokba. Egy 1968. február 21-i jelentés – Erdős Gusztáv, kereskedelmi tanácsos – név szerint említette a disszidens magyar orvosokat: Német Lajos, Puskás Imre, Pota László, Kallos Zsuzsa. A jelentésben leírtak szerint, a disszidálás mindig egy bizonyos idejű algériai tartózkodás után történt meg. Annak, hogy valaki Algériában vállaljon munkát, voltak bizonyos előfeltételei. Megfelelő

³⁶³ Dr. Tóth Kálmán bírósági ügye (dr. Szabó Zoltán levele algériai egészségügyi miniszterhez), MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-3-65-5252/1-1968. 5. d., 1968.

³⁶⁴ Személyzeti önálló osztály vezetője

³⁶⁵ Egészségügyi Minisztérium Nemzetközi Kapcsolatok Önálló Osztályának helyettes vezetője

³⁶⁶ Algériában járt egészségügyi delegáció jelentése, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-001785/10-1967. 10. d., 1967.

kapcsolatokat kellett kiépíteni, minimális anyagi fedezettel kellett rendelkezni, és ehhez egyéb körülmények is hozzáadódtak (emberi hozzáállás, világnézet, lelkiismereti kérdés, hazai kapcsolatok, megfelelő családi háttér...). Az illegális ország elhagyás és haza nem térés ellen preventív intézkedéseket tervezett a magyar kormány. Egyrészt, az Algériába kiküldött orvosokkal a szerződés a TESCO részéről is felbontható legyen. Másrészt, a kintléti időtartama maximum 3 év legyen, de az ideális a 2 év. Harmadrészt, az algériai fél ne engedélyezze a rokon-látogatást. Végül, a ki- és hazautazás közvetlen járattal (*Interfly* járat) történjen.³⁶⁷

A magyaroktól kapott segítséget az algériai nép talán sosem felejtette el, ezért is lehet, hogy számos pozitív kicsengésű történet került napvilágra. 1962 decemberében egy magyar újságíró – Várkonyi Tibor – Algériába utazott, és az őt szállító taxisofőrtől hangzott el az alábbi mondat: „– Szóval, ön nem „feketelábú”?³⁶⁸ Magyar! Önök sokat segítettek nekünk. Majd meglátja, itt mennyire szeretik a magyarokat!” Az újságíró erre így reflektált: „Akkor még ezt a fogadtatást csak szokásos udvariassági formulának tartottam. Később kiderült, hogy őszinteség volt, nyíltság, amilyennek csaknem egy hét alatt megismertem az algériaiakat.”³⁶⁹

A magyar féltől érkező támogatás nem csupán materiális volt, hanem sok más esetben is kifejeztük az Algériával felvállalt szolidaritást. Április 15-én tartották Afrika szabadságának a napját. 1958. április 15-én született az új jelszó: Afrika az afrikaiaké!, azóta ez ünnepnap. Ezen a napon, 1962-ben, 29 egykori gyarmatország volt szabad, Algériában is véget értek a harcok. A magyar sajtó erről így írt: „Afrika napján köszöntjük Afrika népeit, kifejezve, hogy a nagy harcban velük érzünk és velük vagyunk.”³⁷⁰ 1962. április 24-én tartották meg a gyarmati ifjúság napját Magyarországon. Országsszerte ünnepségek és gyűlések voltak, magyar ifjúság így fejezte ki szolidaritását a gyarmati sorban élő ifjak harcaival, tiltakoztak az imperialisták gyarmati politikája ellen. Ezekre az eseményekre meghívták a Magyarországon tanuló ázsiai, afrikai és latin-amerikai fiatalokat is.³⁷¹

³⁶⁷ Kereskedelmi kirendeltség jelentés másolatok, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00282-1968. 7. d., 1968.

³⁶⁸ Feketelábú: Algériában született európai lakosság gúnyneve

³⁶⁹ Magyar Nemzet, 1962. december 23.: A ma és holnap Algériája, Két repülőtér között

³⁷⁰ Népszabadság, 1962. április 15.: Afrika szabadságának napját

³⁷¹ Népszabadság, 1962. április 24.: A gyarmati ifjúság napja

Diplomáciai kapcsolatok kiépülése

A diplomáciai kapcsolatfelvétel tárgyalása előtt ki kell térnünk arra a tényre, miszerint az 1960-as években még a magyar külpolitika – diplomácia – irányvonala megegyezett a Szovjetunióéval. Vagyis, az 1960-1970-es években külkapcsolatainkra az volt jellemző, hogy a felszabadult, fiatal, fejlődő országok felé nyitott a magyar vezetés, mindenekelőtt a szocialista orientációjú, nem kapitalista úton haladó, fejlődő országok felé. Annak, hogy Magyarország kapcsolatrendszere miért egyezett meg az akkori szovjet vezetésével, több oka is volt. A külpolitikát alapvetően a belpolitika határozta meg: a nemzeti és nemzetközi érdekeink megegyeztek a Szovjetunióéval, ugyan azokat a stratégiai és taktikai elveket vallottuk, a két ország külpolitikáját ugyanazok a fő elvek vezérelték, valamint, Magyarország és a Szovjetunió a külpolitikai lépéseiket rendszeresen és tudatosan összehangolták, egyeztették egymással.³⁷² A magyar külpolitika azon túl, hogy követte a szovjet külpolitikai lépéseket, számos, sajátos jellemzővel is rendelkezett. Voltak olyan lehetőségek, melyek kihasználásában csak a magyar fél volt érdekelt. A sajátos – magyar – érdek nem ütközhetett a közösség – szocialista országok – érdekeivel. Sajátos volt hazánk és a magyar nép helyzete – ide sorolható a sajátos földrajzi elhelyezkedés, sajátos belső és gazdasági helyzettel rendelkezünk – például, nyersanyagban igen szegény ország volt hazánk. Sajátos jelleget adott a külpolitikánknak a közelmúlt magyar történelme – például az 1956-os események. Szintén sajátos tradíciókkal és tapasztalatokkal rendelkezett a magyar vezetés – például kiemelhető az Osztrák-Magyar Monarchia. Végül, igen egyedi volt a magyar párt- és államvezetés munkastílusa is.³⁷³

Hazánk 1962 márciusában vette fel hivatalosan a diplomáciai kapcsolatot Algéria ideiglenes kormányával. Erre a lépésre azért is volt szükség, mert amíg a magyar vezetés nem ismerte el a GPRA-t, és nem lépett vele diplomáciai kapcsolatba, addig más típusú kapcsolatokat sem építhettek ki. Március 23-án Kádár János táviratban köszöntötte Ben Juszuf Ben Heddát, és a tűzszünet megkötése alkalmából gratulált a GPRA miniszterelnökének. A táviratot az MSZMP hivatalos sajtóorgánuma, a *Népszabadság* is közölte. A magyar vezetés reményét fejezte ki, hogy a két nép között szoros barátság alakulhat ki a jövőben.³⁷⁴ A valóban jelentős diplomáciai döntésre csak 1962. április 7-

³⁷² Puja Frigyes: *Magyar külpolitika*. Kossuth Könyvkiadó, 1980., 62-71.

³⁷³ Uo., 62-79.

³⁷⁴ *Népszabadság*, 1962. március 23., Kádár János távirata Ben Heddához

én került sor, annak ellenére, hogy Magyarország már Algéria függetlenségének elnyerése előtt is tett kezdeményező – akkor még szigorú korlátok közé szorított³⁷⁵ – lépéseket az ország felé, jelentős értékű segélyküldeményeket juttatott el a függetlenségi háború sebesültjeinek. Április 7-én ismerte el a magyar kormány *de jure* és *de facto* az algériai kormányt, és ettől a naptól datálható Magyarország diplomáciai képviselte Algériában.³⁷⁶ Ez a lépés csak ősszel kerülhetett nyilvánosságra,³⁷⁷ habár a tűzszüneti megállapodás – mint láttuk – már március 18-án létrejött Algéria és Franciaország között, de hivatalosan csak júliusban vált függetlenné az ország.³⁷⁸ Így július előtt, az algériai kormány elismerését Franciaország még a saját belügyeibe történő beavatkozásnak tekintette volna, ami diplomáciai feszültséggel fenyegetett.³⁷⁹ Akárcsak az államközi, úgy a pártközi kapcsolataink is 1962. július 5-e után alakulhattak ki ténylegesen, amikortól Algéria hivatalosan is független államnak számított. A magyar vezetés szeptemberi táviratának címzettje már Ben Bella. Nem csupán gratulált Algéria első, szabadon választott miniszterelnökének, de reményét fejezte ki az iránt is, hogy a már meglevő kapcsolatok tovább bővíthetnek és mélyülhetnek. „Biztosíthatom Excellenciádat, hogy országaink és népeink baráti kapcsolatainak fejlesztését a Magyar Népköztársaság kormánya elsőrendűen fontos feladatának tartja és szilárd meggyőződésünk, hogy az országaink között kialakult jó kapcsolatok tovább erősödnek.”³⁸⁰

A november 4-i algériai nemzeti ünnepségére egy magyar delegáció érkezett az országba Brutyó János vezetésével, melynek tagjait Ben Bella fogadta. Az algériai elnök megköszönte Kádár János személyes ajándékát, és népe nevében boldogságot kívánt a magyaroknak.³⁸¹ Még ebben az évben, december végén egy újabb kormányküldöttség

³⁷⁵ „A Szovjetunió nagyhatalomként vállalt kötelezettséget, építette ki politikai, gazdasági bázisait, s ezek a lépései erősen befolyásolták a magyar külpolitika irányait a volt gyarmati országok körében.” Ruff Mihály: *Új helyzet, új feladatok a magyar külpolitikában 1963-64-ben*. In: *Múltunk*, 2001/4, XLVI. évf., 3-40.

³⁷⁶ J. Nagy László: *A szocialista országok és a dekolonizációs folyamat Algériában 1954-1965*. In: *Múltunk*, 2004/2, XLIX, 130-155.

³⁷⁷ „Ez a késedelem bizonyos nyomot hagyott az algériai kormányban, ami a függetlenség elnyerése után egy ideig kedvezőtlen hatással volt kapcsolataink alakulására.” Algéria gazdasági helyzete és államközi kapcsolatai, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-IV-14-004678-1966. 14.d.

³⁷⁸ 1962 júliusában Algériában és Franciaországban is népszavazást tartottak a magrebi ország függetlenné válásáról, és mindkét országban jelentős többséggel szavaztak az önállóság elnyerése mellett.

³⁷⁹ A két időpont között a Szovjetunió hivatalosan *de jure* is elismerte a GPRA-t, és felvette vele a diplomáciai kapcsolatot, röviddel az Eviani Egyezmény aláírása után. „Ezért a francia kormány tiltakozott és hazarendelte a nagykövétét Moszkvából.” J. Nagy László: *A független algériai állam születése*. In: *Acta Historica*, Tomus CXXXIV., 2012., 181.

³⁸⁰ Népszabadság, 1962. szeptember 29.: Kádár János üdvözlő távirata Ben Bellához

³⁸¹ Népszabadság, 1962. november 4.: Ben Bella fogadta az Algériában tartózkodó magyar küldöttséget

utazott Észak-Afrikába, 28-án érintve Algériát. A magyar delegációt Kállai Gyula és Mátyás László³⁸² vezette. Az eseményeket mindkét fél értékelte, és írásbeli megállapodás született arról, hogy a jövőben gazdasági és technikai térre is kiterjed a két ország közti együttműködés. Ben Bella értékelése a találkozóról: „Köszönjük, hogy ez a baráti segítség megnyilvánul most is, amikor a megpróbáltatás évei után hozzákezdünk az építőmunkához, népünk felvirágoztatásához, gazdasági és kulturális színvonalának emeléséhez. Meg vagyok győződve arról, hogy a magyar kormányküldöttség mostani látogatása kiindulópont lesz: kapcsolataink további elmélyítésének, gyümölcsöző együttműködésünknek, barátságunk további megszilárdulásának fontos állomása. (...) Viszont látásra kedves barátaink, legközelebb Budapesten!” Kállai Gyula álláspontja: „A hős algériai népnek és nagyszerű vezetőinek sok sikert kívánunk a független, demokratikus Algéria felvirágoztatásában és boldogságának megteremtésében. A viszont látásra, kedves barátaink, Budapesten!”³⁸³ A két ország kapcsolatában fontos dátum volt 1962. november 5., amikor a magyar Elnöki Tanácsban döntés született arról, hogy épüljenek ki a diplomáciai kapcsolatok nagykövetségi szinten is.³⁸⁴ Ennek folytatásként december 15-én Mátyás László átadta megbízólevelét Ben Bellának, ezzel ő lett Magyarország algériai nagykövete.³⁸⁵

Ahhoz, hogy Algéria nagykövetségi szinten képviseltesse magát Magyarországon, 1965. november 27-ig kellett várni. Dobi István, a Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke fogadta Mohamed Kellou rendkívüli és meghatalmazott nagykövetet, Algéria első magyarországi nagykövetét, aki átadta megbízólevelét. A találkozón több magyar politikus is részt vett, többek között Kiss Károly, Mihályfi Ernő, Szarka Károly, Koltai Vilmos, Gergely Miklós. Az algériai fél ünnepi beszédében így nyilatkozott: „Noha a függetlenség elsősorban népünk műve, Algéria tudatában van annak, hogy a nemzetközi szolidaritás is hozzájárult győzelméhez. Ez alkalommal emlékeztetek arra, hogy az algériai nép rendkívül jó érzéssel fogadta azt a támogatást és segítséget, amelyet nemzeti felszabadító harca során a magyar kormány és a magyar nép nyújtott számára. (...) Országunk építésének ebben az új szakaszában kormányom gyümölcsöző és baráti együttműködést alakított ki a magyar kormánnyal. Ennek megfelelően kulturális, kereskedelmi és fizetési egyezmény megkötésére került sor, és tudományos és műszaki

³⁸² 1962. december 18-tól hazánk algériai nagykövete.

³⁸³ Népszabadság, 1962. december 29.: Hazaérkezett afrikai útból a magyar kormányküldöttség

³⁸⁴ J. Nagy László: *L'histoire contemporaine de l'Algérie vue de Hongrie*. Szeged: JATE Press, 2013, 89.

³⁸⁵ Népszabadság, 1962. december 18.: Átadta megbízólevelét hazánk új algériai nagykövete

együttműködés jött létre. Algéria arra törekszik, hogy a népeink kölcsönös érdekeinek megfelelő megállapodásokat a gyakorlatban is megvalósítsuk.”³⁸⁶ Dobi István erre így reflektált: „A szocializmust építő magyar nép és kormánya mindig nagy együttérzéssel kísérté, s a maga erejéhez és lehetőségeihez mérten támogatta azt a hosszú és sok áldozatot követelő harcot, amelyet a hős algériai nép vívott hazája függetlenségéért a gyarmatosítás ellen. A magyar népet őszinte örömmel töltötte el az algériai népnek a gyarmatosítás fölött aratott győzelme. Népünk saját ünnepének tekintette azt a napot, amikor az algériai nép kivívta függetlenségét. Üdvözljük az algériai nép eltökéltségét, hogy a haladásra és a társadalmi igazságra irányuló törekvéseinek megvalósítását a szocializmus eszméjében látja. (...) Az országaink között meglevő, a kölcsönösségen és az egyenrangúságon nyugvó kapcsolatok alapul szolgálnak a két nép együttműködésének fejlesztéséhez, népeink barátságának további elmélyítéséhez.”³⁸⁷ A két diplomata ünnepi beszéde után, az ünnepség zárásaként Mohamed Kellou megkoszorúzta a Hősök terén a Magyar Hősök Emlékművét.

A diplomata botrány

1968-ban Magyarország új nagykövetet delegált Algériába, Tóth Elek személyében. A diplomata 1968. szeptember 10-én érkezett meg Algírba, és 26-án fogadta az algériai protokollfőnök. „A Magyar Kormány véleménye az, hogy Tóth Elek nagykövet úr tevékenységének megkezdése elősegítené az együttműködésben esetleg jelentkező átmeneti problémák gyors megoldását és hozzájárulna az országaink közötti baráti kapcsolatok erősítéséhez.”³⁸⁸

Október 1-én a magyar delegált nagykövet hivatalos látogatást tett Buteflika külügyminiszternél. Tóth Elek azt a feladatot kapta a magyar kormánytól, hogy a két ország közti politikai, gazdasági, kulturális kapcsolatokat fejlessze, ehhez kérte az algériai külügyminiszter és az algériai kormány segítségét.³⁸⁹ Ahogy fogalmazott: „(...) kormányom véleménye szerint Magyarország és Algéria a nemzetközi élet, az imperializmus elleni harc, a béke megőrzése, sok kérdés tekintetében közös, vagy

³⁸⁶ Népszabadság, 1965. november 27.: Átadta megbízólevelét Algéria első magyarországi nagykövete

³⁸⁷ Uo.

³⁸⁸ A megbízólevél átadásával kapcsolatos események, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-003394/3-1968. 7.d., 1968.

³⁸⁹ Uo.

egymáshoz közelálló álláspontot képvisel.”³⁹⁰ Egyúttal, Tóth Elek meghívta Buteflikát Magyarországra.

1968. október 2-3-án az ADNK külügyminisztériumának képviselői Algírban és Budapesten a kormányuk nevében szóvá tették a kommunista- és munkáspártok Előkészítő Bizottsága budapesti üléséről a véleményüket. A magyar fővárosban megrendezett nemzetközi találkozón 60 kommunista- és munkáspárt vett részt, köztük az MSZMP. A tanácskozás az antiimperialista akcióegység kérdésével foglalkozott, az előkészítő tevékenység pedig – a magyar álláspont szerint – nem sértette az ADNK érdekeit.³⁹¹

1968. október 3-án, a Prágából Budapestre akkreditált nagykövet, Mohamed Kellou, sürgős kéréssel fordult a magyar kormányhoz. Elmondta, hogy azonnali intézkedésre van szükség. A hivatalosan megjelent kommunikében ugyanis, a kommunista és munkáspártok között első helyen állt a felsorolásban az Algéria Szocialista Élcspart Pártja (PAGS) küldöttsége. Algéria kérte, hogy a magyar kormány és a magyar párt adjon felvilágosítást a tervezett tanácskozásról, mivel őt tekintették házigazdának. Az algériai vezetés arra volt kíváncsi, kik vettek részt ezen a találkozón, mivel, ilyen párt hivatalosan nem létezik az országban, az FLN az egyedüli párt, a többi illegálisan működik.³⁹² „(...) a kért információ megadására elsősorban a magyar kormány (illetve, a magyar párt, mint a kormányt létrehozó) illetékes, annál is inkább, mert a szóban forgó küldötteknek nyilvánvalóan a vízumot is a magyar kormány szervei adtak.”³⁹³ Kellou egyúttal bejelentette első tiltakozását a magyar kormány felé, és kérte, hogy továbbítsák ezt a nemzetközi ülés szervezőbizottságához. A magyar nagykövetség ezt elutasította, mert elfogadhatatlannak tartották, hogy ezt a tiltakozást az algériai nagykövet a magyar pártnak és magyar kormánynak címezte. A kommunista pártok találkozója ugyanis nem magyar rendezvény volt, csupán Budapest adott neki otthont.³⁹⁴ Szalai Lajos a témáról így nyilatkozott: „Abból fakadóan, hogy nem sajátságosan magyar rendezvényről van szó, nagyon sajnálatosnak tartanám, ha ezt a kérdést az országaink közötti kapcsolatok, azaz államok közötti kapcsolatok vonalára terelnék.”³⁹⁵

³⁹⁰ A megbízólevél átadásával kapcsolatos események, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-003394/3-1968. 7.d., 1968.

³⁹¹ Uo.

³⁹² Az algériai nagykövet tiltakozása, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-003394-1968. 7.d., 1968.

³⁹³ Uo.

³⁹⁴ Uo.

³⁹⁵ Uo.

Ugyan azon a napon, Szalai Lajost Algírban fogadta Djoudi, a külügyminisztérium munkatársa, este 21 óra 50 perckor, 3 előzetes telefonhívást követően. A magyar fél elmondta, hogy szerinte az algériai külügyminiszter nem fogadja el a magyar álláspontot és választ, miszerint az MSZMP is részt vett a tanácskozáson, és azt sem, hogy a rendezvény helyszíne Budapest volt.³⁹⁶ „A magyar fél nagyon sajnálná, ha az algériai kormány ezt a kérdést a magyar-algériai állami kapcsolatok problémájaként kezelné.”³⁹⁷ Ezzel egy időben, nem került sor a magyar nagykövet átadási ceremóniájára, és az algériai fél nem is tűzött ki új időpontot. Algériát nem győzte meg az az érv, miszerint egy nemzetközi rendezvényről volt szó.

Tóth Elek a megbízólevelét 1968. október 4-én adta volna át, de ezt megelőzően Buteflika felhívta Szalai Lajost, és igen erélyes hangvételű beszélgetést folytatott a magyar ideiglenes ügyvivővel. Előadta, hogy tudomást szereztek róla, miszerint az algériai PAGS (Algéria Szocialista Élcsapat Pártja)³⁹⁸ is részt vett a budapesti tanácskozáson. Egyben 24 órán belüli tájékoztatást kért a magyar féltől, hogy definiálja ezt a pártot, kiket képvisel, és miképp került Budapestre. Buteflika kifejtette, nem érti, hogy Magyarország milyen politikát folytat, és nem ezt várták tőle. Elmondta, Algériában csak egy párt, az FLN létezik és működik. Arra is emlékeztette Szalai Lajost, hogy már korábban, tavasszal is, tiltakoztak ezen rendezvény ellen. A magyar diplomata azzal érvelt, hogy a tanácskozás nemzetközi, és nem magyar rendezvény volt. Ugyanakkor a magyar kormány tisztában volt vele, hogy ez kihatással lehet a megbízólevél átadására, és negatívan befolyásolhatja az algériai-magyar kapcsolatok jövőbeni alakulását.³⁹⁹

A kérdésben a magyar külügyminisztérium az alábbi közleményt adta ki 1968. október 17-én, amit Péter János fogalmazott meg: „A Magyar Külügyminisztérium ezúton is kifejezésre kívánja juttatni, hogy elvileg nem helyeselheti azt a felfogást, amely a politikai pártok közötti kapcsolatok kérdését államközi szintre tereli. A Magyar Népköztársaság kormányának álláspontja szerint a kommunista- és munkáspártok nemzetközi értekezleteivel kapcsolatos kérdések nem államközi ügyek és nem befolyásolhatják a Magyar Népköztársaság és más országok – beleértve az Algériai

³⁹⁶ A megbízólevél átadásával kapcsolatos események, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-003394/3-1968. 7.d., 1968.

³⁹⁷ Uo.

³⁹⁸ A Szovjet Kommunista Párt elfogadta, hogy az egykori kommunista, ORP (Organisation de la Résistance Populaire) pártot PAGS-sá (Algéria Szocialista Élcsapat Pártja) nevezzék át. Valamint, az SZKP felhívta a PGS vezetőinek figyelmét arra, hogy ellenez minden olyan politikát, amelynek célja Bumedien rendszerének a megdöntése. MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-001519/4-1968. 7.d., 1968.

³⁹⁹ A megbízólevél átadásával kapcsolatos események, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-003394/3-1968. 7.d., 1968.

Demokratikus és Népi Köztársaság – államközi kapcsolatait.”⁴⁰⁰ A magyar-algériai diplomáciai kapcsolatok történetében ez volt az momentum, amikor a két fél nagyon közel járt ahhoz a ponthoz, hogy Algéria megszakítsa a diplomáciai kapcsolatot Magyarországgal. Hazánk – utólag elemezve az eseményeket – nem volt okolható a dolgok alakulásáért.⁴⁰¹

November 16-án az algériai fél reflektált, a tervezett, magyar diplomata személyét illetően. November 18-án, Buteflika külügyminiszter behívatta magához a magyar diplomáciai testület egyik tagját, Szalai Lajos algíri, ideiglenes ügyvivőt. Buteflika fenyegetőzött, miszerint, Algéria megszakítja a diplomáciai kapcsolatokat Magyarországgal, ha a PAGS⁴⁰² képviselői részt vesznek a Budapesten megrendezésre kerülő gyűlésükön. A külügyminiszter elmondta, Algériában egy párt van, a kormány egyenlő ezzel a párttal, ami az FLN. Az FLN megtagadta a PAGS párt elismerését, vagyis, maga az algériai kormány sem ismerte el a pártot. A magyar diplomácia válasza az volt, hogy Algéria összekeveri a párt- és államközi kapcsolatokat. Valamint, nyilvánvaló volt az is, hogy ez Bumedién új belpolitikai koncepciója. Ennek értelmében, a kommunisták szabadon tevékenykedhetnek, de csak az FLN keretein belül. De ezen kívül, külön kommunista szervezet nem működhetett az országában, vagyis, a PAGS is illegális párt volt. Ez az új koncepció, az egész szocialista világra és kommunista mozgalomra irányult, Magyarországra csak korlátozottan volt érvényes, az algériai fél szerint. A legnagyobb gondot az jelentette, hogy a sajtó már előre közölte, hogy a PAGS Magyarországra érkezik. A megoldást abban látta a magyar vezetés, hogy ezt a problémát el kellene választani az államközi kapcsolatoktól, létre kellene hozni egy bizottságot, ami az FLN-nel tárgyalna a kérdésben. A diplomáciai vonatkozást illetően pedig az volt Magyarország véleménye, hogy meg kellene várni, amíg csillapodnak a kedélyek Algériában. A PAGS tehát az illegálisan működő Algéria Szocialista Élszövet Pártja volt, ami a budapesti nemzetközi munkásmozgalmi tanácskozásra érkezett. A budapesti tanácskozásra egy nemzetközi előkészítő bizottság hívta meg a résztvevőket, vagyis, Algéria azon felvetése, miszerint ez a magyar kormány felelőssége, nem helytálló, mivel Budapest csupán a helyszínt biztosította. A rendezvény fő témája: az antiimperialista harc kérdései, ahol senki sem mondhat és tehet olyant, ami Algéria ellen irányulna. A

⁴⁰⁰ A megbízólevél átadásával kapcsolatos események, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-003394/3-1968. 7.d., 1968.

⁴⁰¹ Uo.

⁴⁰² PAGS korábbi neve: ORP, vagyis, Algéria Szocialista Élszövet Pártja; illegálisan működő párt

találkozón szocialista pártok vettek részt, vagyis a magyar vezetésnek (ideértve az állami intézményeket is) nem volt meg a lehetősége, hogy a résztvevő 80 párt nevében nyilatkozzon, hozzon döntést, mondja le a tanácskozást, vagy javasoljon más helyszínt. A november 18-i találkozóon Buteflika azt mondta a magyar diplomatának, hogy Algériában, akárcsak Magyarországon egypártrendszer van, így nem fogadhatja el azt az érvet, miszerint a párt- és államügy két, különböző dolog.⁴⁰³

Egy 1968. november 19-i jelentés arról számol be, miszerint nem változott semmi a Magyar Népköztársaság és az ADNK, valamint az MSZMP és FLN viszonyulásában. A vízum-kiadást illetően, a nemzetközi szokás és elvek értelmében, a magyar kormány nem tagadhatja meg a vízumot, ha egy értekezleten nemzetközi szervező bizottság határozza meg a résztvevőket.⁴⁰⁴

Az algériai reakció az eseményekre az volt, hogy be akarta szüntetni a PAGS működését, és az MSZMP-n keresztül próbált nyomást gyakorolni a kommunista- és munkáspártokra, ezáltal pedig, próbálta ellehetetleníteni a PAGS működését a nemzetközi munkásmozgalomban. Ezzel egy időben, Algériában, szabadon bocsájtották a PAGS vezetőit, Basír Haddzs Alit⁴⁰⁵ is, azzal a szándékkal, hogy leválasszák a PAGS külföldön működő csoportjáról, és a PAGS-ot azáltal feloszlanni, hogy beolvasztják az FLN-be. Algéria figyelmen kívül hagyta azt a tényt, hogy a magyar diplomácia megoldást keresett a kialakult helyzetre. Algéria az államközi kapcsolatokon keresztül nyomást akart gyakorolni az MSZMP-re – és ezáltal Magyarországra – azzal az eszközzel, hogy nem vette át a magyar nagykövet megbízólevelét.⁴⁰⁶ Szalai Lajos az alábbi levelet küldte Abdelaziz Buteflika külügyminiszternek: „Kormányom az állami- és pártügyek különválasztását a szocialista országok egymás közti kapcsolataiban is régóta igényli. (...) Az a körülmény tehát, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt részt vesz a kommunista- és munkáspártok nemzetközi tanácskozását előkészítő bizottság olyan ülésén, amelyen sok olyan párt képviselteti magát, amelyeket a velünk diplomáciai kapcsolatban levő kormányok egyike-másika nemcsak nem ismer el, hanem egyenesen üldöz, nem érintheti az államközi kapcsolatainkat.”⁴⁰⁷

⁴⁰³ A megbízólevél átadásával kapcsolatos események, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-003394/5-1968. 7.d., 1968.

⁴⁰⁴ Tóth Elek elvtárs megbízólevelének átadásával kapcsolatos események, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-003394/4-1968. 7.d., 1968.

⁴⁰⁵ AKP volt főtitkára

⁴⁰⁶ Tóth Elek elvtárs megbízólevelének átadásával kapcsolatos események, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-003394/4-1968. 7.d., 1968.

⁴⁰⁷ Tóth Elek elvtárs megbízólevelének átadásával kapcsolatos események, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-003394/4-1968. 7.d., 1968.

Egy 1968-as jelentés így írt a magyar-algériai diplomata ügyről: „Az algériai kormány a felforgató, senkit sem képviselő, a francia Algéria mellett kiálló elemek részvételét provokációnak tekinti. Tudják jól, hogy Magyarország megvan Algéria nélkül, de Algéria is megvan Magyarország nélkül. Mondjuk meg, hogy baráti kapcsolatokat akarunk-e vagy sem.”⁴⁰⁸ Algéria nem csupán Tóth Elek ügyét tekintette ürügynek a hazánkkal való kapcsolatainak elhidegülésére, hanem azt is, hogy diplomatánk, Péter János egy betegség miatt lemondta tervezett, algériai látogatását. Az algériai kormány ezt egy barátságtalan gesztusnak tartotta.⁴⁰⁹ De mindezen „kifogások” mellett, „valódi” érvek is meghúzódtak az algériai lépés mögött. Mivel az algériai elnök hasonlóképpen vélekedett a kommunistákról, mint Nasszer; Bumedien elhatározta, hogy saját koncepció alapján rendezi a kapcsolatokat az algériai kommunistákkal. Nem titkolt szándéka az volt, hogy a PAPS önként megszűnjön, és az FLN legyen a kizárólagos, egyedüli párt Algériában. Másrészt, a Bumedientől jobbra állókat aggasztotta Algéria szocialista országokhoz – főleg a Szovjetunióhoz – fűződő kapcsolatainak gyors fejlődése. Félő volt, hogy ez a balratolódás kihat az el nem kötelezettségre. Algériáról pedig tudva levő volt, hogy az el nem kötelezett országok csoportjának egyik alapító tagja. Mindemellett fellelhető egy szubjektív ok is. Algéria sértettsége, hogy nem sikerült a PAPS nemzetközi elszigetelése, valamint az is, hogy több szocialista politikus – például Brezsnyev – lemondta algériai útját.⁴¹⁰

A magyar „diplomata ügy” 1969-re látszott enyhülni, ugyanis Bumedien nem szorította vissza a kapcsolatait Magyarországgal, és ebben az évben küldött először újévi üdvözlést a magyar vezetésnek. Algéria magatartása már nem bírt politikai tartalommal, csupán presztízből küldhette az üdvözlést.⁴¹¹ Tóth Elek ügye 1968. szeptember 10. és 1969. január 7. között stagnált, megbízólevelét sem adhatta át, emiatt a magyar diplomáciai testület hazarendelte, Magyarországra. Algéria mindenképpen nyitott volt a probléma megoldására, ezért is küldte az elnök az újévi táviratát a magyar kormánynak.⁴¹²

A diplomáciai „botrány” végül úgy oldódott meg, amikor a magyar vezetés hazahívta Tóth Eleket, és helyette Zsigmond Zoltán töltötte be Magyarország algériai

⁴⁰⁸ A megbízólevél átadásával kapcsolatos események, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-003394/5-1968. 7.d., 1968.

⁴⁰⁹ Uo.

⁴¹⁰ Kijelölt algériai nagykövetünk megbízólevele átadásának problémája, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-3-116-00138/2-1969. 9.d., 1969.

⁴¹¹ Algíri nagykövetünk megbízólevelének ügye, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-00138/6-1968. 7.d., 1969.

⁴¹² Magyar-algériai kapcsolatok aktuális problémái, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-00138/8-1968. 7.d., 1969.

nagykövetének a pozícióját, 1969. április 3-tól. 1970. január 19-én Buteflika egy táviratban jelezte, hogy Algéria készen áll az újonnan delegált magyar diplomata személyét elfogadni, és rendezni a viszonyokat Magyarországgal. Az algériai elnök, miután átvette Zsigmond Zoltán megbízólevelét, a Tóth Eleket ért atrocitást úgy értékelte, mint múltbéli kisebb félreértést. Miután Zsigmond Zoltán megtette az első látogatásokat az algériai szakminisztereknél, a magyar diplomáciai testület úgy értékelte az eseményeket, hogy a partnereink örömmel fogadták a kapcsolataink rendeződését.⁴¹³

1970. április 11-én adta át a megbízólevelét az új magyarországi nagykövet, Zsigmond Zoltán, aki megfogalmazta, hogy bizonyos tényezők erősen predesztinálják a magyar-algériai kapcsolatok kiszélesedésének ütemét. Ilyen volt a PAPS budapesti konzultatív találkozókra való részvétele, ami miatt jelentős feszültség alakult ki a két ország politikai kapcsolatrendszerében, és a kijelölt magyar diplomata sem tudta időben átadni a megbízólevelét az algériai félnek. Ugyanakkor, mindkét fél megtette a kezdeményező lépéseket és erőfeszítést a kialakult helyzet megoldása érdekében. Így sikerült elérni azt, hogy a két ország közti politikai kapcsolatában kialakult feszültség ne terjedjen át kapcsolataink egyéb szegmensére. Ennek hatására, jelentős fejlődést figyelhetünk meg a kulturális, kereskedelmi, műszaki-tudományos és sport kapcsolataink alakulásában.⁴¹⁴

Ben Bella megítélése Magyarországon

Ben Bella megítélése kétségkívül nagyon pozitív volt Magyarországon az 1960-as években, és az 1965. június 19-i események után is ez a vélemény változatlan maradt. A magyar vezetés nyitott volt Bumediennel felé is, és elfogadta az általa képviselt politikát, valamint a diplomáciánk nem emelt kifogást az algériai vezető politikus személye ellen. De kijelenthető, hogy Ben Bella megítélése mégis jobb volt Magyarországon. Egy 1965-ös francia jelentés így írt erről: Algéria összes őszinte barátja csak azt tudja kívánni, hogy az ország a szocializmus útján haladjon. Többek között, Magyarország is, lehetőségeihez mérten, továbbra is hozzájárul Algéria fejlődéséhez.⁴¹⁵ Ebből kitűnik az, hogy az algériai

⁴¹³ PB előterjesztés a magyar-algériai kapcsolatokról, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-00695/7-1970., 15. d., 1970.

⁴¹⁴ Legközelebbi feladataink a magyar-algériai kapcsolatok fejlesztésére, MNL, OL MNL OL XIX-J-1-j-Algéria-00695/5-1970. 15.d., 1970.

⁴¹⁵ „Tous les amis sincères (...) ne peuvent que souhaiter le progrès de l'Algérie sur la voie de l'Istiraqiya (socialisme). (...) la Hongrie entre autres continueront à tout faire dans la limite de leurs moyens pour

elnök személyén túl Magyarország a vezetés módját és irányát is támogatta, annak ellenére, hogy Ben Bella és Bumedién személye közül inkább az előbbi állt közelebb a magyar vezetéshez. Ben Belláról, politikusként elmondható, hogy a gondolkodásmódja és a cselekedetei az arabságát, arab öntudatát tükrözték, minden körülmény között. Döntéseire a nacionalizmus volt jellemző, és olykor az idegengyűlölet is fellelhető volt. Cselekedeteire pedig inkább a határozottság, mint a szentimentalizmus. Vezetőként Nasszerra és Burgibára hasonlított, és későbbi bukása a személyi kultusz kialakításán túl abban állt, hogy a politikai elitet a „barátai” alkották.⁴¹⁶ A magyar vezetés számára Ben Bella neve szinte egybeforrt az algériai függetlenségi harccal. Emellett, az akkori, bonyolult nemzetközi helyzetben helyes bel- és külpolitikai irányt szabott meg – annak ellenére is, hogy nem volt egy lekövethető minta. Éppen emiatt, leváltása aggodalomra adott okot Magyarországon.⁴¹⁷

Egy 1962-es jelentés szerint, Algériában a legközpontibb politikai figura Ben Bella volt az 1960-as években. Kezdetben a népszerűségét annak köszönhette, hogy ellenezte a túl sok kompromisszumot tartalmazó Eviani Egyezményt. Azáltal a népszerűsége hamar emelkedni kezdett az imperialisták, és a francia gyarmatosítók ellen harcoló emberek köreiből. Azonban a pozitív politikai lépései és intézkedései sem tudták leplezni a vezető algériai politikus diktatórikus törekvéseit, amit nagyfokú imperialista ellenesség és szociális demagógia jellemzett. Kijelenthető, hogy Ben Bella a döntései által volt először pozitív szereplője az algériai történelemnek, majd ahogy egyre több negatívnak megítélhető döntést hozott, azzal együtt a népszerűsége is jelentősen csökkenni kezdett.⁴¹⁸ Egyben ő volt az a politikus, aki által Magyarország először diplomáciai, majd később, az élet számos szegmensére kiterjedő, széleskörű kapcsolatrendszert alakíthatott ki. Ben Bella a maga korának egyik legjelentősebb államférfija volt, akiről kijelenthető, hogy az algériai történelem egyik pozitív szereplője.

contribuer à la prospérité de l'Algérie.” Ministère des affaires étrangères, La Courneuve. Europe. (1944-1970) Hongrie. d. 200.

⁴¹⁶ Documents Diplomatiques Français 1962. Ministère des Affaires Étrangères. Commission de Publication des Documents diplomatiques français. Tome 1. (1^{er} janvier – 30 juin). Paris: Imprimerie Nationale. 1998., 575-576.

⁴¹⁷ 1965. június 19-i államcsíny Algériában (kormányváltás). Visszhangok, értesülések fentiekkel kapcsolatosan különböző országokban levő nagykövetségeinktől. Az új kormány elismerése általunk, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-IV-221-00888-1965. 12.d., 1965.

⁴¹⁸ A MID afrikai osztályának értékelése az algériai helyzetről, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-49-006130/4-1962. 3.d., 1962.

5. Politikai kapcsolatok

Az ötvenes évek közepétől a magyar kormány egyre nagyobb érdeklődéssel fordult Algéria, és az akkor még gyarmati sorban lévő – főleg arab – országok, valamint az afrikai antikolonialista, antiimperialista mozgalmak felé. Ennek okai főleg a politikában keresendőek, de közrejátszottak közös ideológiai értékek, és gazdasági érdekek is. Eleinte az önzetlen segítség mögött magyar nemzeti célok húzódtak meg, mivel az ENSZ napirenden tárgyalta a „magyar kérdést”⁴¹⁹ 1956. és 1962. között.⁴²⁰ Magyarország próbálta a gyarmatokat, és a már születő félben levő új államok szimpátiáját elnyerni, hogy egy esetleges, jövőbeni ENSZ tagságuk esetén hazánk ügye mellé álljanak.⁴²¹ 1956 és 1962 között a magyar vezetés legfontosabb feladata az ellenforradalom külpolitikai következményeinek megszüntetése volt. Mindezt tette „szorosan együttműködve a többi szocialista országgal és fokozatosan magunk mellé állítva a leginkább haladó irányzatú, el nem kötelezett országokat (...).”⁴²² A magyar kérdés 1962 végén került le a napirendről, ekkortól tudott a magyar vezetés a többi külpolitikai feladatra koncentrálni érdemben.

Hazánk külpolitikája megegyezett a korabeli, többi szocialista országéval. A békés nemzetközi körülmények kialakítására igyekezett a szocializmus építéséért, a béke védelméért és a biztonság megteremtéséért tett preventív lépéseket a magyar vezetés. A magyar külpolitika specifikuma abban állt, hogy lehetőségeihez és nemzetközi mozgásteréhez mérten, jó kapcsolatot ápolt a szocialista országokkal, egységre és szoros együttműködésre törekedett velük. Szolidaritást vállalt a forradalmi mozgalmakkal, támogatta a felszabadító mozgalmakat, széleskörű kapcsolatokat alakított ki Ázsia, Afrika és Latin-Amerika felszabadult országaival, kétoldalú kapcsolatrendszert épített ki a tőkés országokkal.⁴²³

⁴¹⁹ „Franciaországnak olyan erős befolyása van (...), hogy a nemzetközi szervezetekben nemcsak a szocialista országok, hanem más imperialista hatalmak javaslatainak az elvetésére is mozgósítani tudja, ha az a francia érdekeknek taktikai okokból megfelel.” (Például az úgynevezett „magyar kérdésben” 1962-ben lezajlott szavazásnál.” A delegáció által szétosztott tájékoztató anyag magyar szövegei, MNL, OL, XIX-J-1-j-Afrika-1/a-001922-1945-1964. 1. d., 1962.

⁴²⁰ Magyarország 1955. december 14. óta tagja az Egyesült Nemzetek Szervezetének, Algéria 1962. október 8. óta.

⁴²¹ J. Nagy László: *A szocialista országok és a dekolonizációs folyamat Algériában 1954-1965*. In: *Múltunk*, 2004/2, XLIX, 130-155.

⁴²² Puja Frigyes: *Magyar külpolitika*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1980., 153.

⁴²³ Puja Frigyes: *Külpolitikánk egy esztendeje*. In: *Külpolitika*, 1974/1, I., 5-20.

Hazánk az 1960-as években is már a „nyitott külpolitika” elvét vallotta és követte, ahogy ez a fent részletezett forrásokból is kiderül. Ez a nyitottság azonban nem veszélyeztethette Budapest kapcsolatát Moszkvával. Ebben a viszonylag ambivalens állapotban a magyar vezetés álláspontja az volt, hogy egy szocialista ország külpolitikájának helyessége függ a Szovjetunióhoz való viszonytól. Tehát, Magyarország a Szovjetunió hallgatólagos beleegyezésével nyitott Algéria felé. Az 1960-as években hazánk szoros kapcsolatokat alakított ki a fejlett országokkal, azon belül is az el nem kötelezett országokkal. Közös volt az az idea, miszerint harcolni kell az imperializmus, a kolonializmus, a neokolonializmus ellen, valamint a békéért és haladásért. Ezek ismeretében potenciális szövetségesekre leltünk a szocialista országokban, és jelentős politikai, gazdasági, diplomáciai, kulturális kapcsolatokat építettünk ki velük. Ilyen ország volt Kuba, Jugoszlávia, Algéria. A magyar külpolitika azért is fordult az arab világ felé, mert a térség a nemzetközi élet fontos tényezője volt, mindig is összefüggött Európa életével és jövőjével.⁴²⁴ „Az arab világ minden jel szerint a haladás és a reakció, a békéért küzdő erők és az imperializmus összeütközésének egyik fontos színtere lett.”⁴²⁵ Arra szintén fontos kitérni, hogy az algériai vélemény is igen pozitív volt hazánk irányába, és ezt Buteflika fogalmazta meg 1968. február 5-én tartott beszédében. „Gazdasági fejlődésünk diktálja, hogy kiszélesítsük kapcsolatainkat azokkal az országokkal, melyek hajlandók nekünk segíteni függetlenségünk és céljaink tiszteletben tartása mellett. Ebben bátorítanak bennünket más országok példái, így a szocialista országok példái is.”⁴²⁶

Magyarország és Algéria kapcsolatai közül a legfontosabbak a politikai kapcsolatok voltak, mivel ezek adták meg az alapját a többi kapcsolódási pontnak, legyen az gazdaság, kultúra, kereskedelem, műszaki-tudományos együttműködés. A két ország politikai – pártközi – kapcsolatait vizsgálva ki kell térni a hasonló politikai környezetre és ideológiára. Hazánkban egypártrendszer alakult ki, a belpolitikai életben az MSZMP töltött be kizárólagos szerepet. Algériában tulajdonképpen két vezető párt működött – egy ideig – egymás mellett párhuzamosan, az FLN és az AKP. Ez azonban nem volt ellentmondásos, kezdetben ezt a viszonyt az együttműködés jellemezte. Az MSZMP és az AKP kapcsolata azért volt hangsúlyosabb, mert a magyar fél az algériai kommunistákon keresztül próbálta saját lehetőségeihez mérten befolyásolni a magrebi

⁴²⁴ Puja Frigyes: *Külpolitikánk egy esztendeje*. In: *Külpolitika*, 1974/1, I., 5-20.

⁴²⁵ Uo., 16.

⁴²⁶ A helyi népi gyűlések elnökeinek tanácskozása és Bouteflika külügyminiszter felszólalása, MNL, OL XIX-J-1-j-Afrika-001521-1968. 6. d., 1968.

ország politikai orientációját. Az AKP 1920 óta létezett, de akkor még csak a Francia Kommunista Párt algériai szekciójaként, nem hagyományos értelemben vett pártként. Az FKP-ból való 1936-os kiválása után a francia kormány 1955-ben betiltotta a pártot. Az AKP programjában szerepelt a nemzeti alkotmány létrehozása, harcba szállt a nemzeti függetlenségért, földért, békéért, és kenyérért. A kommunisták szerint a gyarmati rendszer ellen csakis közös cselekvéssel lehet fellépni. Az önállóság elnyerésén túl a szuverén Nemzetgyűlés megteremtését tartotta legfontosabb céljának.⁴²⁷ Betiltása után a kormány tudtával és hallgatólagos beleegyezésével őrizte meg szervezeti jellegét. A kommunisták aktívan részt vettek a felszabadító háborúban, harcoltak, majd támogatták Ben Bella kül- és belpolitikai programját és elnökké választását, azonban elnökké választása után mégis betiltotta működésüket 1962-ben. Algériában az FLN nevéhez fűződik a tényleges egypártrendszer kialakítása, mivel az ellenzéki pártokat betiltotta vagy ellehetetlenítette.⁴²⁸

Hazánk 1962 márciusában vette fel hivatalosan a diplomáciai kapcsolatot Algéria ideiglenes kormányával. Erre a lépésre azért is volt szükség, mert amíg a magyar vezetés nem ismerte el a GPRA-t, és nem lépett vele diplomáciai kapcsolatba, addig más típusú kapcsolatokat sem építhettek ki. Március 23-án Kádár János táviratban köszöntötte Ben Juszuft Ben Keddát, és a tűzszünet megkötése alkalmából gratulált a GPRA miniszterelnökének. A táviratot az MSZMP hivatalos sajtóorgánuma, a *Népszabadság* is közölte. A magyar vezetés reményét fejezte ki, hogy a két nép között szoros barátság alakulhat ki a jövőben.⁴²⁹ A valóban jelentős diplomáciai döntésre csak 1962. április 7-én került sor,⁴³⁰ annak ellenére, hogy Magyarország már Algéria függetlenségének elnyerése előtt is tett kezdeményező – akkor még szigorú korlátok közé szorított⁴³¹ – lépéseket az ország felé, jelentős értékű segélyküldeményeket juttatott el a függetlenségi háború sebesültjeinek. Április 7-én ismerte el a magyar kormány *de jure* és *de facto* az algériai kormányt, és ettől a naptól datálható Magyarország diplomáciai képviselete

⁴²⁷ J. Nagy László: *A Méditerranée au XX. siècle*. Szeged: JATE Press, 1995., 87-138., J. Nagy László: *L'histoire contemporaine de l'Algérie vue de Hongrie*. Szeged: JATE Press, 2013., 25-29.

⁴²⁸ A pártok beszüntetésével egyszerre azok hivatalos sajtóorgánumait is betiltatta a politikai vezetés, a párttagokat pedig módszeresen üldözték, bebörtönözték.

⁴²⁹ *Népszabadság*, 1962. március 23., Kádár János távirata Ben Kheddához

⁴³⁰ Kállai Gyula már 1962. április 3-án tartott beszédében elmondta, hogy a magyar kormány *de jure* és *de facto* is elismerte a GPRA-t, de ez csak április 7-én került nyilvánosságra. Magyar-algériai államközi kapcsolatok, MNL, OL XIX-J-1-j-Afrika-4/bf-sz.n.-1945-1964. 2. d., 1962.

⁴³¹ „A Szovjetunió nagyhatalomként vállalt kötelezettséget, építette ki politikai, gazdasági bázisait, s ezek a lépései erősen befolyásolták a magyar külpolitika irányait a volt gyarmati országok körében.” Ruff Mihály: *Új helyzet, új feladatok a magyar külpolitikában 1963-64-ben*. In: *Múltunk*, 2001/4, XLVI. évf., 3-40.

Algériában.⁴³² Ez a lépés csak ősszel kerülhetett nyilvánosságra,⁴³³ habár a tűzszüneti megállapodás már március 18-án létrejött Algéria és Franciaország között, de hivatalosan csak júliusban vált függetlenné az ország.⁴³⁴ Így július előtt, az algériai kormány elismerését Franciaország még a saját belügyeibe történő beavatkozásnak tekintette volna, ami diplomáciai feszültséggel fenyegetett.⁴³⁵

Akárcsak az államközi, úgy a pártközi kapcsolataink is 1962. július 5-e után alakulhattak ki ténylegesen, amikortól Algéria hivatalosan is független államnak számított. A magyar vezetés szeptemberi táviratának címzettje már Ben Bella. Nem csupán gratulált Algéria első, szabadon választott miniszterelnökének, de reményét is fejezte ki az iránt, hogy a már meglevő kapcsolatok tovább bővíthetnek és mélyülhetnek. „Biztosíthatom Excellenciádat, hogy országaink és népeink baráti kapcsolatainak fejlesztését a Magyar Népköztársaság kormánya elsőrendűen fontos feladatának tartja és szilárd meggyőződésünk, hogy az országaink között kialakult jó kapcsolatok tovább erősödnek.”⁴³⁶ A két ország kapcsolatában fontos dátum volt 1962. november 5., amikor a magyar Elnöki Tanácsban döntés született arról, hogy épüljenek ki a diplomáciai kapcsolatok nagykövetségi szinten is.⁴³⁷ Ennek folytatásként december 15-én Mátyás László átadta megbízólevelét Ben Bellának, ezzel ő lett Magyarország algériai nagykövete.⁴³⁸

Delegációk küldése és fogadása

A két ország kapcsolataiban 1962-1963-ban, a diplomáciai eseményeken túl, jelentős előrelépés történt a rendszeres pártkapcsolatok kiépítésének területén is. Ezt támasztja alá az is, hogy több magyar delegáció utazott Algériába, illetve algériai küldöttségeket fogadtak Budapesten.

⁴³² J. Nagy László: *A szocialista országok és a dekolonizációs folyamat Algériában 1954-1965*. In: *Múltunk*, 2004/2, XLIX, 130-155.

⁴³³ „Ez a késedelem bizonyos nyomot hagyott az algériai kormányban, ami a függetlenség elnyerése után egy ideig kedvezőtlen hatással volt kapcsolataink alakulására.” Algéria gazdasági helyzete és államközi kapcsolatai, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-IV-14-004678-1966. 14.d.

⁴³⁴ 1962. júliusában Algériában és Franciaországban is népszavazást tartottak a magrebi ország függetlenné válásáról, és mindkét országban jelentős többséggel szavaztak az önállóság elnyerése mellett.

⁴³⁵ A két időpont között a Szovjetunió hivatalosan *de jure* is elismerte a GPRA-t, és felvette vele a diplomáciai kapcsolatot, röviddel az Eviani Egyezmény aláírása után. „Ezért a francia kormány tiltakozott és hazarendelte a nagykövetét Moszkvából.” J. Nagy László: *A független algériai állam születése*. In: *Acta Historica*, Tomus CXXXIV., 2012., 181.

⁴³⁶ Népszabadság, 1962. szeptember 29.: Kádár János üdvözlő távirata Ben Bellához

⁴³⁷ J. Nagy László: *L'histoire contemporaine de l'Algérie vue de Hongrie*. Szeged: JATE Press, 2013, 89.

⁴³⁸ Népszabadság, 1962. december 18.: Átadta megbízólevelét hazánk új algériai nagykövete

Elsőként egy magyar kormányküldöttség tartózkodott az észak-afrikai országban 1962. október 28. és november 4. között, a november 4-i nemzeti ünnep, és egyben a felszabadító harcok kirobbanásának 8. évfordulója alkalmából. A Brutyó János (SZOT főtitkár, későbbi elnök) vezette négytagú delegációt Ben Bella fogadta, aki átvette a magyar kormányfő személyes ajándékát. A küldöttség tagjai Szarka Károly, külügyminiszter helyettes, Szabó Ferenc, a Magyar Ifjúság Országos Tanácsának főtitkára és Jámbor Sándor, a Külügyminisztérium főelőadója voltak. Az algériai elnök válaszképp boldogságot és sikereket kívánt a magyar népnek.⁴³⁹ Október 30-án a magyar delegáció megbeszéléseket folytatott az UGTA vezetőségével, akik kérték, hogy a nagy káderhiányra való tekintettel, 30 algériai szakmunkást minél előbb Magyarországra küldhessenek szakmai képzésre. 31-én küldöttségünk látogatást tett Mohamed Khemisti külügyminiszternél, ahol Brutyó János megköszönte az Algériába szóló meghívást, és átadta a magyar kormány üdvözlését. Ugyanezen a napon az algériai nemzetgyűlés elnöke, Ferhát Abbász is köszöntötte a magyar delegációt, hivatalos fogadás keretein belül. Régi ismerősnek nevezte a magyarokat, akik szívélyesen fogadták őt 1960-ban Magyarországon. November 1-jén került sor a nemzeti megemlékezésre a felszabadító harcokban elesettekre, akik többek között Jugoszláviától és a Kínai Népköztársaságtól kapott fegyverekkel harcoltak a francia hadsereg ellen. A magyar meghívottakat november 2-án személyesen fogadta Ben Bella, aki megköszönte a magyar nép segítségét, és reményét fejezte ki a magyar-algériai kapcsolatok továbbmélyülésére. „(...) megjegyezte, hogy jól ismeri a magyarokat és 1954-ben kimondottan azzal a céllal utazott Genfbe, hogy láthassa a magyar labdarúgók szereplését a világbajnokságon és nagyon sajnálja, hogy nem a magyarok vitték a pálmát.”⁴⁴⁰ A tárgyalások folyamán az algériai fél kérte, hogy Magyarország lehetőségeihez mérten küldjön Algériába 30 általános belgyógyászt, 5 általános sebészt, 5 szemészt, 2 fül-orr-gégészt, 10 fogsebészt, 10 szülésznőt és 10 fogászati rendelőhöz szükséges felszerelést.⁴⁴¹ Általánosságban kijelenthető és megfigyelhető, hogy Algéria azok mellé állt, akiktől korábban ő is segítséget kapott – és a nemzetközi megítéléstől függetlenül jó viszonyt kívánt kialakítani és fenntartani a szocialista országokkal, így Magyarországgal is.

⁴³⁹ Népszabadság, 1962. november 4.: Ben Bella fogadta az Algériában tartózkodó magyar küldöttséget

⁴⁴⁰ Az algériai nemzeti ünnepen részt vett delegáció, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-26-008081/6-1945-1964. 2. d.

⁴⁴¹ Uo.

1962 decemberében újabb magyar kormányküldöttség utazott Észak-Afrikába, december 25. és 28. között tartózkodtak Algériában. A magyar delegációt Kállai Gyula és Mátyás László nagykövet vezette,⁴⁴² és látogatást tettek Ben Bellánál és Ferhát Abbásznál. A látogatás során érintőlegesen kerültek szóba olyan fontos témák és kérdések, mint a béke megteremtése, harc a gyarmatosítás ellen, az elnyomott népek felszabadítása, a nemzetközi béke és biztonság megteremtése, a fegyverkezési hajsza megállítása, a nukleáris kísérletek betiltása, valamint az általános és teljes leszerelés. A magyar-algériai megbeszéléseket mindkét fél pozitívan értékelte, és írásbeli megállapodás született arról, hogy a jövőben gazdasági, technikai és kulturális térre is kiterjed a két ország közti együttműködés. Az algériai tartózkodásuk ideje alatt a magyar politikusok koszorút helyeztek el a felszabadító háborúban elesettek emlékművénél.⁴⁴³ Ben Bella a látogatás végén így fogalmazott: „Köszönjük, hogy ez a baráti segítség megnyilvánul most is, amikor a megpróbáltatás évei után hozzákezdünk az építőmunkához, népünk felvirágoztatásához, gazdasági és kulturális színvonalának emeléséhez. Meg vagyok győződve arról, hogy a magyar kormányküldöttség mostani látogatása kiindulópont lesz: kapcsolataink további elmélyítésének, gyümölcsöző együttműködésünknek, barátságunk további megszilárdulásának fontos állomása. (...) Viszontlátásra kedves barátaink, legközelebb Budapesten!” Kállai Gyula az alábbiakat mondta el: „A hős algériai népnek és nagyszerű vezetőinek sok sikert kívánunk a független, demokratikus Algéria felvirágoztatásában és boldogságának megteremtésében. A viszontlátásra, kedves barátaink, Budapesten!”⁴⁴⁴ A találkozás eredményességét mutatja az is, hogy Ben Bella budapesti meghívásán túl magyar-algériai közös nyilatkozatot adtak ki, amiben a felek elkötelezték magukat a béke megteremtésének ügye mellett, hirdették a békés egymás mellett élést, és a harcot a kolonializmus ellen. „Elhatározták, hogy a Magyarország és Algéria közötti baráti és gyümölcsöző együttműködés alapján kulturális, technikai és gazdasági kapcsolataikat rendszeresítik.”⁴⁴⁵

⁴⁴² A delegáció tagjai: Kiss Árpád (Műszaki Fejlesztési Bizottság elnöke), Bognár József (Kulturális Kapcsolatok Intézetének elnöke), Szarka Károly (külügyminiszter-helyettes), Mulató János (külkereskedelmi miniszterhelyettes), Molnár János (művelődésügyi miniszter helyettes). Algéria – Kállay Gyula elvtárs országonkénti programja és ország ismertető útijelentés, egyezmények, MNL, OL XIX-J-1-j-Afrika-4/bf-1945-1964. 2. d., 1962.

⁴⁴³ Magyar-algériai közös nyilatkozat, MNL, OL XIX-J-1-j-Afrika-4/bf-001922-1945-1964. 1. d., 1962.

⁴⁴⁴ Népszabadság, 1962. december 29.: Hazaérkezett afrikai útjáról a magyar kormányküldöttség

⁴⁴⁵ Uo.

Pártkapcsolataink következő fontos állomása 1963 júliusa, amikor magyar párt- és kormányküldöttség utazott Algírba, az Algériai Demokratikus és Népi Köztársaság kikiáltásának első évfordulója alkalmából. A delegáció vezetője Szabó Zoltán, MSZMP KB tag. Tagjai: Mátyás László, a Magyar Népköztársaság algíri rendkívüli és meghatalmazott nagykövete és Pataki János, a Kulturális Kapcsolatok Intézetének főtitkára voltak. A magyar küldöttség július 3-tól 10-ig tartózkodott Algériában.⁴⁴⁶ 1963. június 12. és 17. között Budapestre látogatott Algír főpolgármestere. A Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottsága fogadta Baghadi Balamane polgármestert, Brahim Sid Ali Mebarek polgármester helyettest, és Mustapha Kermia tanácsost. A külföldi vendégek látogatást tettek több, budapesti helyszínen is, úgy, mint az Egyesült Izzó, a János Kórház, egy Budapest környéki termelőszövetkezetnél, és a XIV. kerület tanácsánál. Az algériai delegációt főleg olyan kérdések érdekelték, mint Budapest tanácsi szervezete, az igazgatási ágazatok egymáshoz való kapcsolata, a végrehajtó bizottság összetétele és ülésezési szokásai, valamint a tömegszervezetek és a lakosság viszonya.⁴⁴⁷

1964. február 22-én a Népszabadság cikket közölt Abdel-Aziz Buteflika, algériai külügyminiszterről. A politikust a világ legfiatalabb külügyminisztereként tartották számon. A marokkói-algériai határvitáról ő úgy vélekedett, hogy Marokkó népét testvérnépnek tekinti Algéria. Szerinte ez nem regionális probléma, hanem egész Afrikát érinti. Az ok igen „egyszerű”: a gyarmati határok mesterségesek, és a kolonizáló országok erőviszonyait tükrözte, tekintet nélkül a népek gazdasági, történelmi, etnikai érdekeire. A gyarmati rendszer nem egyenlő a határok megszüntetésével. Ennek az elvnek a tagadása beláthatatlan következményekkel járna. Az Afrikai Egységsszervezet és az Addisz Abeba-i Charta is egy alapkő: az afrikai egység megteremtése a cél, és gyarmatosítás teljes felszámolása a kontinensen. Már korábban létrejöttek egységesítő szervezetek Afrikában olyan területeken, mint gazdaság, politika, kultúra, honvédelem. Algéria külpolitikáját továbbra is az el nem kötelezettség és pozitív semlegesség jellemezte, az 1960-as évek elején. Olyan országok barátságát kereste Algéria, melyek segítik az ország újjáépítését anélkül, hogy beleszólnának a belügyeikbe. Algéria és a szocialista országok – Magyarország – kapcsolatáról úgy nyilatkozott a politikus, hogy Algériának a Magyarországgal való kapcsolata mindig is jó volt, baráti és kölcsönös tiszteleten alapult. Az együttműködések és a cserék még tovább fejlődhetnek. Az együttműködésnek

⁴⁴⁶ Népszabadság, 1963. július 3.: Magyar párt- és kormányküldöttség utazott Algériába

⁴⁴⁷ Algír főpolgármesterének budapesti látogatása, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-13-00812/13-1945-1964. 1. d., 1963.

azonban még vannak ki nem aknázott területei. A külügyminiszter ezzel zárta a riportot: „Meg vagyunk győződve róla: mindenfajta, sokrétű cserére van lehetőség országaink között, és ennek eredményeként mindig is ápolt baráti kapcsolataink tovább mélyülnek majd.”⁴⁴⁸

1964. október 29-én magyar kormányküldöttség utazott Algériába, az algériai kormány és az FLN meghívására, a függetlenségi harcok megkezdésének 10. évfordulója apropóján. A delegáció tagjai Németh Károly, Garai Róbert, dr. Szabó Zoltán voltak, hozzájuk csatlakozott Algírban Mátyás László.⁴⁴⁹ A magyar párt-, kormány-, és szakszervezeti küldöttség különböző mezőgazdasági szövetkezetben tett látogatást. Hamel Lamara, FLN központi vezetőségének tagja, és Mátyás László kísérte őket. A protokolláris látogatások után megkoszorúzták a függetlenségi harcokban elesett hősök emlékművét.⁴⁵⁰ A magyar küldöttség algériai tartózkodásával egy időben, Magyarországról Dobi István és Kádár János küldött üdvözlő táviratot az algériai elnök, Ben Bella, részére, a felszabadító háború 10. évfordulója alkalmából, Péter János pedig Buteflikát köszöntötte táviratban. Üzenetükben leírták, hogy 10 éve Franciaország tengerentúli megyéjéből demokratikus és népi köztársaság lett Algéria. A gyarmati korszak felszámolása után jelentős változások mentek végbe az ország életében. Ezeket részben egyedül tudta megvalósítani, részben kívülről jövő segítséggel. A parasztok és munkások önkormányzatisággal rendelkeztek, gyarmatosítók birtokai a fellahok kezébe kerültek, a gyárakat a munkások kezdték el irányítani. Algéria vezető pártja – és később egyeduralkodó pártja –, az FLN, 1964 tavasza során nemzeti egységfrontból lett párttá. Ben Bella politikai célja egy kizsákmányolás-mentes társadalom létrehozása volt. Október 31-jén a szociálisügyi miniszter fogadta dr. Szabó Zoltánt. Elmondta, hogy nagyon elégedett a magyar orvos csoport munkájával, de még több magyar szakember kellene az algériai kórházakba és egészségügyi intézményekbe. Ezzel egy időben, a magyar nagykövetségen Németh Károly előadást tartott az ottani magyaroknak a magyarországi politikai helyzetről.⁴⁵¹ November 1-én a nemzeti megemlékezésen Németh Károly, dr. Szabó Zoltán, Gál László képviselte hazánkat. Ünnepi táviratában Kádár János így fogalmazott: „Az FLN tagjait és híveit pártunk és a haladó magyar közvélemény a nemzeti ünnepen forró szolidaritással, tiszta szívből jövő baráti

⁴⁴⁸ Népszabadság, 1964. február 22.: Algériai beszélgetések – a külügyminiszter

⁴⁴⁹ Népszabadság, 1964. október 29.: Elutazott Algériába az MSZMP és a kormány küldöttsége

⁴⁵⁰ Népszabadság, 1964. október 31.: A magyar küldöttség Algériában

⁴⁵¹ A forradalom 10. évfordulójának megünneplése Algériában, magyar párt- és kormánydelegáció részvétele az ünnepségeken, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-IV-133-005645/1-1965. 11. d., 1965.

ézelmekkel köszönti, és további sikereket kíván nekik a népi-nemzeti forradalom szocialista forradalommá való átalakításáért folytatott küzdelemben.”⁴⁵²

1965. március végén Algírba utazott Sarlós István, a Fővárosi Tanács végrehajtó bizottságának elnöke és dr. Katona Géza, a vb igazgatási osztályának vezetője, Algír város prefektusának meghívására.⁴⁵³ Algériai tartózkodásuk során Sarlós István, az algíri polgármesteri hivatal dísztermében előadást tartott Budapest történelméről és a város akkori életéről. Másnap, Mátyás László fogadást adott a Fővárosi Tanács küldöttségének tiszteletére.⁴⁵⁴ Augusztus végén az Arab Liga főtitkára (Abdul Khlek Hassouna) hivatalos látogatást tett Magyarországon, és nyilatkozott a Népszabadságnak is, a magyar-arab kapcsolatokról. A százmilliós arab népet képviselő és az arab kormányokat tömörítő szervezet küldötte első ízben látogatott el hazánkba. A főtitkár elmondta, hogy Magyarországot az arab népek őszinte barátjuknak tekintik, és ennek a barátságnak sok bizonyítéka van. A két nép együttműködése mind a nemzetközi politikai életben, mind a gazdasági és a kulturális kapcsolatok területén egyre szélesebb, barátságosabb lett az évek során. A főtitkár így értékelte a magyar-algériai kapcsolatokat: „Kijelenthetem az Arab Liga nevében: hálásak vagyunk azért a baráti segítségért, amelyet a magyar néptől és kormányától kaptunk az említett területeken; ezt a segítséget nagyra értékeljük és megbecsüljük. (...) A magyar képviselő támogatta [ENSZ-ben] a Maghreb-országok függetlenségi harcát. Hadd emeljem ki azt a segítséget, amelyet a magyar nép a függetlenségért harcoló algériai népnek nyújtott; ezt nemcsak Algériában, hanem a többi arab országban sem felejtik el.”⁴⁵⁵

1965. július 27-i jelentés számolt be arról, hogy Lárbi Buhali, az AKP egyik vezető politikusa felkereste Algírban Mátyás László, magyar nagykövetet, hogy rajta keresztül üzenjen az MSZMP-nek. Az AKP kérése az volt az MSZMP felé, hogy szükség esetén a párt biztosítsa egy algériai kommunista elrejtőzését a magyar nagykövetségen, és onnét menedéjjoggal hagyja el az országot. Az algériai politikus ugyan ezt kérte a Szovjetunió, Csehszlovákia és Bulgária kommunista pártjától, akik beleegyeztek kérésébe. A nyugati sajtó megírta, hogy az algériai szovjet nagykövetségen olyan politikusok rejtőzködnek, akik ellenzékien viselkednek a Forradalmi Tanáccsal szemben, de a nagykövetség cáfolta ezt az értesülést. A magyar kormány azt javasolta Mátyás

⁴⁵² Népszabadság, 1964. november 1.: Magyar államférfiak üdvözlő táviratai Ben Bellához

⁴⁵³ Népszabadság, 1965. március 20.: Algírba utazott Sarlós István

⁴⁵⁴ Népszabadság, 1965. március 25.

⁴⁵⁵ Népszabadság, 1965. augusztus 13.: Az arab népek Magyarországot őszinte barátjuknak tekintik

Lászlónak, csak egy újabb megkeresésre reagáljon, de akkor utasítsa el az algériai fél kérését. A döntés mögött nem a szimpátia hiánya állt, hanem a Mindszenty-ügy⁴⁵⁶ miatt a nemzetközi érintkezés szabályait be kellett tartani. A magyar külképviselet közleményt adott ki a kérdésben: „Az úgynevezett diplomáciai menedékjog biztosítása visszaélés a diplomáciai képviselőknek nyújtott sérthetetlenséggel, s a belügyekbe való beavatkozás egyik durva formája, amely a küldő és fogadó ország közötti kapcsolatokban súlyos kárt okozhat. (...) Van olyan felfogás is, hogy a diplomáciai menedékjog nyújtása feljogosítja a fogadó országot arra, hogy a jogellenes cselekményt jogellenességgel akadályozza meg, és a menedékjogot elnyert személyt – ha azt felszólításra ki nem adják – erőszakkal is kihozhatja a diplomáciai misszió épületéből.”⁴⁵⁷

1966. november 1-jén újabb kormányküldöttség érkezett, meghívásra, a felszabadítási forradalom 12. évfordulója alkalmából. A küldöttséget dr. Horgos Gyula, kohó- és gépipari miniszter, vezette. A küldöttség további tagjai: Szarka Károly külügyminiszter-helyettes és Mátyás László, aki Algírban csatlakozott a delegációhoz. Az algériai nemzeti ünnepen a SZOT és a Magyar Ifjúság Országos Tanácsa is képviseltette magát.⁴⁵⁸ A magyar delegációt Maoui Abdel Aziz, turistaügyi miniszter; Abdelkader Busselham, külügyminisztériumi protokoll főnök; az Algériába akkreditált misszió vezetők és a magyar nagykövetség tagjai fogadták. November 2-án a magyar delegáció hivatalos látogatást tett az algériai elnöknél, és a megbeszélések arról szóltak, miszerint szükséges a két ország közti kapcsolatok fejlesztése. Bumédien kijelentette, Algéria kész a politikai, gazdasági, kulturális kapcsolatok kiszélesítésére. Ezt követően a küldöttség Buteflika külügyminiszternél is látogatást tett.⁴⁵⁹

1967. április 4-én, Magyarország felszabadulásának 22. évfordulója alkalmából Mátyás László fogadást adott, ahol nem képviseltette magát Tunézia és Franciaország. Algériában egy egész hét volt a magyar történelmi eseményeknek szentelve, különböző kulturális programokkal. Az eseményről több sajtóorgánus is beszámolt, többek között a La République is, mely egy oldalas cikket közölt az eseményről. A magyar

⁴⁵⁶ 1949. február 8-án ítélte életfogytiglani börtönbüntetésre a kommunista népbíróság Mindszenty József hercegprímást, akit egy koncepció per során hazaárulás és valutaüzérkedés vádjában találtak bűnösnek. Forrás:

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1949_februar_8_mindszenty_jozsefet_letfogytiglani_bortonbuntetesre_itelik/, megtekintve: 2016. május 16.

⁴⁵⁷ Az AKP menedékjog biztosítása iránti kérése, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-IV-25/004040-1965. 12. d., 1965.

⁴⁵⁸ Népszabadság, 1966. november 1.: Magyar kormányküldöttség utazott az algériai nemzeti ünnepre

⁴⁵⁹ Magyar kormánydelegáció Algéria nemzeti ünnepén, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-IV-133-1966. 5. d., 1966.

nagykövetség pedig 9 oldalas bulletint sokszorosított 600 példányban. Az évforduló alkalmából rendezett ünnepségen a megjelenteknek levetítették a magyar fociválogatott és az Atletico Madrid focicsapat Air Algérie kupadöntőt. Április 1-én fotókiállítás nyílt „Magyarország és Afrika kapcsolatai” címmel. Április 4-én, az algériai nemzeti TV sugározta a Budapest, valamint a Tizedes meg a többiek című magyar filmeket. Április 11-én a Cinémathèque 400 fős termében, telt ház előtt vetítették a Szegénylegények című magyar filmet.⁴⁶⁰

Ezzel szinte egy időben, április 21. és 27. között egy 10 fős algériai kulturális delegáció érkezett Budapestre, amit Salah Benkobbi vezetett. Budapestre érkezésük előtt 11 napot töltöttek a Szovjetunióban, és 7 napot Lengyelországban. A delegáció a Szabadság Szállóban szállt meg, 2 állandó kísérőt kaptak maguk mellé, és 3 személygépkocsit. Hivatalos tárgyalások 24. és 27. között voltak. A tárgyalások során a műszaki-tudományos albizottság (Szakács Imre és Abdelmadjid Fazla) egy műszaki-tudományos együttműködési konvenció szövegét készítette elő parafálásra. A tájékoztatásügyi albizottság (Naményi Géza és Brahim Taibi) egy tájékoztatási egyezményt keretén belül elkészítette az 1967-68-as évre szóló munkatervet. Mivel kulturális albizottság nem volt, így Salah Benkobbi részére különprogramot biztosítottak a szervezők, és találkozott dr. Pesta Lászlóval (KKI elnöke), Molnár Jánossal (művelődésügyi miniszterhelyettes), Szarka Károllyal (külügyminiszter helyettes) és Tóth Elekkel (főosztályvezető). Az algériai vendégeknek fogadást adott Pesta László és Algéria magyarországi nagykövete, Kellou, közösen. Április 27-én, a tájékoztatásügyi albizottság által előkészített Tájékoztatási Egyezményt és a Tájékoztatási Munkatervet aláírta Salah Benkobbi és Naményi Géza (Tájékoztatási Hivatal vezetője). Ezt követően, Székács Imre (TESCO vezérigazgató) és Abdelmadjid Fasla (algériai külügyminisztérium vezetője) parafálta a műszaki-tudományos együttműködési konvenciót. Az algériai vendégek számára a magyar vendéglátóik kulturális programokat is szerveztek, hogy még jobban megismerjék Magyarországot. Megtekintették a Nemzeti Galériát, pesti városnézésen vettek részt, az Operaházba elmentek, magyar filmeket vetítettek nekik (*Kárpáthy Zoltán, Egy magyar nábob*), a Bartók Béla népi együttes bemutatót tartott, résztvettek a magyar-jugoszláv focimérkőzésen, megtekintették a

⁴⁶⁰ Felszabadulásunk 22. évfordulójának megünneplése Algériában, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-3-162-002944-1967. 10. d., 1967.

Hunnia Filmstúdiót, a Magyar Tudományos Akadémia népzene kutató csoportja műsorral készült számukra.⁴⁶¹

1967. május 6-án Péter János egy meghívásnak eleget téve, látogatást tett Buteflika külügyminiszternél. Az algériai politikus elmondta, hogy Algéria nehéz körülmények között valósította meg a szocialista fejlődést. Ellenséges környezet vette körül, ugyanis az imperialisták déli és keleti szomszédain keresztül nyomást gyakoroltak rá. Buteflika szerint, az ország nem kapta meg azt a mennyiségű és minőségű segítséget, amit elvártak. A nemzeti hadsereg fejlesztését és a népgazdaság terveinek kidolgozását szovjet szakemberekre bízta, de nagyfokú szakemberhiánnyal küzdenek még mindig. Péter János a találkozó végén meghívta Bouteflikát Budapestre, aki ezt örömmel elfogadta.⁴⁶²

Az 1967-es nemzeti ünnepségre szintén érkezett magyar delegáció Algériába, akiket Bumedien és Buteflika fogadott. Az ünnepségeken résztvevő magyar kormánydelegációt dr. Dimény Imre mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszter vezette.⁴⁶³ A küldöttség algériai tartózkodása során Szalai Lajos meglátogatta az FLN Külügyi Osztályának főtisztját, Abdelmoumène Kheireddine-t. A látogatás célja az volt, hogy a kialakult magyar-algériai kapcsolatokat illető véleményekről tájékoztassa az algériai felet; valamint kikérje a tanácsát, hogy van-e elképzelés az MSZMP-vel kialakítható kapcsolatokról. Ezt részben az MSZMP külügyi osztálya kérte; részben az algériai külügyminisztérium képviselői nehezményezték, hogy az államközi kapcsolatok mellett a pártközi kapcsolatok elmaradtak a két ország között. Az FLN-t képviselő politikus szerint nagyon hiányzott a közvetlen pártkapcsolat országaink között, és 1968-ban ezt pótolni kívánta Algéria, de nem azonnal magas szintű küldöttség cseréssel. A megbeszélés során az algériai fél nagy elismeréssel beszélt a magyar szakemberekről, főleg az orvosokról. Jelezte azt is, Algéria még több ösztöndíjast szeretne Budapestre küldeni.⁴⁶⁴ Az Algériában járt kormányküldöttség jelentésében az állt, hogy a kormányon belüli ellentétet érzékeltette, miszerint Bumedien a beszédében minden lényeges kérdést került. Közel-Kelet vonatkozásában Algéria a fegyveres megoldást támogatta, de ez a vélemény annyira elszigetelte az arab országok között, hogy inkább megváltoztatta a

⁴⁶¹ Algériai kulturális delegáció látogatása Magyarországon (1967. 04. 21-27.), MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-002773/2-1967. 11. d., 1967.

⁴⁶² Látogatás Buteflika külügyminiszternél, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-3-10-002120/1-1967. 10. d., 1967.

⁴⁶³ Népszabadság, 1967. november 5.

⁴⁶⁴ Látogatás az FLN Külügyi Osztályán, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-3-10-00846/8-1967. 10. d., 1967.

véleményét. Emiatt kijelentette, hogy inkább a kérdést inkább a közvetlenül érintett országok – EAK, Szíria, Jordánia – oldják meg, politikai úton. A látogatást pozitívan értékelte a magyar delegáció, mivel fogadta őket Bumédien és Buteflika is; és kilátásba helyeztek egy magyarországi utazást is.⁴⁶⁵ 1968. július 11-én Algírból egy küldöttség érkezett Sarlós István meghívására, amelyet dr. Basír Mantouri, a városi tanács elnöke vezetett.⁴⁶⁶

1969 novemberében Péter János és Buteflika levelet váltott egymással, és az algériai külügyminiszter ígéretet tett arra, hogy amint lesz hivatalosan delegált magyar nagykövet Algériában, személyesen fogadja a magyar minisztert. Buteflika kijelentette, hogy Algéria, Moszkva és Budapest között nem a Francia Kommunista Párton keresztül vezet az út. Péter János hazánk nevében hitelt ajánlott fel Algériának, amire az algériai fél úgy reflektált, hogy lehetőleg ne szimbolikus nagyságú legyen, és a futamidő is hosszabb legyen.⁴⁶⁷ Az algériai külügyminiszter szót ejtett az algériai kommunistákról is, akikről az volt a véleménye, miszerint a külföldi hatalmak lakájai. Szerinte 10% esélyük sem lett volna a hatalom átvételre egy országban sem. Ezt követően rátért Algéria belső helyzetére, miszerint az építkezés és fejlődés mindenek felett állt; valamint ismét leszögezte azt, hogy nem engedik az ország belügyeibe történő beavatkozást, külföldi országok részéről.⁴⁶⁸ Javasolta a magyar miniszternek, hogy 1970. április 22-26-án érkezzen Algériába, de ő már korábban elkötelezte magát, egy más eseményre, a magyar kormánynak.⁴⁶⁹

1971. március 24. és 29. között FLN küldöttséget hívott meg az MSZMP Központi Bizottsága. A küldöttséget Abdel Hamid Mansouri, az FLN nemzeti vezetőségének tagja, Algír városi szervezetésnek politikai megbízottja vezette. A küldöttséget Pullai Árpád fogadta, az MSZMP KB titkára. A delegáció megbeszéléseket folytatott a KB külügyi osztályának képviselőjével a két pártot érintő kérdésekről, és a magyar-algériai kapcsolatok további fejlesztéséről. Az algériai vendégek ellátogattak a SZÖVOSZ-hoz, valamint Bács-Kiskun és Heves megyébe, ahol a gazdasági munka egyes területeit tanulmányozták. A találkozók, látogatások és megbeszélések baráti légkörben zajlottak le.⁴⁷⁰

⁴⁶⁵ Az algériai nemzeti ünnepen részt vett kormányküldöttség jelentése, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-3-13-004014/4-1967. 10. d., 1967.

⁴⁶⁶ Népszabadság, 1968. július 11.

⁴⁶⁷ Magyar-algériai magas szintű tárgyalások, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-001284/3-1971. 15. d., 1971.

⁴⁶⁸ Magyar-algériai kapcsolatok alakulása, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-00695/3-1970. 15. d., 1970.

⁴⁶⁹ Magyar-algériai magas szintű tárgyalások, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-001284/3-1971. 15. d., 1971.

⁴⁷⁰ Népszabadság, 1971. március 30.: Elutazott hazánkból az FLN küldöttsége

1971. augusztus elején az algériai igazságügyi miniszter, Bualement Ben Hamuda, vezetésével egy újabb delegáció érkezett Budapestre. Vele együtt utazott még Abdelmazzid Allahum őrnagy, a köztársasági elnökség protokolligazgatója, és Mohammed Szalah Mohammedi, minisztériumi főosztályvezető. Az algériai vendégeket Ferihegyen fogadta dr. Korom Mihály igazságügyi miniszter, a magyar Külügyminisztérium képviselői, és Dzsamal Eddine Yala, az algériai nagykövetség ideiglenes ügyvivője.⁴⁷¹ Augusztus 12-én Bualement Ben Hamuda és dr. Szilbereky Jenő, igazságügyi miniszterhelyettes, Heves megyébe látogatott. Megnézték a hatvani Lenin Termelőszövetkezetet, a Gyöngyös-domoszlói Állami Gazdaságot. Egerben a megyei tanács székházában Szalay István, a Heves megyei tanács elnökhelyettese, fogadta, majd közösen megtekintették a város fő látványosságait.⁴⁷² A küldöttség összesen 6 napot töltött Magyarországon, dr. Korom Mihály és Dzsamal Eddine Yala búcsúztatta el őket a reptéren. A küldöttség programja: az Igazságügyi Minisztérium és a bíróságok szervezetének, működésének tanulmányozása; büntetés-végrehajtási rendszerünk megismerése, a magyar jogi élet egyéb területeinek bemutatása volt, és emellett az igazságügyi intézményekben tettek látogatásokat, és megbeszéléseket folytattak a magyarországi szövetkezeti mozgalom kérdéseiről is. Fehér Lajos, a kormány elnökhelyettese is fogadta az algériai minisztert. A delegáció több megbeszélést is folytatott az Igazságügyi Minisztérium vezetőivel, a Magyar jogász Szövetség főtitkárával, az Országos Ügyvédi Tanács elnökével.⁴⁷³

MSZMP és AKP kapcsolata

A két ország politikai – pártközi – kapcsolatait vizsgálva ki kell térni a hasonló politikai környezetre és ideológiára. Hazánkban egypártrendszer alakult ki, a belpolitikai életben a Magyar Szocialista Munkáspárt töltött be kizárólagos szerepet. Algériában tulajdonképpen két vezető párt működött – egy ideig – egymás mellett párhuzamosan, az FLN és az Algériai Kommunista Párt; ez azonban nem volt ellentmondásos, kezdetben ezt a viszonyt az együttműködés jellemezte. Az MSZMP és az AKP kapcsolata azért volt hangsúlyosabb, mert a magyar fél az algériai kommunistákon keresztül próbálta saját lehetőségeihez mérten befolyásolni a magrebi ország politikai orientációját. Az MSZMP az FLN-nel is jó viszonyt ápolt, erre vall az a tény is, miszerint Kádár János írásban

⁴⁷¹ Népszabadság, 1971. augusztus 10.: Budapestre érkezett az algériai igazságügyi miniszter

⁴⁷² Népszabadság, 1971. augusztus 13.: Az algériai igazságügyi miniszter Heves megyébe látogatott

⁴⁷³ Népszabadság, 1971. augusztus 15.: Elutazott az algériai igazságügyi küldöttség

üdvözölte az FLN párt kongresszus összehívását, amit a Népszabadság publikált is. Az FLN tulajdonképpen egy szabadságharcos mozgalomból alakult át egyedüli párttá. Vezetőinek célja egy olyan társadalom felépítése volt, ahol megszűnik a kizsákmányolás minden formája. az 1964-es kongresszus kapcsán a magyar vezető politikus az alábbi táviratot küldte Algéria vezetőinek: „A kongresszus jelentős esemény a független Algéria életében, a szabadságszerető algériai nép küzdelmében. Lezárja harcának egyik igen fontos szakaszát, amelyben győzedelmeskedett az imperialista elnyomás felett, kivívta országa függetlenségét. A kongresszus új fejezetet nyit Algéria fejlődésének történetében. A hős algériai nép sokesztendő harcában aratott győzelme után határozottan lépett a független, demokratikus fejlődés és államélet útjára, szilárdan küzd az imperializmus ellen, a gyarmati elnyomás mindennemű átkának teljes felszámolásáért, a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett éléséért, hazájában pedig megteremti a kizsákmányolástól mentes, szocialista társadalom felépítésének feltételeit. (...) Biztosítjuk Önöket, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt és a magyar dolgozó nép mindenkor együtt érez a hős algériai néppel, és teljes mértékben támogatja a szabadságra, békére, demokráciára, a szocializmus felépítésére irányuló nemes törekvéseit.”⁴⁷⁴

Az algériai kommunisták helyzetét jelentősen nehezítette az 1962-es betiltásuk, amit a párt tagjai és szimpatizánsai igazságtalan intézkedésnek tartottak. Az AKP azzal érvelt a betiltásuk ellen, hogy a felszabadítási harcokban aktívan kivették részüket, mindvégig támogatták az algériai forradalom programját, és kiálltak az FLN politikájának pozitív vonásai mellett. Ben Bella az egész pártot és a pártlapot is betiltotta, de a párthelyiségek továbbra is nyitva lehettek. Az intézkedés hátterében az állhatott – a magyar jelentés⁴⁷⁵ szerint –, hogy az FLN vezetői félték a többpártrendszerből; és tartottak a függetlenség után kirobbant válság feléledésétől. A betiltást úgy is lehetett értelmezni, hogy ez tulajdonképpen az első algériai elnök politikai ellenfele, Budiaf ellen irányult. Budiaf ugyanis a belpolitikai és a nép között egyre növekvő elégedetlenségre alapozva, ultraforradalmi jelszavakkal, az FLN balszárnyára alapozva új pártot akart létrehozni. amennyiben az AKP legálisan működött volna, Budiaf tevékenysége is az lett volna. Mindezt megelőzendő, Ben Bella betiltotta az AKP-t, így politikai ellenfele nem tudott a

⁴⁷⁴ Népszabadság, 1964. április 22.: Az FLN kongresszusa

⁴⁷⁵ Rudnyánszky István, a Népszabadság munkatársa

többspártrendszer meglétére hivatkozni, és ennek égisze alatt létrehozni egy új, szélsőséges pártot.⁴⁷⁶

Az AKP és az MSZMP kapcsolatában jelentős esemény történt 1962 novemberében. Az AKP KB egyik tagja, Khitman Hasszen⁴⁷⁷ nyilatkozatában kiállt – későbbi – magyar partnerei mellett, mivel egy újságcikk negatív hangnemben írt hazánkról. Az algériai politikus elmondta, hogy a magyarokat 1956-ban kritizáló imperialista hatalmak véleménye nem hatott Algériára. Véleménye szerint a negatív kritikák Algéria gyarmatosítóitól és azok szövetségeseitől származtak, és Algéria eddig is könnyen meg tudta különböztetni ki az ellenség, ki az igaz barát. A függetlenség elnyeréséről így nyilatkozott: „Reméljük, hogy számíthatunk a testvéri és baráti országok, különösen a szocialista országok gazdasági és technikai segítségére.”⁴⁷⁸

1963-ban hazánk algériai nagykövetségén két AKP PB tag, Lárbi Buhali és Kitmane Hassan, folytatott megbeszélést Mátyás Lászlóval, és jelezték szándékukat, hogy Budapestre utaznának tárgyalni az MSZMP KB tagjaival. Kérték, hogy Magyarország lehetőségeihez képest támogassa Ben Bella kormányát, „szeretnék, ha a szocialista országok az eddiginél hathatósabban támogatnák az algériai kormányt. Ilyen értelemben szeretne tárgyalni Moszkvában, Budapesten és Prágában. (...) Ben Bella (...) többek között szóvá tette, hogy a szocialista országok nem nyújtanak Algériának olyan segítséget, mint amit várnak, ugyanakkor arra kevésbé érdemes országokat jelentős segítségben részesítenek”.⁴⁷⁹ A magyar nagykövet kérdésére, miszerint az algériaiak kértek-e segítséget szocialista országoktól, nemleges választ kapott. Ezt azzal indokolták, hogy Algéria nem kíván koldusszerepben tetszelegni, és a Nyugat felajánlotta a segítségét, de a szocialista országok nem. Ez a kijelentés annyiban tűnhet ellentmondásosnak, hogy az algériai kormány a nyugati hatalmakkal nem kívánt kapcsolatokat kiépíteni és fenntartani, de a segítségüket elfogadta. Újabb ellentmondás található abban a kérdésben, hogy küldjenek több szakértőt a szocialista országok Algériába, mivel még mindig túl sok francia töltött be kulcspozíciókat.⁴⁸⁰

⁴⁷⁶ Az AKP helyzete – Rudnyánszky István feljegyzése MNL, OL XIX-J-1-j-Afrika-4/bf-sz.n.-1945-1964. 2. d., 1962.

⁴⁷⁷ AKP KB tagja, aki az MSZMP VIII. Kongresszusára Budapestre érkezett.

⁴⁷⁸ Népszabadság, 1962. november 24.: Khitman Hasszen: Algéria Kommunista Pártja Központi Bizottságának tagja: Népünk győzedelmeskedik s leküzdí a gyarmatosítás terhes örökségét

⁴⁷⁹ Az algériai KP vezetőivel folytatott beszélgetés, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-171-004699-1963-1964. 4. d.

⁴⁸⁰ Uo.

Lárbi Buhali budapesti látogatására 1963. június 10-én került sor. Az AKP KB titkárát Kádár János fogadta, és egy két órás beszélgetést folytattak, ami három témakörre koncentrált, és amely megbeszélésen Nemes Dezső is részt vett. Először az MSZMP KB álláspontját tolmácsolta Kádár János az AKP által követett irányvonal vonatkozásában. Ezt követően beszéltek a Ben Bella kormánynak, magyar részről nyújtandó támogatás formáiról. Végül, a találkozót záró téma volt az AKP nézetei a nemzetközi munkásmozgalom vitás kérdéseiről. Kádár János elmondta, hogy a magyar vezetés szemében az AKP egy nagyon okos, rugalmas, marxista-leninista programot követ; és az algériai helyzet Magyarország számára kedvezően alakult, hiszen az ottani vezetés munkája igen körültekintő, átgondolt és optimista. Lárbi Buhali erre úgy reflektált, hogy a vezetés szerint Ben Bella egy jelentős fejlődésen ment keresztül, és félúton van a kommunisták és jobboldali nacionalisták között. Megítélése szerint Ben Bella egy haladó, demokratikus érzelmű, becsületes hazafi; aki őszintén hisz abban, amit jól vagy rosszul tesz. Az AKP mindent megtesz a jövőben, hogy őszinte és jó viszonyt alakítson ki és tartson fenn az algériai elnökkel. Ben Bella nem zárkózott el a kommunistákkal való együttműködéstől. Egy ízben fogadta a Központi Bizottság két tagját, akiknek elmondta, csupán a vallásos meggyőződése választja el a kommunistáktól. A kommunista párt tagjai erre azt válaszolták, ez nem lehet akadálya az együttműködésnek, mivel az AKP-n belül is vannak vallásos emberek. De ennek ellenére, biztosították a jövőbeni támogatásukról Ben Bellát. Kádár János és Lárbi Buhali tárgyalásának következő témája a Ben Bella kormánynak nyújtandó magyar támogatás formája volt. Az algériai fél szerint a politikai és állami támogatás mellett gazdasági, műszaki, kereskedelmi téren kellene fejleszteni a segítségnyújtást. Algériának elsősorban mezőgazdasági gépekre, ipari felszerelésekre, műszaki káderekre és káderképzésre volt szüksége az 1960-as évek elején. Ezzel akarta fokozni az ipar és a mezőgazdaság termelő kapacitását, majd ezen keresztül a lakosság életszínvonalát növelni. Buhali hozzátette, Algéria a szocialista országok segítségével példakép lehet az afrikai népek számára a demokratizációs folyamatot illetően.⁴⁸¹

Az AKP és az algériai kormány kapcsolatát egy találkozóval lehetne legjobban érzékeltetni, melynek során 1963. október 17-én Ben Bella megbeszélést folytatott az AKP első titkárával, Basír Háddzs Alival és a Központi Bizottság titkárával, dr. Hadzseresszel. A beszélgetést a miniszterelnök kezdeményezte, hogy az aktuális politikai

⁴⁸¹ Larbi Bouhali elvtárs, az Algériai Kommunista Párt titkára látogatása Kádár János elvtársnál, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-004699-1963-1964. 4. d.

kérdéseket megvitassák. „Kifejtette, hogy helyesli a Kommunista Párt politikáját és érzi, hogy az Alger Républicain-en⁴⁸² keresztül is hathatós támogatást kap a kormány politikájának realizálására.”⁴⁸³ A meghívottakkal elemezte Ben Bella az ország politikai helyzetét, melynek tekintetében teljes egyetértés volt a három politikus között. A találkozót az AKP tagjai pozitív lépésnek tekintették az elnök részéről.⁴⁸⁴ A két párt kapcsolata nem merül ki a politikai élet síkján, hanem azon túlmenően is aktívnak volt mondható. 1963 nyarára az MSZMP hat AKP tagot hívott meg hazánkba üdülni.⁴⁸⁵

Még ugyan ebben az évben, december 8-án az AKP PB egyik tagja, Boualem Khalfa látogatást tett Nemes Dezsőnél. Az algériai fél a hazánkban tanuló algériai csoportot érkezett meglátogatni. A találkozón Khalfa elmondta Nemes Dezsőnek, hogy a helyzet jónak nevezhető Algériában, és az AKP is próbált belefolyni az FLN kongresszus szervezésében. A szervező bizottságban egy kommunista politikus is volt. Hozzátette, már általános a nézet arra vonatkozóan, hogy Algéria a szocializmus útjára lépett. Az AKP a szocializmus alatt a tudományos szocializmust értette, nem kommunizmust, mivel ez utóbbi az emberek fejében egyenlő az ateizmussal. A szocializmus építésében az akadályt csupán két tényező jelentette; a vallás és az analfabetizmus, ami 1963-ban 80%-os volt. Boualem Khalfa elmondta, hogy Algéria legfontosabb feladata a nemzetgazdaság talpra állítása. Első lépésként megtörtént a bányák és bankok államosítása. A kormány célja az volt, hogy a nemzetgazdaságon belül, párhuzamosan működjön egymás mellett az állami- és a magánszektor. A megbeszélésen szóba került az algériai nyersolaj kérdése is. Az algériai fél elmondta, hogy az ő budapesti tartózkodásával párhuzamosan, Algériában, tárgyalások folytak az illetékes francia miniszterrel. Algéria kiállt a számára kedvezőbb elosztás mellett, és kijelentette, nem államosítja azonnal az olajat. Ennek megvolt a magyarázata. Amíg az olaj-kitermelés francia kézben marad, addig az algériai kormány pressziót tud gyakorolni Franciaországra. De az olaj mellett még voltak egyéb francia érdekeltségek is az országban. Ben Bella a francia tulajdonban levő üzemeket akarta legelőször államosítani. Másik oldalról, az államosítás ellen szólt az a tény, hogy a kitermelt olajat és földgázt nem tudták Algériában feldolgozni, majd értékesíteni. Khalfa elmondta, hogy bizonyos tényezők az ország fejlődésének és talpra állításának az útjában álltak. Egyik ilyen tényező az volt, hogy nincs Algériában munkás-paraszt

⁴⁸² Az AKP hivatalos sajtóorgánuma, melyet a későbbi években betiltottak.

⁴⁸³ Algériai Kommunista Párt és a kormány viszonya, AKP és MSZMP kapcsolatai, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-171-0040-1963-1964. 4. d.

⁴⁸⁴ Uo.

⁴⁸⁵ Üdülés MSZMP meghívására, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-171-004699/1-1963-1964. 4. d.

élcsapat párt. Másrészt, a kormány pozitív intézkedéseit nem hajtották végre az FLN felső és közép káderei, szabotálták azokat. Az FLN-en belül két szárny alakult ki. Kommunista ellenes, és nem kommunista ellenes oldal. De kijelenthető ugyanakkor, hogy Ben Bella ideológiailag sokat fejlődött, mivel úgy nyilatkozott nyilvánosság előtt is, miszerint a marxizmus alapjaitól építi újjá az országot. Boualem Khalfa álláspontja az volt, hogy Ben Bellát sokan túl szentimentálisnak tartják, mivel emberséges intézkedéseket hozott, a forradalom pedig épp egy erőskezű vezetést követelt meg Algéria élére.⁴⁸⁶

Egy 1964. január eleji nagyköveti jelentés szól Basír Háddzs Ali és a Mátyás László korábbi, 1963. novemberi találkozásáról. Pártkapcsolatainkon túl szóba került a Magyarország és Algéria közötti gazdaságpolitika helyzete, illetve annak jövőbeni előkészítése. „A Kommunista Párt ma már nem lehet az egyedüli erő, amely a szocialista célkitűzést meghatározza. A szocializmus, mint célkitűzés, ma már nem csak a munkásosztály jelszava, hanem az egész algériai népé, egy egész kis réteget kivéve. Nem kétséges, hogy minden szocialista erőnek egyesülni kell, valahogy a kubai egyesüléshez hasonlóan, természetesen az itteni viszonyoknak megfelelően.”⁴⁸⁷ – mondta el Basír Háddzs Ali.

Egy 1970-es, magyar külügyminiszteri jelentés szerint, hazánk már készen állt arra, hogy az FLN-nel is felvegye a kapcsolatot. Péter Jánost ugyanis a magyar vezetés felhatalmazta arra, hogy jelezze hazánk ezen szándékát az algériai vezetés felé. Korábban a magyar diplomata már jelezte ezt Bumedienn és Buteflika felé is. Buteflikának Péter János ezt akkor hozta először szóba, amikor az algériai külügyminiszter kijelentette, hogy az AKP és az MSZMP kapcsolatáról további információkat szeretne kérni, és erről a kapcsolatról a továbbiakban is beszélni kell. Erre reflektált úgy a magyar diplomata, hogy lehetne kapcsolat az MSZMP és az FLN között is. Bumediennnek úgy hozta már korábban szóba Péter János, mint a magyar-algériai kapcsolatok még tovább szélesítésének és fejlesztésének a megnyilvánulását. Ezzel párhuzamosan a magyar diplomata több algériai miniszternek is felvetette ezt a lehetőséget, de azok átsiklottak a kérdés felett, és inkább az államközi és gazdasági kapcsolatainkra helyezték a hangsúlyt. Vagyis, ezekből világosan kiderült, hogy Magyarország készen állt az FLN-t Algéria egyedüli pártjának elismerni, és felvenni a kapcsolatokat vele. Ellenben, Algéria még ezt nem tartotta

⁴⁸⁶ Feljegyzés Nemes Dezső elvtárs beszélgetéséről Boualem Khalfa elvtárssal, Budapest, 1963. december 11., MNL, OL XEROX 164-167.

⁴⁸⁷ Algériai Kommunista Párt helyzete és a kormányhoz való viszonya, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-171-006-1963-1964. 4. d.

időszerűnek. A magyar vezetés azt a konklúziót vonta le az algériai fél magatartásából, hogy Péter János vagy egy másik vezető magyar politikus algériai látogatására várnak, mintegy időt nyerni ezzel is. A magyar álláspont az volt, hogy egyrészt, Buteflika személyesen is hallani akarja az FLN pozitív megítélését. Másrészt, arra számít, hogy a lezáratlan politikai nézeteltéréseink a kapcsolatok más területein fokozott kezdeményezésre, nagyobb engedményekre ösztönzi a magyar felet. (pl.: hitelegyezmények feltételei) Ezt alátámasztotta az a jelenség is, hogy Algéria tartózkodott más szocialista országokkal történő pártkapcsolatok fejlesztésétől. A magyar vezetés konklúziója az volt, hogy adott körülmények között még várni kell az FLN-nel történő kapcsolatfelvétellel.⁴⁸⁸

1971. március 24-29-ig az MSZMP KB meghívására Budapestre érkezett egy FLN küldöttség abból a célból, hogy a magyarországi helyzetet tanulmányozzák, és az FLN-MSZMP kapcsolatainak a kiépítését előkészítsék. A delegációt Pullai Árpád (MSZMP KB titkára) fogadta a reptéren. A delegáció megbeszéléseket folytatott a SZÖVOSZ és a KB Külügyi Osztályának képviselőjével, és látogatást tettek Bács-Kiskun és Heves megyébe. Itt tartózkodása során az FLN tájékoztatást kapott Magyarország helyzetéről, külpolitikájáról, az MSZMP internacionalista tevékenységéről. Az FLN delegációban részt vett algériai politikusok: Abdel Hamid Mansouri (FLN nemzeti vezetőségének tagja), Abdel Hamid Amirouchen (FLN külügyi osztályának szocialista országokkal foglalkozó referense), Larbi Belarbi (algériai parasztszövetség és szövetkezeti mozgalom elnöke), Ahmed Mustafa (FLN központnak a külföldi baráti társaságokkal és az algériai emigrációval foglalkozó referense).⁴⁸⁹

Az AKP mellett ki kell térni az FLN és MSZMP kapcsolataira is, mivel a hivatalosan és legálisan működő, kizárólagos párt Algériában az FLN volt. A magyar és az algériai párt között 1963-tól kezdve volt közvetlen kapcsolat, de Ben Bella hatalomból való eltávolítása után a magyar párt tartózkodóan viselkedett. 1967-68-ban a külügyminisztérium részéről írásban és szóban javaslat készült a pártközi kapcsolatok felvételére az FLN-nel, de az MSZMP KB Külügyi Osztálya szerint ez akkor még nem volt időszerű. Ezzel egyidőben Buteflika és az algériai külügyminisztérium azt hangsúlyozta, hogy az FLN-t Algéria egyedüli, vezető pártjaként el kell ismerni. Mivel

⁴⁸⁸ Pártkapcsolatok az FLN-nel, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-002213-1970. 15. d., 1970.

⁴⁸⁹ Losonczi elvtárs látogatása Algériában, MNL, OL XIX-J-1-j-Afrika-200-001060/104-1971. 107. d., 1971.

nem volt aktív pártkapcsolat az FLN és az MSZMP között, ezt Algéria az ország – mivel ezt képviselte és szimbolizálta az FLN – elismerésének hiányaként értelmezte.⁴⁹⁰

Losonczi Pál látogatása, 1971.

1971. nagyon fontos év volt a két ország életében. Egyrészt, november 19-én Budapestre érkezett Algéria új magyarországi nagykövete, Ali Abdellaoui. Másrészt, hivatalos látogatást tett Algériában Losonczi Pál, a Magyar Népköztársaság elnöki tanácsának elnöke.⁴⁹¹ Losonczi Pál Észak-Afrika több országában tett hivatalos látogatást: Algériában, a Guineai Köztársaságban, a Kongói Népi Köztársaságban. A küldöttség november 29. és december 13. között tartózkodott Algériában. Losonczi Pált elkísérte dr. Bíró József (külkereskedelmi miniszter), dr. Korom Mihály (igazságügyi miniszter), Puja Frigyes (külügyminiszter első helyettese), Veress Péter (külkereskedelmi miniszterhelyettes), Lakatos Ernő (a kormány Tájékoztatási Hivatalának általános elnökhelyettese). A delegációt búcsúztatta Ferihegyen Kisházi Ödön (Elnöki Tanács helyettes elnöke), Cseterki Lajos (Elnöki Tanács titkára), a kormány és az Elnöki Tanács több tagja. A magyar delegáció afrikai útja kapcsán a Magyar Rádió francia és arab nyelvű műsorokat készített Algériának. A műsorok címei a következők voltak: Termelőségvetkezet, amely elnököt adott a Magyar Népköztársaságnak, Mit tud Ön Magyarországról?, A Magyar Rádió népzenei felvételeiből. A látogatás célja az volt, hogy fejlesszék az országaink közti kétoldalú kapcsolatokat, eszmecsere folytatása nemzetközi kérdésekben, a magyar álláspontok és nézetek ismertetése, valamint az algériai vezetők véleményének megismerése.⁴⁹² Algériában a Darel-beida repülőtéren Huari Bumedian elnök fogadta a magyar vendégeket, akiknek érkezésekor 21 agyúlövés dördült el. A megérkezésük délutánján Losonczi Pál megkoszorúzta a hősi halált halt,

⁴⁹⁰ Javaslat az MSZMP és az FLN kapcsolatainak bővítésére, MNL, OL XIX-J-1-j-Algéria-001596-1969. 9. d., 1969.

⁴⁹¹ Losonczi Pál kísérete és a technikai személyzet tagjai: dr. Bíró Lajos – külkereskedelmi miniszter, dr. Korom Mihály – igazságügyi miniszter, Puja Frigyes – külügyminiszter 1. számú helyettese, Zsigmond Zoltán – nagykövet, Garamvölgyi József – művelődésügyi miniszter helyettes, Veress Péter – külkereskedelmi miniszter-helyettes, Lakatos Ernő – a magyar kormány Tájékoztatási Hivatalának elnökhelyettese, dr. Nagy Lajos – nagykövet, protokoll osztályvezető, Mátyik Pál – nagykövet, főosztályvezető, dr. Szunyogh Károly – Elnöki Tanács elnöke titkárságának vezetője, Domokos Mátyás – KKM főosztályvezetője, Székács Imre – TESCO vezérigazgatója, Széphelyi Zoltán – főosztályvezető-helyettes, delegáció titkára, Zsupkó Béla – alezredes, kormányország osztályvezetője, Bende József – főelőadó, dr. Miskolci Gusztáv – nagykövetségi II. titkár, Erdős André – nagykövetségi attasé, Juhász Ernő – arab tolmács, dr. Nagy Gyula – orvos, Tuba Jenőné – titkárnő, Ferenczi Lajos – irattáros, Gonda Lajos – alhadnagy, Hódos József – törzsi zászlós. Forrás: Losonczi elvtárs látogatása Algériában, MNL, OL XIX-J-1-j-Afrika-200-001060/104-1971. 107. d., 1971.

⁴⁹² Losonczi elvtárs Nyugat-afrikai útja, MNL, OL XIX-J-1-j-Afrika-200-001060/96-1971. 106. d., 1971.

másfél millió mártír emlékművét, akik a felszabadítási harcokban estek el. Majd udvariassági látogatást tett Bumediennél. Másnap este találkozott az Algériában dolgozó magyar kolónia tagjaival is. A két elnök hivatalos tárgyalása a harmadik nap délelőttjén kezdődött, Magyarország és Algéria kapcsolatairól és a nemzetközi helyzet legfontosabb kérdéseiről tárgyaltak. A látogatásról az *El Moudjahid* is közölt egy cikket, „Napirenden a barátság megerősítése” címmel.⁴⁹³ A politikusok közötti hivatalos tárgyalások december 1-jén kezdődtek meg, melynek során olyan témákat érintettek, mint országaink belső helyzete, a nemzetközi helyzet legfőbb kérdései, a kétoldalú kapcsolatok. A két politikus 5 órán át tartó tárgyalásszerű megbeszélést folytatott egymással. Ami Bumedien elnököt leginkább érdekelt, az a magyar mezőgazdaság helyzete, munkások és parasztok életszínvonalának alakulása. Kérdései alapján megállapítható volt, hogy jól ismeri Losonczi Pál mezőgazdasági szakmai és agrárpolitikai tapasztalatait, valamint személyes részvételét a magyar mezőgazdaság szocialista átalakításában. Losonczi Pál kifejezte a magyar nép szolidaritását Afrika népeivel, valamint azt a reményét, hogy Magyarország növeli az együttműködések számát, szerény lehetőségeihez mérten segít szakembereket kiképezni Algéria számára, hiteket és műszaki segítséget nyújtani partnerének. Az Afrikában dolgozó magyar szakemberek egyötöde Algériában dolgozott az 1970-es évek elején. Ezt Losonczi Pál úgy értékelte, mint az országaink közötti őszinte, baráti és bensőséges politikai és gazdasági kapcsolatoknak a jele. Ugyanakkor még sok területen voltak kiaknázatlan lehetőségek, ezeket tanulmányozták a tárgyalások alkalmával. Bumedien meleg szavakkal emlékezett meg a Szovjetunió és a többi szocialista ország, köztük Magyarország pozitív szerepéről Algéria új, szocialista társadalmának építésében. A nemzetközi kérdésekben is kifejtette véleményét az algériai elnök. A Földközi-tenger demilitarizálása mellett érvelt, ugyanakkor támogatta a szovjet flotta jelenlétét a térségben, mivel az USA flottája is ott tartózkodott. Az európai biztonsági helyzetről úgy nyilatkozott, hogy ez Afrika ügye is, szeretne volna, ha az is megoldódik. Országaink kapcsolatait illetően mindketten egyetértettek abban, hogy tovább kell fejleszteni őket.⁴⁹⁴ Bumedien a nemzetközi kérdések közül részletesen kifejtette nézeteit az imperializmus és a Közel-Kelet vonatkozásában. Az imperializmusról úgy nyilatkozott, hogy annak offenzivitása igen veszélyes, és a vele szembeni harcokat fokozni kellene. Szükség lenne

⁴⁹³ Népszabadság, 1971. november 30.: Losonczi Pál Algériában – Ma kezdődnek Bumedien és a magyar államfő tárgyalásai

⁴⁹⁴ Népszabadság, 1971. december 1.: Megkezdődtek a magyar-algériai hivatalos tárgyalások; Bumedien és Losonczi Pál pohárköszöntője az algériai elnök vacsoráján; Előterjesztés a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányhoz, MNL, OL XIX-J-1-j-Afrika-200-001060/64-1971. 106. d., 1971.

egy nemzetközi összefogásra, a szocialista országok együttműködése ezen a téren alapvető és elengedhetetlen. Közel-Kelet vonatkozásában Bumédien az európai hatalmakat okolja, amiért Izrael állam létrejöhetett. Úgy fogalmazott, hogy az arabok sosem nyugodnak bele „az arab haza testébe ékelődött idegen hatalom” jelenlétébe. Véleménye szerint, Palesztina területére egységes demokratikus államot kellene létrehozni, ahol az arabok és zsidók együtt élhetnének. Szerinte az okozza a legnagyobb gondot, hogy az arabok közt nincs egység, és ezt a kérdést csak harcok árán lehetne rendezni és megoldani.⁴⁹⁵ Az ország belpolitikai helyzetét illetően, az algériai elnök elmondta, hogy Algériában általánosságban beszélhetünk szocializmusról, mivel sokszor a szocializmus fogalma téves és zavaros nézetekkel párosul. Hozzátette, hogy az ország vezetősége kispolgári, ami ugyanakkor nem antikommunista, és a szocialista országokkal való együttműködésre törekszik. Az országban megtörtént egy széleskörű államosítás az elmúlt években; a francia tulajdonú olajforrások és olajfinomító berendezések részvényeinek 51%-a került az algériai állam kezébe. Az elnök az 1970-es évek elejére tervezett egy újabb földreformot, ami szerinte vízválasztó lépés, mivel ennek során kiderül, ki a szocializmus híve, és ki van ellene. Bumédien elmondta magyar vendégének, hogy az országban egy dinamikus gazdasági fejlődés ment végbe, az üzemek és a szövetkezetek is az öngazgatás alapján működtek; az üzemekben dolgozók számára biztosított a „beleszólási jog”. A kormány gazdaságpolitikai célja a jövőre nézve a parasztság felemelése, és jobb életszínvonal garantálása.⁴⁹⁶ A megbeszélés után Losonczi Pál kezdeményezte a magyar vezetés felé, hogy a későbbiekben szülessen Algériával három területet érintő, kétoldalú megállapodás. Legyen hosszú lejáratú, kereskedelmi megállapodás. Legyen miniszteri szintű gazdasági együttműködési megállapodás, vegyes bizottság létrehozásáról. Legyen megállapodás a diplomáciai és szolgálati útlevelek tekintetében vízumkényszer megszüntetés.⁴⁹⁷

A magyar delegáció az MSZMP KB Külügyi Osztályának megbízásából az FLN-nel is megbeszéléseket folytatott, két témát érintve. Egyrészt, az antiimperialista erők világkonferenciájáról; másrészt, az MSZMP és az adott ország pártkapcsolatairól. Az Algériát képviselő politikusok: Kaid Ahmed (FLN pártapparátus felelőse), Larbi Youssef (FLN szervezési-osztály vezetője), Abdelkader Berikouss (UGTA főtitkára), Belarbo

⁴⁹⁵ Losonczi elvtárs látogatása Kongóban, MNL, OL XIX-J-1-j-Afrika-200-001060/110-1971. 107. d., 1971.

⁴⁹⁶ Uo.

⁴⁹⁷ Előterjesztés a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányhoz, MNL, OL XIX-J-1-j-Afrika-200-001060/64-1971. 106. d., 1971.

Larbi (parasztszövetség főtitkára); valamint a nőszövetség, a JFLN vezetői; és az FLN külügyi osztályának megbízott vezetője. Az antiimperialista világkonferencia kapcsán Kaid Ahmed azt mondta, hogy véleménye szerint csak akkor lehet eredményes, ha egyetemes, és egységét nem zavarja a résztvevő pártok és mozgalmak sokoldalú ellentéte. Úgy fogalmazott, hogy a század drámája a szocialista világrendszer megosztottsága. Ennek ellenére, Algéria tervezi a részvételt, ugyanakkor azt gondolta a politikus, hogy egy regionális rendezvény talán mégis jobb lenne. Hozzátette, hogy szerinte a szocialista országok – kommunista pártjai – nem értették meg teljes egészében az FLN helyzetét és problémáit, mivel az algériai helyzetről a francia kommunista párt informálta őket. Emellett, az FKP kispolgároknak és fasisztáknak bélyegezte meg őket, emiatt az FLN és a szocialista országok pártközi kapcsolatai jelentősen elmaradnak az államközi kapcsolatok mögött. Éppen ezért Kaid Ahmed – és az FLN – a párt- és tömegszervezeti kapcsolatok fejlesztését akarta mindenek elé helyezni. Hozzátette, hogy antikommunista mozgalmak nem vehetnek részt az antiimperialista konferencián. Az algériai politikus szerint ők nem antikommunisták, mivel a kommunizmus és az iszlám összeegyeztethető. Kifejtette, hogy harcolni kell az antikommunizmus ellen. A kommunistáknak azok a kommunisták ártják a legtöbbet, akik nem értik az antiimperialista harc következményeit, mivel az utóbbiak szerint kulturális forradalomra van szükség Algériában. A magyar delegáció a találkozó után levonta a következtetéseket. Az FLN részvétele az antiimperialista világértelmezésen és annak előkészítésében nem biztos, de nem is lehetetlen. Az FLN hajlandónak mutatkozott kapcsolatokat kialakítani és fejleszteni az MSZMP-vel. A magyar politikusok szerint az FLN ideológiája nem kiforrott, sokkal inkább zavaros, kispolgári ideológia (kispolgári szocializmus, iszlám, marxizmus-leninizmus elemei is megtalálhatóak benne); ezt Kaid Ahmed képviseli a párton belül. Bumédien vele szemben egy világosan gondolkodó, pragmatikus, célratörő politikus az FLN-en belül.⁴⁹⁸ Kaid Ahmed így nyilatkozott politikai ellenfeléről: Bumédien maga a fasiszmus és a hazánk fokozatos militarizációja.⁴⁹⁹ De tény, hogy az FLN-en belül, mindkét vezető algériai politikusra hatott a szocializmus. A negyedik megfigyelés, amit a magyar delegáció tett, az FLN-en belül még mindig nem volt egység, ezért várták az

⁴⁹⁸ Losonczy elvtárs látogatása Kongóban, MNL, OL XIX-J-1-j-Afrika-200-001060/110-1971. 107. d., 1971.

⁴⁹⁹ „Boumediene, c’est la fascisme, c’est la militarisation progressive de notre pays.” Idézi: M’hamed Yousfi: *Le pouvoir 1962-1978*. Editions Mimouni, 2012., 37.

újabb földreformtól azt, hogy vízvázasztó lépés legyen. A földreform nehézsége abban állt, hogy Algériában sok, erős pozícióval rendelkező kulák és földműves élt.

Az algériai elnök az egész megbeszélés idején és a látogatás alatt is próbálta feledtetni magyar vendégeivel a magyar-algériai kapcsolatok feszült hónapjait, ami látszólag a magyar nagykövet delegálása miatt alakult ki. A magyar delegációval utazó dr. Biró Józsefet előzetesen, még Magyarországon, Péter János felhatalmazta arra, hogy a magyar kormány nevében Algériával kétoldalú egyezményt írjon alá. „Tanúsítom, hogy a Magyar Népköztársaság kormánya felhatalmazta dr. Biró József külkereskedelmi miniszter úr öméltóságát arra, hogy a Magyar Népköztársaság kormánya és az Algériai Demokratikus és Népi Köztársaság kormánya közötti gazdasági, tudományos és műszaki vegyesbizottság létesítéséről szóló megállapodást a Magyar Népköztársaság kormánya nevében aláírja.”⁵⁰⁰ Losonczi Pál és Bumedien személyes megbeszélését követően mindkét fél értékelte a találkozót. Az algériai elnök a következőképpen: „Mindkét ország hosszú harc után – a harc szakaszai esetleg eltérőek lehettek egymástól – szerezte vissza végül is szabadságát, szuverenitását. Mindkét ország jól tudja, hogy a világbéke és a nemzetközi együttműködés csak a népek közötti egyenlőségen, a lehetőségek kölcsönös biztosításán alapulhat. (...) A fejlődő országok elmaradottságának felszámolására kedvezőbb nemzetközi együttműködési rendszert kell kialakítani. (...) Ez erősítené a világbékét, előmozdítaná a népek közötti jobb megértést. (...) A véleménycsere, az eszközök és a módszerek kölcsönös vizsgálata hozzájárul országaink barátságának elmélyítéséhez, és serkentheti a kulturális, műszaki, gazdasági és egyéb együttműködés bővítését, amely a két baráti népnek érdeke, s az egész emberiségnek is hasznára válik.”⁵⁰¹ Losonczi Pál pedig így értékelte a találkozót: „Őszinte, baráti légkörben folyó tárgyalásaink igazolják, hogy országaink kormányainak külpolitikai fő céljai azonosak: olyan nemzetközi feltételeket kívánunk teremteni, amelyek lehetővé teszik, hogy népeink biztonságban és békében végezzék alkotó munkájukat. Törekvéseink egybeesnek az imperialista agresszió, a gyarmatosítás és a neokolonializmus, a faji diszkrimináció minden formája elleni harcban is.”⁵⁰² Losonczi Pál a beszéde végén meghívta Budapestre Bumedient. 1971. december 2-án a magyar delegáció Oranba utazott, a reptérről pedig a Si Ben Dahou-i mezőgazdasági nagyüzembe. Bemutatásra került a leginkább

⁵⁰⁰ Losonczi elvtárs Nyugat-afrikai útja, MNL, OL XIX-J-1-j-Afrika-200-001060/91-1971. 106. d., 1971.

⁵⁰¹ Népszabadság, 1971. december 1.: Huari Bumedien: Eszmecsserénk hozzájárul országaink és népeink barátságának elmélyítéséhez

⁵⁰² Népszabadság, 1971. december 1.: Losonczi Pál: Közös törekvésünk olyan helyzetet teremteni, amelyben népeink békésen alkothatnak

szőlőtermeléssel foglalkozó nagyüzem, ahol az ott tartózkodásuk alatt épp az olívbogyót és a narancsot szüretelték. Eztán Arzew városába érkezett Losonczi Pál. A Földközi-tenger partján található 30 ezer fős városban akkor épült a világ legnagyobb gázcseppfolyósító üze me. Az akkor már működő petrokémiai kombinát a Szaharából érkező kőolajat és földgázt dolgozta fel. Az Elnöki Tanács elnöke megnézte a kombinát nitrogén-műtrágyagyártó részlegét is. A 3. állomás a nap során Hassi-Messaoud, a Szahara belsejében volt. A Repal nevű vállalat sivatagi üzemegységét tekintette meg Losonczi, onnét továbbítják a gázt és az olajat az északi, tengerparti üzemekbe, kikötőkbe. A negyedik állomás, a sivatagi szálláshely, Ouargla oázis volt, ahol az éjszakát is töltötték.⁵⁰³ December 3-án reggel, az Ouargla város mellett található datolyacsomagoló üzem et látogatta meg a magyar diplomata. Az üzemben 800 ember dolgozott, 2 műszakban, őket szakképzettség hiányában nem alkalmazhatták a kőolaj és földgáz feltárásában. Szeptember végétől, január közepéig, mintegy 100 napon át, az üzem naponta 15 tonna gyümölcsöt csomagolt, szüret idején. Az üzemlátogatás után Bumedi en és Losonczi Pál visszarepült Algírba, ahol négyszemközti megbeszélést tartottak. Ezzel egyidőben a delegáció tagjai egyezményeket írtak alá az algériai partnereikkel. Bíró József és Lajasi Jakir 3 évre szóló, kétoldalú, hosszú lejáratú, kereskedelmi egyezményt írt alá, és a magyar-algériai miniszteri szintű kormányközi vegyes bizottság létrehozásáról kötött megállapodást. A két fél kölcsönösen biztosította a másikat a legnagyobb kedvezmény elvéről, ezt a kereskedelmi egyezmény keretein belül teszik. Ez hosszú távra megalapozta a gazdasági kapcsolatok megerősödését. A vegyes bizottság pedig figyelemmel kíséri a két ország gazdasági, műszaki-tudományos, termelési együttműködést, és ha kell, megteszi a szükséges intézkedéseket. Aláírás után mindkét fél hangsúlyozta, hogy kedvező feltételeket teremtettek ezzel a gazdasági kapcsolataink fejlődésének gyorsításához.⁵⁰⁴

A protokolláris események, megbeszélések, találkozók után Bumedi en magánbeszélgetést folytatott Losonczi Pállal. A beszélgetés első és legfontosabb témája a kommunista pártok és az arab világ kapcsolata volt. Bumedi en szerint az egyetlen jelentős erőt képviselő mozgalom az arab nacionalizmus. Ez egy haladó erő, és ennek célja a nemzeti függetlenség kivívása, megtartása, és az imperializmussal szembeni küzdelem. Szerinte minden erő, ami nem az arab nacionalizmussal való együtt haladásra

⁵⁰³ Népszabadság, 1971. december 2.: Losonczi Pál meleg fogadtatása az algériai városokban, falvakban

⁵⁰⁴ Losonczi elvtárs látogatása Kongóban, MNL, OL XIX-J-1-j-Afrika-200-001060/110-1971. 107. d., 1971.

törekszik, kudarcra ítélt. Azt külön hangsúlyozta az algériai elnök, hogy egy arab országban sem elképzelhető a nyílt kommunista rendszer, ugyanakkor a kommunista pártnak is megvan a maga helye és szerepe. Bumédien elnök ezután elmondta Losonczi Pálnak a magánvéleményét az AKP-ről. Az elnök szerint az AKP sosem képviselt jelentős erőt és tömegbefolyást; valamint a függetlenségi harcokban is inkább az FLN viselte a terheket, a kommunisták nem jutottak szerephez. 1965. jelentette a végleges kenyértörést a politikai életben, de Bumédien készen állt együttműködni a kommunistákkal, és az FLN-en belül kész volt tevékenységi kört adni nekik. Ugyanakkor, a legális működésüket nem engedte, neki ez elvi kérdés volt, ugyanis, az ország függetlenné válása után az önállóságot veszélyeztette volna, ha az FLN mellett más párt is működik. Elmondta, ha engedné a többpárt rendszert Algériában, az AKP akkor sem lenne tömegpárt, nem kapna erőre. Bumédien őszintén beszélt Ben Belláról is. Elmondta, hogy 1962-ben, a hadsereg főparancsnokaként ő kérte fel Ben Bellát – akinek a neve ekkor már nemzetközileg ismert volt –, hogy legyen Algéria vezetője. Szerinte, később belátta, nem volt alkalmas erre a feladatra, mivel káoszt teremtett az országban, megosztotta a haladó erőket, és veszélyeztette az FLN működését is.⁵⁰⁵

Este a Nép Palotájában Losonczi Pál adott vacsorát Bumédien elnök tiszteletére. A magyar delegáció pénteken továbbutazott Guineába.⁵⁰⁶ Az algériai látogatást követően, Bumédien és Losonczi Pál közös közleményt adott ki. A közleményben kijelentették, hogy a találkozó az őszinte barátság és a megértés jegyében zajlott. A felek értékelték azokat a jelentős eredményeket, amelyeket a szocialista építőmunkában értek, mind Algériában, mind Magyarországon. A közlemény említést tett a kétoldali megállapodásról és a vegyes bizottság létrehozásáról. Szó esett a pártközi kapcsolatokról, fokozni akarták az MSZMP és FLN további kapcsolatait, illetve a tömegszervezetek együttműködését. Konzuli egyezmény megkötése is felmerült a két ország között. Megelégedéssel konstatálták a szocializmus és a haladás erőinek nemzetközi sikereit, de hangsúlyozták, hogy az imperialisták és szövetségeseik agresszív tevékenységet folytatnak a világ különböző térségeiben, ami akár veszélyes is lehet. A szabadságukért küzdő népeket támogatták, illetve a fejlődő országok gazdasági és politikai önállóságának megszilárdításáért is felemelték a hangjukat. Az európai béke és biztonság megteremtését és megszilárdulását támogatták, Afrikában pedig teljes körben támogatták a még

⁵⁰⁵ Losonczi elvtárs látogatása Algériában, MNL, OL XIX-J-1-j-Afrika-200-001060/104-1971. 107. d., 1971.

⁵⁰⁶ Népszabadság, 1971. december 3.: Befejeződtek Losonczi Pál hivatalos tárgyalásai Algériában

gyarmatosítás alatt élő népeket.⁵⁰⁷ Végül Losonczi Pál meghívta Bumédient hazánkba, aki ezt örömmel elfogadta, és akkori előzetes tervei szerint ez 1972-ben megvalósításra is kerül.⁵⁰⁸ Losonczi Pál pedig így jellemezte algériai tárgyalópartnerét: „magabiztos, tekintélyes politikus, aki tudja, mit akar, s határozottan tör céljai felé.”⁵⁰⁹ A delegáció algériai útja összességében jó hangulatban telt, csupán a közös közlemény kiadásáról volt némi vita. Például, az algériai fél kérte, hogy a magyar és algériai szocializmus építése ne megkülönböztető fogalmazásban szerepeljen; valamint, a pártkapcsolatok is kerüljenek említésre benne. „A delegáció jó hangulatban, elégedetten utazott tovább. Algériai partnereink is elégedettségüket és jó benyomásaikat hangsúlyozták. A sajtóvisszhang a vártnál pozitívabb és terjedelmesebb volt.”⁵¹⁰

⁵⁰⁷ Losonczi elvtárs látogatása Kongóban, MNL, OL XIX-J-1-j-Afrika-200-001060/110-1971. 107. d., 1971.

⁵⁰⁸ Népszabadság, 1971. december 4.: Közös közlemény az algériai látogatásról

⁵⁰⁹ Losonczi elvtárs látogatása Kongóban, MNL, OL XIX-J-1-j-Afrika-200-001060/110-1971. 107. d., 1971.

⁵¹⁰ Uo.

6. Gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok

Magyarország és a független Algéria horizontális kapcsolatai közül, a politikai után a gazdasági kapcsolatok voltak a legfontosabbak. A két ország egymás számára nem csupán felvevő-piacot jelentett, hanem a gazdasági együttműködésüket hosszú- és rövidtávú egyezmények megkötése jellemezte. Ahhoz azonban, hogy gazdasági téren is kiépüljenek a kapcsolatok, elengedhetetlen volt a megfelelő bilaterális politikai kapcsolatok megléte. Az 1960-as évek elején Algéria elsősorban magyar orvosok és más szakemberek – tanárok, káderek, mérnökök – küldését kérte, majd az 1960-as évek közepétől az élet más szegmensein is elfogadta, sőt, kérte a magyar segítséget. Erre nem csupán azért volt szükség, mert az észak-afrikai hatalmas munkanélküliséggel küzdött, hanem azért is, mivel az 1960-as évek eleje tulajdonképpen az újjáépítés korszaka volt, ezt követte a fejlesztés és a konszolidáció. A két ország közti gazdasági kapcsolatok kialakítása és fellendítése az 1960-as évek második felére volt jellemző, amikor az algériai vezetés visszafogott és óvatos politikáját felváltotta a nyitott politika elve, a többi, szocialista ország irányába. Az arab országok közül hazánk a legintenzívebb gazdasági kapcsolatokat az EAK-kal és Algériával tudta kialakítani.⁵¹¹ Arra viszont éveket kellett várni, hogy a szavakból valódi tettek is legyenek – Algériát ugyanis sokáig tartózkodó magatartás jellemezte, de nem csak Magyarországgal szemben.

Algéria gazdaságát tekintve, egy igen speciális helyzetet teremtett az, hogy 1963. július 20-án 18 afrikai állam írta alá a Yaounde-i Egyezményt, melynek értelmében 1963-1967-ig társultak a Közös Piachoz. A megállapodást a társult országok parlamentjeinek ratifikálnia kellett, ennek azonban csak 7-en tettek eleget, annak ellenére, hogy tisztában voltak vele, legalább 15 ratifikáció szükséges az egyezmény életbe lépéséhez. A Közös Piac tagállamait tekintve, csupán Franciaország és Belgium ratifikálta a Yaounde-i Egyezményt. A 18 afrikai állam és a Malgas gazdaságának fejlesztésére létrehozták az Európai Beruházási Alapot, ennek értelmében 750 millió dollárt irányoztak elő a következő 4 évre. A 18 aláíró afrikai ország listájában nem szerepelt Algéria. Az ország függetlenné válása után az elnök kérte, hogy a későbbiekben is legyen gazdasági kapcsolat Algéria és a Közös Piac tagállamai között. Ez a kapcsolat a gyakorlatban az alábbiakat jelentette: az áruk szabad forgalmazása, a konkurencia szabályozása, a

⁵¹¹ Domokos et. algériai útijelentése, MNL, OL, XIX-J-1-k-Algéria-181-005064/1-1945-1964. 4. d., 1963.

különböző szolgáltatások szabaddá tétele, az egységes védekezési rendszer kidolgozása a mezőgazdasági kártevők ellen. Ha vizsgálat tárgyává tesszük, hogy a Közös Piac tagállamai között hogyan oszlott el az algériai export, látható, hogy az összetermék 80%-a ment Franciaországba, és csupán 5% a többi tagállamba. Nagyon gyakran Algéria a világpiaci árnál magasabban értékesítette a termékeit, mivel eleinte a gazdasági kapcsolata csupán Franciaországra korlátozódott, ami szoros összefüggésben volt az európai ország gyarmat-politikájával.⁵¹² Ezzel azonban a gazdasági kapcsolatai egysíkúvá váltak az országnak, és ez is késleltette azt, hogy hazánk – habár megtette a kezdő lépéseket – kapcsolatba kerüljön Algériával.

Ugyan ebben az évben, azaz 1963-ban, az algériai nemzeti ünnepre egy magyar delegáció utazott az országba, melyet Veres Pál miniszter vezetett, és a hivatalos program keretén belül látogatást tett Boumaza gazdasági miniszternél. A látogatás során a magyar fél kilátásba helyezett egy esetleges kereskedelmi, pénzügyi és műszaki-tudományos megállapodást országaink között, amit az algériai miniszter nagy örömmel fogadott. Az algériai fél egyes iparágakat erősíteni és fejleszteni akart, úgy, mint a vegyipar, műtrágyagyártás, könnyűipar (textil, cipő, mélyhűtött áruk előállítása), nehézipar (kohászat). A megállapodások 3 évre szóltak, 1963. és 1964. között elsősorban az alábbi termékekre: bor, parafa, nyersbőr, déligyümölcs, datolya, juhbél, gyümölcsle, traktor, vasérc, vegyszer, hengerelt acél, üvegipari termékek.⁵¹³ A hitel nagyságát a magyarországi Gazdasági Bizottság 3-5 millió dollárban maximalizálta, 9 éves lejáratra, és 2,5 %-os kamatra. Végül ezt a kereskedelmi és fizetési egyezményt 1964. március 31-én parafálták; amikor egy hattagú algériai gazdasági delegáció tartózkodott hazánkban 1964. március 25-31. között.⁵¹⁴

Egy 1964. október 30-i jelentés arról számolt be, hogy Algéria fő kereskedelmi partnere a függetlenné válás után továbbra is Franciaország volt, ami a közös történelmi múltra vezethető vissza. Megfigyelhető volt ugyanakkor, a szocialista országok lassú előretörése; ekkor a gazdasági kapcsolatok kiépítéséhez szükséges alapegyezmények megkötése, a piacok kölcsönös felmérése történt meg. Kereskedelmi és fizetési megállapodás 1964 év végéig nem jött még létre Algéria és Magyarország között, ugyanúgy, ahogy ide sorolható még több, szocialista ország: Románia, Vietnam,

⁵¹² Kereskedelmi kirendeltség jelentésmásolatainak felterjesztése, MNL, OL, XIX-J-1-k-Algéria-19-001371/1-1945-1964. 4. d., 1964.

⁵¹³ Uo.

⁵¹⁴ Eseménynapló a magyar-algíri kapcsolatokról, MOL-M-KS 288 f. 32 cs. 30 öe.

Mongólia, NDK. A Magyarország és Algéria közötti kapcsolatok kielégítőek voltak a '60-as évek elején. A jelentés kitér arra, hogy a két ország kapcsolatainak továbbfejlesztéséhez elengedhetetlenül fontos volt a gazdasági területen való együttműködés fejlesztése, ami a magyar vezetés álláspontja szerint kedvezően fog hatni a két ország politikai kapcsolataira. Amennyiben Magyarország fenntartja a tartózkodó magatartást gazdasági téren, akkor ez károsan hatna a politikai kapcsolatok alakulására. Ezen a téren Algéria felszabadulása óta lényegében nem történt jelentős előrelépés, ami Mátyás László nagyköveti jelentése szerint, tarthatatlan. Szerinte nem helyes, hogy Magyarország csak piac területnek tartja Algériát. A nagykövet szerint az akkori bonyolult belpolitikai helyzet miatt a jövőben nehézségekbe fog ütközni a magyar vezetés, ha a gazdasági kapcsolatainkat akarjuk kiépíteni, mélyíteni.⁵¹⁵

Az algériai, általános gazdasági helyzetről 1967 áprilisában egy cikket közölt az *El Djeich*⁵¹⁶ című lap. A cikk leírta, hogy amikor az egykori, francia tulajdonosok elmenekültek Algériából, az ország függetlenné válása után, az üzemek a munkások kezébe kerültek. Az algériaiak két út közül választhattak, a nemzetgazdaság kérdését illetően. A régi struktúrát az új gazdasági és szociális követelmények alá rendelik, vagy marad a gyarmati apparátus és az öngazgatási rendszer nem tartható fenn, mivel tönkremegy. Az algériai gazdaságban szabotálták az öngazgatást, mivel a problémát nem ismerték fel időben. Emiatt is lehetett az, hogy a gazdasági elmaradottság alig csökkent. Az állami szektorban, 1967-ig 425 vállalat működött: fém-, gép-, cement-, fa-, parafa-, és élelmiszeripari vállalatok. A gépiparban látszólag nem volt probléma. A SOMEA⁵¹⁷ mezőgazdasági gépeket gyártott, a SNAF vasúti vagonokat, a COMAF a gépipar egyik legjelentősebb ipari vállalata volt, a SNARI pedig felvonókat állított elő. Az építési anyagok területét illetően, 52 vállalat működött; ebből 33 az öngazgatási szektor részét képezte, 12 cég volt magánkézben. A teljesítményük 70%-a volt kihasznált. Az élelmiszeriparban viszont igen kedvező volt a helyzet. A COBISCAL kétszersüteket gyártott; a HMA olajat; a COLAITAL az egyik legjelentősebb tejüzem volt; a Ben Haroun pedig ásványvíz gyártó cég volt. Alger megyében 1967-ben átlagosan 5 milliárd frankot jegyzett ez a szektor. A vegyiparban belül a két legjelentősebb vállalat a CEGO és a SIATEM volt, melyek műtrágyát állítottak elő, és jelentős európai felvevő-piacca rendelkeztek. Az alapvető probléma az algériai gazdasággal az volt, hogy a vállalatoknak

⁵¹⁵ Algéria kapcsolatai a szocialista országokkal, MNL, OL, 288. t. 32/1964 3. öe., 002210/3

⁵¹⁶ Az ANP által, havonta megjelentetett algériai újság.

⁵¹⁷ SOMEA – Société de Matériel Agricole

alaptőke, hitel és fedezet kellett. A vállalatokra hárult azoknak az adósságoknak a kifizetése, ami a gyarmatosítóktól maradt. Például, ilyen volt 1951-től az adóhátralék. A szocialista szektor tevékenysége pedig erősen függött az importált nyersanyagoktól. Megfigyelhető volt Algériában a szervezett kereskedelem hiánya; és az anarchia megjelent az adminisztrációban is. A lakosság nagy része mindezek miatt államkapitalizmust akart. A magyar-algériai gazdasági kapcsolatokról pedig általánosságban kijelenthető volt, hogy egyoldalú egyezmények megkötésekor a saját érdekeiket tartották csak szem előtt; kétoldalú egyezmények megkötése pedig roppant nehéz feladat volt az algériai féllel. Ez azzal is magyarázható, hogy a gazdasági kapcsolatok kiépítésének tulajdonképpen politikai jelentősége volt. Vagyis, amint a gazdasági kapcsolatok kiépültek Algériával, az kedvezően hatott a politikai kapcsolataink alakulására is.⁵¹⁸ Amint viszonylag rendszeressé váltak a magyar-algériai gazdasági kapcsolatok, a magyar vezetésnek bizonyos nehézségekkel kellett szembenéznie. Elsődleges problémát okozott, hogy az exportunk ellenértékét kellett levásárolni Algériában; viszont Algéria kevés olyan árucikkkel rendelkezett, amire Magyarországnak szüksége volt. A magyar export fejlesztését jelentősen gátolta hazánk szűk importja; valamint az az algériai nézet, miszerint a magyar exportcikkék vámtételei jóval magasabbak voltak, mint a tradicionális partnerektől – Franciaország, Közös Piac többi országa – származó áruké. Hazánknak elsődleges célja tehát a gazdasági kapcsolatok rendszeressé tétele mellett ezen nehézségek leküzdése volt.⁵¹⁹

Egy magyar piackutató delegáció tartózkodott Algériában 1965. január 08. és 28. között. A delegációt dr. Sattler Tamás, a Mineralimpex⁵²⁰ munkatársa, vezette. A tagok: Bojtár István (Komplex), Füleki József (Nikex), Hegedüs László (Elektroimpex), Péceli Béla (Országos Kőolaj és Gázipari Tröszt), Szücs György (Mineralimpex). A delegáció megbeszélést folytatott Delleci Nourredin kereskedelemügyi miniszterrel. A magyar piackutató delegáció célja elsősorban az volt, hogy a két fél között minél gyorsabban emelkedjen az áruforgalom, valamint azon területeket akarták feltárni, ahol gazdasági kapcsolatokat építhetünk ki az országgal. A magyar fél azt nehezményezte, hogy a vámtarifák károsan hatnak az áruforgalomra, és ez hátrányosan különbözteti meg

⁵¹⁸ Algéria gazdasági kapcsolatai a szocialista országokkal, MNL, OL, XIX-J-1-k-Algéria-IV-503-sz.n.-1965. 12. d., 1964.

⁵¹⁹ Magyar-algériai kapcsolatok alakulása 1967-ben, MNL, OL, XIX-J-1-k-Algéria-001509/1-1968. 6. d., 1968.

⁵²⁰ Mineralimpex Kereskedelmi Zártkörűen Működő Részvénytársaság, alapítva: 1962. május 19., üzem- és tüzelőanyaggal foglalkozó nagykereskedelem

hazánkat. Ezzel szemben az algériai félnek az volt a véleménye, hogy az országokra kiszabott vámtarifák között nincs jelentős eltérés. Delegációnk felvetette annak lehetőségét, hogy a kohászat és a gyógyszeripar területén tudnánk szállítani terméket Algériába, azonban a kereskedelmi miniszter erre nem reagált érdemben. Viszont, Delleci egy stadion építését kérte a magyaroktól. Magyar-algériai viszonylatban, a delegáció ismertette a magyar export és import alakulását 1964-re vonatkozóan. Az export alakulása: mezőgazdasági szerszámok (200 ezer dollár értékben), vágójuh (300 ezer dollár), textil és méteráru (290 ezer dollár), gyógyszerek (60 ezer dollár); az import alakulása: déligyümölcs (40 ezer dollár), parafa (45 ezer dollár), a nyersbőrről nem közöltek adatokat. A piackutató delegációnak számos feladata volt, amivel a magyar vezetés megbízta. Elsősorban, a magyar-algériai kapcsolatok további fejlesztésének a lehetőségét feltérképezni. Tanulmányozni a gép- és berendezés szállítási lehetőségek megteremtését. Felkutatni a piacon a legmegfelelőbb fizetési és hitel feltételeket. Megnézni a magyar szempontból fontos exportcikkek árszínvonalát. Feltárni a külkereskedelmi forgalom bonyolításának technikai lehetőségeit. Végül, tanulmányozni a magyar nyersolaj import lehetőségeit. Összességében, ami a legnagyobb gondot okozta a magyar-algériai gazdasági kapcsolatokban, az a tényező, miszerint Algériában a '60-as évek első fele még javában az átalakulás korszaka volt. Egy születőfélben levő, új nemzetgazdasággal nehezebben tudott a magyar vezetés gazdasági síkon kapcsolatokat kialakítani. Azonban megtette a kezdő lépéseket, és hosszútávon ez a gazdasági nyitás igazolta a magyar fél kitartó munkáját. Mindazonáltal, meg kell említenünk, hogy Algériában számos, a gazdaságban működő állami cég és szerv létezett már. Gáz- és olajipar: DEC, bányászat: BAREM, mezőgazdasági termékek: ONRA, gépimport: UNIMES, iparosítás és tervezés: Direction du Plan et d'Études, Direction de l'Industrialisation, élelmiszeripar: Ministre de l'Agriculture, Service du Génie Rural.⁵²¹ Egyéb, de algériai kereskedelmi cégek: Terimpex Külkereskedelmi Vállalat, Artex Külkereskedelmi Vállalat, Agrimpex, Chemolimpex, SOALCO, Lignimpex Külkereskedelmi Vállalat, Ferunion, Medimpex, Metlaimpex, Mogürt, Monimpex.⁵²²

⁵²¹ Jelentés az Algériában járt piackutató delegáció munkájáról, MNL, OL, XIX-J-1-k-Algéria-IV-572-sz.n.-1965. 12. d., 1965.

⁵²² Algéria bányáiparának rövid áttekintése, MNL, OL, XIX-J-1-k-Algéria-3-576-00282/1-1968.76. d., 1968.

1965. február 17-én magyar-algériai kereskedelmi és klíring fizetési ⁵²³ megállapodás született. Az egyezményeket magyar részről Mátyás László nagykövet, algériai részről Abdel-Aziz Buteflika külügyminiszter írta alá. ⁵²⁴ Olyan kérdésekre tért ki és egyértelműsített a megállapodás, mint a magasabb vám, az árprobléma, a Nyugat jobb versenyhelyzete, és a Magyarországnak meg nem adott legnagyobb kedvezmény. A hazánk által, az 1960-as évek közepén exportált termékek: könnyűipari és mezőgazdasági fogyasztási cikkek, vastömegcikk-ipari termékek, vegyi- és gépipari termékek. Amit importáltunk: parafa, nyersbőr, déligyümölcsök. A kereskedelmi megállapodással párhuzamosan egy hitelegyezményt is aláírt a két fél egymással. Magyarország egy 8 év lejáratú, 3-5 millió dollár hitelt ajánlott fel. Azonban az látható volt, hogy ez idő alatt Algériában még nem volt kidolgozott iparfejlesztési koncepció. Az algériai fél jelezte magyar tárgyalópartnereinek, hogy elektromos ipar és távközlés terén is együttműködésre számítanak; de a csőgyárak, a vágóhidak és a gyógyszergyárak létrehozására egyaránt igényt tartottak. A magyar tárgyaló partnerek meghívták Budapestre Bachir Boumaza ipari és energiaügyi minisztert, és Delleci Nourredien kereskedelmi minisztert. ⁵²⁵

1966 őszén tartották meg Algériában a III. Algíri Nemzetközi Vásárt, melyen a francia és a magyar delegáció sem vett részt. A szeptember 16-i megnyitón az algériai kereskedelmi miniszter tartott ünnepi beszédet. Elmondta, hogy a vásárnak kettős szerepe van. Egyrészt, bemutatni az ország gazdasági fejlesztésében elért eredményeket. Másrészt, erősíteni az ország külkereskedelmi kapcsolatait. A vásáron kiállított anyagok kiválasztásánál az ország elsődleges szükségleteit, és a beruházási javakat tartották szem előtt a házigazdák. Delleci Nourredien, kereskedelmi miniszter, elmondta, reméli, hogy az ország külkereskedelmi mérlege javul. Hozzátette, hogy egy új kereskedelmi csarnok építését határozta el Algéria, Algírhoz közel, a tengerparton. A Nemzetközi Vásár új kiállítója Svájc és Spanyolország volt, Magyarország és Franciaország azonban nem vettek részt. Az ünnepi beszéd zárásaként Delleci így fogalmazott: „A fejlődés útján levő államok ki vannak szolgáltatva a fejlett iparral rendelkező államoknak.” ⁵²⁶ A magyar jelentésben az alábbiak olvashatóak Bumeden véleményéről a magyar-algériai gazdasági

⁵²³ Klíring: az a fajta elszámolási mód, amelynél az egymással szembeni követelések fennmaradó egyenlegét kell megtéríteni. Adott esetben, Magyarország és Algéria közt a fizetőeszköz az USA dollár volt.

⁵²⁴ Eseménynapló a magyar-algíri kapcsolatokról, MOL-M-KS 288 f. 32 cs. 30 öe.

⁵²⁵ Magyar-algériai gazdasági kapcsolatok, MNL, OL, XIX-J-1-k-Algéria-IV-511-000347/7-1965. 12. d., 1965.

⁵²⁶ Kereskedelmi kirendeltség jelentésmásolatai, MNL, OL, XIX-J-1-k-Algéria-IV-576-001537/3-1966. 14. d., 1966.

kapcsolatok vonatkozásában: „Elsőrendű fontosságot tulajdonított a magyar hitel keretében történő szállításoknak (...) az algériai elnök konkrétan kérte, hogy Magyarország vegyen részt az algériai népgazdasági terv megvalósításában.”⁵²⁷

Meghívásra egy magyar belkereskedelmi delegáció utazott Észak-Afrikába, 1968 tavaszán, piackutatási céllal. Algéria (május 13-20.) mellett Tunéziába (május 1-6.) és Marokkóba is (május 6-13.) ellátogattak a magyar küldöttek. A delegációt dr. Juhász Zoltán, belkereskedelmi miniszter-helyettes vezette. A delegáció tagjai: dr. Russai István (KKM főosztályvezető), Deák Livia (MSZMP kereskedelmi titkára), Kállai József (KKM észak-afrikai referense), dr. Bartha István (Délker igazgatója), Kovács Jenő (Centrum Áruházak vezérigazgató helyettes), Königh István (BÁV vezérigazgató helyettes), dr. Ürmösi Gábor (TATEX, GEOMINCO küldötte). A delegációt több feladat ellátásával bízta meg a magyar vezetés. A fogyasztási cikkek beszerzésének fokozásával, új fogyasztási cikkek felkutatásával, belföldi hiány megszüntetésével (pl.: lencse és sör), gépek és komplett berendezések eladásával, és kétoldalú ügyletek felkutatásával (pl.: magyar alma eladása narancs ellenében). A magyar küldötteket három algériai szakember fogadta: az iparügyi minisztérium államtitkára, a külkereskedelmi igazgatási vezető, és a külügyminisztérium gazdaságpolitikai osztályvezető-helyettese. A magyar felek jelezték algériai tárgyalópartnereik felé, hogy hazánknak milyen import termékekre volt szüksége az 1960-as évek második felében. Amiből Magyarország behozatalra szorult: lencse, sör, gyümölcslevek, készárú (textília, konfekció ruházat), ipari rendeltetésű műanyag cikkek (konnektor, PVC cső), cipő, bőrárú. Az algériai delegáció pedig azt ismertette a magyar féllel, hogy 1968-ban melyek voltak azok a termékek, amik az exportot és importot meghatározták. Import (544,9 millió dínár): tejtermék, kávé, tea, fűszer, gabona, édesség, cukor, zsiradék, magvak. Export (561,6 millió dínár): déligyümölcs, élelmiszer, alkohol, mezőgazdasági és ipari termékek.⁵²⁸

Az 1960-as évek legvégére, 1969-re az volt a jellemző, hogy nehézségek jelentek meg az algériai-magyar gazdasági kapcsolatokban, főleg az export területén. Mivel a textilipar termékei iránti kereslet csökkent, lehetőség lett volna arra, hogy más iparágak előtérbe kerüljenek. Azonban az erre való igényt előzetesen nem tárt fel magyar piackutató delegáció. A magyar fél arra törekedett, hogy a gépipari termékeknek

⁵²⁷ Magyar-algériai kapcsolatok alakulása 1966-ban, MNL, OL, XIX-J-1-k-Algéria-3-10-00846-1967. 10. d., 1967.

⁵²⁸ Belkereskedelmi delegáció észak-afrikai útja, MNL, OL, XIX-J-1-k-Algéria-3-5-002380/2-1969. 10. d., 1968.

biztosítson piacot Algériában, az országban azonban minimálisra csökkentették az import nagyságát. Vagyis, csak azokat a termékeket vásárolták fel, amire az országnak elengedhetetlenül szüksége volt. Megfigyelhető volt, hogy a kereskedelmi mérlegben hiány keletkezett, amit a gazdasági kapcsolatokból beérkezett bevétel sem tudott pótolni, orvosolni. Mindezek ellenére, habár a gépipari termékek algériai értékesítése nem sikerült a magyar félnek, helyette egy konzervgyár létrehozását irányozta elő az algériai vezetés.⁵²⁹

Jelentős előrelépést jelentett a két ország gazdasági kapcsolataiban 1970. augusztus 3-a, amikor egy újabb megállapodás született Magyarország és Algéria között. Dr. Szalai Béla külkereskedelmi miniszterhelyettes és Idris Jazairy, az Algériai Népi és Demokratikus Köztársaság külügyminisztériumának főosztályvezetője írta alá a gazdasági együttműködési megállapodást a Külkereskedelmi Minisztériumban. Az aláírásnál jelen volt Rácz Pál külügyminiszter-helyettes.⁵³⁰ A magyar kormány az algériai partner gazdasági fejlődéséhez 20 millió dollár hitelt nyújtott. Az összeg komplett berendezések, felszerelési javak és előre meghatározott alkatrészek formájában került Algériába. Emellett, a magyar fél szavolta különböző szakemberek magyarországi továbbképzését, a műszaki segítségnyújtást, a berendezések Algériába történő szállításához elengedhetetlen szolgáltatásokat. A megállapodás értelmében a szerződéseket 1975. december 31-ig kellett megkötni a magyar és algériai külkereskedelmi vállalatoknak egymással. A megállapodásban szereplő pénzüsszegek folyósításában a Magyar Nemzeti Bank és az Algériai Központi Bank vett részt. Algériának a törlesztésre 10 év állt a rendelkezésére. A törlesztést és a kamatot mindenféle illeték, adó és más költség levonása nélkül kellett végrehajtania.⁵³¹ A tárgyalás során megállapították, hogy a két ország kereskedelmi forgalma jelentősen fejlődött. Magyar exportot kitevő komponensek: textil méterárak, fém tömegcikk, izzólámpák, alumínium nyílászáró szerkezetek. A megállapodás mellett tárgyalások folytak a magyar oldalról történő gyümölcs- és paradicsom konzervgyár vásárlásáról is. Idris Jazairy azt is elmondta magyar tárgyaló-partnereinek, hogy az algériai négy éves terv a gazdaságfejlesztésre 5,5 milliárd dollárt irányoz elő, s ebből kétmilliárd dollárt szántak külföldi gépek, berendezések, felszerelések vásárlására. Magyarország segítséget

⁵²⁹ Külkereskedelmi kirendeltség jelentésmásolata, MNL, OL, XIX-J-1-k-Algéria-00282/3-1970. 16. d., 1970.

⁵³⁰ Népszabadság, 1970. augusztus 4.: Bővülnek a magyar-algériai gazdasági kapcsolatok

⁵³¹ A magyar-algériai hitelmegállapodás ratifikálása, MNL, OL, XIX-J-1-k-Algéria-00868/13-1970. 13. d., 1970.

nyújtott szállításaival és szakembereivel az élelmiszeripar, az elektronika, a bányászat, a mezőgazdasági szállítás és az egészségügy továbbfejlesztéséhez. A hitel keretében szállítandó magyar áruk ellenértékét olyan algériai exportcikkkel fizették vissza, amelyekre a Magyarországon hosszabb távon szükség volt; így ezek a szállítások új lendületet adtak az Algériából származó magyar importnak.⁵³² A gazdasági hitel megállapodást a magyar Elnöki Tanács 1970. október 3-i 235/1970. számú határozatában erősítette meg. Ezt Losonczi Pál és a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának a titkára írta alá.⁵³³ Az Algériának folyósított 20 millió dollár hosszútávon jelentősen segítette Magyarország export struktúrájának megváltozását, gépipari termékeinek piaci elhelyezését, és az algériai fejlesztési tervekbe való bekapcsolódásunkat. A szerződés parafálását követően sor került 2 komplett konzervgyár felépítésére, 4,3 millió dollár értékben; valamint a magyar fél két újabb konzervgyár tervezetét adta át algériai partnereinek.⁵³⁴

1970 augusztusában a magyar fél többszöri kérésére Algéria felemelte az overdraft keretünket, 400 millió dollárról 800-ra; amely lépés jelentősen elősegítette a szezonális vásárlásainkat. Az overdraft kihasználása miatt 1970-re a magyar tartozás meghaladta az 1 millió dollárt. Egy nagyköveti jelentés kitért arra, hogy az algériai-magyar gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok dinamikussá tétele részben politikai, részben gazdasági érdeke hazánknak. A magyar vezetés célja az volt, hogy fokozottan bekapcsolódjanak az algériai iparosítási programba, ami által viszonylag széles gépipari export piacot biztosíthattak Magyarország számára.⁵³⁵

A magyar külkereskedelmi miniszter, dr. Biró József, 1971 szeptemberében utazott Algériába, ami politikai és külkereskedelmi szempontból egyaránt pozitívnak értékelhető. Ez a látogatás azért is volt mérföldkő, mivel hosszú évek óta Biró József volt az első miniszter, aki Algériába látogatott, ezzel mintegy azt demonstrálta, hogy a magyar-algériai szálak ismét normalizálódtak, a korábbi „diplomata botrány” után, ami Tóth Elek delegálása körül alakult ki. Otléte alatt a magyar politikus azt sugallta az algériai tárgyalófeleknek, hogy kereskedelmi kapcsolatok kiépítésére és kiszélesítésére is készen állt a magyar vezetés. Különös hangsúlyt kapott az a tény, miszerint az algériai elnök Budapestre látogat, és ez tulajdonképpen az előkészítése volt a sokrétű gazdasági

⁵³² Népszabadság, 1970. augusztus 4.: Bővülnek a magyar-algériai gazdasági kapcsolatok

⁵³³ Magyar-algériai gazdasági együttműködési megállapodás, MNL, OL, XIX-J-1-k-Algéria-868/14-1970. 16. d., 1970.

⁵³⁴ Losonczi Pál 1971. évi látogatása, MNL, OL, XIX-J-1-k-Algéria-3-13-sz.n.-1971. 15. d., 1971.

⁵³⁵ Uo.

kapcsolatok létrehozásának a két ország között. Vagy, külkapcsolatokban Algéria egy súlyponti ország volt Magyarország számára; az államfői látogatás pedig egy olyan politikai esemény, melyhez a magyar vezetés a gazdasági kapcsolatok mélyítését társította.⁵³⁶ Bíró Lajos algériai tartózkodása alatt Lajos Jaker algériai kereskedelemügyi miniszterrel megtekintette a VIII. algíri nemzetközi vásárt, és a főváros mellett, a magyar tervek szerint épülő olimpiai stadiont. Meglátogatta algériai partnerét, és Belaid Abdesszalam ipar- és energiaügyi minisztert, és dr. Omar Budzsellab egészségügyi minisztert, akikkel megbeszéléseket folytattak a két ország közti kereskedelmi és műszaki-tudományos együttműködés kiszélesítésének lehetőségeiről. Zsigmond Zoltán, hazánk algériai nagykövete, az algíri nemzetközi vásár magyar napján fogadást adott dr. Bíró József tiszteletére.⁵³⁷ A magyar politikus algériai látogatása eredményesnek mondható. Szóbeli megállapodás született arra vonatkozóan, hogy Losonczi Pál algériai látogatásakor 5 évre szóló kereskedelmi megállapodás születik a két ország között, ami 1972. január 1-től lép hatályba. A magyar fél ígéretet tett az algériai vízügyi államtitkárnak arra vonatkozóan, hogy a vízügyi együttműködést a TESCO elé tárja. Algéria volt a kezdeményező fél, amit hazánk egyértelműen egy pozitív lépésnek értelt. Valamint, szóba került egy újabb műszaki-tudományos együttműködés megkötése. Tehát, az algériai látogatás mindenképpen előnyösen zárult a magyar fél számára. Nem csupán azért, mert a kapcsolataink szélesedtek és tovább mélyültek; hanem azért is, mivel úgy tűnt, ismét normalizálódott a korábban erősen megromlott algériai-magyar viszony, ami majdnem a diplomáciai kapcsolatok megszakítását jelentette, Algéria részéről.⁵³⁸ Bíró József hazatérve az MTI-nek nyilatkozva összegezte a látogatás eredményeit. A minisztert hazaérkezésekor fogadta Baczoni Jenő, a külkereskedelmi miniszter első helyettese. Elmondta, hogy látogatásának elsődleges célja a VIII. Algíri Nemzetközi Vásár megtekintése volt, ahol a magyar kiállításnak nagy sikere volt. A két ország gazdasági kapcsolatairól folytatott tárgyalásokat eredményesnek ítélte. Elhatározták azt is, hogy az együttműködéshez kellő szigorú jogi keretet megteremtik. A tervek szerint, 1972 januárjától hosszú lejáratú megállapodás alapján bonyolítjuk le a kereskedelmi

⁵³⁶ Bíró József et. algériai tárgyalásai, MNL, OL, XIX-J-1-k-Algéria-00806/10-1971. 16. d., 1971.

⁵³⁷ Népszabadság, 1971. szeptember 7.: Dr. Bíró József algériai programja

⁵³⁸ Bíró József et. algériai tárgyalásai, MNL, OL, XIX-J-1-k-Algéria-00806/10-1971. 16. d., 1971.; 1968 őszén Budapest adott otthont annak a nemzetközi eseménynek, melyen 60 kommunista- és munkáspárt vett részt, köztük az MSZMP. A tanácskozás az antiimperialista akcióegység kérdésével foglalkozott. A találkozón részt vett az algériai PAPS is, ami miatt Bouteflika igen elmarasztalóan beszélt a magyar magatartásról. Az algériai fél szerint az országban csak egy párt, az FLN, létezik. Ennek következményeképp Algéria nem fogadta el az új magyar nagykövet, Tóth Elek, személyét; majd a két ország kapcsolata annyira megromlott, hogy kevésen múlt a diplomáciai kapcsolatok megszakítása.

forgalmunkat, ez ügyben a vegyes bizottságok hamarosan tárgyalni kezdenek, hogy a megállapodás az említett dátum előtt létre jöjjön. Kapcsolatainkat a hagyományos árucserén túl szélesíteni akarják a gazdasági együttműködés más területeire is, pl. kooperáció. Szóba került az is, hogy Magyarország részt venne Algéria nyersanyag-kincseinek feltárásában. Miniszteri szinten, hazánk létre kívánja hozni a magyar-algériai gazdasági és műszaki-tudományos együttműködési bizottságot. Ez egyengethetné a kapcsolatok rendszeres útját a felek közt. A jövőben algériai vásárlóbizottság érkezik hazánkba feltárni, hogy melyek azok a termékek, amit az ország hazánkban szerezhetne be. Algériai cégek máris erőteljesen érdeklődnek magyar konzervgyári berendezések, malmok, kórházi berendezések, orvosi műszerek iránt.⁵³⁹

Számokban kifejezve az algériai-magyar gazdasági kapcsolatok a következőképp alakultak⁵⁴⁰ (millió USA dollárban):

Év	Export	Import
1960	0,3	-
1963	0,1	-
1966	1,03	0,87
1967	0,79	0,24
1968	1,18	1,20
1969	1,60	2,13
1970	1,07	2,63
1971	1,095	2,11

Az 1970-es évektől fokozott javulás érzékelhető a magyar-algériai gazdasági kapcsolatok alakulásában. Jelentős sikernek könyvelhette el Magyarország, hogy az Algíri Stadion részére kiszállítottuk az elektorakusztikai berendezéseket, eredményhirdető táblákat, valamint alumínium épületszerkezeteket; több, mint fél millió dollár értékben. Ezek a gazdasági előrelépések annak köszönhetőek, hogy a magyar fél kezdeményező lépéseket tett Algéria felé, akkor is, amikor a két ország között feszült volt a politikai viszony. Idővel egyre inkább érzékelhetővé vált, hogy Algéria fokozott

⁵³⁹ Népszabadság, 1971. szeptember 8.: Tervek a magyar-algériai gazdasági együttműködés bővítésére; Dr. Bíró József nyilatkozata

⁵⁴⁰ Losonczi Pál 1971. évi látogatása, MNL, OL, XIX-J-1-k-Algéria-3-13-sz.n.-1971. 15. d., 1971.

figyelmet mutatott a magyar nyitás felé, és idővel már ő tett lépéseket hazánk felé. Erre egy példa, az 1970-es és 1971-es Budapesti Nemzeti Vásár, ahol Algéria is részt vett.⁵⁴¹

1971-ben hazánk úgy tekintette Algériát, mint egy súlyponti piacot, és kiemelten kezelte. A magyar vezetés külön akciótervet dolgozott ki, 1971-72-re vonatkozóan, és meghatározta a fő gazdasági célkitűzéseket. Kiemelt helyen szerepelt a két ország közti kereskedelmi volumen növelése, azon belül is a gép- és finomtechnikai export. Emellett, Magyarország célul tűzte ki, hogy rendszeresen kiutazzat Algériába szakdelegációkat, melyek az együttműködésre szóba jöhető területek lehetőségeit vizsgálja. Hazánk szélesíteni kívánta az import skálát, főleg az érc koncentrátumot, vegyi cikkeket. Emellett előirányozta egy újabb foszfát vásárlási egyezmény megkötését, 1972-75-ös évre vonatkozóan. Végül, a magyar vezetés az akkor érvényben levő kereskedelmi megállapodás felülvizsgálatát irányozta elő, a további kereskedelmi fejlesztések, és még szélesebb körű gazdasági párbeszéd értelmében.⁵⁴²

⁵⁴¹ Losonczi Pál 1971. évi látogatása, MNL, OL, XIX-J-1-k-Algéria-3-13-sz.n.-1971. 15. d., 1971.

⁵⁴² Uo.

7. Műszaki-tudományos kapcsolatok

Műszaki-tudományos kapcsolataink kezdete

A műszaki-tudományos kapcsolatok leglényegesebb eleme a szakemberek cseréje volt a két ország között. Kijelenthető, hogy a két ország kapcsolatai közül ez a terület fejlődött a legdinamikusabban az 1960-as években. Ugyanis, a műszaki-tudományos egyezmények szabályozták az Algériába küldött magyar szakemberek számát, és a Magyarországra érkezett algériai szakértők fogadását. 1963 után először csupán 16 orvos praktizált Algériában, majd számuk, és az országba küldött szakemberek száma is fokozatosan emelkedett az 1966-os keretegyezmény aláírása után. A magyar szakemberek száma 1970-ben 65-re (orvosok, bánya- és építészmérnökök, sportedzők) emelkedett, köszönhetően a kétoldalú műszaki-tudományos együttműködéseknek. A TESCO pedig évente 20-30 algériai fiataalt fogadott szakmunkásképzés céljából.⁵⁴³

Ahhoz, hogy hazánk magyar szakembereket küldjön ki Algériába, szükséges volt egy olyan keretegyezmény megkötése, ami mindezt meghatározott keretek között szabályozta. Ezért 1966. november 6-án Algéria és Magyarország aláírt egy műszaki-tudományos és tájékoztatási egyezményt. Emellett napirendre tűzték egy, a szakemberküldés feltételeit szabályozó protokoll aláírását. 1966-ban közel 50 magyar szakember dolgozott Algériában, 1967. elején még nyolc bányász mérnök is kiutazott.⁵⁴⁴ Maga az egyezmény két részből állt. Az első egység taglalta a műszaki és szakmai képzést, tapasztalatcseréket; a második egység pedig a szakértőcserékre vonatkozott. Az 1. cikkely biztosította az egymás által javasolt jelöltek számára az oktatási és szakoktatási intézményekbe való bejutást, és biztosította számukra a gyakorlati továbbképzést. A 2. cikkely a műszaki, szakmai képzésekre, továbbképzésekre, gyakorlatokra vonatkozott. A két ország rövid kiküldetésre szakértőket bocsátott a másik fél rendelkezésére. A cikkely magába foglalta a tapasztalat- és dokumentációcserét tudományos, műszaki és üzemigazgatási téren. Végül, érdemben vizsgálta a szakoktatási központok felszerelésének a lehetőségét. A 3. cikkely az ösztöndíjasokra vonatkozott. Vagyis, az ösztöndíjasokat fogadó fél magára vállalta a képzés költségeit, az orvosi ellátást, az üzemi

⁵⁴³ Beszámoló jelentés (Zsigmond et. 1970), MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-002026/1-1970. 15. d., 1970.

⁵⁴⁴ Magyar-algériai kapcsolatok alakulása 1966-ban, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00846-1967. 10. d., 1967.

balesetek ellen védőeszközöket garantált, folyósította az ösztöndíjat, és díjtalan szállást biztosított a másik ország ösztöndíjasainak. Ugyanakkor, a nyelvtanfolyamokat, és a ki- és beutazást a küldő ország finanszírozta. A 4. cikkely vonatkozott arra, hogy a szakoktatási központok számára képzési programokat, pedagógiai anyagokat, oktatási eszközöket kellett biztosítani; mindezt a két aláíró országnak egymással szoros együttműködésben. Az 5. cikkely tulajdonképpen tanulmányi és tájékoztatási jellegű volt, magába foglalta a rövid idejű, 2 hónapos szakértő kiküldéseket. Ez esetben a származási ország volt köteles fizetni az oda és vissza utat, a származási országban adódó költségeket, és a személyi jellegű szükségleteket. A fogadó ország az ott tartózkodási költségeket fizette. A 6. cikkely tartalmazta a jelentési kötelezettséget, vagyis a fogadó félnek rendszeres jelentéseket kellett írnia az ott tartózkodó ösztöndíjasokról a küldő fél számára.⁵⁴⁵

Az egyezmény második fele vonatkozott kifejezetten a szakértőcserékre. A 7. cikkely leírta azt, hogy a tudományos- és műszaki együttműködésre jellemző volt a kölcsönös segítségnyújtás szakértők és személyzet „formájában”. A 8. cikkely tartalmazta a másik fél szolgálatában betöltendő állásokat, részletesen leírva. A 9. cikkely mondta ki azt, hogy a másik fél rendelkezésére bocsátott szakértők csatlakozási nyilatkozatot írtak alá. Ez a nyilatkozat megfelelt az őket alkalmazó hatóság feltételeinek. A 10. cikkely tartalmazta azt, hogy a szakértők csak az őket alkalmazó hatóságoknak voltak alárendelve, teljes körű titoktartás kötelezte őket; és ugyan olyan elbánás járt nekik, mint a fogadó ország állampolgárainak. A következő cikkely fogalmazta meg, hogy a fizetés és a járulékok összege ugyanakkora volt, a fogadó országba érkező szakértőknek, mint a saját, hazai alkalmazottaknak. A 12. cikkely biztosított lakhatást a szakértőknek. A 13. cikkely arra vonatkozott, hogy a szakértőnek a fogadó ország terhére joga volt útiköltség megtérítést kérni a családtagjai részére, és a személyes holmik szállítására. A 14. cikkely garantálta a napidíj megfizetését abban az esetben, ha szolgálati okból utaztatás történt. A 15. cikkely értelmében a szakértőnek joga volt a fogadó ország társadalombiztosítási rendszeréhez tartozni. A betegszabadság nem lehetett több, mint az alkalmazás idejének 1/12-ed része. A 16. cikkely arról szól, hogy a szakértő a fogadó ország vám-, adózási-, átutalási rendszere alá esett. A 17. cikkely rendelkezett arról, hogy a szakértőnek 1 havi fizetett szabadság járt. A 18. cikkely értelmében a fogadó fél bármikor felmondhatta a szerződést, 2 havi előzetes bejelentést követően. Ha a fogadott

⁵⁴⁵ Magyar-algériai műszaki tudományos együttműködés, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-3906-1-1967. 5. d., 1967.

szakértő súlyos hibát követett el (kötelezettség elhanyagolása, közjog megsértése), értesítés nélkül a saját kormánya rendelkezésére bocsátották. A 19. cikkely mondta ki, hogy egy vegyesbizottság évente összeül a két országban, és ellenőrzi a jegyzőkönyv végrehajtását. Végül, a 20. cikkely mondta ki azt, hogy a jegyzőkönyv 2 éven át érvényben marad, hallgatólagos megújítással, újabb két évre. Azonban a felek, 2 hónappal korábban, írásban jelezhették a felbontási szándékukat. Az egyezményt végül 1967. április 27-én parafálták, és július 7-én írták alá. Az aláíró felek: Székács Imre (TESCO igazgató) és Salah Benkobbi (Algériai Külügyminisztérium kulturális főosztályvezetője), a dokumentum pedig az alábbi nevet kapta: Magyar-Algériai Műszaki-Tudományos Együttműködési Egyezmény Végrehajtási Jegyzőkönyve.⁵⁴⁶ A műszaki-tudományos együttműködési megállapodás aláírására Losonczi Pál Nyugat-afrikai látogatása idején került sor.

Ennek folytatásaképp 1967. július 8-án egy végrehajtási utasítást kötött egymással Algéria és Magyarország. Ez adta a keretét annak a későbbi időszakra vonatkozó szakembercseréknek, amit Magyarország előirányzott Algéria számára. Számszerűsítve mindez azt jelenti, hogy 1967-ben 38 magyar szakember dolgozott Algériában; 32 orvos, 6 bányamérnök. 1971-ben már 107; 50 orvos, 51 műszaki szakember, 6 edző. De nem csupán Magyarország küldte ki szakembereit Algériába, hanem ő is biztosította az algériai szakemberek fogadását. Számszerűsítve: 1969-ben 59 főnek biztosítottunk szakemberképzést, 1970-ben 111 főnek. Lebontva az alábbiak szerint. 75 fő technikus (út-, híd-, vasútépítés Békéscsabán, betonelem gyártás Szegeden és Pécsen); 20 fő szakközépiskolai ösztöndíjas (bányászat, elektromos ipar – Tatabánya); 18 ösztöndíjas erősáramú technikai képzés kereteiben Budapesten. Egy későbbi, 1971. október 14-i jelentés arról számolt be, hogy több ösztöndíjast haza kellett küldeni Algériába, magatartásbeli problémák és igazolatlan hiányzás miatt. De a legjelentősebb szakember kiküldés mégis az algériai stadion felépítésének ideje alatt volt; ugyanis magyar szakemberek végezték a tervezést, kivitelezést, művezetést és a műszaki ellenőrzést.⁵⁴⁷

Az 1969-ben aláírt jegyzőkönyv határozta meg a szakembereink hazatérését és cseréjét, amelyet a TESCO bonyolított le. Abban az évben, a műszaki-tudományos egyezmények keretein belül, Algériában foglalkoztatott magyar szakemberek száma 85

⁵⁴⁶ Magyar-algériai műszaki tudományos együttműködés, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-3906-1-1967. 5. d., 1967.

⁵⁴⁷ Losonczi elvtárs Nyugat-afrikai látogatása (TESCO), MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-001060/24-1971. 106. d., 1971.

volt. A magyar vezetés tervezte ennek a számnak a további növelését, és ennek érdekében jelezte Algéria felé, hogy készen áll további mezőgazdasági szakemberek kiküldésére. Az algériai vezetés egyértelműen pozitív visszajelzést adott a magyar szakemberek munkáját illetően. A mezőgazdaságban dolgozók kiküldése mellett hazánk tervezte egy 10 fős mérnökcsoport kiküldését is, vízügyi tervezési feladatok ellátására, Médea kormányzóságban. A magyar nagykövetség ebben az évben fokozta a magyar szakemberek algériai foglalkoztatottságát. Zsigmond Zoltán nagykövet beszámolójából kiderül, hogy a követségen egy közel 100 fős mozitermet alakított ki a magyar nagykövet, ahová a kint dolgozó magyar szakembereket rendszeresen összehívta, évente négy jelentősebb alkalomból (ünnepély, filmvetítés, pártnap).⁵⁴⁸

Budapesten 1969. október 1. és 4. között egy műszaki-tudományos vegyesbizottsági tárgyalásokra került sor, melynek témája az 1967-ben aláírt jegyzőkönyv alkalmazásának a problémája, és az együttműködés fejlesztésének a kérdései voltak. A tárgyalás során Algéria meglepettségét fejezte ki tárgyalópartnere felé, hogy Magyarország milyen kismértékben elégíti ki a magyar szakember-igényeket. Ugyanakkor azt algériai tárgyalófél azt is jelezte, hogy a kapcsolatainkat beárnyékoló „diplomata botrány”⁵⁴⁹ hamarosan megoldásra lel; és szerinte a tabula rasa mindkét fél érdekeit szolgálja, el kell felejtetni az egész ügyet. Egyúttal, az algériai delegáció meghívta magyar tárgyalófelét, Pesta László minisztert, Algériába.⁵⁵⁰

Amikor magyarok építették Algériát

1964 februárjában Ben Bella kérte a magyar partnereitől, hogy segítsenek egy 80-100000 fő befogadására alkalmas stadiont megépíteni Algériában. Vagyis, teljes mértékben magyar szakemberekre bízta az Algírban épülő stadion tervezési és építési, szaktanácsadási munkáit. Ennek ismeretében júniusban, a TESCO magyar delegációt küldött Algériába, a helyi viszonyokat felmérni, és tisztázni a pontos algériai igényeket. A konkrét ajánlatot őszre készítették el a magyar szakemberek. Miután a két fél egyeztetett egymással, Algéria kérte, hogy a kivitelezés 16 helyett 13 hónap legyen, a művezetés pedig 2 helyett 3 év. Da valójában az algériai fél politikai okokra hivatkozott,

⁵⁴⁸ Nagyköveti beszámoló jelentés, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-002026-1970. 15. d., 1970.

⁵⁴⁹ A Budapesten megtartott nemzetközi kommunista párt találkozóra meghívást kapott az algériai párt is, amire az algériai kormány hivatkozva nem fogadta el a delegált magyar nagykövetet, Tóth Eleket. Algéria így akart példát statuálni, és emiatt a két ország kapcsolata egy időre elhidegült, majdnem megszakadt.

⁵⁵⁰ Magyar-algériai műszaki-tudományos vegyesbizottsági tárgyalások, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-3-7-00593/4-1969. 10. d., 1969.

amikor az építkezés azonnali kezdését kérte magyar partnereitől. Emellett az algériai fél kitért arra is, hogy a stadion tervezés mellett igénylik a stadion környékének a rendezés tervezetét.⁵⁵¹ A költségeket tekintve – melyek egyben műszaki-tudományos segítséget is jelentettek – 300000 dollár volt a munkavégzés, 210000 dollár a "szellemi export", 90000 dollár a kiutazás. A költségek vonatkozásában az algériai magyar nagykövet javasolta, hogy az összes költség a magyar kormány ajándéka legyen; de ezt az ötletet magyar Külügyminisztérium nem fogadta el.⁵⁵²

1964. június első felében két magyar mérnök Algírba utazott, hogy tájékozódjanak az Algírban építendő stadion körüli igényekről. A magyar mérnökök több ízben tárgyaltak az ifjúsági, sportügyi, és közmunkaügyi miniszterrel, valamint az államtitkárral, erről a kérdésről. A helyszíni tájékoztatás után a magyar szakemberek programot dolgoztak ki, amit az ifjúsági és sportügyi államtitkárnak adtak át. A műszaki tervek elkészítéséhez szükséges megrendelést csak akkor adhatta át a magyar fél, miután Ben Bella áttanulmányoztatta a szakembereivel.⁵⁵³ Egy 1964. októberi jelentésből kiderül, hogy Ben Bella akkoriban nagyon fontosnak tartotta a fiatalok megnyerését, ezért is volt fontos a stadion megépítése. Ezt a hírt az algériai média is közölte, külön kiemelve, hogy ennek a tervnek a gyakorlati kivitelezésében Magyarország is részt vesz. Szeptember 29-én a TESCO átküldte az algériai félnek a tervezési költséget, ami 300000 dollár volt. Mátyás László, Magyarország nagykövete garantálta a magyar vezetésnek azt, hogy 3 héten belül elkészül a megrendelés algériai részről. De ezzel egyidejűleg javasolta azt is, hogy amíg a magyarok várnak az algériai válasza, addig folytatódjanak a tervezési munkálatok. A tervezés mellett magyar szakemberek utaztak ki a helyszínre, a szükséges munkák folytatásához.⁵⁵⁴

1965 júniusában Ben Bella kezdeményezésre a TESCO és az algériai Sportügyi Minisztérium szerződést kötött egymással, az algíri olimpiai stadion tervezési munkálatainak elvégzésére, amiben az algériai fél külön hangsúlyozta, hogy rendszeresen és pontosan fizet hazánkuk az elvégzett munkáért. „(...) az üzlet gazdaságilag tehát előnyös, politikailag pedig jó szolgálatot tesz algériai és általában afrikai hírnevünk

⁵⁵¹ Tájékoztató az algériai stadion tervezéséről és ezzel kapcsolatos szaktanácsadásról, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-140-005560/4-1945-1964. 2. d., 1964

⁵⁵² Algériai olimpiai stadion tervezése, építésével kapcsolatos szaktanácsadás ügye, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-IV-542-00586-1965. 12., 1965.

⁵⁵³ Algériai stadion tervezési előkészületei, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-140-005560-1945-1964. 2. d., 1964.

⁵⁵⁴ Uo.

növelésének.”⁵⁵⁵ A tervezési munkákat ezen szerződés megkötése előtt francia szakemberek végezték, azzal együtt, hogy a munkát és az algériai fél elképzeléseit akadályozták.⁵⁵⁶ A legjelentősebb magyar-algériai műszaki-tudományos együttműködést 1965-ben írta alá a két fél, ennek értelmében magyar szakemberek készítették el az algíri olimpiai stadion terveit, és ők ellenőrizték a kivitelezési munkálatokat is. A magyar szakemberek hozzáértését mutatja, hogy ők készítették el az elektroakusztikai berendezéseket, az eredményhirdető táblákat és az alumínium épület-szerkezeteket is; több, mint fél millió dollár értékben.⁵⁵⁷

1967. május 22-től 24-ig, két napos tárgyalássorozat apropóján Algírban tartózkodott Kis Sándor mérnök-közgazdász, aki a magyar tervezői kirendeltség megbízott vezetője volt. A tárgyaláson részt vett az algériai Ifjúsági- és Sportminiszter és a TESCO képviselői is. Az algériai miniszter elmondta, Algéria hajlandó lenne magyar szakemberekre bízni az olimpiai falu összes létesítményének a tervezését, összesen egy millió USD értékben. Algéria csupán egy feltételt szabott: a jelenlegi TESCO képviseleti irodát tényleges tervezőirodává kell alakítani, fejleszteni. Legyen a felelős tervező mindig az algériai helyszínen, habár, nem kell minden munkát a helyszínen elvégezni. Ezen kívül, Magyarországnak a szükséges építész létszám mellett, a legfontosabb szakágaknak 1-1 magas képzettségű specialistáját is elérhetővé kellett tennie Algéria számára. Az algériai miniszter kéréseinek háttérében több magyarázat is meghúzódott. Egyrészt, Algéria próbálta megszüntetni a franciák akadékoskodását; mivel a nem francia mérnökök terveiben mindig hibát kerestek, és a kivitelezési munkát rendszeresen késleltették. Másrészt, az algériai vezetés csökkenteni akarta a hatósági közép szintekről a franciák beleszólási lehetőségét. Harmadrészt, algériai szakkáderek hiányában műszaki tanácsadó szolgálat formájában Algéria a jövőben igénybe kívánta venni a magyar tervező irodát, mivel folyamatos építési és tervezési munkákra akarták felkérni Magyarországot. A magyar vezetés álláspontja szerint az olimpiai város létrehozása jó üzlet, jó referencia volt hazánknak; egyúttal politikai jelentőséggel bírt, mivel a legmagasabb államvezetés és a nemzetközi közvélemény is figyelemmel kísérte az eseményeket.⁵⁵⁸

⁵⁵⁵ Algeri Tervezőiroda kiszélesítése, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-3-54-001785/5-1967. 10. d., 1967.

⁵⁵⁶ Uo.

⁵⁵⁷ Beszámoló jelentés (Zsigmond et. 1970), MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-002026/1-1970. 15. d., 1970.

⁵⁵⁸ Algeri Tervezőiroda kiszélesítése, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-3-54-001785/5-1967. 10. d., 1967.

Egy évvel később azonban kétségesse vált, hogy magyar szakemberek készítik el valóban az algériai olimpiai stadiont és olimpiai falut, mivel volt az a pont, amikor úgy tűnt, hogy az algériai fél a bolgár tervek mellett dönt. 1968. január 8-án Mátyás László meglátogatta Ben Mahmoud ifjúsági és sportügyi minisztert; a két ország közti sport kapcsolatok apropóján, de a valódi cél a stadion építése körül felmerült magyar kétely volt. A nagykövet ismertette az algériai miniszterrel a bolgár terv gyengepontjait. Ugyan, a kivitelezés 2 millió dollárral kevesebbre jött ki, de a tervek műszaki hibákat tartalmaztak. Emellett, a magyar diplomata személyesen adott át Ben Mahmoudinak egy tanulmányt a magyar pályamunkáról, amit előzőleg valószínűleg az algériai sportminisztérium főmérnökei direkt nem adtak át, hogy a bolgár terveket ezzel is előtérbe tudják helyezni a magyarral szemben. Miután az algériai fél áttekintette a magyar terveket, az alábbiakat mondta el: „Magam is hajlok arra, hogy a bolgár vázlattevé valóban nem alkalmas a kivitelezési munkák elvégzésére (...) az építkezés megkezdése nagy rizikót jelent.”⁵⁵⁹ Ekkor egyre valószínűbbé vált, hogy az építkezés műszaki-ellenőrzési munkálatait is a TESCO vállalja.

1969-ben több hónapot töltött Algériában egy magyar tervezőbrigád Asbein Sándor tervezőmérnök vezetésével. A magyar szakemberek tervei alapján épült Algírban a 70000 főt befogadó sportstadion. Egy 25 fős magyar szakember csoport ellenőrzésével egy francia cég építette fel a stadiont, melynek még az eredményhirdető berendezését is magyar szakemberek készítették. Az Algériában dolgozó magyar mérnökcsopórt több, mint ezer lakás megtervezését is magára vállalta. Algéria felszabadulása óta ez volt az első nagyszabású lakásépítkezési akció, melynek keretében a legkorszerűbb elvek alapján készültek az ország városaiban új lakótelepek.⁵⁶⁰ Az algíri Olimpiai Stadion végül 1972-re épült meg, Asbein Sándor tervei alapján. Miután a stadion felépült, a magyar szakemberek újabb munkákat tudtak vállalni Algériában. Az 1987-ig tartó magyar-algériai műszaki-tudományos együttműködés keretein belül több mint 30 tervezési és művezetési munkát nyert el a magyar kirendeltség. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy magyar szakemberek hoztak létre Algériában 9 középiskolát (az alapterveket Halmágy Ildikó és Boór Zoltán készítette), valamint számos lakótelepet, kórházakat, sportparkokat, és az Orani Műszaki Egyetem létesítményeit. „A kiutazó tervezőknek számos nehézséggel kellett szembenézniük. Minden mérnöki tevékenység francia nyelven, a

⁵⁵⁹ Látogatás Ben Mahmoud ifjúsági és sportügyi miniszternél MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-001513-1968. 7. d., 1968.

⁵⁶⁰ Népszabadság, 1969. december 6.: Lakástervek Algériának

francia műszaki előírások, szabványok szerint folyt. A hazai gyakorlattal ellentétben a kint dolgozó mérnökök feladatai közé nemcsak a tervezés (az ún. A misszió) és művezetés (B misszió) tartozott (a feladat legköltségesebb, leginkább felelősségteljes szakasza), hanem a C misszió is, a kivitelezői számlák pénzügyi ellenőrzése. A feladatba szívós munkával sikerült beletanulni, ennek köszönhetően az elkövetkező 15 évben folyamatosan vállalt munkát a kirendeltség.”⁵⁶¹

1967. és 1987. között az alábbi épületek létrehozásához adta szakmai tudását számos magyar szakember: lakótelep (Setif, Borj Bou Arreridj, Jijel, Collo, Annaba, Souk Ahras), kórház mozgássérült gyermekeknek (Zeralda, Ouarlga), kórház mozgássérülteknek (Constantin, Oran), rehabilitációs kórház (Ben Aknoun), sportközpont (El Asnam, Mostaganem, Jijel), szakközépiskola és kollégium (Ksar El Boukhari), tudószanatórium (Tlemcen), műegyetemi komplexum (Oran), Katonai Testnevelési és Sport Főiskola (Algír), gyermekkórház (Setif, Tiaret).⁵⁶²

Ugyanezen idő alatt az Algériában dolgozó építészmérnökök neve (a lista nem teljes): Aczél Gábor, Asbein Sándor, Papp Béla, Bagyinszky Kálmán, Boór Zoltán, Evva Zsolt, Fekete Lajos, Farkas Mária, Gauder Péter, Gorondy István, Halmágyi Ildikó, Hodina Géza, Holly Péter, Kapy Jenő, Kürthy László, Kéri Kornél, Kollár Imre, Kovácsi Béla, Lasetzky Frigyes, Nagy Elek, Perczel Anna, Perczel Dénes, Szabadi Imre, Szabó István, Szutor János, Túrós Emil, Taiger András, Ulrich Ferenc, Várossy Péter.⁵⁶³

Kijelenthető, hogy a magyar szakemberek jelentős mértékben járultak hozzá Algéria újjáépítéséhez, az ország fejlesztéséhez, és a mai arculatának kialakításához. A magyar segítség nyoma látványos, hiszen napjainkban is működnek olyan intézmények, sportlétesítmények, melyekhez a szakmai tudást és a technikai oldalt is Magyarország biztosította Algéria számára.

⁵⁶¹ *Amikor magyarok építették Algériát.* Forrás: <http://hg.hu/cikkek/varos/13940-amikor-magyarok-epitettek-algeriat> , megtekintve: 2016. június 30.

⁵⁶² Uo.

⁵⁶³ Uo.

8. Kulturális kapcsolatok

Magyarország és Algéria kapcsolatrendszerében a legszínesebb, legsokoldalúbb, legkomplexebb terület a kultúra. Olyan – a fejezetben is vizsgált – területeket foglal magába, mint sportdiplomácia, ifjúsági kapcsolatok, művészeti kapcsolatok (kiállítások, filmhetek, előadások...), média kapcsolatok; illetve szakszervezeti kapcsolatok. Ez utóbbi nem definiálható kategorikusan kulturális kapcsolatnak, azonban egy átfogó területként kerül bemutatásra, mivel ezen belül jöhetett létre szervezett keretek között ifjúsági kapcsolat a két ország között.

Kulturális egyezmények, delegáció cserék

Az első kulturális egyezményt 1964. május 27-én írta alá Algéria és Magyarország, vagyis Salah Benkobbi és Mátyás László. A magyar fél fontosnak tartotta, hogy a két ország között államközi egyezmény is legyen.⁵⁶⁴ Két hónappal később, július 24-én Algériában, 1964-65-re vonatkozó kulturális munkatervet írt alá dr. Pataki János és Dzsaiffari Habib. A két aláíró fél mellett jelen volt Mátyás László és Szalah Ben Kobbi is.⁵⁶⁵ Az egyezménynek a gyakorlati megvalósulásának egyik első példája az 1965. május 1-i esemény. Akkor utazott ugyanis egy három tagú magyar delegáció Algériába a magyar-algériai államközi kulturális munkaterv alapján.⁵⁶⁶ 1964 őszén a Kulturális Kapcsolatok Intézetének meghívására Budapestre érkezett Murad Burbune író és költő, az algériai kulturális ügyek kormánybiztosa, az FLN kulturális bizottságának vezetője. A kormánybiztos látogatást tett a Magyar Írók Szövetségében; ahol Darvas József, a MISZ elnöke fogadta.⁵⁶⁷

Az egyik legjelentősebb kulturális munkaterv aláírására 1966. november 4-én került sor, mely 1966-67-re vonatkozott. A Kulturális Munkaterv és Műszaki-Tudományos Együtműködési Egyezményt Algériában, a külügyminisztérium dísztermében írta alá a két fél, a TV, a rádió és az írott sajtó képviselőinek jelenlétében. Magyar részről Szarka Károly, külügyminiszter-helyettes; algériai részről pedig Layachi Yaker, meghatalmazott miniszter, az algériai külügyminisztérium gazdasági és kulturális

⁵⁶⁴ Népszabadság, 1964. május 27.: Magyar-algériai kulturális egyezményt írtak alá

⁵⁶⁵ Népszabadság, 1964. július 24.: Magyar-algériai kulturális munkatervet írtak alá

⁵⁶⁶ Népszabadság, 1965. május 1. és Magyar-algériai kulturális egyezmény, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-140-00502/4-1945-1964. 2. d., 1964.

⁵⁶⁷ Népszabadság, 1964. szeptember 2.: Budapestre érkezett az algériai kulturális ügyek kormánybiztosa

főosztályának vezetője írta alá.⁵⁶⁸ Az egyezmény 6 szerkezeti egységből állt. Az első rész vonatkozott a tudományra és oktatásra; ezen belül találhatóak rendelkezések az ösztöndíjasokról, a szakemberképzésekről, a könyvtárügyi és múzeumi kapcsolatokról. A második egység vonatkozott az irodalomra és művészetekre; vagyis könyvkiadásra, népi együttesek fogadására, és népművészeti szakemberek cseréjére. A harmadik egység rendelkezett a kiállítások szervezéséről; a negyedik egység a rádió és televízió és film cserékről. Ez utóbbi legjelentősebb rendelkezései a következők voltak. A magyar fél 10 fő tudományos-oktatót bocsátott az algériai oktatási szervek rendelkezésére. Másrészt, a hazai filmgyártó- és forgalmazó szervek felvették a kapcsolatot az algériai társszervekkel. Az ötödik egység vonatkozott a sport együttműködésre, vagyis, Magyarország 3 edzőt fogadott algériai kérésre. A hatodik egységben találhatóak az általános rendelkezések, melyek az egyezmény végrehajtásáról szólnak.⁵⁶⁹

Algéria és Magyarország 1967. július 5-én újabb egyezményt írt alá, sajtó, rádió, TV, filmhíradó és hírszolgálat területén. Ez egyben tájékoztatási egyezmény is volt. Az aláírók: Naményi Géza (miniszterhelyettes, Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának vezetője) és Salah Benkobbi (meghatalmazott miniszter, külügyminisztérium Kulturális és Szociális Főosztályának vezetője) voltak. Az egyezmény első cikkelye szólt arról, hogy rendszeresen kell tájékoztatni a másik felet népeink elért eredményeiről. A második cikk mondta ki, hogy a tájékoztatási szervek rendszeres együttműködését minden eszközzel támogatni kell. A harmadik cikk előrevetítette a későbbi, minden szegmensre kiterjedő cseréket: tapasztalatcsere, delegációk és tájékoztatási szervek küldése-fogadása, filmhíradók anyagainak cseréje. A negyedik cikkely tért ki arra, hogy a tájékoztatási szerveink között elengedhetetlen a közvetlen együttműködés. Az aláírt egyezmény két évig volt hatályos, és az aláíró feleknek rendszeresen tájékoztatni kellett a másikat az elért eredményekről.⁵⁷⁰

A következő delegáció-cserére 1968. március 10-ig kellett várni, amikor Adbelghani Kesri, az algériai külügyminisztérium kulturális osztályának helyettes vezetőjével az élen, algériai vendégek érkeztek Budapestre. A delegációban voltak az algériai oktatásügyi, tájékoztatásügyi, egészségügyi és sportügyi minisztérium munkatársai. Az algériai delegáció és a magyar tárgyalópartnerek a '68-'69-es magyar

⁵⁶⁸ Az 1966/67 évi magyar-algériai kulturális munkaterv aláírása, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-002772/8-1967. 11. d., 1966.

⁵⁶⁹ Uo.

⁵⁷⁰ Az 1966/67 évi magyar-algériai kulturális munkaterv aláírása, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-001934/5-1967. 11. d., 1967.

kulturális együttműködésről tárgyaltak, és március 15-én aláírták újabb 2 évre a kulturális-tudományos együttműködést.⁵⁷¹ A munkaterv aláírása előtt az algériai fél összegezte, a korábban aláírt egyezményből mi valósult meg 1968-ig. 7 algériai ösztöndíjas vett részt felsőfokú intézmények oktatási programjában, 1 magyar ösztöndíjas utazott Algériába, 15 építész és szépművészetet tanuló diák érkezett kéthetes szakmai továbbképzésre Budapestre, év elején néprajzi kiadványt küldött a magyar fél Algériába (Algíri Egyetem Földrajzi Tanszékére), és magyar filmnapokat rendeztek Algírban (1967. december).⁵⁷²

1970. február 24. és március 2. között magyar kormányküldöttség tartózkodott Algériában, az 1970-1971-es kulturális és tudományos munkaterv megkötésének céljából. Magyar kulturális küldöttség első ízben járt Algériában, mivel a korábbi egyezményeket a külképviseleten keresztül kötöttük meg, vagy pedig algériai küldöttség érkezett hazánkba. A küldöttséget dr. Pesta László – Kulturális Kapcsolatok Intézete, elnökhelyettes – vezette, és dr. Pikler Kornél KKI főosztályvezető, dr. Boros Róbert KKI főosztályvezető-helyettes, Buzás Ferenc KKI főosztályvezető-helyettes és dr. Horváth Lajosné KKI algériai referens tagokból állt. Abdelghani Kesri vezette az algériai delegációt. A tárgyalást a problémák nyílt feltárása és azok megoldása jellemezte. Az algériai fél szinte teljes mértékben elfogadta a magyar terveket, csak néhány pontban javította ki. Bővítő szándékú javaslatokat azonban csak jelentős módosítás után fogadott el a magyar fél; pl. a magyar edző küldés kapcsán. Az új egyezmény az alapját az 1964. május 27-én aláírt dokumentum adta. Mondhatjuk, hogy az utóbbi tulajdonképpen az első megállapodás kiszélesítése volt. A megállapodás olyan egységekből állt, mint tudomány és oktatás, művészet és irodalom, kiállítások; rádió, televízió, film; UNESCO, sport és testnevelés, nép-egészségügy, általános rendelkezések, pénzügyi rendelkezések. Végül, február 28-án került aláírásra, Algírban, a francia nyelvű, eredeti példány.⁵⁷³

⁵⁷¹ Népszabadság, 1968. március 10.: Algériai kulturális küldöttség Budapesten; Magyar-algériai kulturális tárgyalások Budapesten, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-001573/2-1968. 7. d., 1968.

⁵⁷² Magyar-algériai kapcsolatok 1968-ba, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-001573/2-1968. 7. d., 1968.

⁵⁷³ Magyar-algériai kulturális munkatervi tárgyalások, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00540-1968. 7. d., 1968.

Sport kapcsolatok

A magyar-algériai sportkapcsolatok is úgy alakulhattak ki, hogy egyezmények adtak neki hivatalos keretet, melyen belül a gyakorlati életben is megvalósulhattak többek között a delegáció-küldések és szakember cserék.

Algírban találkozott egymással az algériai ifjúsági és sportügyi miniszter (Ben Mahmoud), Fajkos Aladár (Magyar Testnevelési és Sportszövetség elnökhelyettese) és Mátyás László, 1966. május 16-án. Fajkos Aladárt azzal bízta meg a magyar vezetés, hogy a magyar-algériai sportügyi kapcsolatok fejlesztése érdekében tegyen lépéseket. Az algériai fél jól fogadta a magyar nyitást, örült a kezdeményezésnek, és egyben jelezte, hogy magyar edzőket és oktatókat várnak Algériába. A magyar fél konkrét javaslatokat tett: oktatási anyagokat és eszközök küldésére vonatkozóan tett ígéretet; emellett anyagi támogatásról biztosította Algériát 1400 algériai dínár értékben. Az algériai fél kérése a következő volt. Magyar edzők küldése (főleg úszás, torna, futball), szakoktatók küldése algériai sportiskoláknak (francia nyelven), algériai edzőküldés Magyarországra, magyar edzői tervből – a felkészülési programból – példány küldése Algériának, sportoktató filmek kérése (vagy szinkronnal, vagy francia felirattal), a magyar Testnevelési Főiskola oktatási tematikájának és programjának megküldése, végül dr. Kalocsai Géza tanácsadó meghívása Algériába.⁵⁷⁴

1968. május 27-én sportügyi megállapodás született hazánk és Algéria között az 1968-69-es évekre. Ennek értelmében, Magyarország 1968. október 1-től Algéria rendelkezésére bocsátott franciául beszélő edzőket, az alábbi területeken (területenként egy főt): vívás, úszás, futball (2 főt), vízilabda, torna, tenisz. Hazánk vállalta, hogy 1969 júniusától kiképez 10 fociedzőt, egy hónapos képzés keretein belül. Valamint, vállalta, hogy 5 algériai szakértőt fogad, akik tanulmányozzák a Népstadion szerkezetét, felépítését, működését. Magyarország több olyan, franciául beszélő szakértőjét bocsátotta Algéria rendelkezésére, akik hozzáértésükkel hozzájárultak algériai sportkomplexumok létrehozásához; így építésszt, építési művezetőt, szakmérnököt. Végül, a két fél megegyezett abban, hogy sportcsapataink látogatást tesznek a másik országban; az alábbi területekről: úszás, kosárlabda és futball. Az egyezmény aláírása után az algériai

⁵⁷⁴ Magyar-algériai együttműködés a sport területén, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-IV-771-003617-1966. 15. d., 1966.

sportminiszter és a magyar oldalról Gál Tibor, megtekintették Budapesten a Testnevelési Főiskolát.⁵⁷⁵

Ezt követően egy magyar sportküldöttség 9 napos látogatást tett Algériában 1970. január 21. és 29. között, az Algériai Ifjúsági és Sportminiszter meghívására. A delegációt dr. Beckl Sándor vezette. A magyarok kiutazásának célja az algériai sportminiszter 1968-as magyarországi látogatásának a viszonzása, és a további sportkapcsolatok megbeszélése volt. Az algériai ifjúsági és sportminisztérium felelős vezetői kísérték a magyar vendégeket. Magyar vélemények szerint az algériai sport jelentős mértékben fejlődött az elmúlt években. Az algériai iskolákban heti nyolc óra kötelező testnevelés óra volt az 1960-as évek végén, Algírtól 70 km-re pedig sítábor is működött. Az afrikai éghajlatnak nem megfelelő sportág fejlesztése érdekében lehetőség volt felszerelés kölcsönzésre is. A magyar fél reményét fejezte ki az iránt, hogy a jövőben továbbra is legyenek és fejlődjenek a sportszervezeteink közötti kapcsolatok. Az 1960-as évek végére egyre több magyar edző dolgozott Algériában, akiknek munkájával nagyon elégedett volt a fogadó ország, és kérte a szerződéseik meghosszabbítását.⁵⁷⁶ A magyar és algériai fél értékelte az 1967-es sportegyezmény betartását, és arra a megállapításra jutottak, hogy mindkét fél betartotta, sőt, valamennyire túl is szárnyalták. Ezen megállapodás keretein belül utazhatott Algériába több magyar szakember, 6 edző és 2 építési szakértő, akiknek munkájával az algériai minisztériumok nagyon elégedettek voltak. Algériai sportszakemberek jöttek Magyarországra, és több sportcsapat csere is megvalósult, edzőtáborokat szerveztek egymásnak kölcsönösen. 1970-71-re még több sportoló-cserét irányzott elő a két fél, melyről írásban is megállapodás született. Mindkét fél nagyon pozitívan bírálta el a találkozót, és reményét fejezte ki, hogy a jövőben még szélesebb körű kapcsolatok épülnek ki országaink között, számos más, eddig még feltáratlan területen. A magyar jelentés szerint az algériai fél igen nagy jelentőséget tulajdonított ennek a látogatásnak, és ezen keresztül a magyar-algériai kapcsolatok továbbfejlesztésének. A magyar delegáció látogatást tett Annabába, ahol megtekintettek edzőtáborokat és különböző sportlétesítményeket. Az algíri olimpiai stadion magyar mérnökök tervei alapján, magyar szakemberek bevonásával épült; és az algériai fél jelezte, hogy az 1971-es ünnepélyes megnyitóra szeretnének magyar sportvezetőket és

⁵⁷⁵ Magyar-algériai sportügyi egyezmény, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-3-77-2447/4-1968. 5. d., 1968.

⁵⁷⁶ Népszabadság, 1970. január 31.: Magyarok Algériában

sportolókat meghívni Algériába. A látogatás végén a magyar delegáció meghívta Magyarországra az algériai Ifjúsági és Sportminisztert, aki ezt örömmel elfogadta.⁵⁷⁷

1971. február 16. és 25. között a Ferencváros labdarúgócsapatát vendégszereplésre hívták Algériába. Ezzel együtt kilátásba helyeztek egy-két mérkőzést Líbiában is.⁵⁷⁸

Ifjúsági kapcsolatok

A '60-as évek legelején számos arab fiatal tanult magyarországi egyetemeken, többségük az Agrártudományi Egyetemen. A diákok többsége egyiptomi származású volt; de voltak köztük olyanok is, akik az éppen felszabadult, egykori gyarmatországokból érkeztek. 1962. január 9-én 112 arab diák tanult hazánkban, akik év elején tértek haza az oktatási képzésük végén.⁵⁷⁹ 1962-ben összesen 11 algériai fiatal tanult Magyarországon, tanulmányi átlaguk a közepes szintet érte el, magatartásuk kielégítő volt. A képzés ideje alatt 9 diák Budapesten lakott, 2 pedig Gödöllőn.⁵⁸⁰

De a két nép ifjúsága között közvetlen kapcsolat is kialakult, erre az első, kézzelfogható megnyilvánulás a „gyarmati ifjúság napja” rendezvény volt. 1962. április 10-én, országszerte ünnepségeket és gyűléseket szerveztek; a magyar ifjúság így fejezte ki szolidaritását a gyarmati sorban élő fiatalok harcaival, így tiltakoztak az imperialisták gyarmati politikája ellen. Ezekre a rendezvényekre a magyar szervezők meghívták a Magyarországon tanuló afrikai, ázsiai, latin-amerikai fiatalokat.⁵⁸¹ A két ország fiatalságának összetartását mutatja az is, hogy november elején magyar-algériai diáktalálkozót rendezett a KISZ⁵⁸² központi bizottsága és az Algériai Diákszövetség (UGEMA) magyarországi tagozata az algériai forradalom kitörésének nyolcadik évfordulója alkalmából az Express Ifjúsági Klubban.⁵⁸³

A következő ifjúsági találkozóra 1965-ig kellett várni, amikor március 18-án egy háromfős algériai ifjúsági delegáció érkezett Budapestre, a KISZ központi bizottságának meghívására. Az FLN ifjúsági szövetségének tagjai a magyar fiatalok életével és

⁵⁷⁷ Magyar-algériai sportegyettműködés, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00615/1-1970. 15. d., 1970.

⁵⁷⁸ Népszabadság, 1971. január 4.: Algériába készül az FTC

⁵⁷⁹ Népszabadság, 1962. január 9.: Száztizenkét, Magyarországon tanult arab diák hazatért

⁵⁸⁰ Algériai diákok Budapesten, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-141-007885-1945-1964. 4. d., 1962.

⁵⁸¹ Népszabadság, 1962. április 10.: Április 24: a gyarmati ifjúság napja

⁵⁸² KISZ: Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség

⁵⁸³ Népszabadság, 1962. november 6.

munkájával ismerkedtek meg.⁵⁸⁴ De a '60-as években nem csak magyar-algériai ifjúsági-kulturális kapcsolatok alakultak ki és fejlődtek, hanem a magyar-arab kapcsolatok is. Erre az egyik legjobb példa, hogy 1968. április 27-én magyar-arab barátsági estet rendezett Szegeden a Juhász Gyula Művelődési Otthon nagytermében a Csongrád megyei KISZ Bizottság és a Hazafias Népfront városi bizottsága.⁵⁸⁵ Egy évvel később, szintén Szegeden, magyar-arab ifjúsági találkozót rendeztek a Kenderfonó- és Szövőipari Vállalat ifjúsági klubjában.⁵⁸⁶

Média és irodalmi kapcsolatok

Az algériai újságíró, Henri Alleg, 1962 áprilisában Magyarországra érkezett, és a Magyar Újságíró Szövetségnél tett látogatást 13-án. Alleg a bebörtönzésről és vallatásáról beszélt, és arról, miszerint a francia közvélemény nem tudja elképzelni, hogy a katonái úgy viselkedjenek, mint a Gestapo. Ambivalens módon a francia nép azt sem akarta, hogy a nemzetközi közvélemény megtudja, mire képes a francia terror. Magyarul is megjelent a könyv, *A vallatás* címen. Henri Alleg Magyarországra látogatásakor találkozott a Magyar Újságíró Szövetség tagjaival, megköszönte a magyar sajtó támogatását, amit a szabadságáért harcoló algériai népnek nyújtott. Célja az ország függetlensége és az Algériai Kommunista Párt legális működése volt. Szerinte Tunézia és Marokkó ugyan független, de nem voltak földreformok és a parasztok nem kapták meg a földeket. Szerinte „Algériában más utat kell tehát keresni.”⁵⁸⁷ Ugyan ebben az évben, július első hetében, Emmanuel Roblès, algériai francia író Románia és Bulgária felé utazva, néhány napot Budapesten töltött. Az író nevéhez olyan szerzemények köthetők, mint a *Villanegyed*, *Mai francia elbeszélők*. Roblès orani származású, 30 évig élt Algériában. Budapesti látogatásakor elmondta, hogy örül szülőhazája szabadságának, véleménye szerint Algériában így jobban fellendül majd az irodalom. Hozzátette, hogy ő hisz abban, miszerint a szabadságharc megölheti ugyan az embereket, de az eszméket, amelyekért az életüket adták, azokat soha.⁵⁸⁸ Azt a tényt, miszerint Magyarország teljes szolidaritást vállalt a gyarmati országokkal, nagyon jól, hogy 1962 júliusában a Fővárosi Szabó Ervin

⁵⁸⁴ Népszabadság, 1965. március 18.

⁵⁸⁵ Népszabadság, 1967. április 27.

⁵⁸⁶ Népszabadság, 1969. február 16.

⁵⁸⁷ Népszabadság, 1962. április 13.: Aki használt népének és újra használni akar

⁵⁸⁸ Népszabadság, 1962. július 8.: Emmanuel Roblès algériai francia író Budapesten, *De la torture en Algérie*. Forrás: <http://www.monde-diplomatique.fr/carnet/2013-07-18-Alleg> , megtekintve: 2016. szeptember 21.

Könyvtár bibliográfiai osztálya a grammatikai kérdés irodalmáról készített ajánló bibliográfiát.⁵⁸⁹ Október végén újabb algériai vendég érkezett hazánkba. Abdel Hamid Bensin, az Alger Republicain főszerkesztője október 31-én ellátogatott a Magyar Sajtó Házába, ahol Szakasits Árpád, a MUOSZ elnöke fogadta. Az algériai újságíró több magyar, külpolitikai újságíróval folytatott baráti beszélgetést.⁵⁹⁰

Az algériai magyar nagykövetség egyik munkatársa látogatást tett az algériai TV híradó osztályának a vezetőjénél 1963. április 17-én. A beszélgetés során szóba került a magyar és algériai híradók rovatainak a cseréje. Vagyis, hetente 2-3 perces tekercset küldene mindkét fél a másiknak a legérdekesebb témákról.⁵⁹¹ A Magyar Külügyminisztérium nevében Kósa Diána támogatta a felvetést, és a magyar fél nevében kijelentette, hogy a híradóanyag cseréje a magyar fél nyitott.⁵⁹²

1964 őszén a Kulturális Kapcsolatok Intézetének meghívására Budapestre érkezett Murad Burbune író és költő, az algériai kulturális ügyek kormánybiztosa, az FLN kulturális bizottságának vezetője. A kormánybiztos látogatást tett a Magyar Írók Szövetségében; Darvas József, a MISZ elnöke fogadta.⁵⁹³

1965 tavaszán Algírba utazott egy magyar író- és újságíró küldöttség, melyeknek tagjait Mátyás László egy fogadás keretein belül vendégül látta. A delegáció május 21-én érkezett vissza Budapestre.⁵⁹⁴

A magyar-algériai kulturális együttműködési munkaterv értelmében, 1966-67-es év során több magyar nyelvű könyvet küldtünk Algériába; az alábbiakat: Gelléri: Nagymosoda, Jókai Mór: A kőszívű ember fiai, Móricz Zsigmond: Rokonok, Illés Béla: Kárpáti rapszódia, Szabó Magda: Mérföldkö és Mondjátok meg Zsófikának, Madách Imre: Az ember tragédiája, Mikszáth Kálmán: Szent Péter esernyője.⁵⁹⁵

⁵⁸⁹ Népszabadság, 1962. július 19.

⁵⁹⁰ Népszabadság, 1962. október 31.

⁵⁹¹ Kapcsolat az algériai TV híradó osztályával, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-140-003310-1945-1964. 2. d., 1963.

⁵⁹² Kapcsolat létesítése a magyar és algériai TV között, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-140-003310/1-1945-1964. 2. d., 1963.

⁵⁹³ Népszabadság, 1964 szeptember 2.: Budapestre érkezett az algériai kulturális ügyek kormánybiztosa

⁵⁹⁴ Népszabadság, 1965. május 21.

⁵⁹⁵ Könyvküldemény Algériába, MNL OL, XIX-J-1-j-Algéria-123-2-1967. 5. d., 1967.

Szakszervezeti kapcsolatok

Algéria és Magyarország kapcsolatrendszerében speciális helyet foglal el a szakszervezetek közötti kapcsolat. Tulajdonképpen, ez a szegmens nem besorolható. Nem kategorizálható egyértelműen tudományos, politikai, vagy éppen kulturális területnek. A dolgozatban azért kerül tárgyalásra a kulturális kapcsolatok mellett, mert esetenként a szakszervezetek közötti kapcsolatoknak köszönhetően valósult meg egy-egy kulturális program a két ország között. Algériában a vezető szakszervezet, és sokáig egyeduralkodó a maga nemében, az UGTA, vagyis az Algériai Dolgozók Általános Szövetsége. Magyar viszonylatban pedig a SZOT, vagyis a Szakszervezetek Országos Tanácsa. Mindkettő szervezetnek volt egy ifjúsági ága is, így ifjúsági-kulturális cserék is létrejöttek a '60-as években.

Jelentős lépés volt a magyar diplomáciától az a lépés, amikor 1964. szeptember 16-án meghívta az UGTA négy tagját, és a delegációt Mestek Mahmed Calah, az UGTA titkára vezette. A SZOT székházában fogadta a delegációt a SZOT két titkára, Geréb Sándorné és Beckl Sándor. A magyar vendéglátók tájékoztatták az algériai delegációt hazánk aktuális politikai és gazdasági helyzetéről. Az algériai felek pedig arról beszéltek, hogy miként harcolt a nép és a szakszervezetek a független nemzetgazdaság megteremtéséért, és a szocializmus kiépítésének feltételeiről, valamint ennek nehézségeiről. A delegáció tanulmányozta a magyar szakszervezetek munkáját; valamint látogatást tettek üzemekbe, termelőszövetkezetekbe, oktatási intézményekbe.⁵⁹⁶

A szakszervezetek, és az ifjúsági szervezetek mellett létezett a Magyar Nők Országos Tanácsa (MNOT) is, melynek elnöke, Erdei Lászlóné, 1963. november 4-én Algériában tartózkodott. A nemzeti ünneppel egy időben, Algírban rendeztek egy nőgyűlést, melyet a külföldi nővendégek tiszteletére rendeztek, ezen Erdei Lászlóné is részt vett. A magyar vezetésnek írt jelentésében kitért arra, hogy az FLN-en belül 1962. óta létezik az Algériai Nők Uniója, melynek szervezetei az ország egész területén megtalálhatóak. Erdei Lászlóné jelentésében leírta, hogy az algériai nők az életük javát házon belül, az otthonaikban töltik, és a muszlim vallás előírásait követve, ha mégis kimozdulnak, arcukat eltakarják. Annak ellenére, hogy számos nő vett részt a függetlenségi harcokban, az ország önállóvá válása után ismét visszahúzódtak otthonaikba. Ennek ellenére a politikai kérdésben határozottan állást foglaltak. Erre legjobb példa, hogy a magyar elnöknő algériai tartózkodása során, ezek a nők lelkesen

⁵⁹⁶ Népszabadság, 1964. szeptember 16.: Algériai küldöttség érkezett hazánkba

éltették Ben Bella politikáját. 1963-ban az Algériai Nők Uniójának legfontosabb célkitűzése a politikai vezetés megerősítése, és a szakképzett káderek biztosítása volt az ország újjáépítéséhez. Az MNOT elnöke úgy látta, hogy úgy lehet minél szélesebb körben eljutni az algériai nőkhöz, ha harcolnak az analfabetizmus ellen, valamint, az egészségügyi felvilágosítást garantálják számukra. Erdei Lászlóné, Mátyás László és a magyar nagykövetség segítségével, megismerkedett az algériai hadiözvegyek és hadiárvák szervezetének elnökével. Ők ketten, meglátogatták az egyik hadiárvákat befogadó intézetet, valamint Jamina Abed partizánnot, akit az algériaiak a szabadságharc egyik hősének tekintették. Jamina egy robbantásos akció során mindkét lábát elvesztette, majd a franciák bebörtönözték. Az algériai és magyar női szervezetek további kapcsolataira tett javaslatot, az MNOT vezetője. Tervezte az írásos tájékoztatók küldését az algériai nőmozgalom számára, a magyar nőmozgalom működéséről, felépítéséről, munkásságáról. Tervezte a Nők Lapját rendszeresen megküldeni Algériába, és egyéb, francia nyelvű tájékoztatókat. Tervezte a Hadiözvegyek és Hadiárvák Szervezetével a további kapcsolat-fenntartást, mivel politikailag fontos, és nagy tömegbázissal rendelkező szervezet volt a '60-as évek elején, Algériában. Továbbá, tervezte Jamina Abed magyarországi meghívását, gyógykezelés céljából.⁵⁹⁷

Tulajdonképpen, a magyar delegáció 1963-as útja azért volt rendhagyó, mert 3 csoportból állt, melyre korábban, de később sem volt precedens; az volt a kormányküldöttség, nődelegáció, szakszervezeti csoport. A magyar delegáció kiutazását a nagykövetség alaposan előkészítette, azonban mégis néhány technikai akadállyal kellett szembenézniük. Az algíri repülőtéren az UGTA részéről senki sem fogadta a magyar küldöttséget, csupán 30 perc késéssel érkezett meg a Nagy-Algériai UGTA szervezet főtitkára. A delegáció nőtagjait az Union des Femmes Algériennes tagjai fogadták, és – a magyar megítélés szerint – egy másodosztályú, gyenge kiszolgálású hotelben szállásolták el őket, és két napig az algériai fogadók feléjük sem néztek. Miután a magyar fél sérelmezte a szállást, algériai vendéglátók elmondták, hogy a jobb szállókat a kormánydelegációk számára tartják fenn, emiatt az UGTA vendégei számára a gyengébb szállások jutottak. A magyar szakszervezeti delegációval együtt Veres József munkaügyi miniszter vezetésével, egy kormánydelegáció is Algériában tartózkodott. A reptéren a vallásügyi miniszter fogadta, és Algír legjobb szállodájában került elszállásolásra. 1963.

⁵⁹⁷ Magyar delegációk látogatása Algériában, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-156-006460/1-1945-1964. 4. d., 1963.

október 31. és november 3. között a kormány- és szakszervezeti delegációink együtt mozogtak Algírban, azonos programokon vettek részt. Október 31-én, este, az Algéria-Jugoszlávia labdarúgó mérkőzést nézték meg. November 1-én ünnepi felvonuláson vettek részt, a nap végén pedig Ben Bella fogadásán és egy esti, ünnepi gálán. November 2-án a kormánydelegáció városnézésre ment, a nődelegáció az Algériai Nők Uniója által rendezett fogadáson vett részt, a szakszervezeti delegáció pedig az UGTA által szervezett találkozón volt, melyen az összes külföldi szakszervezeti delegáció megjelent. November 3-án a nagykövetség az összes magyar vendég számára kirándulást szervezett Nagy-Kabília, Kabília fővárosában, Tizi-Ouzu városában fogadták a magyar vendégeket. November 4. és 5-én mindhárom delegáció különböző programokon vett részt. Bachir Bouamza, nemzetgazdasági miniszter, november 5-én fogadta a kormánydelegáció vezetőjét. Az algériai fél elmondta Veres Józsefnek, hogy Algéria rendezni kívánja a viszonyát Franciaországgal; az elhagyott üzemek termelését újra be akarják indítani; a fogyasztási cikkek gyártásában függetleníteni próbálja magát Algéria a franciáktól. A szakszervezeti delegáció november 4-én egy kekszgárba, egy malomba és egy mosodába látogatott el. November 5-én került sor az UGTA és a magyar szakszervezeti delegáció hivatalos tárgyalására. Djermane Rabah, az UGTA főtitkára képviselte Algériát. A magyar delegáció kifejezte nemtetszését, amiért az algériai fél egyedül ült tárgyalóasztalhoz egy egész delegációval szemben. Jelezték azt is, amennyiben ez a találkozó Budapesten lenne, ott sem csupán a szakszervezeti elnök jelenne meg. A megbeszélésen szó esett az afrikai szakszervezeti egységről, melyet fontosabbnak ítélt meg az algériai fél, mint a Szabad Szakszervezetek Szövetségét. A nődelegáció november 2-án vett részt egy fogadáson, melyet az Algériai Nők Uniója adott az Algériában tartózkodó külföldi delegációk tiszteletére. November 5-én a magyar nődelegáció hadiárvákat látogatott meg, ennek során delegációnk vezetője kisebb emléktárgyakat és 10 melegítőt adott át az intézmény vezetőjének. Az intézet vezetősége közölte a Magyar Nőtanács tagjaival, hogy amennyiben a jövőben adományt akarnak eljuttatni nekik, akkor az igazán szükséges eszközök az írószer, füzet, vonalzó, tornacipő. A látogatások végén Mátyás László adott fogadást a magyar vendégek tiszteletére, akik 1963. november 6-án utaztak el Algériából.⁵⁹⁸

A magyar és algériai szakszervezetek kapcsolatában 1970. mérőföldkő volt. Ennek megértéséhez szükségszerű megismerni az UGTA-val történt eseményeket. 1969

⁵⁹⁸ Magyar delegációk látogatása Algériában, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-156-006460/1-1945-1964. 4. d., 1963.

májusában tartották az UGTA III. Kongresszusát, melyen részt vett az algériai kormány, az FLN vezetősége és az UGTA régi vezetősége. A kongresszus során az UGTA régi vezetőségét teljesen lecserélték,⁵⁹⁹ vagy pedig sokkal alacsonyabb tisztségek ellátásával bízták meg. Az új Végrehajtó Bizottság mozgásterét pedig a kormány és az FLN erősen szabályozta. A kongresszuson olyan célokat fogalmaztak meg, mint a forradalmi hatalom védelme, a nemzeti önállóság konszolidációja és az FLN általános irányvonalának védelme. Az új vezetők azért kerülhettek adott pozícióba, mert már a kongresszus előtt is kifejezték azt a szándékukat, hogy hajlandóak a kormánnyal és az FLN-nel teljes mértékben együttműködni és dolgozni. Ezt követően az UGTA szakszervezeti lapja (Revolution et Travail – Forradalom és munka) ismét rendszeresen megjelent Algériában. Hangvételét tekintve támogatta az algériai kormányt és az FLN-t, annak ellenére, hogy alapvetően az UGTA írott sajtója volt. A vezetőcsere következtében több szocialista ország szakszervezetének megszakadt a kapcsolata az UGTA-val, ide értve a magyar szakszervezeteket is. A diplomaták ugyan alkalomszerűen találkoztak az UGTA vezetőivel, de a szakszervezetek közötti kapcsolat megszűnt. Az új vezetők óvatosak a szocialista országokkal szemben. Ennek a hátterében főleg az állhatott, hogy az FLN próbálta védeni a szakszervezetek vezetőit a marxista behatásoktól. ezt támasztotta alá az a tény is, miszerint egy új szakszervezeti vezető sem utazott külföldre. A magyar vezetés úgy próbálta ezt a helyzetet megoldani, hogy tervbe vette egy algériai szakszervezeti delegáció meghívását Budapestre, május 1-je alkalmából.⁶⁰⁰ Végül nem a magyar vezetés hívott meg algériai szakszervezeti delegációt, hanem 1970. május 1. alkalmából magyar szakszervezeti küldöttség járt Algériában, Dajka Ferenc vezetésével. A cél az volt, hogy újra felvegye a kapcsolatot az UGTA-val. A magyar fél látogatást tett az algériai főtitkárnál, és Magyarországra hívott egy szakszervezeti delegációt. A főtitkár ezt elvben elfogadta. Magyar tervek szerint a látogatás 1971. május 1-én volt optimális.⁶⁰¹ Zsigmond Zoltán nagyköveti beszámolója szerint, az algériai vezetés belpolitikai célokra használta fel a május 1-i rendezvénysorozatot. Egyrészt, az FLN irányítása alatt újjászervezett UGTA politikai súlyát, szervezettségét kívánta az algériai kormány demonstrálni. Másrészt, az ország gazdasági eredményeit próbálta ismertetni, hangsúlyozni. Harmadrészt, az agrárreform népszerűsítése szintén cél volt. Végül, az oktatási reform

⁵⁹⁹ De nem csupán az UGTA-n belül voltak személycserék, hanem más szervezetekben is. Vagyis: UNFA – nőtanács, JFLN – FLN ifjúsági szervezete, Volt Harcosok Szövetsége

⁶⁰⁰ Az algériai szakszervezetek helyzete, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00607/1-1970. 15. d., 1970.

⁶⁰¹ Magyar-algériai szakszervezeti kapcsolatok, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-001559/1-1971. 16. d., 1971.

elővetítése, és az oktatás szintén kiemelt fontosságú volt. Az UGTA szerepének hangsúlyozása abban nyilvánult meg, hogy országszerte az eseményeket a szakszervezetek rendezték. A magyar konklúzió az volt, hogy megérte a SZOT részéről a kezdeményező lépéseket megtenni az UGTA felé, a megromlott viszony javítása és megoldása érdekében. A két szakszervezeti vezető találkozott egymással, és nem esett szó a két ország közti nézeteltérésről, ami minimálisan ugyan, de nyomott hagyott a szakszervezeteink kapcsolatán.⁶⁰²

Kiállítások, filmművészet

1962 augusztusában egy öt értékből álló algériai bélyegsorozatot adott ki a Magyar Posta.⁶⁰³ Ezzel is kifejezve Magyarország szimpátiáját Algéria felé; valamint, ezzel demonstrálva, hogy hazánk örül az ország függetlenné válásának.

1964. május 9-13. között az UGTA Constantine-i székházában nyílt fotókiállítás a KKI-tól kiküldött fényképekből. A kiállítás megszervezésében részt vett a Constantine-i prefektúra, az FLN, az UGTA, és az ott dolgozó magyar orvoscsoporthoz. A kiállítás ünnepélyes megnyitójára a magyar fél 130 meghívót küldött ki, városi és megyei vezetőknek, valamint a sajtó képviselőinek; és csupán elenyésző volt azoknak a száma, akik nem jelentek meg. A kiállítást 3 nap alatt 2000 látogató nézte meg. Rádiós és televíziós műsorok foglalkoztak a témával, és az írott sajtó is első oldalon közölte a hírt. Az Alger Républicain május 13-i számában közölt egy hosszabb cikket a magyar fotó kiállításról.⁶⁰⁴

A következő jelentős lépés 1965-ben volt, mellyel Algéria azt demonstrálta a nemzetközi közvélemény felé, hogy a kultúra csupán egyfajta közvetítő, melynek háttérében egy sokkal komplexebb, árnyaltabb kapcsolatrendszer húzódott meg hazánkkal. 1965. március 26-án, a magyar-algériai baráti hetek keretében, Algírban ünnepélyes keretek közt nyitották meg a hazánk 10 éves fejlődését bemutató fénykép-, népművészeti és könyvkiállítást.⁶⁰⁵ Ezzel szinte egyidőben, március 27-én, Algírba utazott dr. Juhász Pál egyetemi tanár, a Debreceni Orvostudományi Egyetem rektora. Egy hónapot töltött az országban, ahol orvostudományi egyetemeken tartott ideggyógyászati

⁶⁰² Május 1. Algériában. Szakszervezeti kapcsolatok, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00607/3-1970. 15. d., 1970.

⁶⁰³ Népszabadság, 1962. augusztus 10.

⁶⁰⁴ Fotókiállítás Constantineban, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-140-2/49/31-1-1945-1964. 2. d., 1964.

⁶⁰⁵ Népszabadság, 1965. március 26.

témájú előadásokat.⁶⁰⁶ Tavasszal Algírban rendezték meg a Nemzetközi Audiovizuális Oktatási Konferenciát és Kiállítást, melyen hazánk is képviseltette magát megfigyelőkkel és szemléltetőeszközökkel. A magyar kiállítás anyagát a Kulturális Kapcsolatok Intézete nevében adta át május 4-én Mátyás László, Habib Dzsaiffari, algériai oktatási miniszter első helyettesének.⁶⁰⁷ Szeptember 4. és 19. között Algírban rendezték meg másodszor a nemzetközi vásárt, ahol hazánk első ízben vett részt. 13 magyar külkereskedelmi vállalat gép- és könnyűipari termékekkel szerepelt a magyar pavilonban, ahol egy hidroglóbust is felállítottak a magyar résztvevők. Az algíri nemzetközi vásáron szerszámgépekkel, kompresszorokkal, traktorokkal, motorkerékpárokkal, garázsipari berendezésekkel, konfekcióárukkal, cipőkkel és háztartási eszközökkel képviseltette magát a magyar ipar.⁶⁰⁸

Egy évvel később, 1966. május 10-én a magyar néphadsereg együttes vendégszerepelt Algériában, ahol nagysikerű előadást tartottak Constantine-ban. A magyar vendégek előadásán megjelent Mátyás László is.⁶⁰⁹

Budapesten, a Május 1. Filmszínházban díszelőadáson mutatták be az Algíri csata című filmet, magyar szinkronnal, 1967. november 18-án. Ez alkalomból hazánkba érkezett Moushaoui Mohamed Elias, az algíri Cinematique igazgatója; és a vetítésen részt vett Mohamed Kellou, Algéria Budapesten akkreditált rendkívüli és meghatalmazott nagykövete; valamint a Hungarofilm és a magyar külügyminisztérium több munkatársa is. A vetítés előtt dr. Pesta László, a Kulturális Kapcsolatok Intézetének alelnöke mondott köszöntőt. A vetítéssel egyidőben a filmszínház előcsarnokában, az üvegvitrinekben, fotókiállítás nyílt, amely az algériai szabadságharc eseményeit és a békés építőmunkát elevenítette fel. A filmvetítés után a Gellért Szállóban a vendégek tiszteletére fogadást adott dr. Pesta László.⁶¹⁰

Egy évvel később, 1968. július 17-én algériai építészek és képzőművészek 15 főnyi csoportja érkezett Budapestre. Az algériai vendégek a magyar építő- és képzőművészetet tanulmányozták.⁶¹¹ Még ugyan ebben az évben, tavasszal, 4-5 algériai városban szerveztek magyar filmheteket. A filmhetek keretein belül az alábbi filmeket

⁶⁰⁶ Népszabadság, 1965. március 27.

⁶⁰⁷ Népszabadság, 1965. május 7.: Magyar szemléltetőeszközök az algériai iskoláknak

⁶⁰⁸ Népszabadság, 1965. július 29.: A magyar ipar kiállítása Algírban

⁶⁰⁹ Népszabadság, 1966. május 10.

⁶¹⁰ Népszabadság, 1967. november 18.: Az algíri csata díszbemutatója; Algíri csata című film bemutatása, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-7097-1. 5. d., 1967.

⁶¹¹ Népszabadság, 1968. július 17.

vetítették le az érdeklődőknek: Angyalok földje, Sodrásban, Hogy szaladnak a fák, Húsz óra, Hideg napok, Kőszívű ember fiai, Egy magyar nábob, Kárpáthy Zoltán, Körhinta, Sikátor, Gyermekbetegségek, Új Gilgames. A kisfilmek listája: Te, Koncert, Variációk egy témára, Elégia. A filmhétre magyar rendezők és a Hungarofilm egy munkatársa is Algériába utazott.⁶¹²

Az ötven fős Algériai Állami Népi Együttes 1970. április 21-én Budapestre érkezett, és az ország több városában – április 24.: Szolnok, április 27.: Tata, április 28.: Budapest, Fővárosi Operettszínház – is felléptek. Az algériai vendégek első ízben jártak Magyarországon. Az utolsó fellépésüket május 1-én tartották a pesterzsébeti Vasas Művelődési Központban.⁶¹³

1970. november 19-én Algírban írták alá a magyar-algériai légügyi egyezményt, melyet 1971. március 11-én hagyott jóvá Fock Jenő, a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány elnöke. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy az egyezmény életbe lépését követően közvetlen repülőjárat indult meg a két ország között; vagyis, Budapest – közbenső leszálló pontok – Algír, Algír – közbenső leszálló pontok – Budapest.⁶¹⁴ 1970. december 25-én az Algériai Vallásügyi Minisztérium meghívta Germanus Gyula professzort, hogy az Algériában megrendezésre kerülő iszlám konferencia szemináriumán vallásjogi előadást tartson.⁶¹⁵

A két ország kapcsolatrendszerében azért is volt fontos az 1971-es év, mert november 22-én magyar-algériai légügyi egyezmény született, amit Húvös Sándor – a magyar Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium légügyi főigazgatóságának vezetője – és A. Bausba – algériai légügyi főigazgató – írt alá Algírban. Ez alkalomból Szalai Lajos, az algériai magyar nagykövetség ideiglenes ügyvivője, közös vacsorán látta vendégül a két aláíró felet.⁶¹⁶

Magyarországnak fontos volt, hogy Algériával a képzőművészet terén is alakuljanak ki kapcsolataink. 1967 márciusában az algériai oktatásügyi miniszter, Ahmed Taleb találkozott Mátyás László magyar nagykövettel. A találkozás alkalmával elmondta, hogy Algériában kevés a szakképzett káder, nem rendelkeznek megfelelő oktatógárdával a képzőművészeti ágakban. Az algériai fél sajnálatát fejezte ki az iránt, hogy a háború

⁶¹² Algíri csata című film bemutatása, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-7097-1. 5. d., 1967.

⁶¹³ Népszabadság, 1970. május 1.

⁶¹⁴ Magyar-algériai légügyi egyezmény jóváhagyása, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00816/4-1971. 16. d., 1971.

⁶¹⁵ Népszabadság, 1970. december 25.

⁶¹⁶ Népszabadság, 1970. november 22.

során a franciák nagyon sok szobrot ledöntöttek; esetenként az Eviani Egyezmény értelmében leszerelték és Franciaországba szállították őket, sok esetben csak a talpazatot hagyták meg. Elmondta, hogy a felszabadítási harc óta egy szobrot sem állított fel Algéria a harcokban elesett mártírok emlékére. 1965-ben a magyar fél javasolta, hogy Emir Abdelkader szobrot adományozzon Magyarországnak Algéria számára, erről határozat is született, 1965. november 18-án. A magyar vezetés terve az volt, hogy Ben Bella magyarországi látogatása alkalmával megállapodás születik a szobor esetleges felállításáról, mely másfél millió Forintba került volna. Mivel Ben Bella nem látogatott el hazánkba, ezért a határozat terve lekerült napirendről, így hazánk nem készítette el az algériai hős szobrát. Mátyás László a megbeszélés során felvetette ismételten a szobor ötletét, de ezúttal nem magyar ajándékként készülne el.⁶¹⁷

Jól látható, hogy a kulturális területen kiépült kapcsolatainknak a politikai kapcsolatrendszer adta meg a táptalajt. Ahhoz viszont, hogy virágzó és fejlődő kulturális kapcsolataink alakulhattak ki Algériával, arról kulturális egyezmények rendelkeztek.

⁶¹⁷ Kapcsolatok kialakítása képzőművészet terén Algériával, MNL, OL, XIX-J-1-j-Algéria-00853-1967. 11. d., 1967.

Összegzés

Jelen doktori értekezés célja az volt, hogy bemutassa Algéria függetlenné válását és az önállóság első évtizedét, emellett átfogó képet adjon kapcsolatairól Magyarországgal 1962 és 1971 között. A kutatási téma eddig még fel nem tárt területe a Mediterráneum és Magyarország között lévő sokszínű kapcsolatrendszernek, ezáltal jól illeszkedik a Szegedi Tudományegyetem doktori iskolájának programjába. Disszertációmban arra kerestem a választ, hogyan alakult ki ez a kapcsolatrendszer a két ország között, melyre az algériai és magyar lakosság egy szűk köre olyan jó szívvel gondol vissza még napjainkban is. Jelen kutatáson keresztül azt szerettem volna bemutatni, hogy mennyi nehézség árán vívta ki Algéria a függetlenségét, miképp alakult ki diplomáciai kapcsolat a két ország között, milyen a magyar szakemberek által újjáépített maghreb ország, mi vezetett majdnem egy diplomáciai botrányhoz, mit adott egymásnak a két ország és a két nép. Emellett, kitekintést kívántam nyújtani olyan regionális eseményekre is, mint az észak-afrikai határviták. Nevezetesen Marokkó és Algéria, valamint Tunézia és Algéria között. A bevezetésben megjelölt kérdésekre a disszertáció megadta a keresett válaszokat, igazolt bizonyos hipotéziseket, de jelentős újdonsággal is szolgált.

A kutatások megkezdése előtt előre prognosztizálható volt, hogy az 1960-as évek elején a magyar-algériai kapcsolatok alakulása több okból is nehézségekbe ütközött. Ez a nehézség nem csupán a korabeli nemzetközi környezet velejárója volt. A magyar vezetés részéről mindenképpen újdonságnak és bátorságnak számított, hogy egy születőfélben levő, Európán kívüli, hagyományait, kultúráját, adottságait tekintve egy teljesen különböző országgal kíván kapcsolatba lépni, és diplomácia képviselőt felállítani. A feltárt szakirodalom ezt alátámasztja számos formában és módon, amiből tisztán kivehető, hogy Algéria nagyon óvatosan fogadta a felé irányuló magyar érdeklődést. Tartózkodó magatartása sokáig érezhető volt, ami csak fokozatosan, évek alatt látszott oldódni. Az ország újjáépítéséhez azonban – és a felszabadító harcokban megsérültek ápolásához – mindennemű külföldről érkező segítséget kénytelen volt elfogadni. Olykor a volt gyarmattartó Franciaországtól, vagy épp a nyugati országoktól is. Algéria zártsága abban keresendő, hogy a Tripoli Program elméleti pontjait szigorúan betartotta a gyakorlatban. Vagyis, a semleges külpolitikai magatartás, és a belügyekben történő be nem avatkozás. Félve a 8 éves véres háború árán kivívott nemzeti szuverenitást, az ország tartózkodása nyilvánvaló és egyértelmű volt az adott korban.

Magyarország abból a célból, hogy a későbbiekben az élet számos szegmensén kialakíthasson kétoldalú kapcsolatrendszert, 1962. április 7-én *de jure* és *de facto* elismerte a független Algériát. Ezt követően már könnyebben tudott a magyar kormány a maghreb ország felé nyitni, és kiépíteni együttműködést olyan területeken, mint például gazdaság, műszaki-tudományok, sport, kultúra, vagy épp a szakszervezetek között.

Az 1960-as évek igen mozgalmasan teltek a két ország életében és kapcsolataiban, ez ugyanis az újjáépítés korszaka volt a maghreb országnak. Magyarország számos szakembert – orvos, tanár, mérnök, sport szakember – küldött a térségbe, illetve, fogadott algériai kádereket itthoni továbbképzésre. Kutatásaim során, ami teljesen nóvum volt, a magyar szakemberek által megtervezett és kivitelezett Algíri Olimpiai Stadion felépítése. Ben Bella felkérte magyar partnereit, hogy a budapesti Népstadion mintájára építsenek egy stadiont Algériában is. Ennek érdekessége abban állt, hogy a bolgár tervezők a magyar pályázati anyagot próbálták sabotálni és az algériai elbírálók elől valamilyen módon „elrejtetni”. A magyar vezetés azonban időben rájött a csalásra, és sikerült ebből a helyzetből győztesen kikerülni. De emellett a nagyszabású építkezés mellett a levéltári források beszámolnak arról is, miszerint az országban számos más épület létrehozása fűződik magyar szakemberek szakértelméhez. (kórházak, lakótelepek, iskolák) Építészetén keresztül Algéria még napjainkban is magán hordozza annak jelét, hogy Magyarország jelentős szerepet vállalt az újjáépítési és helyreállítási munkálatokban.

Jelen doktori disszertáció készítése során, a feldolgozott levéltári források egy eddig merőben új eseményről is említést tesznek, nevezetesen, egy magyar diplomata botrányáról. 1968-ban a Magyar Külügyminisztérium új nagykövetet delegált Algériába, Tóth Elek személyében. Ezzel párhuzamosan került megrendezésre egy nemzetközi konferencia, ahol kommunista pártok vettek részt. Az eseménynek Budapest adott otthont. Itt megjelent az algériai PAGS párt is, mely az FLN mellett illegálisan működött. Az algériai vezetés ezt egy ellene irányuló támadásnak és nyílt provokációnak értékelte. A nézeteltérés közel 60 év távlatából történő elemzése alapján kijelenthetjük, hogy Algéria – Buteflika miniszter – mintegy példastatuálásképp nem vette át a magyar nagykövet megbízólevelét. A két ország között annyira elmélyült a válság, hogy félő volt a diplomáciai kapcsolatok teljes megszakítása. Idővel azonban az algériai kormány belátta a helyzet kényes mivoltát, és habár nem követte meg Magyarországot, de Tóth Elek „utódja”, Zsigmond Zoltán személye ellen már nem emelt kifogást. A feltárt és kielemezett forrásokból jól látható, hogy a két, eltérő tulajdonságokkal bíró ország között

nem csupán együttműködés volt. Talán, épp emiatt a különbözőség miatt alakulhatott ki az 1969-es „diplomata botrány”.

A bevezetőben megfogalmazott, és a disszertációban megválaszolt kérdéseken túlmenően az olvasó választ kaphat arra is, milyen volt a nemzetközi légkör a vizsgált korszakban, mely globális és regionális események határozták meg a két ország kapcsolatrendszerét. Ennek értelmében részletesen bemutatásra került az algériai-marokkói és algériai-tunéziai határvita ugyan úgy, mint érintőlegesen a közel-keleti konfliktus. Mindkét határkonfliktus a gyarmati korszak hozadéka volt. A gyarmattartó franciák által kijelölt határok ugyanis felülírták a történelmi határokat. Emellett, gazdasági és geopolitikai érdekek is meghúzódtak a háttérben. A két konfliktus bemutatása azért is számít novumnak, mivel viszonylag kevés szakirodalom foglalkozik vele, különösképp az algériai-tunéziai vitával.

Kitekintve napjainkra látható, hogy a korábban hanyatlásnak induló magyar-algériai szálak ismét fellendülni látszanak. Ennek egyik megnyilvánulási formája egy közvetlen, *Air Algérie* repülőjárat, Budapest és Algír között. A járat 2016. szeptember 11. és október vége között, heti kettő alkalommal közlekedett a két ország között. Ezt egy több éves tárgyalássorozat előzte meg, ami a magyar gazdaság-diplomácia sikerének is elkönnyelhető.

Távolabbi céljaim a dolgozattal, egy esetleges, időbeni kibővítése, Huári Bumedienné elnökségével, 1978-ig, a kutatás fókuszába még jobban belevonva a nemzetközi eseményekre adott algériai reakciókat (úgy, mint: olajválság, arab-izraeli háborúk). Ez utóbbi kutathatóságának nehézsége abban áll, hogy az ide vonatkozó források nem minden esetben hozzáférhetőek a nyilvánosság számára, a téma specifikumából és érzékenységeből adódóan.

Jelen doktori értekezés elérte a kitűzött céljait, nem csupán a korábban feltett kérdésekre adott választ a számos feltárt forrás által, de olyan novumokat is tartalmaz, melyek esetlegesen eddig nem voltak közismertek. Algéria és Magyarország kapcsolatát erőteljesen determinálja az a 132 éves gyarmati múlt, amit a maghreb ország elviselni kényszerült Franciaországtól. Valamint, az a nem kapitalista politikai irányvonal, ami mindkét országban jelen volt. Algéria korabeli magatartása az algériai származású francia író, Albert Camus interpretációjában úgy hangzik, hogy azok az emberek viszik előre a

történelmet, akik a megfelelő pillanatban fel tudnak lázadni ellene.⁶¹⁸ Mindehhez azonban elengedhetetlen volt a szövetségesek és támogatók köre, amelybe Algéria esetében Magyarország is tartozott.

⁶¹⁸ Albert Camus: *A lázadó ember*. Budapest: Bethlen Gábor Könyvkiadó, 1992., 344.

Szakirodalom

Levéltári forrás

Archives d'histoire contemporaine de Courneuve (Franciaország, Párizs, 1956-1970)

Centre d'histoire de Sciences Po (Franciaország, Párizs, 1962)

Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár (1945-1971, Külügyminisztérium iratai)

MSZMP Külügyi Osztályának iratai (1961-1972)

Národní Archiv (Csehország, Prága, 1954-1964)

Sajtó

Documents Diplomatiques Français

El Moudjahid

Népszabadság (1961-1972)

Revue française de science politique

Feldolgozások, monográfiák

Abbas, Ferhat: *L'indépendance confisquée (1962-1978)*. Flammarion: 1984.

A szocialista orientáció. Elmélet és gyakorlat. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1984.

Balta, Paul-Rulleau, Claudine-Duteil, Mireille: *L'Algérie des Algériens vingt ans après*.

Paris: Les éditions ouvrières, 1981.

Cox, Idris: *Szocialista eszmék Afrikában*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1968.

Courrière, Yves: *La guerre d'Algérie*. Paris, 1971.

de Gaulle, Charles: *A reménység emlékiratai. Az újjászületés 1958-1962*. Szeged: Gradus ad Parnassum Könyvkiadó, 2003

Discours du président Boumediene. 19 juin 1965 – 19 juin 1970. Tome II

Doucy, Arthur et Monheim, Francis: *Les révolutions algériennes*. Librairie Arthème Fayard, 1971.

- Farkas Péter: *Az algériai iparosítás felemás eredményei*. MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest, 1993-1994
- Fawzy-Rossano, Didar: *Mémoire d'une militante communiste (1942-1990). Du Caire à Alger, Paris et Genève*. L'Harmattan, Paris, 1997
- Ferwagner Péter Ákos: *Francia politikai pártok a gyarmati Algériában 1945-1954*. Szeged: JATE Press Egyetemi Kiadó, 2007.
- Frémaux, Jacques: *La France et l'Algérie en guerre: 1830-1870 – 1954-1962*. Institut de stratégie comparée, Sorbonne, 2004.
- Griamud, Nicole: *La politique extérieure de l'Algérie (1962-1971)*. Paris: Éditions Karthala
- Harbi, Mohamed –Stora, Benhamin: *La guerre d'Algérie*. Paris: Hachette, 2005., 511.
- J. Nagy László: *Islám és politika*. Szeged: JATE Kiadó, 1989.
- J. Nagy László: *Az arab országok története a XIX-XX. században*. Budapest: Eötvös József, 1997.
- J. Nagy László: *Magyarország és az arab térség*. Szeged: JATE Press, 2006.
- J. Nagy László: *Az ummától a nemzetállamig*. Szeged: SZTE Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 2009.
- J. Nagy László: *A maghreb országok felszabadulása (1919-1956)*. Szeged, 1995.
- J. Nagy László: *Az algériai háború (1954-1962)*. Szeged: UNIVERSITAS Szeged Kiadó, 2010.
- J. Nagy László: *A Mediterráneum a XX. században*. Szeged: JATE Press, 1995.
- J. Nagy László: *Islám és politika*. Szeged: JATE Kiadó, 1989.
- J. Nagy László: *Islám és politika*. (Fejezetek a politizált iszlám történetéből)
- J. Nagy László: *Mit kell tudni Algériáról?* Kossuth, 1987.
- J. Nagy László-Ferwagner Péter Ákos (szerk.): *Charles de Gaulle: A reménység emlékiratai*. 1. kötet, Az újjászületés, 1958-1962. Szeged: Gradus ad Parnassum Könyvkiadó, 2003.
- J. Nagy László: *L'histoire contemporaine de l'Algérie vue de Hongrie*. Szeged: JATE Press, 2013

- J. Nagy László: *L'histoire contemporaine de l'Algérie vue de Hongrie*. Szeged: JATE Press, 2013.
- Julien, Charles-André: *Histoire de l'Afrique de Nord : Tunisie, Algérie, Maroc*. Payot, 1931.
- Lengyel István: *Algéria hármass forradalma*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1982.
- Lengyel István: *A polissario*. Budapest: Kossuth, 1980.
- Lengyel István: *Országok az Atlasz vonzásában. A Maghreb Arab Unió esélyei*. Kairosz Könyvkiadó, 2006.
- Morin, Jean: *De Gaulle et l'Algérie. Mon témoignage, 1960-1962*. Paris: Éditions Albin Michel S. A., 1999.
- N. Rózsa Erzsébet – Póti László: *Európa régi-új régiója: Mediterráneum*. Budapest: Stratégia és Védelmi Kutatóintézet, 1999.
- O. Hughes, Stephen: *Morocco under King Hassan*, Garnet & Ithaca Press, 2001.
- Prantner Zoltán: *Jemen és a szocialista országok 1955-1971*. Mediterrán dolgozatok 2. Szeged: Szegedi Egyetemi Kiadó, 2009.
- Puja Frigyes: *Magyar külpolitika*. Kossuth Könyvkiadó, 1980.
- Simon, Catherine: *Algérie, les années pieds-rouges. Des rêves de l'indépendance au désenchantement (1962-1969)*. La Découverte, 2009.
- Simon, Catherine: *Algérie, les années pieds-rouges. Des rêves de l'indépendance au désenchantement*. Paris: La découverte
- Stora, Benjamin: *Histoire de l'Algérie depuis l'indépendance (1962-1988)*. Paris: La Découverte, 2004.
- Stora, Benjamin: *Messali Hadj, pionnier du nationalisme algérien (1898-1974)*. Paris: Le Sicomore, 1982
- Yousfi, M'hamed: *Le pouvoir 1962-1978*. Editions Mimouni, 2012.

Tanulmányok

Dodman, Thomas: *Un pays pour la colonie*. In: Annales, vol. 3., (juillet-séptembre 2011)

El-Uahran, Abdelkaderi: *A nemzeti függetlenséget nyert országok fejlődésének útjai*. In: Béke és Szocializmus, 1962/4, 115-145.

Farsoun, Karen et Paul, Jim *War in the Sahara: 1963*, in *MERIP Reports* (publié par Middle East Research and Information Project), n°45, (mars, 1976)

Girard, Georges: Algéria Bamako után, in: Nemzetközi Szemle, VII. évf., 12. sz., 1963. december

J. Nagy László: *A szocialista országok és a dekolonizációs folyamat Algériában 1954-1965*. In: Múltunk, 2004/2, XLIX.

J. Nagy László: *Az algériai Nemzeti Felszabadítási Front története a felszabadítási háború alatt (1954-1962)*. In: Múltunk, 2003/2., XLVIII.

J. Nagy László: *A magyar kérdés és az algériai háború ügye ez ENSZ-ben*. In: Mediterrán Világ, vol. 4., 2007.

J. Nagy László: *A független algériai állam születése*. In: Acta Historica, Tomus CXXXIV., 2012.

J. Nagy László: *Gazdaság és társadalom a gyarmati Algériában*. In: Századok, 1982/II., 116. évf.

J. Nagy László: *A magyar kérdés és az algériai háború ügye az ENSZ-ben*. In: Mediterrán Világ, 2007/4

Nagy Georgina: *Nemzetépítés „internacionalista támogatással” – magyar algériai párt- és államközi kapcsolatok az 1960-as években*. In: Mediterrán világ 27-28., 2014.

Nagy Georgina: *Nemzetállamok kialakulása a Maghreb-térségben – a marokkói-algériai „homokháború”*. In: Mediterrán világ, 2012.

Puja Frigyes: *Külpolitikánk egy esztendeje*. In: Külpolitika, 1974/1, 1. évf., 1. szám, 5-20.

Reyner, Anthony *Morocco's International Boundaries: A Factual Background*, in *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 1, n° 3, (September 1963), Cambridge University Press

Ruff Mihály: *Új helyzet, új feladatok a magyar külpolitikában 1963-64-ben*. In: *Múltunk*, 2001/4, XLVI.

S. Reyner, Anthony: *Morocco's International Boundaries: A Factual Background*, in *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 1, n° 3, (September 1963), Cambridge University Press

Internetes hivatkozások

Adam, André – Granai Georges: *Chronique sociale et culturelle Algérie, Maroc et Tunisie*. Forrás: http://aan.mmsh.univ-aix.fr/volumes/1962/Pages/AAN-1962-01_09.aspx

Ahmed Ben Bella, algír elnök. Forrás: http://www.afrikatanulmanyok.hu/htmls/ahmed_ben_bella.html

Ahmed Ben Bella: *il savait vivre et ... souffrir*. Forrás: <http://www.humanite.fr/node/138631?x>.

Az Afrikai Unió. Forrás: http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=114

Balta, Paul: *L'Algérie vingt ans après*. Forrás: <https://www.monde-diplomatique.fr/1982/11/BALTA/37020>

Befejeződött az arab-magyar gazdasági fórum – 2012. november 12-13. Forrás: <http://hita.hu/hu/Content.aspx?ContentID=3441523c-caa6-4dfa-851c-98713e590d20>

Décès de Ahmed Ben Bella, premier président de l'Algérie. Forrás: http://www.lemonde.fr/afrique/article/2012/04/11/deces-d-ahmed-ben-bella-premier-president-de-l-algerie_1683996_3212.html

Harbi, Mohammed: *La guerre d'Algérie commencé à Sétif*. Forrás: <http://www.monde-diplomatique.fr/2005/05/HARBI/12191>

Legnagyobb kedvezmény elve. Forrás: http://www.kislexikon.hu/legnagyobb_kedvezmeny_elve.html

Les Accords d'Evian. Forrás: http://www.axl.cefan.ulaval.ca/afrique/algerie-accords_d%27Evian.htm

La question algérienne devant la commission politique de l'ONU (1957. december 11.)

Forrás: <http://www.ina.fr/video/AFE85007670/la-question-algerienne-devant-la-commission-politique-de-l-onu-video.html>

OUA (Organisation de l'Unité Africaine szócikk). Forrás: http://fr.wikipedia.org/wiki/Organisation_de_l%27unit%C3%A9_africaine

Pervillé, Guy: *OAS le terrorisme du désespoir*. Forrás: http://guy.perville.free.fr/spip/article.php3?id_article=160

Pervillé, Guy: *Mémoire és histoire de la guerre de l'Algérie, de part et d'autre de la Méditerranée*. Forrás: http://guy.perville.free.fr/spip/article.php3?id_article=74

Tesco Tanácsadó Kft. Forrás: <http://www.kulkerszov.hu/tagok/tesco.php>

1949. február 8-án ítélte életfogytiglani börtönbüntetésre a kommunista népbíróság Mindszenty József hercegprímást, akit egy koncepció során hazaárulás és valutaüzérkedés vádjában találtak bűnösnek. Forrás: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1949_februar_8_mindszenty_jozsefet_letfogytiglani_bortonbuntetesre_itelik/

25e anniversaire du décès de feu Allal El Fassi-Biographies. Forrás: <http://www.fesnet.ma/actualites/encours/25e-anniversaire-du-deces-de-feu-allal-el-fassi-biographies.html>